

Bauko János

Bevezetés a szocioonomasztikába

Oktatási segédlet

**Univerzita Kon–tantína Filozofa v Nitre
Fakulta stredoeurópskych štúdií**

**Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
Közép-európai Tanulmányok Kara**

BAUKO JÁNOS

Bevezetés a szocioonomasztikába

Oktatási segédlet

Nitra ó Nyitra

2015

Recenzenti:

Bíralók:

Doc. Cs. Nagy Lajos, PhD.

PaedDr. Presinszky Károly, PhD.

Táto publikácia bola vytvorená v rámci projektu šKomplexná inovácia pedagogickej a vzdelávacej inosti na Fakulte stredoeurópskych štúdií Univerzity Konstantína Filozofa v Nitre s dôrazom na potreby trhu práce vedomostnej spoločnosti (ITMS 26110230081) realizovaného v rámci podpory Operačného programu Vzdelávanie financovaného z Európskeho sociálneho fondu.

A kiadvány a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karán folyó pedagógiai tevékenység és képzés komplex megújítása, különös figyelemmel a munkaerőpiac és a tudásalapú társadalom igényeire (ITMS 26110230081) című projekt részeként jelent meg, az Európai Szociális Alap által finanszírozott Oktatás Operatív Program támogatásával.

Moderné
vzdelávanie
pre vedomostnú
spoločnosť /
Projekt je
spolufinancovaný
zo zdrojov EU

© PaedDr. Bauko János, PhD. 2015

ISBN 978-80-558-0806-2

EAN 9788055808062

TARTALOM

EL SZÓ	7
I. ÁLTALÁNOS TUDNIVALÓK	9
1. Az onomasztika helye a tudományok rendszerében	9
2. A tulajdonnév fogalma és funkciói	12
3. Tulajdonnév és köznév	15
4. A névtani kutatások módszerei és forrásai	20
4.1. Aktív kérdező módszer	20
4.2. Kérdő íves módszer	22
4.3. Írott források	27
5. A tulajdonnevek rendszere	31
5.1. Személynevek	33
5.1.1. Keresztnevek	34
5.1.2. Családnevek	37
5.1.3. Becenevek	44
5.1.4. Ragadványnevek	46
5.1.5. Egyéb személynév-fajták	50
5.2. Állatnevek	52
5.3. Helynevek	54
5.3.1. Víznevek	56
5.3.2. Vízparti helyek nevei	57
5.3.3. Domborzati nevek	58
5.3.4. Tájnevek	60
5.3.5. Határnevek	61
5.3.6. Lakott területek nevei	62
5.3.7. Építménynevek	66
5.3.8. Csillagnevek	67
5.4. Intézménynevek	69
5.5. Emberi alkotások nevei	70
5.6. Írói nevek	74
II. A SZOCIOONOMASZTIKA KUTATÁSI TERÜLETEI	79
1. Névpolitika	80
2. Névtervezés	83
3. Kisebbségi névhasználat	88
4. Névváltoztatás	95
5. Névkontaktológia	100
6. Névdívat	105
7. Névváltás	111
8. Életkor és névhasználat	116
9. Nem és névhasználat	119
10. Felekezeti és névhasználat	123
11. Társadalmi csoportok, kisebb-nagyobb közösségek névhasználati	127

III. MAGYAR NÉVTANI KUTATÁSOK SZLOVÁKIÁBAN	135
1. A személynevek kutatása	136
2. A helynevek kutatása	139
3. Egyéb névfajták kutatása	141
4. A magyar névtani kutatások jövőbeli feladatai Szlovákiában	141
IV. SZAKIRODALOM	144
1. Szlovákiai magyar vonatkozású névtani bibliográfia	144
2. Egyéb hivatkozott irodalom	162

EL SZÓ¹

A Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete (mind az oktatók, mind a hallgatók részér l) részt vesz a szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatásokban, s fontos szerepet vállal a határon túli magyar névhasználat sajátosságainak feltárásában. A nyitrai magyar intézet (egykori és jelenlegi) oktatóinak és hallgatóinak megjelent, illetve megjelenés el tt álló publikációit, valamint a 2000ó2010 között megvédett névtani témájú dolgozatokat BAUKO JÁNOS (2010f, i) tekintette át.

A névtudomány oktatásának hagyományai vannak a nyitrai magyar intézetben (vö. BAUKO 2011b). Jelenleg a tanulmányi program bakalár képzésén belül vehetik fel a hallgatók az onomasztika (választható) tanegységet. Az egyetemistáink el szeretettel foglalkoznak névtani kutatásokkal. Többen névtani témájú záró- (BA.), szak- (MA.) és kisdoktori (PaedDr.) dolgozatot is írnak, az elmúlt évtizedben több mint száz ilyen jelleg munkát védtek meg.

Az onomasztika tantárgyat látogató hallgatók a szemeszter végén saját kutatáson alapuló névtani szemináriumi dolgozatot adnak le, valamint a félév során prezentáció formájában beszámolót tartanak a következ témakörökb l: az onomasztika kutatási tárgya, kapcsolata más tudományágakkal; általános névtani ismeretek; az egyes névfajták (személy-, állat-, hely-, intézménynevek, emberi alkotások elnevezései, írói nevek) bemutatása; kisebbségi névhasználat; névkontaktológia; kétnyelv ség és névhasználat; név és fordítás; névpolitika; névtervezés; névdivat; névváltoztatás; névattit d; névhasználat és életkor; névhasználat és nemek; névhasználat és felekezetek; névhasználat és társadalmi rétegek, csoportok.

A névtan órákon a szocioonomasztikai szemléletmódot helyezük el térbe, az egyik központi témakör a társadalom és névhasználat kapcsolatrendszerének vizsgálata. A szocioonomasztika kutatási területeit els sorban a szlovákiai magyarok névhasználatából vett példák segítségével szemléltetjük.

A névtudomány oktatásának jelent ségét több szerz hangsúlyozza. KISS JEN írja a ŐSociolingvisztika, kutatás, oktatás címm tanulmányában, hogy a tulajdonneveknek helyük kell, hogy legyen a közoktatás minden szintjén. A nevek az életünk szerves részei. A tulajdonnevekhez f z és f z d viszony az egyik nyelvi és társadalom(lélektan)i alapélményünk. A nevek a történelem, a m vel déstörténet tanúi, vizsgálatukkal egy-egy kisebb-nagyobb közösség elmúlt életér l és jelenér l adhatunk számos információt (KISS J. 2001: 290ó291).

Egyes kutatók (FERCSIK 1999, HAJDÚ 2003b, LISZKA 1997, TRÁMEK 1996, TERESTYÉNI 1960) megemlítik, hogy milyen módon lehet az alsó és fels tagozatos gyerekeket, f iskolai és egyetemi hallgatókat bevonni a névtani vizsgálatokba, és milyen problémák jelennek meg a nevekkel kapcsolatban az oktatás különböz fázisában. Magyarországon az általános iskolákban a névtani ismeretek nem önálló anyagrészként jelennek meg, de különböz formában folyamatosan kísérik végig a tananyagot (l. FERCSIK 1999). A középiskolások számára magyar tulajdonnevekkel foglalkozó önálló segédtankönyv is napvilágot látott (l. HAJDÚ 1994). Az egyetemi hallgatóknak számos összefoglaló jelleg névtani kiadvány áll

¹ A kötet a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

rendelkezésekre, s egy felső fokú intézmény névtani oktatásáról és kutatásáról is született könyv (l. FERCSIK 2003). A szlovákiai magyar alap- és középiskolákban általában csak a helyesírással kapcsolatban, illetve a szófajok tárgyalásakor találkozhatunk a tulajdonnevek kérdéskörével. Napjainkban a névtan mint választható tantárgy a szlovákiai felső oktatásban Pozsonyban, Nagyszombatban, Nyitrán, Besztercebányán, Rózsahelyen és Eperjesen van jelen, de magyar nyelven csak Nyitrán és Pozsonyban hallgatható.

A jelen kiadvány célja a társadalom és névhasználat kapcsolatrendszerének bemutatása. Az *Általános tudományos* című részben ismertetjük az onomasztika helyét a tudományok rendszerében, a tulajdonnév fogalmát és funkcióit, a tulajdonnév és köznév közötti összefüggéseket, a névtani kutatások módszereit és forrásait, a tulajdonnevek rendszerét, a főbb névfajtákat. A második fejezetben áttekintjük (első sorban a szlovákiai magyarok névhasználatából vett példákkal szemlélítve) a szociolingvisztika kutatási területeit, amelyek közé tartozik a névpolitika, névtervezés, kisebbségi névhasználat, névváltoztatás, névkontaktológia, névdivat, névattitűzés; a névhasználat és az életkor, nemek, felekezetek, társadalmi rétegek, csoportok összefüggéseinek vizsgálata. A harmadik részben a szlovákiai vonatkozású magyar névtani kutatások múltjával és jelenével ismerkedhetünk meg. A negyedik fejezet tartalmazza a vonatkozó névtani bibliográfiát, amely fontos forrásanyagul szolgálhat a jövőben a téma iránt érdeklődők részére.

Az egyetemi jegyzetként készült kiadványt az onomasztika tanegységet látogató egyetemi hallgatók számára ajánljuk, s haszonnal forgathatják a tulajdonnevek világa iránt érdeklődő olvasók is.

I. ÁLTALÁNOS TUDNIVALÓK

1. AZ ONOMASZTIKA HELYE A TUDOMÁNYOK RENDSZERÉBEN

Az *onomasztika* terminus a tulajdonnevek vizsgálatával foglalkozó tudományt jelöli. A szó magyar nyelvben használatos szinonimái a *névtudomány*, *névtan*. Az *onomasztika* szakkifejezés a görög eredetű *onoma* tulajdonnévszóból származik.

BENK LORÁND a magyar névtudomány helyzetét és feladatait áttekintésében a következőképpen határozta meg a névtan helyét a tudományok rendszerében: „a névtan alapvetően nyelvtudományi diszciplína, hiszen tárgya: a név nyelvi elem, következésképpen problematikájának megközelítéséhez mindenekelőtt a nyelvtudomány elveinek és módszereinek alkalmazása szükséges, (...) megvalósulásához számos más tudományág ismeretanyagának bevonása is szükségeltetik, és eredményei számos más tudományág számára is hasznosíthatók” (BENK 1970: 7). A névkutatás egyik leglényegesebb feladatát a tudományközi együttműködésben látta: „a magyar tulajdonnévanyag nyelvészeti feldolgozásában az eddiginél jobban ki kellene munkálni a társtudományok szempontjainak érvényesítését, valamint az ezzel összefüggésben a társtudományokban való hasznosítás módszerbeli fogásait, velejáróit; e téren tehát lehetőségek nyílhatnak a nyelvtudomány és több más társadalomtudományi ágazat kapcsolatainak még szorosabbá tételére” (BENK 1970: 15).

Néhány kutató a névtan önálló tudományágként emelte ki. PAPP LÁSZLÓ a névtudományt önálló és önálló tudományos diszciplínának tekinti, amelynek megvannak a maga sajátos problémái és ezeknek a problémáknak a megoldásához vezető saját módszere (PAPP 1970: 28). HAJDÚ MIHÁLY 1974-ben megemlíti ezt a nézetet: „ma már határozottan állíthatjuk, hogy a névtudomány önálló tudományág” (1974: 17). MEZ ANDRÁSNAK is hasonló a felfogása: „egy tudományág önállóságáról a pontosan körülhatárolt tárgy és vizsgálati cél, az alkalmazott módszerek és a sajátos kategóriarendszer alapján szoktunk dönteni; ha tehát a helynévkutatás körében felismerhetjük ezeket a feltételeket, nem lehetetlen az önálló tudományág rangját megtagadni” (1981: 88).

A névtannak nemcsak a nyelvészeti vonatkozásai fontosak és hasznosak, hanem interdiszciplináris voltánál fogva különböző tudományterületeket, tantárgyakat kapcsol össze, azaz komplex ismereteket közvetít, lényeges összefüggéseket hoz felszínre (L. VARGA 2011b). Az onomasztika kapcsolatot tart a **nyelvtudomány** minden ágával (lexikológia, morfológia, stilisztika, szociolingvisztika, dialektológia, nyelvtörténet stb.), és egyéb **társtudományokkal**, melyek között említhetjük az irodalom-, történet-, hit-, jog- és földrajztudományt, valamint a néprajzot, pszichológiát, szociológiát (vö. HAJDÚ 2003a: 38645).

A névtudomány interdiszciplináris jellegére sok kutató rámutatott. PAIS DEZSŐ a névtudományt alkalmazott nyelvésztörténetnek tartja, mivel valamely nép tulajdonnevei, mint általában egész nyelvrendszere, a legszorosabb, legszövevényesebb összefüggésben állnak történeti életének változásaival, különösen pedig megvalósulásának történeti élete folyamán végbemenetével (PAIS 1921: 158).

GYÖRFFY GYÖRGY szerint a nyelvészet és a történettudomány egyenrangúan veszi ki részét a tulajdonnevek vizsgálatából (L. GYÖRFFY 1972: 311). A történész és a nyelvész feladatai megoszlanak a nevekkel szemben: a történész feltárja és kiadja a forrásokat, lokalizálja a nevek stb., a nyelvész pedig megfejti az eredetüket, megvizsgálja a nyelvi formájukat,

változásukat stb., azaz a két szakterület ismeretanyaga kölcsönösen kiegészíti egymást. A történettudomány eredményeit a névtanósok leggyakrabban a névetimológiai kutatásoknál hasznosítják, a történészek számára pedig fontos forrásul szolgálnak a névkutatók által összeállított névszótárak, névarchívumok.

MÁTÉ JAKAB tudománytörténész a névtudomány helyét a nyelvészeti tudományok rendszerében jelöli ki. Hangsúlyozza azonban, hogy a névtudomány nem csupán nyelvészeti diszciplína, hanem sok tudományos területtel érintkezik, s űma már nem túlzás a névtanról mint interdiszciplináris tudományterületr l beszélni (1993: 231). MÁTÉ a tulajdonneveket a nyelvtudomány legtöbb ágával kapcsolatban lev nyelvi elemnek tekinti, és tárgyalását a lexikológián belül tartja tárgyalhatónak. A tulajdonnevek a szókészlet szerves részét alkotják mindennapos életünkben gyakran használatosak, az alapszókincsünkbe tartoznak. űNévhasználati, névalkotási és névviselési tevékenységünk a mindennapi nyelvhasználatunknak nagyon is az el terében álló (BENK 1999: 165).

BENK LORÁND a névtudományt a társadalomtudományok között az egyik legkomplexebb tudományágnak tartja, amelynek interdiszciplináris jellege els sorban abban nyilvánul meg, hogy m vel inek számos tudományágban kell jártasnak lenniük (1997b: 6). Kiemeli azt is, hogy a névtudomány kifejezetten nemzeti tudomány jelleg diszciplína.

JUHÁSZ DEZS az ötödik magyar névtani konferencián tartott el adásában a névtudományt mint magyarságtudományt vizsgálja, s megállapítja, hogy űa névtan legnagyobb szelete mégiscsak a nyelvtudomány területére esik, annak eszköztárával vizsgálható (JUHÁSZ 1997: 478).

KIEFER FERENC a névtant alapvet en filológiai jelleg tudománynak tekinti (2000: 1596-160). A tulajdonnevek vizsgálatában azonban fontos szerep nek tartja a logikai-filozófiai megközelítést is.

HOFFMANN ISTVÁN hangsúlyozza, hogy űa tulajdonnevekhez vagy még általánosabban a névproblémához sokféle tudománynak van, lehet köze. Ez abból következik, hogy a név nyelvi jelenség, s a nyelv mint az emberi nem egyik jellegzetes specifikuma, sokféle vizsgálódás tárgya lehet (1993a: 4). Megállapítja, hogy űa névkutatás jellegzetesen nemzeti keretek között folyó tudományos tevékenység, amely az utóbbi évtizedekben az egyik legdinamikusabban fejl d magyarságtudományi diszciplínának bizonyult. (...) A nyelvi jelek és részrendszerek közül kevés más elem mutat olyan szoros kölcsönhatást a nyelven kívüli kultúrával, mint amilyen kapcsolatban a nevek, a tulajdonnevek, els sorban pedig legrégebbi fajtáik: a hely- és a személynevek állnak a kulturális változásokkal. Ez magyarázza a névkutatás interdiszciplináris jellegét is (HOFFMANN 2002: 9). HOFFMANN arra is felhívja a figyelmet, hogy a neveket űminden szaktudomány a maga jellegének, érdekl désének, céljainak megfelelő en, a saját alapelvei és módszerei segítségével vizsgálja. A mindennapi tapasztalataink azt mutatják, hogy többnyire hasznosnak, gyümölcsöz nek bizonyul, ha a nevekkel foglalkozó kutató nyitottnak mutatkozik más tudományterületek szempontjaira, módszereire és eredményeire, és a saját kutatásaiban figyelembe is veszi ezeket. Ennek révén pedig a maga elé t zött kutatási célokat illet en is gazdagabb, összetettebb, több oldalról is alátámasztott eredményeket érhet el (HOFFMANN 2014: 6).

HAJDÚ MIHÁLY az űÁltalános és magyar névtan cím könyvében egy alfejezetet szánt a névtan és társtudományai kérdéskörének (2003a: 386-45). Megemlíti, hogy a 20. század közepe óta a névtudománnyal foglalkozó kutatók a szakágazat önállóságát, önelv ségét

hirdetik. A névtan önállóságát bizonyítja kutatási területe: a tulajdonnév, s az önelvőség azt jelenti, hogy a saját belső struktúrájából adódó kérdéseire keresi a válaszokat. A névtudomány bölcs je a világon mindenütt a nyelvtudomány volt, elsősorban nyelvészek mvelték. A tulajdonnév nyelvi jel, ezért vizsgálata a nyelvészet tárgykörébe tartozik.

A nevekre elsősorban a nyelvtörténeti kutatások irányították a figyelmet. A nevek történeti-etimológiai vizsgálata máig fontos részét alkotja a névtörténeti kutatásoknak. A tulajdonneveket gazdag jelentésrétegzettség jellemzi, amire a névszemantikai kutatások is rámutattak. A névtan és dialektológia kapcsolata is szoros: a tulajdonnevek élő nyelvben való használatának sajátosságaira a nyelvjáráskutatók figyeltek fel. A névtudomány és a szociolingvisztika kölcsönhatása nyilvánvaló, mindkét tudományterület foglalkozik a nyelven kívüli, társadalmi tényezők szerepével a nyelv-, illetve névhasználatban. A tulajdonnevek pszicholingvisztikai vizsgálata a névadás, névválasztás mentális okaira, lelki tényezőire, a névprodukción és névpercepció folyamatára mutat rá. A stilisztika a tulajdonnevek stílusértékét, esztétikai, poétikai funkcióját vizsgálja. Az irodalomtudomány névtani vonatkozásai az írói névadással kapcsolatosak. A szemiotika a névtudományban alkalmazott módszerek segítségével vizsgálja a nevet mint egyedi jeleket.

A számítástechnika az összegyűjtött tulajdonnevek feldolgozásában nyújt segítséget. Számítógépes programok segítségével különböző szempontok alapján vizsgálhatók a nevek, nélkülözhetetlenek a névatlaszok elkészítésénél, a névföldrajzi kutatások során, stb.

HAJDÚ (2003a: 38645) a névtan egyéb társtudományait is megemlíti. Az epigráfia (felírat) a maradandó anyagra (kő, bronz, cserép) készült feliratok gyűjtésével, kiadásával és feldolgozásával foglalkozik, így a tulajdonnévi feliratokat (pl. a sírköveken előforduló nevet) is vizsgálja. A szfragisztika (pecsét) a pecséteken előforduló hely- és személynéveket is tanulmányozza. A genealógia (származástan) a személynévek kutatásához járul hozzá: a nemzetségek, családok történetét, leszármazási rendjét, családfáját vizsgálja. A névtan és hittudomány kapcsolata visszavezethető az ókorra, hiszen minden istenség nevének magyarázata megtalálható a korábbi szent iratokban. A jogtudomány részt vesz a tulajdonnevek használatát érintő törvények megalkotásában, melyek nagyban befolyásolják a névhasználatot. A földrajztudomány a névtan számára a helynevek kutatásában játszik fontos szerepet, a földrajztudósok által szerkesztett térképek nélkülözhetetlen forrásai a névtudománynak.

Egyes általános névtani terminusok is utalnak az onomasztika interdiszciplináris jellegére: névtani grammatika, névstilisztika, névszemantika, névdialektológia, névkontaktológia, névlexikográfia, irodalmi onomasztika, mitológiai onomasztika, szocioonomasztika, psichonomasztika, areális onomasztika (névföldrajz), kognitív onomasztika, stb.

A névkutatásban a dimenzionális szemléletmód az idő, tér, társadalom hármas dimenziója az interdiszciplinaritást feltételez (bővebben l. FARKAS 2014): az időbeliséget a diakrón onomasztika (névtörténet), a térbeliséget a geonomasztika (névföldrajz; areális névtan, névjárástan), a társadalmi (szociokulturális) dimenziót pedig a szocioonomasztika tanulmányozza.

Az onomasztika kutatási tárgya a tulajdonnév, ezért a továbbiakban a tulajdonnév fogalmának meghatározásával, illetve funkciójával foglalkozunk.

2. A TULAJDONNÉV FOGALMA ÉS FUNKCIÓI

A tulajdonnév f funkciói közé tartozik az **identifikáló/azonosító, differenciáló/megkülönböztető, individualizáló/egyéni/egyedítő funkció**. Az említett funkciók a különböző tulajdonnév-meghatározásokban (vö. HAJDÚ 2003a: 49659) is szerepelnek.

Az egyik legrégebbi tulajdonnév-meghatározás DIONÜSZIOSZ THRAXTÓL származik, aki a Kr. e. 2. században azt írta grammatikájában, hogy a tulajdonnév egyetlen létező jelölő szó.

A tulajdonnév nyelvi vonatkozású antropológiai univerzálé, minden nyelvben megtalálható. SZÉPE GYÖRGY azt írja, hogy a névadási funkció nem tisztán nyelvi (kommunikációs) funkció, hanem a nyelv segítségével gyakorolt antropológiai funkció (SZÉPE 1970: 3086309).

BALÁZS JÁNOS szerint a tulajdonnév elsődleges funkciójában azonosító jellegű egyedi megjelölésre használatos nyelvi jel (BALÁZS 1963: 52).

J. SOLTÉSZ KATALIN az azonosítást és a megkülönböztetést tartja a tulajdonnév f funkciójának: a tulajdonnév olyan nyelvi elem, amely a létezők (vagy képzeletbeli létezők) bizonyos kategóriába tartozó azonos fajú egyedek egymástól való megkülönböztetésére és önmagukkal való azonosítására szolgál (J. SOLTÉSZ 1979: 173).

Terjedelmesebben határozza meg a tulajdonnév fogalmát HAJDÚ MIHÁLY, aki az egyénítésben, azonosításban és megkülönböztetésben látja a név alapvető funkcióját. **Tulajdonnév** az a nyelvi jel, amelyet alkotója (s ez lehet több személy, grémium is) egy valami (objektum: személy, hely, állat, tárgy, dolog, fogalom stb.) vagy egy összetartozó csoport (emberek, állatok, földrajzi helyek, tárgyak, dolgok, fogalmak stb.) azonosítására hoz létre, s azt általában kisebb-nagyobb közösség elfogadja, használja, a nyelvtudomány pedig a közsavaktól való megkülönböztetését (a magyarban nagybetűs helyesírását) elhatározza (HAJDÚ 2003a: 58).

HAJDÚ a tulajdonnév nyelvi rendszerben betöltött szerepével kapcsolatban is hangsúlyozza a név egyedítő, azonosító funkcióját: a tulajdonnév a mondatban f névként viselkedő nyelvi jel, de nem egyetlen f név, hanem egyedítésre, azonosításra szolgáló hang, betű, szó, szókapcsolat vagy szavak csoportja, akár mondat vagy szöveg is lehet (HAJDÚ 2003a: 130).

Az **egyéniítés, azonosítás, megkülönböztetés** a tulajdonnév f funkciója. Az **alapfunkciók**on kívül a névtani szakirodalomban **egyéb névfunkciókról** is olvashatunk.

MILOSLAVA KNAPPOVÁ a tulajdonnév öt funkcióját különíti el: 1. A nominációs, individualizáló, differenciáló funkciók az alapfunkciók, melyek a társadalmi meghatározottságú identifikációt szolgálják. 2. Az asszociációs, evokatív, konnotatív funkció (ezen belül említi az ideológiai, mitologizáló és honorifikáló funkciót) a tulajdonnevek gazdag jelentésrétegzettségére, információtartalmára utal, enciklopédikus jellegű. 3. A szociális funkcióhoz sorolja a következő tényezőket: hely, idő, valamint társadalmi, felekezeti és nemzetiségi hovatartozás. 4. A deskriptív, karakterizáló funkció a beszélő (leíró) nevekre jellemző. 5. Az expresszív, emocionális, pszichológiai funkcióval szoros összefüggésben van az esztétikai és poétikai funkció (l. KNAPPOVÁ 1992: 2116214).

VINCENT BLANÁR utal arra, hogy bizonyos funkciók a köznevek és tulajdonnevek esetében megegyeznek, s e két kategória között szoros összefüggés mutatkozik. A közös funkciók között említi a megnevező/nominációs, kommunikációs, felhívó, expresszív és

deiktikus funkciót. A tulajdonnév egyik fő funkciójának a társadalmi meghatározottságú identifikációt tartja, amely szociolingvisztikai jelleg (BLANÁR 1996: 199).

RUDOLF TRÁMEK (vö. TRÁMEK 1989, 1999: 22634, 2003) szerint a tulajdonnév funkciójának értelmezése szerteágazó a névtanban, felsorolja az általa ismert névfunkció-terminusokat: a nominációs, identifikáló, differenciáló, passzív, aktív, referenciális, szociális, expresszív, emotív, pszichológiai, szociológiai, ideológiai, deskriptív, konnotatív, metalingvisztikai, pragmatikai, fatikus, mitologizáló, areális, temporális, lokalizáló (a helyneveknél) stb. és egy részüket értelmezi. A tulajdonnév jel voltát összefüggésbe hozza a név szemiotikai funkciójával. Az aktív onimikus funkciók közé tartoznak az alapfunkciók (nominációs, individualizáló, differenciáló), a passzívokhoz az egyéb mellékfunkciók. TRÁMEK kiemeli a tulajdonnév kommunikációs funkciójának fontosságát, melyet a tulajdonnév univerzális sajátosságának tartja (l. TRÁMEK 2003: 19625). A kommunikációs funkció magába foglalja az általános (tulajdonnévi státusra utaló), specifikáló (tulajdonnévfajára utaló) és referenciális (valakire, valamire utaló) funkciót. A névtudományban a funkció terminus arra utal, hogy az adott nyelvi jel tulajdonnévként funkcionál, ezt általános onimikus funkciónak nevezhetjük. Ez a funkció a specifikáló onimikus funkció által valósul meg, amely utal a tulajdonnév fajtájára. Az általános és specifikáló onimikus funkció elválaszthatatlan egymástól.

TOLCSVAI NAGY GÁBOR felhívja a figyelmet arra, hogy a tulajdonnév esetében a jelölt entitás egyediként azonosítható a beszédeseményben részt vevő számára, hozzájuk viszonyítva, miközben elhívódik a típusjelleg is. A tulajdonnév egyszerre típus és megvalósulás (TOLCSVAI NAGY 2008: 38). A tulajdonnév társadalmi meghatározottságú nyelvi jel. A tulajdonnév nem nyelvi kritériumok, hanem szociokulturális körülmények révén lesz név, és a hallgatónak, az olvasónak valahonnan tudnia kell, hogy az a nyelvi entitás, ami elé kerül, név és nem más valami (TOLCSVAI NAGY 1997: 603).

A névhasználók névkompetenciával rendelkeznek. A neveket az egyén a kultúra részeként nyelvi elemként ismeri meg társadalmi-nyelvi szocializációja során, s ezzel együtt formálódik az a képessége, hogy felismeri, megfelelően használja őket, s újabbakat is alkot (HOFFMANN 2010: 53). A jel hasonló jelek között születik meg, s a jel akkor értelmezhető, ha tudjuk mely jelcsoport részeként került el (VOIGT 2011: 23). Például az *Ajándék*, *Napsugár*, *Virág* szavakat akkor értelmezzük tulajdonnévként, s azon belül névként, ha tudjuk, hogy ezek a jelek az adott társadalomban, illetve szóbeli vagy írásbeli kontextusban névként vonatkoznak.

A név mindig jelöl valamit, valakit. A jelnek egyetlen hordozója van a tulajdonnév esetében, amely adott térben és időben csak egy denotátumot azonosít. HAJDÚ MIHÁLY szerint a tulajdonnév olyan szó vagy szavak csoportja, amely az emberek gondolatcseréjében egyetlen jelöltre vonatkozik (HAJDÚ 1994: 8).

J. SOLTÉSZ KATALIN írja, hogy a tulajdonnevek gazdag asszociációs tartalommal telítődnek, s ezen alapul emlékeztető és stilisztikai funkciójuk. Az emlékeztető funkció fontos kulturális és ideológiai tényező, a stilisztikai funkció a mindennapi életben és irodalomban is érvényesül. Minden közösségben kialakul egy sajátos névkultúra, névstílus, névízlés, ennek időszaki változásaiból adódik a névdivat. A szépirodalomban mind a valódi nevek felhasználása, mind a névfikció értékes stílus eszköz (J. SOLTÉSZ 1979: 173).

TÓTH SZERGEJ a tulajdonnév státuszjelz funkciójával kapcsolatban megjegyzi, hogy a nevek összekötik az embert azzal a társadalommal, csoporttal, amelybe beleszületett, s t számos esetben a szociális státust jelöl szerepet is betöltik, jelzést tartalmaz(hat)nak visel je társadalomban betöltött helyét illet en (TÓTH 2013: 67).

A tulajdonnevek egyes fajtáinak tárgyalásakor egyéb névfunkciók említésével is találkozhatunk. N. FODOR JÁNOS a családnevek funkcionális-szemantikai elemzési modelljében a név funkciója alapján csoportosítja a családneveket. A névrész sajátosságjelöl funkcióján belül a következő funkciókat különbözteti meg: individuális funkció ó az elnevezett személy egyéni attribútumai jelennek meg a névadásban (pl. küls és bels tulajdonság), perszonális funkció ó az elnevezett más emberekkel való kapcsolatára utal a név (pl. rokoni, néppel való kapcsolat), szociális funkció ó az elnevezett társadalmi szerepére vonatkozik a név (pl. foglalkozás, vagyoni helyzet), lokális funkció ó a személy valamely helyhez (birtok, lakó- vagy származási hely) való viszonyára utal a név (N. FODOR 2010a: 72ó 81).

HOFFMANN ISTVÁN a tulajdonneveket gazdag, strukturált jelentéssel rendelkező nyelvi jelekként értelmezi. ŠA név és identitásó cím tanulmányában (I. HOFFMANN 2010) írja, hogy a nyelvi és kulturális kötöttségeket mutató, az azonosítást szolgáló tulajdonnevek az egyén önazonosság-tudatában fontos szerepet játszanak. A neveknek ezt a funkcióját *identitásjelöl szerep*-nek nevezi. Megemlíti, hogy a névnek nemcsak az én azonosításában, hanem a személyiség változásában, az egyén identitásépítésében is szerepe van. A nevek használatával, módosításával és új nevek adásával ugyanis folyamatosan kijelöljük, pontosítjuk a helyünket a világban. A név identitásváltásra is utalhat. HOFFMANN példaként hozza fel a 19ó20. századi névmagyarosítási hullámot ó els sorban a családneveket érintette, de megmutatkozott a keresztnévállomány átalakulásában is (vö. FARKAS 2009, FARKAS ó KOZMA 2009, JUHÁSZ 2005b, KARÁDY ó KOZMA 2002) ó, valamint a m vész- és az álnevek használatát, melyekben az én megváltoztatásának, a ténylegest l eltér megjelenítésének szándéka munkál (vö. NÉMETH 2013).

A tulajdonnév mint identitásjel különböz identitáselemekre utal(hat): nemre, életkorra, családi-rokonsági viszonyra, etnikai hovatartozásra, társadalmi szerepre, kulturális státusra, jogi eljárásokra, ideológiai-politikai sajátosságokra, vallási hovatartozásra, stb. Mindenfajta identitás társadalmi konstrukció lévén kulturális identitás. A kulturális identitás tudatos részvétel valamilyen kultúrában, egy adott kultúra megvallása (ASSMANN 2013: 137). A tulajdonnév kulturális státusa a név szemantikájának fontos részét képezi, a nevekben a társadalomnak a kultúrája rögzül (I. TOLCSVAI NAGY 2008, HOFFMANN 2010). A tulajdonnév utal az önmagunkkal való azonosság vagy valamely csoporttal való azonosulás érzésére, élményére. A nevek utalhatnak az egyén, illetve közösség etnikai/nyelvi hovatartozására, etnikai szimbólumként funkcionálhatnak.

3. TULAJDONNÉV ÉS KÖZNÉV

A köznév (apellatívum) és tulajdonnév (proprium) elhatárolása az általános névelmélet egyik alapvető témaköre. Egyes kutatók a tulajdonnév meghatározását a köznevekkel való viszonyukban keresték. A közszó összefoglaló jelleg, osztályfogalmat jelöl, több hasonlóra vonatkozik, míg a tulajdonnév az adott kontextusban mindig csak egyetlenegy, egyedi denotátumot (személy, állat, hely, intézmény, tárgy, stb.) azonosít. NYIRKOS ISVÁN (1998: 59) szerint a köznevek absztrahálnak, a tulajdonnevek konkretizálnak.

A magyar helyesírás a tulajdonneveket megkülönbözteti a köznevektől, minden tulajdonnevet nagybetűvel kezdünk. A köznevek és tulajdonnevek írásmódja ugyanazon szóalak esetében eltér egymástól: *Szke* (családnév), de: *szke* (hajszín); *Fakó* (tónév), de: *fakó* (színnév); *Mór* (helységnév, személynév), de: *mór* (népnév); *Hollófészek* (hegy neve), de: *hollófészek* (a holló fészke); *Rák* (csillagkép neve), de: *rák* (állat neve); *Patyolat* (vállalat neve), de: *patyolat* (fehér, hófehér); *Kortárs* (folyóirat címe), de: *kortárs* (valakivel egy időben él); *Parázs* (tűzhelymárka neve), de: *parázs* (izzó tüzelőanyag); stb.

Közismert tény, hogy a tulajdonnevek köznevekből származnak. A köznevek tulajdonnevesülését **onimizáció**nak vagy **proprializáció**nak nevezzük (vö. SVOBODA és MILAUER és OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ és OLIVA és WITKOWSKI 1973). Egyes tulajdonneveknél ma is felismerjük köznévi eredetét, másoknál nem. A névszótárak segítségével nézhetünk utána a nevek eredetének és jelentésének.

A magyar keresztnévszótárakban találhatunk olyan neveket, melyeknek köznévi alakjuk vált tulajdonnévvé, másoknak köznévi eredetét már a névalakból nem ismerjük fel (l. LADÓ és BÍRÓ 1998, FERCSIK és RAÁTZ 2009). Lássunk néhány példát. Az *Ákos* keresztnév a török *ak-kus* ~ *Ak-kus* szóból származik, melynek jelentése 'fehér sólyom'. A germán eredetű *Adalbert* két tag összetételéből keletkezett: az *adal* 'nemes' és a *berath*, *-berth*, *-bert* 'fényes' szavakból. Az *András* görög eredetű *Andreiasz* név latin *Andreas* alakjából származik. Az *Andreas* névben a görög *andreiosz* szó fedezhető fel, amelynek közszói jelentése 'férfi, férfias'. Az *Ágnes* név a *hagnosz* görög szóból származik, melynek jelentése 'szent, szemérmes, tiszta, érintetlen, szűz'. A *Beáta* latin eredetű név, a *beatus* 'boldog' jelentésű melléknév név alakja. A *Zsófia* görög eredetű név, a *szophia* 'ökolcsesség' szó régi magyar olvasatából keletkezett. Vannak olyan keresztnévek, melyeknek a jelentésmagyarázata máig vitatott. Pl. A bibliai *Ádám* név egyesek szerint egy sumérra visszavezethető héber névből alakult, amelynek jelentése 'atyám', mások szerint a héber 'örös' jelentésű szóból keletkezett, a 'vörös föld'ből való ember borszínének megnevezéseként. A Bibliában *Ádám* adott nevet az elsőnek: 'Nevezte vala pedig Ádám az feleségét *Évának*, mivelhogy lett anyja minden élőknek.' (1. Móz. 3, 20.) Az *Éva* név jelentése bizonytalan, egyes feltevések szerint összefüggésbe hozható a héber *chayah* kifejezéssel, melynek jelentése 'élet, éltető'.

A Magyarországon anyakönyvezhető keresztnévek közül számos magyar köznévből vált tulajdonnévvé: női nevek: *Ajándék*, *Áldáska*, *Alma*, *Arany*, *Aranyka*, *Aranyos*, *Babér*, *Balzsam*, *Barack*, *Bársony*, *Bársonyka*, *Begónia*, *Béke*, *Bíbor*, *Bíborka*, *Bodza*, *Bogárka*, *Boróka*, *Borostyán*, *Búzavirág*, *Ciklámen*, *Csendike*, *Cserezsnye*, *Csillagvirág*, *Dió*, *Ékes*, *Életke*, *Eper*, *Eperke*, *Fahéj*, *Fehér*, *Fehérke*, *Fürtike*, *Füzér*, *Galamb*, *Geszténye*, *Gyémánt*, *Gyopár*, *Gyopárka*, *Gyömbér*, *Gyöngy*, *Gyöngyös*, *Gyöngyvirág*, *Hajnal*, *Harmat*, *Harmatka*, *Havaska*, *Hóvirág*, *Kincs*, *Korall*, *Kökény*, *Levendula*, *Majoranna*, *Menta*, *Napsugár*, *Nárcisz*,

Nefelejcs, Opál, Orgona, Zike, Pálma, Pipacs, Remény, Reményke, Rozmaring, Rózsa, Sáfrány, Sudár, Sudárka, Sugár, Sugárka, Szamóca, Szeder, Szederke, Szegf, Szell, Szellke, Szilva, Színes, Szirom, Tavasz, Tavaszka, Tea, Tulipán, Tündér, Tzvirág, Vadvirág, Virág, Zöldike, Zsálya; férfinevek ó Áldás, Bajnok, Bajnok, Békés, Bojtorján, Bors, Er s, Harsány, Holló, H s, Január, Kos, Manó, Sólyom, Táltos, Vitéz, Vulkán, stb.

A köznevek tulajdonnevesülése **fogalomkörök** szerint is vizsgálható. Példaként említhetjük a halakkal, illetve halászattal kapcsolatos közszavak tulajdonnevesülését. KÁZMÉR MIKLÓS *ŠRégi magyar családnevek szótára* című művében a következő halnévből alakult családnevekről olvashatunk, melyek egykor a névviselő foglalkozását (halász vagy haláros) jelölték: *Compó, Compós, Csík, Csikász, Csukás, Garda, Harcsa, Harcsás, Kárász, Kecsegés, Keszeg, Korda, Kordás, Kölönte, Kűsz, Márna, Pontyos, Potyka, Potykás, Pozsár, pontyos, Pozsáros, Sigér, sügér, S reg, Süll, Tok, Viza, Vizás* (1993: 267). E régi mesterségről tanúskodnak a *Haláros, Haláros, Halas, Halász, Horgász* családnevek is (KÁZMÉR 1993: 450). Szép számban találhatunk halászszerzők nevéből alakult családneveket (KÁZMÉR 1993: 1125): *Bóné* (bóné halászháló egy fajtája, kecehaló), *Geregyés* (geregye a rekeszt halászatban dorongokból, karókból készített kerítésféle a folyó medrének elrekesztésére), *Gorzsa, Gorzsás* (gorzsa patkószegecs facsáklya, amellyel a jég alatti halászatnál a vezért, hajtó léceket hajtják), *Gyalmos* (gyalmos kerít hálóval csónakról halászó halász), *Háló, Hálóköt, Hálós, Horog, Kece* (halászháló), *Kosár, Szák, Szákos, Szeges* (szege folyókba, patakokba a halfogáshoz épített rekeszték, ez a név szeggyártóra is utalhatott), *Szégyés* (szégye halfogó rekeszték), *Szigony, Szigonyos, Turbok* (turbok halászhorgó), *Varsa, Varsás* (varsa vesszéből font, tölcser alakú népi halászeszköz). Az említett nevek arra utalnak, hogy a múltban sokan megvették a halászat mesterségét, mely hosszú időn keresztül apáról fiúra örökölhető volt. A foglalkozással együtt a foglalkozásra utaló nevek örökölődése a családnevek kialakulása előtt is megvolt, amit néhány név vonatkozásnak nevezett adat egyértelműen bizonyít: 1199-ben *Caraz* (Kárász) fia *Siguer* (Sigér) (HAJDÚ 2003a: 351). Egykor a név és viselője között szoros volt a kapcsolat, a név jellemezte hordozóját. A halak világa néha ragadványnevek létrejöttét is motiválhatja. A horgászat szenvedélyes művelőjét nevezhetik a közösségben *Compónak, Harcsának, Nagy Hohohó(horgász)nak*, kis termete miatt *Böklének, Ebihalnak, Törpeharcsának*, sovány testalkata után *Csukának*, hibásan kiejtett szó alapján *Ty gérnek* (süger) stb. A diákok becézhetik Marcsát *Harcsának* vagy *Harcsa-Marcsának*, Keszegfalváról származó osztálytársukat *Keszegnek*. A halak a mesékben emberre jellemző, antropomorf tulajdonságokat vehetnek fel és névvel is rendelkezhetnek. Példaként említhetjük Soóky László Csukameséje című szereplőinek alliteráción alapuló neveit: *Csuka Csaba, Ponty Pali ó Ponty Pál legkisebbik fia, Kárász Karcsi ó Kárász Károly középső fia*. Helynevek szintén keletkezhetnek halnévből (gyakran halnévi eredetű személynévből), illetve halászattal kapcsolatos szóból. Ismerünk *Halas* (Békés megye, Kiskunság, elsősorban annak a tónak volt a neve ó *Halas-tó* ó, amely mellett feküdt a település, a név a halban való bőségre, gazdagságra utal), *Kiskunhalas* (Bácsó-Kiskun megye), *Halastó* (Zala megye, a település egy halastónál épült, s róla kapta a nevét), *Halász* (Heves, Szabolcs megye), *Gyöngyöshalász* (Heves megye), *Nagyhalász* (Szabolcs-Szatmár megye), *Halászi* (Győr-Sopron megye, királyi szolgálatban levő halászok lakóhelyére utalt), *Ludányhalászi* (Nógrád megye), *Halásztelek* (Pest megye), *Kárász* (Baranya megye), *Keszeg* (Nógrád megye), *Keszegfalva, Tany* (Révkomáromi járás), *S reg* (Gömör, Pest megye), *Szák*

(Komárom megye), *Varsád* (Tolna megye) nevezet helységeket, és *Halászerít* (Baka), *Harczás* (Révkomárom), *Márnás* (Vásárút) d l neveket. A budapesti utcanevek egy része halnévi eredet : *Aranyhal*, *Csuka*, *Delfin*, *Fogas*, *Harcsa*, *Kárász*, *Kecsege*, *Keszeg*, *Pisztráng*, *Ponty*, *Sügér*, *Süll* , *Viza*, illetve a halászat tárgykörébe tartozó szóból származik: *Halas*, *Halász*, *Háló*, *Horgász*, *Horog*, *Szigony*, *Vizafogó*. Budapesten az említett utcák nagy része a Duna két partján helyezkedik el (l. HAJDÚ 1975).

A tulajdonnevek köznevesülését *apellativizáció*nak, *deonimizáció*nak vagy *deproprializáció*nak nevezzük. A köznevesülés egyik alapvető mozgatója a konnotáció, asszociáció és annak hangsúlyossá válása a név jelentésszerkezetében (l. TAKÁCS 2007). A tulajdonnév köznévvé válása jelentésváltozást eredményez, különböző névfajtákat érinthet (vö. HAJDÚ 2003a: 72677). Valóság, a történelemből ismert személyek nevei köznevesülhetnek, pl. *Attila* > *atilla* az sinórozott nagykabát, *Zeppelin* > *zeppelin* a léghajó, *Baedeker* > *bédekker* a útikönyv, *nyikolajevka* a Miklós orosz cárról elnevezett aprópénz. Olyan keresztnévek is jelentésváltozáson mehetnek keresztül, melyeknek viselőjét nem ismerjük pontosan, pl. *Tommy* az amerikai, *Iván* az orosz, *pali* a férfi, *maca* az a *fruska* a fiatal lány. Bibliából, mitológiából ismert nevekben alakult köznevek a *Júdaskodik* az arulkodik, *herkules* az a férfi. Irodalmi alkotások neveiben köznevesültek a *hüvelykmatyi* a kicsi, alacsony férfi, *Pató Pál* > *patópálok* (ország) az endetlenek, hanyagok (ország), *Intim Pista* > *intimpista* az ándiszkret (Harsányi Zsolt a Színházi életben szerepeltette az 1930-as években a pletykálkodó alakot saját alteregójaként). A helynevek szintén köznévvé válhatnak. *Tolna* és *Baranya* összekapcsolva szólásokban mindenütt jelentéssel szerepel, pl. *bejárta toronyát-boronyát*. Városnevekben jöttek létre: pl. *Cognac* > *konyak* az a szőlő Cognac városában készített) borpárlat, *Makao* > *makaó* az kártyajáték neve. Mitológiai vagy bibliai hely is köznevesülhet, pl. *Kánaán* > *kánaán* az gazdag vidék, ország. Állatok nevei is szerepelhetnek köznévként, pl. a 19. század elején híres *Nonius Senior*, illetve a telivér *Furioso* neve *nóniusz* és *furiosó* fajtanévvé vált. Intézménynevek ritkán válnak közszóvá, a *Triangel* az három angyal elnevezés német mulató nevében alakult **tangel* > *tingel-tangel* > *tingli-tangli* az könny fajsúlyú zene jelentés szó. Tárgyak tulajdonneveit is érintheti a köznevesülés jelensége, pl. *Kolosszosz* az magas rodoszi szobor > *kolosszus* az magas tárgy vagy ember, *Szfinx* az emberfej , oroszlántest szobor > *szfinx* az hallgatag, titokzatos ember. M. vészeti alkotások, elsősorban irodalmi művek címeinek köznevesülésére hozható fel példaként a *biblia* az minden lényegeset tartalmazó könyv, *utópia* az eszményinek elképzelt világ vagy rendszer, illetve megvalósíthatatlan terv, *falurossza* az rosszcsont gyerek vagy férfi (Tóth Ede színművének címében köznevesült). A *Walkman* márkanév köznevesülése eredményezte a *vókmen* formát a magyarban, aminek közszói jelentése az étélőmagnó.

Gyakran találkozhatunk olyan köznevekkel, amelyekben keresztnévek, illetve azok becéző formái szerepelnek (vö. FERCSIK ó RAÁTZ 2009, TAKÁCS 2007). Néha maga a keresztnév vagy becenév köznevesül, máskor az összetétellel alkotott köznéven egyik részét, összetételi tagját alkotja a név. Lássunk példaként egy-egy női és férfi keresztnévet. A *Katalin* keresztnéven számos köznevesült alakváltozata ismert a különböző tájegységeken. A *katicabogár* a tájnyelvben lehet *katabogár*, *katibogár*, *katika*, *katica*, *katinkabogár*, *katalinbogár*, *katalinka*, *katalin*, *katakata*, *katalinabogár*, *istenkaticája*. A növények közül a *katarózsza* a később nyíló szirózsza neve, de több helyen, például a Szigetközben a krizantém elnevezése. Heves megyében *katóka* a kamilla neve. A *katapala* Debrecen környéki népi

gyógyszernév, a borogatáshoz használt teakeverék megnevezése. Andrásfa nyelvében a *berkikata* a hóvirág elnevezése. A Csallóközben *bócérkata*, ismertebb nevén ördögsekér az iringó (*Eryngium campestre*) nevű növényt jelöli. A *borzaskata* kifejezés jelentése Nagyváty környékén a hólyagvirágként (*Nigella damascena*) ismert növény vagy más néven a mezei *katicavirág*. Egyes vidékeken az esthajnalcsillagot nevezik *katicsillagnak*. Emberi tulajdonságokat is jelölnek e névből köznevesült alakokkal. *Katás* az a férfi, aki kedveli a lányok társaságát. Nagykönyiban az a férfi, aki az asszonyok dolgába avatkozik *katicamiska*. Gyula környékén valakinek a kedvesét, ha nem is *Katalin* a neve, hívhatják *katinak*. A kócos gyerek vagy felnőtt *boglyaskati*, *borzaskató* vagy *borzaskati*, Szeged környékén *bolyhoskata*, Kézdivásárhelyen *lomboskata*, Makó környékén *bojszikata*. Szlavóniában a felesel, szájaskislányok jelzőjeként szerepel a *kata*, a butaságokat beszélő személy *kataesz*, az illetlen, rendetlen magaviselet *kataforma*. Nógrád megyében és a Felvidéken *bacsokata* a fütyörész személyes tréfás megszólítása. A *b* beszéd asszony Hódmezővásárhelyen *beszédeskata*. A férfinevek közül a *János* keresztnév gyakran fordul elő köznevesülve: *fajankó* faragószék, *hárijános* hazudozó, *jancsi* kétágú fadarab, *ő* fenékhorgok nehezéke, *jancsibab* nagy szemű bab, *jancsibankó* 19. században használatos vásárlási utalvány, *jancsibicska* / *jancsikés* fanyelű bicska, *jancsika* faállvány, *jancsikályha* kis vaskályha, *jankó* orokkán a pedált a kerékkel összekötő rúd, *jankófeje* faragószék része, *jános* mesterlegény, *jánosbácsi* mezőkövesdi hímezés egyik díszítő motívuma, *jánosmeggye* meggyfajta, *jánosozás* János napi köszöntő, *jánospohár* hazatérés előtti utolsónak kiivott borospohár, *magajöttjános* idegen helyről jött, *máléjános* esztelen ember, *szentjánosbogár*, *uzsonnásjános* püpos, a hátán viszi az uzsonnáját.

A már meglévő tulajdonnevek is motiválhatják újabb nevek keletkezését, ekkor tulajdonnévi osztályváltásról, **transzonimizációról** beszélünk. Személynevek válhatnak állatok tulajdonnévé: a kutyát nevezhetik *Cézárnak*, *Nérónak*, *Napóleonnak*, a macskát *Esztinek*, *Gyurinak*, *Petinek*, a lovak gyakran viselnek férfi és női keresztnév- vagy becenevet (*Bandi*, *Berci*, *Csilla*, *Linda*, *Manci*, *Marci*, *Sanyi*, *Sári*), stb. Személynevekből alakultak ki egyes helynevek, pl.: *Ádám-csúcs* 2243 m magas piramis alakú hegycsúcs Dél-Afrikában. *Ádám-hídja* korallszigetekből és homokzátonyból álló, mintegy 30 km hosszú szigetcsoport Dél-Ázsiában. A Somogy megyei *Ádánd* község neve az *Ádám* személynév honfoglalás előtti, *-d* kicsinyítő képző származékából keletkezett. *Ádámos* ma romániai község. A keresztnévből származó helységnevek gyakoriak a mai Szlovákia területén is: *Ádámfalva*, *Balázsfalva*, *Bálintfalva*, *Béla*, *Bélaháza*, *Bélamácsó*, *Bélaudvarnok*, *Csabaháza*, *Dénesd*, *Dénesfalva*, *Endrevágása*, *Erzsébetháza*, *Garamszentbenedek*, *Gergelyfalva*, *Györke*, *Imréd*, *Istvánvágás*, *Kálmánfalva*, *Marcelháza*, *Margitfalva*, *Mátévágás*, *Nógrádszentpéter*, *Zemplénmátyás*, *Zsolt*, stb. Közterületeknek (utcák, terek, utak, stb.) gyakran adják a történelemből, régióból ismert személyek nevét: *Jókai utca*, *Klapka tér*, *Kossuth tér*, *Rákóczi utca*, *Thaly Kálmán utca*, stb. Az intézményeket személyek után nevezhetik el: pl. *Arany A. László Polgári Társulás*, *Komáromi Jókai Színház*, *Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem*, *Selye János Gimnázium*. Az emberi alkotások ó címei, termékek, kitüntetések és díjak ó neveiben is szerepelhetnek személynevek. A megnevezés jellegű címei a fő szereplő nevét hordozhatják: pl. *Bánk bán*, *Kárpáthy Zoltán*, *Rózsa Sándor*. Egyes termékek, kitüntetések és díjak személyből lettek elnevezve: pl. *Ferrari*, *Mercédesz* (autónevek), *Kossuth-díj*, *Kis Lajos-díj*.

A személynevek egy része helynévi eredetű. A hellyel kapcsolatos családnevek közé tartozók az *Ajnácskai, Alistáli, Almágyi, Bagotai, Bátorkeszi, Beszterci, Cétényi, Dercsikai, Erdélyi, Érsekújvári, Farkasdi, Füleki, Gömöri, Hetényi, Homonnai, Ipolyi, Kassai, Komáromi, Lévai, Mocsi, Nyitrai, Oroszkai, Patonyi, Rimaszombati, Sellyei, Tardoskeddi, Zemlényi*, stb. Helynevekből jöhetnek létre állatnevek is: pl. a versenylónevek között el fordul a *Bakony, Fehérvár, Kiskunság, Mátra, Nyírség*, a kutyaaneveknél a *Duna, Tisza, Sajó, Rajna*. Intézménynevek tartalmazhatnak helynévi névrészt: pl. *Dunai Vasmű, Ferencvárosi Torna Club, Hortobágyi Állami Gazdaság*. A tárgynevek létrejöhetnek helynévből: *Balkán, Ibiza, Komárom, Mallorca, Peru* (hajónevek), stb.

A tulajdonnevek részét alkotják köznevek is. A helynevekben gyakran földrajzi köznevek is el fordulnak, melyek a helyek fajtájának megjelölésére szolgálnak. A Magyar földrajzi köznevek tára (BÁBA Ó NEMES 2014) csaknem három és félezer szócikke több mint 18 000 földrajzi köznévi adatot tartalmaz. **Földrajzi köznévek** tekinthetünk minden olyan helyet jelölő lexémát, amely a helynevekben fajtajelölő szerepet tölt be, de egyúttal helynevektől függetlenül, közszoói minőségében is funkcionál. Az egyes földrajzi közneveknek több jelentése lehet. Pl. a *hegy* szó jelentései a következők: 1. a dombnál magasabb és meredekebb földfelszíni kiemelkedés, 2. szőlővel beültetett kiemelkedés vagy akár sík terület; szőlő hegy; szőlő skert, 3. a község hegyen fekvő része, 4. domb, 5. víznyelvény, mocsaras területből kiemelkedő kisebb halom, 6. sekély vízzel borított zátony, amelyen fennakad a csónak, 7. irtáson levő szántóföld, 8. földdarab elkeskenyedése vége, 9. vízfolyás vége. A *hegy* földrajzi köznévi különböző összetételek, képzéssel alakult szóalakok eltagjaként állhat: *hegyalj* (szőlő terület végében levő földszáv, amelyen kaszáló és gyümölcsös van), *hegyalja* (a hegy alsó része, a hegy lába), *hegycse* (magasabban fekvő terület rész), *hegydereka* (hegy oldala), *hegyecske* (kis hegy), *hegyéle* (hegy gerince), *hegyel* (hegy eleje, alja, egyúttal a faluhoz vagy más viszonyító helyhez közelebb eső része), *hegyes* (csúcsban végződő földterület), *hegyeshatár* (két település határvonalainak csúcsban való találkozása), *hegyfar* (hegy vége), *hegygerinc* (hegy hosszan elnyúló része), *hegyhát* (hegy magasabb, enyhén lejtős része; domb vagy dombon levő szőlő terület teteje; domboldal; hegyek alsóbb részein elterülő vidék), *hegyike* (hegy), *hegykapu* (szőlő hegyi út kezdete, amely a szőlő hegygyepjén vezet át), *hegykaréj* (szőlő hegy gerince), *hegyköz* (hegyek közötti terület; szőlőt a szántóföldektől elválasztó terület), *hegymál* (hegyoldal), *hegymeg* (szőlő /hegy mögötti terület), *hegyoldal* (hegynek a hegycsúcs és a hegyláb között elterülő része; hegyek lankásabb, déli oldala, illetve általában oldalas rész), *hegyormó* (hegygerinc), *hegyorom* (meredeken kiemelkedő hegycsúcs), *hegyorr* (domb vagy hegy kiszögellése, erdősen kiugró része), *hegység* (hegyeknek zárt földrajzi egységet alkotó, nagyobb kiterjedésű, összefüggő csoportja), *hegysüvadás* (szakadékos hegyoldal), *hegyszakadék* (meredeken vagy függőlegesen eső, rendszerint sziklás falú mély völgy, árok), *hegyszeg* (folyó beszögellése), *hegytelek* (telek, amely a szőlő hegyben van), *hegytető* (szőlő /hegy, /szőlő /domb legfelső, legmagasabb része, teteje, csúcsa), *hegytorok* (völgytorkolat; keskeny, mély hegyi út), *hegyút* (hegyen átvezetett út; szőlő hegyre vezet vagy szőlő hegyben levő út), *hegyvágás* (szőlő hegy sarkon növényi kerítése), *hegyvég* (hegyen levő erdősen terület vége). A *hegy* lexéma a földrajzi köznévi utótagjaként is szerepelhet: *bánomhegy* (nem megbízható hozamú föld), *bányahegy* (hegy, amelyből követ bányásztak), *borhegy* (szőlő hegy), *elhegy* (hegylánc elterülő kiemelkedő alacsonyabb hegy), *koshegy* (a kosok pihenő helye), *látóhegy* (domb magasan kiemelkedő)

része), *leshegy* (magaslat, ahonnan a vadász meglesheti a vadak járását), *malomhegy* (malom közelében lev kiemelkedés), *nagyhegy* (kaptató, hegy hirtelen emelked része), *öreghegy* (nagy terjedelm domb; régi sz l hegy), *rhegy* (rködésre szolgáló, jó kilátást adó hegy), *sapkahegy* (sapka alakú hegy), *somhegy* (domb, ahol sok somkóró terem), *sz l hegy* (dombos helyen lev sz l skert), *templomhegy* (domb, ahol a templom áll), *vajhegy* (domb, ahol juhászok laktak), *várhegy* (hegy, amelyre vár épült egykor).

4. A NÉVTANI KUTATÁSOK MÓDSZEREI ÉS FORRÁSAI

Egy település, tájegység teljes névállományának összegy jtése nem kis feladat, hiszen a névanyag egy része már csak az írott forrásokban található meg, másik része a szóbeli nyelvhasználatban él. A gy jtést nehezíti az is, hogy sok esetben hiányoznak, vagy hiányosak a tulajdonnevet tartalmazó írott források, illetve az él nyelvben használatos nevek l az adott település lakosai nem minden esetben nyújtanak információt šidegeneknekö (pl. a ragadványnevekkel kapcsolatban), a gy jt nek meg kell nyernie az adatközl k bizalmát. Mind az írásbeli, mind a szóbeli nevek összegy jtése fontos. A gy jtés során a diakrón (történeti) és szinkrón (jelenkori) vizsgálatok egészítik ki egymást. šKözismert nézet a magyar névtudományban, hogy a jelenkori tulajdonnevek vizsgálata hozzásegít bennünket a történeti névanyag mind teljesebb megismeréséhez, és fordítva: a múltban keletkezett és használt nevek kutatásával közelebb kerülünk a maiak mind tökéletesebb megértéséhez (BÍRÓ 2006: 232). A névkutatók különböz módszereket és forrásokat alkalmaznak az összegy jtött névkorpusz feldolgozása során.

4.1. Aktív kérdez módszer

Az aktív, közvetlen (direkt) módszert els sorban az él nyelvben használatos tulajdonnevek összegy jtésekor alkalmazzuk. Aktív kérdez módszerrel gy jthet k össze a nép ajkán él , a nyelvjárásban használatos névadatok. Az adatközl kkel való beszélgetéseket hangkazettára, diktafonra is érdemes rögzíteni. A névmagyarázatok fonetikusán is lejegyezhet k, utalnak az él nyelvi szövegek sajátosságaira, lehet vé teszik a tulajdonnevek dialektológiai szempontú vizsgálatát.

Az adatközl k kiválasztása több szempont szerint történik. Els sorban a településen él , azt jól ismer személyeket kell megszólítani. A kutatást megkönnyíti, ha a gy jtést a településen lakó, nyelvészeten, névtanban is járatos egyén, illetve csoport végzi.

Egyes névtani munkákban a gy jtés során alkalmazott kérdések is megtalálhatók. Példaként említem a ragadványnevek iránt érdekl d kérdéseket, melyeket az adatközl kkel való beszélgetéseim során tettem fel (BAUKO 2009a: 49650):

1. A falu nevét mib l eredezteti a helyi lakosság?
2. Van-e a falunak (lakosainak), környez falvaknak névcsúfolója? Milyen?
3. Ha tudja miért kapták a névcsúfolót, mesélje el a történetet!
4. Ismeri-e, hallotta-e már a ragadványnév kifejezést?
5. Hogyan nevezik a faluban a ragadványneveket?
6. Miért és hogyan keletkeznek?

7. Milyen ragadványneveket ismer? (utcák/házak/rokonság/ismerők szerint lehet haladni)
8. A névviselő ragadványneve (több is lehet egyszerre):
9. A név mindig azonos szerkezetben használatos? (pl. ragadványnév + becenév/ néha önállóan is használják a ragadványnevet a becenév nélkül)
10. A névviselő hivatalos neve (család- és keresztnéve):
11. Milyen korosztályba tartozik a névviselő?
 - a) F = fiatal (18-35 éves kor közötti)
 - b) K = közép (35-55)
 - c) I = idős (55 felett)
 - d) E = elhunyt
12. Miért kapta (hogyan szerezte) az illető az adott ragadványneve(ke)t?
13. Ki adta neki a nevet?
14. Mikortól, mióta viseli a nevet (alapiskolában kapta, születésétől így hívják, mert örökölte stb.)?
15. Ki viseli a nevet rajta kívül, öröklik-e? (E=egyéni, CS=családi, RCS=részleges családi, NCS=nagycsaládi ragadványnév)
16. Kik (hányan) ismerik a ragadványnevet (az egész falu, csak a család, csak az idősebbek / fiatalok, a focicsapat tagjai stb.)?
17. Ezen a néven szólítják az illetőt (szólítónév=SZ) vagy csak a háta mögött (emléknév=E) használják?
18. Milyen a viszonya a viselőnek a saját ragadványnevéhez?
 - a) szereti b) nem szereti c) elfogadja d) büszke rá e) utálja, haragszik rá
19. Használta már írásban a ragadványnevét, hol és miért (levélben, jegyzékben, könyvben)?
20. Vannak olyan ragadványnevek, melyek azonosak és nem rokoni viszonyban levő személyek viselik őket?
21. A szlovák (egyéb) nemzetiségűeknek milyen ragadványneveik vannak?
22. A szlovákok ismerik-e a magyarok ragadványneveit és fordítva?
23. Vannak magyar lakosok, akik szlovák ragadványnevet viselnek?
24. Vannak szlovák lakosok, akik magyar ragadványnevet viselnek?
25. Vannak-e más nyelvből (angol, német) származó ragadványnevek?
26. Vannak-e olyan helyi szólások, közmondások, mondókák, versikék, rövid anekdoták, történetek, melyekben ragadványnevek vannak?
27. Vannak-e olyan ragadványnevek, melyek tájszóból származnak?
28. Vannak olyanok, akiknek nincs ragadványnevük? Miért, van valami oka?
29. Az illető végzettsége, foglalkozása milyen összefüggésben van a ragadványnévadással?
30. Ismernek-e a környező falukból olyan személyeket, akik ragadványnevet viselnek? Kik azok és miért kapták?

Az egyes kérdések a ragadványnevek különböző szempontok (szociolingvisztikai, dialektológiai, etimológiai, névélettani, stb.) szerinti elemzését teszik lehetővé. A ragadványneveket az adatközlők kiejtése szerint fonetikusán és abban a névszerkezetben (a kommunikációs szituációtól függően változhat) kell lejegyezni, ahogy használják őket. Megjegyzem, hogy néhány név keletkezéstörténetét eltérően interpretálják a kútfők, s néha csak a névadótól vagy a névviselőtől tudható meg a névadás eredeti indítéka.

4.2. Kérd íves módszer

Írásbeli kérd íves módszert alkalmazhatunk, ha egy adott közösség névadási, névviselési, névalkotási, névhasználati tevékenységét kívánjuk vizsgálni.

A helynevek összegy jtése kérd ív segítségével történhet. Az 1864. év elején PESTY FRIGYES történész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja országos helynévgy jt mozgalmat indított. A korabeli Magyarország minden településének összes helynevét kívánta összegy jteni. Az ország valamennyi településére kérd íveket küldtek ki, melyeket a helyi tisztvisel nek kellett kitölteniük. El fordult olyan település is, ahonnan nem érkezett válasz, néhol csak kis mennyiség névadatot közöltek, de számos helysége b l gazdag névanyagot küldtek vissza. Az összegy jtött 19. századi helyneveket (az Országos Széchényi Könyvtárban található) 63 kéziratos kötet, több mint 30 000 lap rzi. PESTY FRIGYES kéziratos helynévtárából több megye helynévanyaga nyomtatásban is megjelent (l. HOFFMANN 2003; példaként l. Bihar vármegye helynévanyagát: HOFFMANN ó KIS szerk. 1996, 1998: <http://mek.oszk.hu/01700/01776/>). A 19. századi adatgy jtés kérd pontjai és az utasítások a következ k voltak (l. SZABÓ T. 1944):

HELYNEVEK

.....község b l megyéb l.

Az adatgyjtés következ kérd pontokra terjed ki:

1. A megyének, kerületnek, járásnak, széeknek neve, hová a helység tartozik. A terület ezen politikai felosztásán kívül némelykor vidék, környék, táj is bir külön elnevezéssel, vagy több falvak csoportozata közös név alatt ismertetik. A hol ilyesmi el fordul, az összeírásban figyelembe veendő, és ha lehet magyarázandó.

2. A községnek, városnak hányféle neve él most; melyik neve bir csak helybeli elterjedéssel, melyik ismeretes országszerte. ó Sajátos jelenség, hogy a magyar és román falvak a körülfekvő szász falvak által Erdélyben német elnevezést nyernek, mely elnevezésr l az illető magyar és román falvak lakosainak sejtelmük sincs, és mely különben is csak kis elterjedéssel bir. Viszont sok szász és román falu magyar névvel is bir, mir l az illető szász és román falvaknak tudomásuk nincs. Ily viszonyok az ország minden részeiben foroghatnak fenn, hol több ajku a lakosság, azért felemlítendők.

3. Volt-e hajdan a községnek más elnevezése? Vagy tán csak különféleképp iratott a mostani helynév?

4. A község mikor említetik legkorábban?

5. Honnan népesített?

6. Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről, értelméről, mindegyik nyelvű helynévre nézve?

7. A község határában elforduló többi topographiai nevek, például: mez, dűl, szántó, forduló, legel, kaszáló, pusztasivatag, liget, berek, erdő, rengeteg, zug, határ, tanya, csárda, major, szállás, kert, szőlő, árók, rom, irtvány, tisztás, hát, halom, domb, csucs, orom, magaslat, fensík, hegy, hegygerinc, hegylánc, szikla, bérc, bányasivatag, barlang, örvény, szoros, zuhatag, forrás, kut, ér, tó, folyó, patak (megkülönböztetvén minden nevet, melyet ilyen f - és mellékpatak eredetéről egészen kifolyásáig más folyóba nyert), mocsár, posvány, láp,

ingovány, nádas, rét, kompállás, rév, gázló, sziget, fok, stb. Lényeges feladata az összeírásnak, hogy az itt említett tárgyak tulajdon nevei minél kimerítőbben és minél pontosabban följegyeztessenek. A hol lehet, itt is a 6-ik pont alatti kérdés figyelembe veendő. Ide tartozik sokszor a külvárosok, városrészek, utak, térek és utcák neveinek felelemezése, ha ezen neveken valami eredetiség lappang, vagy ha nemzeti emlékekkel összekapcsolvák, és így rólok történetileg vagy nyelvészetileg valami felderítés várható. Mezők, dűlők, szántók, legelők, puszták, rétek, forduló és hasonló tárgyak neveinél célszerű volna az illető tárgy természeti tulajdonságáról rövid megjegyzést tenni, minthogy abból sokszor felvilágosítást vehetünk a név értelmére. Például: Gányér, vizes, lapályos szántó föld Szalontán. Kóstava, szép legelő, erdő és hegyek közt. Karakó, csavargó patak. Gyűrű, egy zug, mely körül a Berettyó fél kört képez. Ondód, sikk fekete föld, néhol szikes Debrecennél. Szódob, egy völgy, mely jól viszhangzik, Biharban. Tévény, feltöltött és árkolt szántó föld, Kocsordon. Üllő, álló víz, mely kiszáradni nem szokott, Karcagon. Petrisán, nagy seregély, melyben seregélyek is vannak, Békésben. Vica, vizér, melyben sok apró hal van, Békésben. Siskadűlő, szántó föld melyen sok siska terem, Szabolcsban. Megyer, hajdan falu Baranyában, most csak malom. Adacs, pusztaság a kecskeméti határban, hajdan falu. Ders, egy tiszta s talán irtott hely az erdőben, biharmegyei Siteren. Bágy, rétes víz, mely igen lassan foly, H. Nánáson. Bokróc, kút cserés, bokros helyen, Margitán. Világos, hogy hol a 26-ik pontban kért közleményeknek helye nem lehetne, ott a helynévhez legalább ilyen, a természeti tulajdonságot illető megjegyzéseket mindig csatolhatni.

Vége a 7-ik pont alatti helynevek érdekében van, hogy az illető megnevezett tárgynak fekvése is emlegettessék, t. i. nevezessenek a határos, szomszéd területek.

UTASÍTÁS

a hazai helyneveinek gyűjtésére és összeírására.

A cél hazánk összes helyneveinek magyarázása, értelmének kinyomozása. Azon élvezeten kívül, hogy lakóhelyünkön annyiszor hallott, magán és polgári életünkkel összeszedett helyneveink értelmét fölfoghatjuk, igen nagy nyereséggel kínálkozik a neveken fekvő rejtély megnyitása történeti és nyelvészeti tekintetben, és e szerint fő fontosságú tudományos érdekek elmozdíthatók ez úton.

Hogy ezen cél elérhető legyen, szükséges mindenképpen, hogy mindazon tárgy, a melynek topographiai neve van figyelembe vétetvén, az egész névkincs összeírassék. E szerint fák és épületeken kívül majdnem minden ingatlan tárgy tartoznék ide, mert minden talpalatnyi földnek, hegynek, völgynek külön, sokszor többféle neve van. A névgyűjtemény teljessége egyik fő fontosságú érdek a tervezett munkánál. A teljesség elérése érdekében tehát nem elég a község nevét följegyezni, hanem a község határában minden topographiai nevet, melynek száma csak egy községben sokszor igen nagy lehet. Nem is kell a felvételnél valami nevet kicsinyíteni, azon véleményben, hogy hasznát nem lehet venni, sőt ellenben a följegyzést addig folytatni, míg az utolsó név nincs kimerítve.

Minthogy minden községben van egy két ember, sőt vannak többen is, kik lakóföldjüket legnagyobb részletekig ismerik, igen sok függ azon egyének helyes megválasztásától, kik a helynevek gyűjtésével megbízandók. Kikérdezendők volnának a falu vénei, jegyzői, papjai, erdőszői, vadászai, bányászai stb. ó egyik a másiknak adatait fogná kiegészíteni. A hol a

szóbeli adatok kifogynának, ott a hivatalos és hiteles irományok is még b forrásul szolgálának, ugymint a földbirtok tulajdonát kimutató és adósorozó könyvek (mire nézve a telekkönyvi és catastralis hivatalok segédkézzel járulának, kiknél nagy pontossággal fel vannak jegyezve ó ha nem is kimerít leg tán ó a birtokra vonatkozó elnevezések), az egyházi matrikulák, jegyz könyvek, monographiák stb. ó Ezen források szorgalmas átkutatása tehát különösen ajánltatik. A nyeread adatok, kivált ha eltér k, egymás iránti hitelességének megbíráthatása érdekében, ohajtandó azon forrás megnevezése, a honnan az adatok származnak.

A mi a gyűjtés sikeres eszközlésére még tudni szükséges, kivehet az utasításhoz kapcsolt schemából, mely szerint a kitöltés foganatosítandó. A feleletek azon sorban íratnak folyó szöveggel, nem rovatozott kimutatás alakjában, az ivek többi lapjaira, miként a kérd pontozatok a schemában következnek, megtoldván azt annyi ivvel, a mennyit a tárgy b sége szükségessé teend. Ha a község ezen utmutatás fonalán minden kérdésre a lehet legtökéletesb válaszokkal elkészült, és még a legutolsó talpatat földnek stb., is mely saját elnevezéssel bir, névjegyzékét összeírta, az illet feljegyzések mint külön füzet küldessenek be a község által Temesvár szab. kir. város hatósága utján Pesty Frigyes magyar akadémiai tagnak további használatra és feldolgozásra.

A 20. század második felében folytatott magyarországi megyei helynévgy jtés során a következ helynévi törzslapot és a bel- és külterületi gy jt lapot használták a kutatók (l. BOGNÁR 1984, ÖRDÖG 1988; vö. SZABÓ T. 1934):

TÖRZSLAP

1. A helység mai hivatalos neve:
2. A helység népi neve(i), kiejtés szerint, fonetikus írással:
3. A helység kialakulására és nevének eredetére vonatkozó népi magyarázatok, mondák:
4. A helység (és a szomszédos helységek) csúfneve(i), és az ezekkel kapcsolatos történetek, adomák, falucsúfolók, népdalok stb.:
5. A helység neve *hol? honnan? hová?* kérdésre felel határozóragos és *-i* melléknévképz s alakban:
6. A helység lakóinak száma:
7. A helység határának területe (hektárban):
8. A kataszteri térkép készítésének éve:
9. Az adatközl k neve, életkora:
10. A gy jt neve, foglalkozása:
A gy jtés ideje:
A gy jt egyéb megjegyzései:

I. SZ. GY JT LAP

Település- és utcanevek, terek, közök, falurészek (névvel jelölt patakok, hidak, kutak, nevezetesebb névvel jelölt házak, keresztek stb.) nevei			A gy jtés helye: A gy jtés ideje: A gy jt neve és fogl.:	Az adatközl neve, életkora:
1. Sorszám	2. Az utca stb. népi (szóbeli) neve	3. Írásbeli (kataszteri) neve, ha van	4. F z dik-e az utca stb. nevéhez valamilyen esemény, történet, dal, szólás, babona stb., valamint népi névmagyarázat? Ha igen, írjuk ide vagy a törzslapra.	5. Találtak-e régészeti leleteket (cserepeket, sírokat, munkaeszközöket stb.)? Mit, kb. mikor, hol van most a lelet?
1.				
2.				

II. SZ. GY JT LAP

D l nevek, határrészek (d l résznevek, dombok, völgyek, árkok, gödrök, horhosok, patakok, vízfolyások, kutak, mocsarak, keresztek, tanyák, majorok, erd részek, vágások, álék, erd s házak, irtások, névvel jelölt fák stb.) nevei			A gy jtés helye: A gy jtés ideje: A gy jt neve és fogl.:	Az adatközl neve, életkora:		
1. Sorszám	2. Népi (szóbeli) neve	3. Írásbeli (mai hivatalos) neve. Meg kell jegyezni, hogy a hivatalos nevet nem vagy ritkán használják. Névváltozások (mikor?)	4. Domborzata (sík, domb, vízmosás stb.) vagy terepjellege (forrás, kút stb.)	5. M velési ág. Mi borítja (erd , szántó stb.)? Változások a m v. ágban (mikor), régen milyen volt, ma milyen?	6. = az I. sz. gy jt lap 4. rovatával	7. = az I. sz. gy jt lap 5. rovatával
1.						
2.						

Az iskolaközösségek névhasználatának feltárásánál gyakran alkalmazták a kérdő íves módszert a magyar névtanban. Példaként említeném, hogy az egyik múltban végzett felmérés során az egyetemi hallgatók a következő kérdő ívet töltötték ki, melyben a személynevek iránti attitűdről érdeklődünk (BAUKO 2009e):

KÉRDŐ ÍV

Család- és keresztnév:

Életkor:

Nemzetiség:

Anyanyelv:

1. Tetszik a saját családneve?

a) igen

b) nem

Indokolja meg, miért!

2. Tetszik a saját keresztnéve?

a) igen

b) nem

Indokolja meg, miért!

3. Amennyiben nincs megelégedve saját nevével, milyen család-, illetve keresztnévet választana magának a mostani helyett? Indokolja meg, miért!

4. Volt már valamilyen kellemetlensége a nevéből kifolyólag? Milyen?

5. Írásban/szóban mikor, milyen színtereken (hol) használja a nevét szlovák nyelven?

Írásban:

Szóban:

6. Írásban/szóban mikor, milyen színtereken (hol) használja a nevét magyar nyelven?

Írásban:

Szóban:

7. Önnek milyen formában van bejegyezve az anyakönyvbe a hivatalos család- és keresztnéve?

a) szlovák formában

b) magyar formában

A nevének anyakönyvezett alakváltozata:

8. Ön megváltoztatta az anyakönyvezett nevét a múltban?

a) igen

b) nem

Indokolja meg, miért!

9. A közeljövőben tervezi-e az Ön által viselt név hivatalos megváltoztatását? Ha igen, melyik elemét (család-, vagy keresztnév), milyenre és miért?

a) igen

b) nem

Indoklás:

10. Mi a véleménye a családnévhez kapcsolódó *-ová* végződés (pl. *Kissová*) szükségességéről Szlovákiában?

11. Az *-ová* végz déssel együtt van anyakönyvezve (illetve a hivatalos okiratokban) a családneve (n k töltik ki)?
- igen
 - nem
12. A férjhez menés után (n k töltik ki):
- felveszi a férje családnevét
 - meghagyja a saját lánykori családnevét, és nem veszi fel férje családnevét
 - hivatalosan mind a két családnevet használná egyidej leg (férj családneve + saját lánykori családneve)
13. Milyen formában anyakönyveztetné gyermeke nevét?
- szlovákul
 - magyarul
14. Melyik névbeli megszólítását szereti (ill. nem szereti) a legjobban és miért?
- Szereti:
- Nem szereti:
15. Van (vagy volt) ragadványneve (esetleg több)? Ha igen, milyen és miért kapta?
16. Szereti, ha ragadványnevén szólítják?
- utálom
 - nem szeretem
 - elfogadom
 - szeretem
 - büszkén viselem.

4.3. Az írott források

Diakrón vizsgálat szükséges a történeti nevek feltárásához, ezért át kell tekinteni a vonatkozó, hozzáférhet írott forrásokat. A személynevek gy jtésekor érdemes megvizsgálni az okleveleket, az állami és egyházi anyakönyveket (gyakran nem a vizsgált helységben, hanem levéltárakban található), telefonkönyveket, iskolák (egyéb intézmények) névjegyzékét, személyek nyilvántartásait, személyneveket is tartalmazó jegyz könyveket, telekkönyveket, településmonográfiákat, krónikákat, kéziratban lév munkákat, stb. Az állatnevek vizsgálatánál segítségünkre lehetnek az állatorvosoknál megtalálható állatnévjegyzékek, a törzskönyvezett állatokra vonatkozó írásbeli dokumentumok. A helynevek kutatásakor fontosak a különböző korokból származó kataszteri térképek, telekkönyvek, helyneveket tartalmazó egyéb kiadványok (pl. helynévtárak, -adatbázisok). Az intézménynevek esetében a cégnévjegyzékeket, intézményeket tartalmazó adattárakat, kiadványokat (pl. az utazási irodában található katalógusokat, hotelnévjegyzékeket) tekinthetjük át. Az írói nevek a szépirodalmi m vekben vizsgálhatók. Egyre fontosabb szerepe van a különböző írott források digitalizálásának, s ennek köszönhet en egyes (tulajdonnévanyagot tartalmazó, feldolgozó) források az interneten is elérhet vé válnak.

A névanyag feldolgozása során alapvet a vonatkozó szakirodalom ismerete, a kutatás elméleti, módszertani hátterének megalapozása. Egyes névtani monográfiák, tanulmányok, kiadványok az interneten is megtekinthet k. A magyar névtani munkákat, bibliográfiákat tartalmazó **honlapok** közül említünk meg néhányat. A *Névtani Értesít* (NÉ.) magyar névtudományi folyóirat ó 1979-ben jelent meg az els száma, 2014-ben a 36. kötete ó egyes számai a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Repoitóriumában olvashatók: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/6721>. Helynevekkel kapcsolatos cikkeket tartalmaz a *Helynévtörténeti Tanulmányok* (Ht.) ó <http://ht.unideb.hu/> ó cím sorozat. Ezen kívül

egyéb magyar nyelvészeti folyóiratokban is találhatunk névtani tanulmányokat: l. *Magyar Nyelv* (MNy.) ó <http://www.c3.hu/~magyarnyelv/>, *Magyar Nyelv r* (Nyr.) ó <http://nyelvor.c3.hu/nyr.htm>, *Magyar Nyelvjárások* (MNyj.) ó <http://mnytud.arts.klte.hu/mnyj/mnyj.php>. A *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* (NyIrK.) folyóirat is tartalmaz névtani publikációkat (<http://www.sztanyi.ro/displayallpubl.html>). A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani Tagozatának honlapján több hasznos link szerepel (<http://nevtan.arts.unideb.hu/nevtan/03listak.html>). A *Magyar Névarchívum* honlapját ó <http://mna.unideb.hu/> ó a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke mellett létrehozott Nyelv- és Névtörténeti M hely m ködteti. Azzal a céllal hozták létre, hogy a humán tudományokban is egyre nagyobb teret nyer digitális kultúra eszközeivel segítsék a magyar névtudományi kutatások fejlődését. A Magyar Névarchívum honlapja törekszik az onomasztikai tárgyú tudományos publikációk digitális formában való összegyűjtésére és tematikus rendben való közzétételére. Emellett azonban egyre nagyobb súlyt helyez a névtani céllal készült adatbázisok megjelenítésére is. Ez a törekvés a különböző szempontok szerint feldolgozott forrásanyagoknak a publikussá tételével az egyéni kutatómunka hatékonyságát is nagyban növelheti. A honlapon a *Magyar Névarchívum Kiadványai* sorozat egyes kötetei ó <http://mna.unideb.hu/kiadvanyok.php> ó teljes egészében olvashatók. A Kárpát-medence egészét átfogó helynévi adatbázis-építést és térinformatikai megjelenítést t tte ki célul a Debreceni Egyetemen készül *Magyar Digitális Helynévtár* (l. TÓTH V. 2011; <http://mnytud.arts.unideb.hu/mdh/>). Az elektronikus források közül megemlíthetjük a *Digitális Tankönyvtár*at ó <http://www.tankonyvtar.hu/hu> ó és a *Magyar Elektronikus Könyvtár*at ó <http://mek.oszk.hu/> ó, melyek szintén tartamaznak névtani kiadványokat. Az ōOnomastica Uralica 1bő kötete (<http://mnytud.arts.unideb.hu/onomural/kotetek/ou1a1b.html>) közölte a HLAVACSKA EDIT és TÓTH VALÉRIA által összeállított magyar névtani bibliográfiát (HOFFMANN szerk. 2001: 2956427). A határon túli magyar névtani szakirodalomjegyzékek közül megemlíthetjük a szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatások bibliográfiáját (BAUKO 2011f: 4696486), mely a ōMagyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv.ö cím könyvben az interneten is elérhet (<http://mek.niif.hu/10400/10478/10478.pdf>). A széles közönség tulajdonnevek ó f képpen keresztnévek ó iránti érdeklődését mutatják a különféle honlapok, pl. a <http://nev.lap.hu/> weblap is.

Egyes **névtani monográfiák** tartalmazzák az adott névfajtára vonatkozó szakirodalmat, s mintaként szolgálhatnak újabb munkák megírásához. Az elméleti munkák útmutató ad(hat)nak a nevek gyakorlati elemzéséhez, a gy jtött névanyag feldolgozásához. A magyar névtanban pl. többen alkalmazták már (els sorban a helynévanyag rendszerezésekor) a HOFFMANN ISTVÁN által kidolgozott névelemzési modellt. A ōHelynevek nyelvi elemzéseő cím (1993-ban, majd 2007-ben megjelent) könyvében a következ helynév-tipológia segítségével látja leírhatónak a neveket.

A leíró elemzésben, amely a nevek szerkezetét mutatja be, a központi helyet a névrész fogalma foglalja el. HOFFMANN névrésznek nevezi a névnek azt a szegmentumát, amely a denotátumáról információt közöl. A névszerkezeti analízis el feltételeként a helynévfajtáknak kategorizálását kell elvégezni (l. az egyetemi jegyzetünkben lévő ōHelynevekő cím fejezetet). A szerkezeti elemzés során a névrész funkcionális-szemantikai, valamint lexikális-morfológiai szempontból vizsgálható. A helynévrendszer bemutatása annak vizsgálatát jelenti, hogy adott korban, területen a névadásban felhasznált funkcionális-szemantikai

osztályok milyen lexikális, morfológiai, grammatikai eszközök által jelennek meg. Ezzel a vizsgált névközösség (település) helynévadási normáját mutatjuk be.

A funkcionális-szemantikai elemzés (HOFFMANN 2007: 53666) azoknak a modellfajtáknak a számbavételét jelenti, amelyek a névadás szemléleti alapjául szolgálhatnak. A névrész

1. megjelöli a hely fajtáját (*Bakony/ér, Kis/hegy, Séd*)
2. megnevezi magát a helyet (*Homok/döbrés, Alsó/kenderszer, Fehér/körös*)
3. kifejezi a hely valamely sajátosságát

3.1. a hely tulajdonsága

- 3.1.1. mérete (*Nagy/domb, Öreg/utca, Kis/malom*)
- 3.1.2. alakja (*Görbe/ér, Rövid/d 1 , Gatyaiület ø 1 ø*)
- 3.1.3. anyaga (*Homok/d 1 , Homokos, Köves/patak*)
- 3.1.4. színe (*Vörös/föld, Fekete/körös, Feketék*)
- 3.1.5. kora (*Új/sor, Ó/temet , Ócska/túr*)
- 3.1.6. funkciója, m ködése (*Legel /d 1 , Legel /kalapács, Itató/kút*)
- 3.1.7. egyéb tulajdonsága
 - ó állapota (*Rossz/híd*)
 - ó éghajlati jellemz je (*Meleg/mál*)
 - ó vizének íze (*Sós/kút*)
 - ó szaga (*Büdös/kút*)
 - ó folyása (*Sebes/séd*)
 - ó hangja (*Zörg /ér*)

3.2. a hely viszonya valamely küls dologhoz, körülményhez

- 3.2.1. az ott lev növényzet (*Hárs/hegy, Kender/szer, Fodormentás*)
- 3.2.2. az ott lev állatvilág (*Ürge/domb, Rókás/d 1 , Nyulas*)
- 3.2.3. az ott lev építmény vagy annak része (*Templom/domb, Kórház/utca, Zöldfa/utca < az ott lev kocsmá cégérér l*)
- 3.2.4. birtoklás ~ birtokos; használat ~ használó (*Barta/tag, Palié, Kántor/föld*)
- 3.2.5. az ott lakó ember(ek) (*Kanász/köz, Pári/sarok, Ferencváros ø Ferenc nevek lakta falurészø*)
- 3.2.6. a hely eredete, kialakulása (*Égett/erd , Irtás/kert, Gál/kereszt ø Gál nevek állítottaø*)
- 3.2.7. a hellyel kapcsolatos esemény (*Peres/föld, Pálhalála, Rókarántó*)

3.3. a hely valamely más helyhez való viszonya

- 3.3.1. a hely valaminek a része (*Hegy/hát, Szikla/fok, Gencs/oldal*)
- 3.3.2. a hely pontos elhelyezkedése
 - ó víz mellett vagy közelében (*Sédi/d 1*)
 - ó térszíni forma mellett, közelében vagy rajta (*Bótak i/d 1*)
 - ó tájrész mellett, közelében vagy rajta (*Kalapács/döbrés*)
 - ó lakott terület közelében, mellett vagy rajta (*Falu/alja*)
 - ó építmény mellett vagy közelében (*Akol/melléke*)
- 3.3.3. irány megjelölése (*Esztári/út, Sz l /út, Üll i/út*)
- 3.3.4. a hely viszonyított helyzete (*Alsó/rét, Északi/sor, Negyedik/tábla*)

4. a funkció nem áll kapcsolatban a denotátummal
 - 4.1. emlékeztető funkció (*Rákóczi/utca, Március 15./tér, Hargita øvillaø*)
 - 4.2. konvencionális funkció (*Fecske/utca, Ibolya/utca, Kopja/utca*)
5. többféleképpen elemezhető nevek
6. kategorizálhatatlan nevek.

A helynevek szerkezeti analízisének másik szintje a lexikális-morfológiai elemzés, melynek során a felhasznált nyelvi kifejező eszközök szempontjából vizsgáljuk a nevet, illetve legelőször a névrészt. Az ismeretelméleti alapú funkcionális kategóriák mindig konkrét nyelvi formában fejeződnek ki. A lexikális-morfológiai elemzés (HOFFMANN 2007: 67670) a következő kategóriákat tartalmazza:

1. köznévi
 - 1.1. egyszeres földrajzi köznévi (*Erd /föld, Nagy/tanya*)
 - 1.2. összetett földrajzi köznévi (*Földvétele, Attyai/agyaggödör*)
 - 1.3. népnév (*Német/tag, Magyar/kút*)
 - 1.4. foglalkozást, címet jelölő szó (*Tanító/tag, Grófé*)
 - 1.5. növénynévi (*Kender/szer, Szőlő/út*)
 - 1.6. állatnévi (*Varjú/domb, Róka/domb*)
 - 1.7. anyagnév (*Agyag/szer, Nagy/homok*)
 - 1.8. építményt jelentő szó (*Kórház/utca, Akol/melléke, Csárdánál*)
 - 1.9. egyéb köznévi (*Cipellő/rét, Szabadság/utca, Nyilak, Kecskévár-hegyø*)
2. helynévi(i származéki)
 - 2.1. egyrészes helynévi (*Alsó/bogács, Döbrész/domb*)
 - 2.2. kétrészes helynévi (*Külső/kenderszer, Belső/döbrészdomb*)
 - 2.3. egyrészes képzett helynévi (*Sámsoni/út, Alsó/tőpéri*)
 - 2.4. kétrészes képzett helynévi (*Kenderszeri/domb, Kissédi/domb*)
 - 2.5. helynévi eleme(i) (*Csorgó/hát < Csorgóér/hát*)
3. személynévi
 - 3.1. családnév (*Gellért/mező, Bogács*)
 - 3.2. keresztnév (*Józsi/tag, Ilonka*)
 - 3.3. többelemes személynévi (*Tótpál/tanya, Nagyabajuszúmelkő-domb ø*)
 - 3.4. szentnévi (*Rába/szentandrás, Szentanna/utca*)
 - 3.5. egyéb személynévi (*Jutas, Hitler/domb < gúnynévből*)
4. egyéb tulajdonnévi (*Ráró/tanya, Vörös Hadsereg/útja*)
5. melléknévi jellegű szó
 - 5.1. képzetlen melléknévi (*Öreg/erdő, Rövid*)
 - 5.2. képzett melléknévi (*Disznós/kút, Tagi/rét*)
 - 5.3. folyamatos melléknévi igenévi (*Dübögtető/rét, Csicsogó*)
 - 5.4. befejezett melléknévi igenévi (*Égett/malom, Vágott*)
 - 5.5. számnévből képzett melléknévi (*Ötös/domb, Nyolcas*)
6. számnévi
 - 6.1. t. számnévi (*Három/hegy, Két/tó*)
 - 6.2. sorszámnévi (*Negyedik/tábla, Hatodik/utca*)
7. szó szerkezet
 - 7.1. határozós szerkezet (*Sédrejáró-domb, Bitvántúl*)

7.2. igés, igeneves szerkezet (*Ebásta, Kenyérváró, Kutyakaparó/csárda*)

7.3. szervetlen szókapcsolat (*Halesz, Bárnevolna, Hatrongyos utca*).

A kétrészes nevek alap- és b vitényrészének nyelvtani viszonya a szintagmatikus elemzéssel (HOFFMANN 2007: 71678) mutatható be. Megkülönböztethetünk jelz s (pl. *Hosszú-d l*), határozós (*Erd be út*), mellérendel (*Csejd-Tófalva*) és egyéb szerkezet helyneveket.

A történeti helynévtipológia a névadás lényeges, alapvet hatóereire, tendenciáira utal. A keletkezéstörténeti elemzéshez (HOFFMANN 2007: 796162) az alábbi rendszer használható:

1. szintagmatikus szerkesztéssel alkotott nevek
 - 1.1. jelz s szerkezetb l (*Görbe/ér, Pércsi/út, Falu/erdeje*)
 - 1.2. határozós szerkezetb l (*Bitvára/d l , Országútra/d l*)
 - 1.3. mellérendel szerkezetb l (*Buda/pest, Kál/kápolna*)
2. morfológiai szerkesztéssel alkotott nevek
 - 2.1. helynévképz vel (*Kereki, Bogáncsos, Zübörg*)
 - 2.2. névszójelekkel (*Nyilak, Nyolcasok, Almásié*)
 - 2.3. helyragokkal (*Csárdánál, Hétf zánál*)
 - 2.4. névutóval (*Falufölött, Túlakraszna*)
3. jelentésbeli névalkotással keletkezett nevek
 - 3.1. jelentés- és hasadással (*Séd, Akácós, Haraszt*)
 - 3.2. jelentésb vüléssel vagy -sz küléssel (*Pest \emptyset Budapest \emptyset Amerika \emptyset USA \emptyset)*
 - 3.3. metonimikus névadással (*Séd \emptyset szántó \emptyset Pusztatemplom \emptyset szántó \emptyset Tücsök \emptyset domb \emptyset)*
 - 3.4. metaforikus névadással (*Fecskefarok \emptyset l \emptyset Szibéria \emptyset falurész \emptyset Békavár \emptyset mocsaras hely \emptyset)*
 - 3.5. indukciós névadással (*Kapcástag \ll Csizmás, Szagos/telep \ll Tulipán, Gyöngyvirág, Szegf utca*)
 - 3.6. névköltöztetéssel (*Kassa \emptyset l \emptyset Hargita \emptyset épület \emptyset)*
4. szerkezeti változással alakult nevek
 - 4.1. ellipszissel (*Hosszú \ll Hosszú/d l , Erd \ll Nagy/erd*)
 - 4.2. redukcióval (*Csorgó/hát \ll Csorgóér/hát, Szerecsenyi/d l \ll Szerecsenyiúti/d l*)
 - 4.3. kiegészüléssel (*Bogács/d l \ll Bogács, Nagyaróki/folyó \ll Nagy/árok*)
 - 4.4. b vüléssel (*Nyolcasi \ll Nyolcas, Fels /háza \ll Fels /ház*)
 - 4.5. deetimológizációval (*Zebhát \ll Ebhát, Cintos \ll Acintos, Dadagó \ll Dagadó*)
 - 4.6. népetimológiával (*Néglába \ll Nagy/lápa, Szén/hegy \ll Szél/hegy*)
5. névátvételek (*Tapolca, Föld/krám \ll Feldgraben*).

5. A TULAJDONNEVEK RENDSZERE

A tulajdonneveket alapvet en aszerint lehet rendszerezni, hogy él vagy élettelen denotátumra vonatkoznak-e. Az él (az ember által él nek képzel) denotátumra vonatkozó tulajdonnevek közé tartoznak a személy- és állatnevek. Az élettelen (az ember által élettelennek képzel) denotátumot azonosító tulajdonnevek közé soroljuk a hely-, intézményneveket, és az emberi alkotások elnevezéseit. Az egyes csoportokban megjelennek

az ember által él nek, vagy élettelennek képzelt denotátumok fiktív tulajdonnevei, melyek az írói nevekre jellemzők.

Az egyes nyelvekben azonban eltérően ítélik meg az egyes nyelvi jelek tulajdonnévként való értelmezését, ami arra utal, hogy a konvenció, a nyelvészeti hagyomány befolyásolja az adott nyelvben azt, hogy mit tekintenek a használói tulajdonnévnek. Példaként említhetjük, hogy a magyar nyelvben a népnevek, eseménynevek nem tartandók tulajdonneveknek, de a szlovák nyelvben annak minősülnek, amire a nagybetűs helyesírásuk is utal (*magyar ó Magyar, szlovák ó Slovák; húsvét ó Veľká noc, karácsony ó Vianoce*). Az angolban a napok és a hónapok nevei tulajdonnevek, a magyarban viszont nem.

Az egyes névfajták szoros kölcsönhatásban vannak egymással. Személynevek gyakran szolgálnak állat-, hely-, intézménynevek alapjául; helynevekben létrejöhetnek személy-, állat- és intézménynevek stb. A tulajdonnévfajta megállapítása kontextusfüggő, és névkompetenciával is rendelkezniünk kell.

Vannak prototipikus és kevésbé prototipikus tulajdonnevek (l. VAN LANGENDONCK 2007: 1866246, SLÍZ 2012). A prototipikus nevek közé tartoznak a személy- és helynevek, melyek a névtudományban a legkutatottabb névfajták is egyben.

A magyar névtudományban gyakran foglalkoztak a szerzők a tulajdonnevek rendszerezésével, azonban nem született egységes kategorizálás. A rendszerezést az is bonyolítja, hogy a névtudományon belül számos névfajtajelöl terminus, illetve meghatározás létezik, melyeknek áttekintése egy önálló könyv témája lehetne.

A tulajdonnevek osztályozása általában külső, gyakorlati szempontok szerint történik (KÁLMÁN 1989: 12). J. SOLTÉSZ KATALIN szerint ártárgyi-fogalmi szempontok szerint valósul meg, azonban ennek a fogalmi rendszernek a kialakítása meglehetősen viszonylagos, hiszen a szakirodalom korántsem mutat egységes álláspontot abban a tekintetben, hogy a létező mely fogalmi kategóriákhoz tartozó nevetek tekinthetők tulajdonnévként (1979: 44). KÁLMÁN BÉLA A nevek világában (1989) csak a hely- és személynevek csoportjával foglalkozik. J. SOLTÉSZ KATALIN e két névfajta mellett állat- és tárgyneveket, népneveket, intézményneveket, szellemi alkotások neveit (címek, áru- és márkanevek) különböztet meg (1979: 446104). HAJDÚ MIHÁLY (1994) a Magyar tulajdonnevek című könyvében a személynevek (kereszt-, bece-, család-, ragadványnevek), állatnevek, helynevek (csillagnevek; földrészek, országok, tájak nevei; hegy- és víznevek; helységnevek; belterületi és külterületi helynevek), emberi létesítmények nevei (intézménynevek), szellemi alkotások nevei (cím-, áru- és márkanevek, írói nevek) kategóriáját különíti el. Az Általános és magyar névtan című monográfiájában már nyolc csoportot sorol fel: személynevek, helynevek, intézménynevek, állatnevek, tárgynevek, emberi alkotások elnevezései, eseménynevek, fiktív (írói) nevek (HAJDÚ 2003a: 150).

A magyar névtudományban a következő főbb tulajdonnévfajtákat különíthetjük el:

1. Személynevek
2. Állatnevek
3. Helynevek
4. Intézménynevek
5. Emberi alkotások nevei
6. Írói nevek (ezek besorolhatók az előző csoportokba is).

5.1. Személynevek

ŠSzemélyneveknek tekintjük az él vagy valaha élt emberek megjelölésére, azonosítására használt szavakat vagy szavak csoportját (HAJDÚ 1994: 17).

A tulajdonnevek közül els ként feltehet en a személynevek jelentek meg az emberi kommunikációban. SZILÁGYI N. SÁNDOR (2004) ó a Mindentudás Egyetem el adássorozat keretében elhangzott ó šA jelentésvilág szerkezete cí m el adásának írott változatában a következ ket olvashatjuk: šKönnyen lehet, hogy a nyelv evolúciója során a személynevek jelentek meg el szőr, hiszen ha abban a 100ó150 f s csoportban, amelyben a beszélni még nem tudó el deink éltek, az emberek feltalálták a módját annak, hogy ha valakit magukhoz akarnak hívni, akkor azt ne úgy tegyék, hogy mindenki odacs düljön, hanem csak az jöjjön, akinek kell, akkor az a társas viselkedés hatékonyságát igencsak megnövelhette.ö ([http://mindentudas.hu/el adások/tudományterületek/bölcsezettudomány/140-nyelvtudományok/6090-a-jelentesvilag-szerkezete.html](http://mindentudas.hu/el_adások/tudományterületek/bölcsezettudomány/140-nyelvtudományok/6090-a-jelentesvilag-szerkezete.html))

A társadalomban minden embert személynévvel azonosítunk. Egy régi mondás szerint ó nomen est omen øa név jósjel, végzetøó nevünkben hordozzuk a sorsunkat. A név maga az ember, végigkíséri az ember életét, identifikálja az egyént.

A magyar névtudomány rendszerint az alábbi személynév-fajtákat különbözteti meg:

1. Keresztnevek
2. Családnevek
3. Becenevek
4. Ragadványnevek.

A személynevek rendszerén belül a névhasználati szintért l függ en két nagyobb rész-rendszert különíthetünk el: a hivatalos és nem hivatalos nevek csoportját. A **hivatalos személynevek** (család- és keresztnevek) használata els sorban a formális szintérhez köt dik (az egyén nevét bejegyzik az anyakönyvbe, egyéb hivatalos dokumentumokba stb.), társadalmilag kodifikáltak, használatukra törvények vonatkoznak, általában nagyobb közösségben, tágabb társadalmi úzusban ismertek, az írott nyelvben jelennek meg, állandóbbak (az egyént egész életén keresztül azonosítják), zártabb névrendszert alkotnak (dönt en a születéskor rendel dnek hozzá visel jükhöz: a családnevek örökl dnek, a keresztnevek a már meglév névállományból választhatók). A **nem hivatalos személynevek** (becene- és ragadványnevek) f képpen az informális beszédhelyzetekben (családi, baráti körben stb.), kisebb közösségekben, sz kebb társadalmi úzusban használatosak, társadalmilag nem kodifikáltak, az él nyelvre jellemz ek (nyelvjárási elemeket is tartalmazhatnak), változókonnyabbak, nyitottabb névrendszert alkotnak (a becenév a keresztnévb l származik, de ragadványnév bármilyen nyelvi jel vagy értelmetlen hangsor is lehet), az egyén élete során bármikor hozzákapcsolódhatnak az elnevezetthez. A statikus névfajta (család- és keresztnév) dönt en a születéskor rendel dnek hozzá visel jükhöz, a dinamikus névfajta (becene- és ragadványnév) viszont bármikor hozzákapcsolódhatnak az elnevezetthez (HOFFMANN 2008: 17).

Egy névvisel , egyetlen személy hivatalos és nem hivatalos neve szemiológiai szempontból felfogható metonimikus poliszemiának, s onomasziológiai szempontból polionímiának, variáns megnevezésnek, a szinonímiához hasonló viszonyak (l. BLANÁR 1996: 203). J. SOLTÉSZ KATALIN a többnev séget tulajdonnévi szinonímiának tartja: šValódi

szinonimák csak azok a különböző alakú tulajdonnevek, amelyek ugyanazt az egyedet jelölik, azonos a denotátumuk [í]ő (J. SOLTÉSZ 1979: 39).

A hivatalos és nem hivatalos személynevek közti eltérések a következő táblázatban foglalhatók össze:

1. táblázat: A hivatalos és nem hivatalos személynevek közötti eltérések

Hivatalos személynevek	Nem hivatalos személynevek
formális szintér	informális szintér
társadalmilag kodifikáltak	társadalmilag nem kodifikáltak
tágabb társadalmi úzus	szűkebb társadalmi úzus
írott nyelv	Él nyelv
állandóbb (statikusabb) névkészlet	változó (dinamikus) névkészlet
zártabb névrendszer	nyitott névrendszer

A hivatalos és nem hivatalos nevek között nincs éles határ. A tér és idő dimenziójától függően a hivatalos nevek nem hivatalossá válhatnak és fordítva. A család- és keresztnévek ragadványnévi funkciót is betölthetnek, sok régi becenév családnévként él tovább, illetve anyakönyvezhet keresztnévvé válik, írásbeli használatú ragadványnevek már-már hivatalosnak számítanak (J. SOLTÉSZ 1979: 56).

5.1.1. Keresztnévek

A **keresztnév** a megnevezett személy rendszerint születéskor kapott, hivatalosan anyakönyvezett egyéni neve, mely az öröklődő családnévhez kapcsolódik. A keresztnév fogalmát a következőképpen határozza meg a Magyar értelmező kéziszótár: „A keresztségben kapott név. A családnévhez járuló anyakönyvezett személynév, utónév” (ÉKsz 2003: 652). A keresztnév már szó már régen elvesztette a keresztségben kapott név jelentését, s olyanokra is vonatkozhat, akik nem keresztény egyházi szertartás alkalmából kapták nevüket (HAJDÚ 1994: 18). A keresztnév és utónév terminus szinonimaként használatos a magyar névtanban. A magyar nyelvben a névsorrend szempontjából a családnév (vezetéknév) áll az első helyen és azt követi a keresztnév (utónév). Ez azzal függ össze, hogy a magyarban a jelző megelőzi a jelzett szót: a családnév mint kijelölő jelző áll a keresztnév mint jelzett szó előtt (pl. *Nagy Pál* ó *Melyik Pál?* A *Nagy* családnévhez tartozó). A határokon túl azonban a kisebbségben élő magyarok nem utónévként, hanem családnévként, első névként, fordított névsorrendben (keresztnév + családnév) is használják a személynevüket (még akkor is, ha magyarul van anyakönyvezve). HAJDÚ MIHÁLY említi, hogy a névtudomány által kevésbé használatos utónév, valamint a hivatalos nyelvben kirekesztett keresztnév meghatározását az egyénnév vagy egyéni név terminussal helyettesíthetnénk, de eddig csak kevesen fogadták el ezt a megoldást. A 19. századi születési anyakönyvekben az újszülött egyéni nevei rovatcímét használták, csak az állami anyakönyvezés (1895) kezdetekor került sor az utónév rovatcím bevezetésére (a meg nem keresztelteteket is itt jegyezték fel). HAJDÚ a keresztnév terminust a keresztény kultúrák, az egyénnév terminust a nem keresztény kultúrák névhasználatának tárgyalásakor használja (HAJDÚ 2003a: 152-153).

A legrégebbi személynévek közsavakból származnak, és mindig valamilyen utalást találunk bennük első tulajdonosukra. Ezek a nevek az egyén halála után megszűnnek, nem örököltek, és az egyén élete során megváltozhattak: ha a személy új életkörülmények közé került, könnyen új nevet kaphatott a közösség névadási szokásainak megfelelően.

Az első magyar személynévek a 9. századból maradtak fenn. Ekkor minden személy csak egy nevet viselt, ezért az akkori névrendszert egynevesnek nevezzük. Ilyen egyneves névekkel találkozhatunk már a Bibliában is: *Ábrahám* és népek sokaságának atyja *Ádám* ember, *Éva* életet adó, *János* Isten kegyelmes, *József* Isten gyarapítson, *Mária* (a név jelentése megfajtatlan, vitatott), *Péter* szikla, stb.

Az **si magyar névadás** során különböző indítékok alapján keletkeztek a nevek (L. FERCSIKÓRAÁTZ 2009).

A **születés körülményeire** vonatkoztak a születés napjára (*Karachun* ó *Karachuna* karacsony, *Pentuc* ó *Pentheca* péntek, *Scombot* ó *Sombotka* szombat), az újszülött sorrendiségére (*Senke* ó *Zsenge* első szülött, *Nege* negyedik) utaló nevek.

A **kívánság-** vagy **predestinációs nevek**et a szülők azért adták gyermekeiknek, hogy a névben valamilyen kívánságukat fejezzék ki, amely pozitív hatással lesz a névviselő életére. Ilyen jellegű férfinévek a *Vrmedi* örömszeke, *Bahatur* (bátor), *Jovlegen* (jó legény), *Joember* (jó ember), *Nemze* (sok utódot nemző), valamint a női nevek közül a *Vrumes* (örömszeke), *Edlelmes* (sokat szülő), *Emse* (sokat szoptató), *Genuruch* (gyönyör), *Draga* (drága), *Scepa* (szép), *Jolyan* (jó lány).

A **leíró nevek** jellemezték a névviselőt, utaltak a külső vagy belső tulajdonságaikra, pl. *Cusid* (kicsike), *Chepke* (alacsonyka), *Feketeydi* (feketeszeke), *Nogiud* (nagyocskó), *Zemdy* (szemeszeke).

Az **óvónevek** célja az volt, hogy megóvják a gyermeket a rossz szellemek elöl, a haláltól és a betegségtől. A szülők vagy nem adtak nevet a gyermeknek, vagy olyan nevet adtak, amellyel feltételezésük szerint félrevezethetik a szellemeket. A tagadó névekkel a gyerek létét igyekeztek titkolni: pl. *Mauog* (ma vagy, csak ma létezel), *Numel* (nem él), *Numwog* (nem vagy, nem létezel). Negatív jelentésű szóból származó névvel is igyekeztek megfélemlíteni a rossz szellemeket: pl. *Fergudi* (féreg), *Hyduand* (hitványka), *Chunad* (csúnyácska).

Első sorban felneveléskor kaphattak a személyek **foglalkozásra, társadalmi helyzetre, etnikumra** vonatkozó nevet. Foglalkozásnévre utalók az *Erdeus* (erdész), *Luas* (lovász), *Sceres* (szekeres), *Syguer* (sügger ó halász), *Zeuleus* (szőlőmves), *Zobov* (szabó); társadalmi helyzetet, tisztséget jelölők az *Inod*, *Inos* (szolga = udvarnok), *Sculgad* (szolgálócskó); népnévből keletkeztek a *Beseneu* (besenyő), *Bulgar* (bulgár), *Hwruat* (horvát), *Lengel* (dengyel).

A magyar személynévadás leggyakoribb típusát **pogánykori világi névadásnak** nevezzük. Több kutató is említi, hogy a pogánykori nevek rokonságban vannak a ragadványnevekkel. BENK LORÁND a pogánykori nevek egy részére a világi-ragadványnévi terminust használja (BENK 1967: 382). KÁLMÁN BÉLA az eredeti, egyneves nevek jelentékeny részét szintén ragadványnévi eredetűnek tartja (KÁLMÁN 1989: 94).

A kereszténység felvétele után, a 13. század táján vált uralkodóvá az **egyházi eredetű névadás**. Az egyházi nevek kezdetben inkább a nemesség és a papság körében voltak népszerűek, de fokozatosan elterjedtek az egyéb társadalmi rétegekben is. 1279-ben a budai

zsinat kimondta, hogy nevet csak pap adhat. F leg a Biblia nevei közül választották ezeket. A mártírok és szentek részletes felsorolását az ún. martirológiumok tartalmazták. Lazult a kapcsolat a név és visel jének tulajdonságai között. Ha valaki a keresztségben új nevet kapott, legtöbbször elhagyta pogány nevét. Így tett *István* király a *Vajk* névvel. Néha a kétféle név együtt szerepelt, az egyházi névelem elé került az egyén pogány neve (pl. *Aba Sámuel*).

A magyar keresztnévek **eredet** szerint három f csoportba oszthatók: eredeti, más nyelvekb l átvett és bels keletkezés nevek (l. FERCSIKÓRAÁTZ 2009).

Az **eredeti, legrégibb nevek** létrejötte az egyelem névrendszerhez nyúlik vissza. Szoros kapcsolat volt a név közszói jelentése és a nevet visel személy jellemz tulajdonsága között. A régi magyar közszói jelentés személynevek közül egyesek a mai magyar keresztnévkincsben is megtalálhatók: pl. *Apor* apáciska, *Apród* akicsike, gyermek, *El d* els szülött, *Fajsz* faló, falánk, *Fodor* göndör hajú, *Szelemér* vadék, sarj, leszármazott, *Tarcsa* kopaszka, *Zek* agró, szökell, táncoló, *Zente* jámbor, vallásos (férfinevek); *Fehéra* világos hajú vagy b r a *Pirit* piros (n i nevek). E nevek közé tartoznak azok is, amelyek nem finnugor eredet szóból, hanem valamely idegen eredet, általában török közszóból keletkeztek, nem személynévként, hanem közszóként kerültek nyelvünkbe, és a magyar nyelvben vált belük tulajdonnév: pl. *Acsád* < acsa akon, *Árpád* < árpa, *Balár* < bala akicsiny, fióka, *Enéh* < ün (fiatal) tehén, *Szironka* < szirony áfízítésre használt b rszalag.

A keresztnévek másik csoportját az átvett, **idegen eredet nevek** alkotják. Idegen eredet névnek azokat a neveket tartjuk, amelyeket az átadó nyelvben nem közszóként, hanem tulajdonnévként veszünk át. A jövevénynevek kiejtésükben, majd kés bb írásukban a magyar nyelv sajátosságaihoz igazodtak (pl. *Borbála* < *Borbára*, *Borbola*, *Borbala*, *Barbala*, *Borbara*, *Barbara*). Ugyanabból a hangalakból szóhasadással két keresztnév is keletkezett (*János*, *Iván* < *Johannes*). A legtöbb jövevénynevünk török, latin, germán vagy szláv eredet. Török eredet név pl. az *Ajtony* arany, *Ákos* fehér sólyom, *Zongor* sólyom, *Sarolt* fehér menyét, *Karolt* fekete menyét. A latin közvetítés egyházi nevek közé tartoznak a bibliai nevek, melyeknek legtöbbször a héber nyelvben keletkezett, de a magyar névkincsbe a Biblia latin fordításával, latin közvetítéssel kerültek. Ószövetségi eredet név pl. az *Ádám*, *Aron*, *Dániel*, *Dávid*, *Gábor*, *József*, *Mihály*; *Eszter*, *Éva*, *Judit*. Újszövetségi eredet ek az *András*, *Barnabás*, *Bertalan*, *István*, *János*, *Márk*, *Máté*, *Mátyás*, *Pál*, *Péter*, *Sándor*, *Tamás*; *Anna*, *Erzsébet*, *Júlia*, *Magdolna*, *Mária*, *Márta*. A germán eredet nevek legtöbbször latin közvetítéssel kerültek a magyar nyelvbe (pl. *Albert*, *Arnold*, *Attila*, *Erik*, *Ervin*, *Imre*, *Norbert*, *Richárd*, *Róbert*, *Rudolf*, *Vilmos*, *Zsigmond*; *Edina*, *Edit*, *Ildikó*, *Matild*). A szláv nevek többsége összetett név: pl. *László* < (*Vladislav ó slav akics ség*), *Tihomér* < (*Tihomir ó mir akéke*). A magyarság történelme során sokféle néppel, népcsoporttal került kapcsolatba, ezért névkészlete folyamatosan gyarapodott idegen elemekkel. Általában a fels bb osztályok tagjai viseltek egy-egy idegen nevet, melyek az közvetítésükkel terjedtek el. Az idegen nevek hangalakjukkal eltérnek a magyar nyelvben megszokottól (pl. *Alexandra*, *Beatrix*, *Bettina*, *Klaudia*, *Gertrúd*, *Platón*, *Umbertó*).

A **bels keletkezés nevek** a nyelv eredeti elemeib l jönnek létre. A névalkotás során képzéssel (pl. a férfinevek n i névpárjai is így keletkeznek: *Bernát ó Bernadett*, *Bernarda*; *János ó Janina*, *Janka*, *Johanna*; *József ó Jozefa*, *Jozefina*, *Józsa*; *Marcell ó Marcella*, *Marcellina*), összetétellel (*Annamária*, *Hadúr*, *Kisanna*) vagy ritkább névalkotási módokkal

(rövidülés: *Alexa* < *Alexandra*, *Magda* < *Magdaléna*, *Zsuzsa* < *Zsuzsanna*; csonkulás: *Tina* < *Krisztina*, *Nóra* < *Eleonóra*, *Szandra* < *Alexandra*; mozaiknév: *Maréza* < *Maria* és *Teresa*, *Rozanna* < *Roza* és *Anna*, *Maximilián* < *Maximus* és *Aemilianus*) keletkezhetnek új nevek. A névteremtés útján történik a régi magyar nevek felújítása (*Árpád*, *Csaba*, *Jen*, *Lehel*, *Levente*, *Emese* és *Emke*, *Etelka*), újabb közsavak tulajdonnevekként való használata (férfinevek: *Bojtorján*, *Dalia*, *Jávor*, női nevek: *Borostyán*, *Kála*, *Liliom*, *Mandula*, *Málna*) vagy az írói, művészi névteremtés (*Árnika* és *Lázár* Ervin, *Kincs* és *Jókai* Mór, *Tünde* és *Vörösmarty* Mihály).

A keresztnévek a szóbeliségben, illetve az informális írásbeliségben gyakran **becézett alakváltozat**ban használatosak. Az egyes keresztnévekhez kapcsolódó becenevek nagy száma a nem hivatalos személynév-fajta nagy fokú variabilitására utal. A becenevek hivatalosan anyakönyvezett keresztnévekké válhatnak. Példaként említhetjük a következő becézett alakváltozatok önálló keresztnévként való használatát: *Borbála* és *Bora*, *Bori*, *Boris*, *Boriska*, *Borka*, *Boróka*; *Ilona* és *Ila*, *Ilka*, *Illa*, *Ilon*, *Ilonka*, *Ilus*; *Katalin* és *Kata*, *Katarina*, *Katica*, *Katinka*, *Kató*, *Katrin*; *Mária* és *Mara*, *Mari*, *Marica*, *Marinka*, *Mariska*; *Benedek* és *Bende*, *Bene*, *Benke*, *Benk*, *Ben*; *Gergely* és *Gerg*, *Ger*; *György* és *Györe*, *Györk*, *Györke*; *Miklós* és *Mike*, *Mikes*, *Mikó*, *Miksa*; *Péter* és *Pet*, *Petres* (L. LADÓBÍRÓ 1998).

Amerikában gyakori, hogy híres emberek családnevei keresztnévként anyakönyvezhetők, pl. *Calvin*, *Franklin*, *Jefferson*, *Kennedy*, *Lincoln*, *Washington* (vö. J. SOLTÉSZ 1979: 50). A magyarban is találunk rá példákat: a *Cézár*, *Ciceró*, *Robinson* keresztnévek családnevekből származnak.

Egyes (szokatlan) keresztnévek ragadványnevekre emlékeztetnek. Texasban egy ikerpár közül a fiú a *Pneumónia* és a lány az *Asztma* nevet kapta, további érdekes keresztnévek a *Makaróni*, *Jóéjszakát* férfinév és a *Cigaretta* női név. Rio de Janeiróban egy brazil kiadó tulajdonosa a *Pont*, *Vessz*, *Zárójel*, *Kötjel* neveket választotta gyermekeinek.

A keresztnév család- és ragadványnévi funkciót is betölthet. A keresztnév- és becenevből eredő családnevek népes csoportját képezik az egyes tájegységek, települések névanyagának. Az egyén ragadványnévként viselheti valamelyik sének, szülőjének, hozzátartozójának, rokonának keresztnévét, illetve becenevét.

A keresztnéveknek nyelvektől függően különböző alakváltozatai lehetnek: pl. *Erzsébet* és szlovák *Alfbeta*, cseh *Alfbeta*, angol *Elizabeth*, német *Elisabeth*, *Elisabetha*, francia *Élisabeth*, román *Elisabeta*, olasz *Elisabetta*, spanyol *Isabel*, horvát *Jelisaveta*, orosz *Jelizaveta*, lengyel *Elfbieta*; *János* és szlovák *Ján*, cseh *Jan*, bolgár *Janek*, román *Ioan*, latin *Joannes*, német *Johann*, *Johannes*, *Hans*, *Jens*, *Jannis*, *Janni(c)k*, angol *John*, *Johnny*, *Jack*, ír *Sean*, *Shane*, francia *Jean*, spanyol *Juan*, portugál *Joanico*, olasz *Giovanni*, *Gianni*, lengyel *Janusz*, szlovén *Janez*, horvát *Jovan*, orosz *Ivan*, finn *Juhani* (L. FERCSIKÓRAÁTZ 2009; KNAPPOVÁ 2010; MAJTÁNÓPOVAfiAJ 1998).

5.1.2. Családnevek

A **családnév** a családok azonosítására szolgáló, az egy családba tartozókat jelölő, az egész család (a felmenők és leszármazottak) által viselt közös, örökölhető név.

Az öröklések és egyéb nyilvántartások miatt szükségessé vált, hogy egy-egy embernek egész életében azonos maradjon a neve. Az örökölhető családnév nagymértékben segítette a

személyek azonosítását, nemzedékről nemzedékre biztosította az állandóságot a családok lezármazásának jelölésében.

Az észak-itáliai városállamokban kezdődött az örökös családnév használata a 9-10. században, s onnan terjedt el nyugat felé először a volt Frank Birodalom területére, majd kelet felé a keresztény világ egészére. Magyarországra a 14. században jutott el, s a 15. század végére általánosnak mondható a családnév használata (HAJDÚ 2010: 8). A 14. és 17. század között fokozatosan stabilizálódott a kettős névrendszer (I. KÁLMÁN 1989: 66). A XVIII. századra már annyira állandókká és örökösökké váltak a családnév Magyarországon, hogy csak a rablók, tolvajok változtattak időnként tudatosan nevet. Mégis ennek a századnak a végén, 1787-ben adott ki egy rendeletet II. József, amelyben a családnév használatát kötelezővé és megváltozhatatlanná tette (HAJDÚ 1994: 41). A családnév örökösítését az anyakönyvezés stabilizálta.

KISS JENŐ A Társadalom és nyelvhasználat című könyvében a következőket írja: A kételemnévadás (családnév + keresztnév) kialakulása a világi és egyházi névadás sajátos egységbe olvadását jelentette, hiszen a családnév többnyire a spontán névadásból létrejött ragadványnévből, a keresztnév pedig egyházi eredetű személynevekből jött létre. A megkülönböztető második névelem, az eredeti ragadványnév, amely jelzőként járult a keresztnévhez, és ezért megelőzte azt, természetesen csak később vált igazi családnévvé. A családnév használata Magyarországon II. József 1787-es rendeletének életbe lépése óta kötelező (KISS J. 1995: 279).

BENK LORÁND A régi magyar személynévadás című munkájában a keresztnév mellett álló másodlagos személyneveket négy nagyobb csoportra osztja aszerint, mi szolgál a név alapjául: A) az apa egyelemnéve, B) a helység neve, ahol a személy birtokos, C) a nemzetségnév, D) a világi névadáson alapuló ragadványnév. Az utóbbi kategórián belül három altípust különböztet meg: a) külső vagy belső tulajdonságra, b) nemzetiségre, c) tisztségre, foglalkozásra utaló ragadványneveket. A szerző a családnév egy részét ragadványnévből eredezteti: írási ragadványnevek, noha kezdetben csak az egyén másodlagos jelölői voltak, a családnévvel mégis szoros és erős kapcsolatban vannak, s a magyar családnév egy részének: a világi névadáson alapuló családnévnek közvetlen előzményeivel tekinthető (BENK 1949a: 12).

Az egyén megnevezésére a keresztnéven kívül gyakran két másodlagos névelem is rendelkezésre állt: egyrészt az egyénhez mindenkor kapcsolódható ragadványnév, másrészt az apától örökölt családi név (BENK 1949a: 22). A két másodlagos névelem küzdelme már korán észlelhető: 1364: *Paulum dictum Zagyrwago alio nomine filetenpal*, 1561: *Zakach Istwan kyt Osway Istwannak is hynak*, 1656: *Georgius Tot alias Pasztor*, 1706: *Kis Fekete Albert, Virág Sz. ts Joseff* stb. Az *alias*-nevek azt az állapotot tükrözik, amikor az egyénnek három neve van. A családnév mellett álló harmadik differenciatív névelem a régebbi világi ragadványnévi típus egyenes folytatója (BENK 1967: 382).

Diakrón szempontból a családnév egy része kereszt- (*Albert, Antal, Balázs, Bálint, János, Máté, Menyhárt, Pál, Péter, Sándor* stb.), bece- (*Benk, Bencúr, Gergely, Józsa, Ladó, Mikó, Zsigó* stb.) vagy ragadványnévből ered.

VINCENT BLANÁR A Teória vlastného mena (A tulajdonnév elmélete) című könyvében a pozsonyi választópolgároknak 1964-ben összeállított névlistája alapján 156 olyan családnévet sorol fel, melyek a *Pavel* (Pál) keresztnévből származnak, alapelemük a *Paul-*, *Pav-* és a *Pal-*:

Paul, Paulík, Pauliny, Paulis, Pavel, Pavko, Pavlí ek, Pavlína, Pálfy, Pálik, Palkovi , Páll, Palo stb. (BLANÁR 1996: 1466147). A kereszt- és becenévben eredetű családnevek népes csoportját képezik az egyes tájegységek, települések névanyagának. Példaként említhetjük, hogy a 17. század elején (1614) Csíkszékben a leggyakoribb 35 családnév közül 25 keresztnévi eredetű volt: *András, Antal, Balázs, Bálint, Barabás, Benedek, Ferenc, Gál, Gergely, György, Imre, István, János, Kelemen, László, Lukács, Márton, Máté, Menyhárt, Mihály, Miklós, Pál, Péter, Sándor, Tamás* (I. HAJDÚ 2003a: 847). A felsorolásból is láthatjuk, hogy mindenekelőtt a férfikeresztnév (apanév) válhatott családnévvé. Női keresztnév (anyanév) ritkán szerepelt családnévként (I. NYÍRKOS 1999). A keresztnévi családneveknek különböző alakváltozatai lehetnek: pl. *Ambrus* ó *Ambarus, Ambrusch, Ambrús, Ambruzs, Ambrúzs, Ambruz, Ambrusz, Ambros, Ambrosch, Ambrosz, Ambrósz, Ambróz*; *Balassa* ó *Balasa, Balása, Balássza, Ballassa, Balázsa, Balazsa, Balasi, Balási, Balasai, Balassai, Balassay, Balassi, Balassy, Balásszi, Balássy, Balasy, Balásy, Balázsi, Balazsi, Balázsy* (I. HAJDÚ 2010).

A középmagyar korban az összes keresztnévnek majdnem egyharmada becézett formában lett családnév (HAJDÚ 2003a: 814): *Bene, Benk , Bertók, Gerg , Józsa, Kriszta, Ladó, Petrás, Seb k, Zsigó* stb. Sok becenévi alakot a családnevek öröztek meg számunkra. Például a *Miklós* keresztnévben a következő becenévi családnevek alakultak ki: *Mika, Mike, Mikse, Miksa, Mikes, Mikeska, Mikecs, Mikse, Mikó, Mikos, Mikus* stb. (vö. KÁLMÁN 1989: 76677, MAJTÁN ó POVAŃIAJ 1998: 180, MAJTÁN 2014: 14). A *János* keresztnév is gyakran vált becézett formában családnévvé: *Jacsó, Jancsa, Jancsi, Jancsó, Jani, Jánk, Janka, Jankó, Jankus, Janó, Jánoska* stb. A *János* keresztnévben a egyes országokban egyéb becenévi családnévváltozatok is használatosak, pl. Szlovákiában a következők ismertek: *Ja o, Janko, Janík, Janek, Janí ek, Jane ek, Janic, Jan ek, Jan ík, Jan ula, Jáno-ík* stb. (I. MAJTÁN ó POVAŃIAJ 1998: 135, MAJTÁN 2014: 13614).

Egyes kutatók a ragadványnevet a családnév prototípusának tartják. Az egyén tipikus külső vagy belső tulajdonsága a közösségben ragadványnévként funkcionálhatott, s idővel családnévvé válhatott és öröklődött: pl. *Apró, Bajusz, Barna, Csonka, Er s, Görbe, Gyenge, Hajas, Hosszú, Kopasz, Kövér, Sánta, Szép, Vörös; Bús, Csendes, Eszes, Jámbor, Jó, Vígh*. A foglalkozásra (*Ács, Asztalos, Csikós, Csizmadia, Fazekas, Halász, Heged s, Juhász, Katona, Kerekes, Kertész, Kovács, Méhes, Molnár, Pásztor, Szakács, Takács, Varga*), népnevekre (*Cseh, Lengyel, Magyar, Németh, Polák, Tóth*), társadalmi és vagyoni helyzetre (*Árva, Gazdag, Jobbágy, Nemes, Pénzes, Polgár*), tisztségre (*Bíró, Dékán, Mester, Vajda*) utaló családnevek elzményei is ragadványnévként élhettek.

A családnevek a motiváció, illetve a **név jelentése** alapján különböző csoportokba sorolhatók (I. HAJDÚ 2010).

A személyekkel való, származási kapcsolatra vonatkoznak az apára (az egyházi, régi világi férfi személynevek), anyára (az egyházi, régi világi női személynevek), egyéb családi, rokoni kapcsolatra, nemzedéki viszonyra, születési sorrendre (számos közszoói eredetű), nemzetséggel való kapcsolatra utaló családnevek.

A legelterjedtebbek az **apai családnevek** voltak. A szóban forgó személy neve mellett gyakran feltüntették az apa nevét. A pogány kori névadásnak a neveit az egyes személyek egyéni névként különböző okok miatt születésükkor vagy pedig később kapták. A nevek egy része magyar közszoói eredetű, más részük jövevénynév, legtöbbjük az ótörök nyelvű népektől

való átvétel. Magyar közszókból keletkezett keresztnév volt a *Csillag, Farkas, Mag, Virág* stb., melyek többnyire végz és nélküli birtokos jelz ként, néha azonban *fia ~ fi* összetétellel váltak családnévvé (*Bánfi, Bekefi*). Az apa nevéb l lett csaláadnevek jelent s része valószínű leg ótörök eredet jövevénynév: *Bajzáth, Csák, Kara, Mursa* stb. A keresztnévek családnévvé válásukkor megkaphatták az *-i, -a ~ -e*, mára *-é*-vé vált birtokjelet: *Bacsa, Borza, Cseke, Csete, Cs ke* stb. Legtöbbször becéz , illetve kicsinyít képz vel látták el, s ezekkel a képz kkel lettek csaláadnevek: *Bacsó, Baksa, Beke, Botka, Magda, Magó* stb.

A következ apanévi csoportba a keresztény eredet (bibliai, martirológiumi) nevek tartoznak. Ezeknek is nagy része minden végz és nélkül vált családnévvé: *Antal, Gergely, Mihály* stb. A leggyakoribb keresztnévi eredet csaláadnevek közé tartoznak a *Simon, Gál, Balázs, Illés, Lukács, Márton, Fülöp, Kelemen, Sándor* stb. A keresztény nevekben l létrejött csaláadnevek *fi* összetétel ek (*Györfi* és *Pálfi*) is lehettek, és megkaphatták az *-i, -a ~ -e* birtokjelet: *Balassa ~ Balassi, Jánosi, L rincze*, stb. A pogánynak tekinthet nevekhez képest a keresztény nevek közül sokkal több alakult különböz kicsinyít képz vel: *Agócs, Balla ~ Balló ~ Bolla, Dósa ~ Dózsa, Jankó, Pete ~ Pet , Pongó, Pósa, Seb k, Zámbo, Zsigó* stb.

Az **anyára utaló csaláadnevek** közé tartoznak az *Ágota, Anna, Aranka, Borbála, Borcsa, Borcsi, Bori, Boris, Borka, Dóra, Dorka, Dorkó, Dorkos, Doró, Dorottya, Judit, Kató, Katócs, Katus, Luca, Lucia, Magdus, Marcsa, Marcsó, Margit, Mári, stb.*

Egyéb családi kapcsolatra, viszonyra utaló csaláadnevek az *Apa, Bátya, Fia, Fiacska, Fiú, Gyermek, Hatos, Házas, Hetes, Koma, Legény, Nagy, Nagyobb, Öreg, Özvegy, Sógor, Unoka, V* stb.

A **helynévb l** ered csaláadnevek a névvisel származási helyére, szül falujára, lakóhelyére utaltak, a táj- és megyenevekben l, helységnevekben l, víznevekben l, településrésznevekben l, mikrotoponimákból, földrajzi köznevekben l alakultak.

A helynév minden végz és nélkül is családnévvé válhatott, vagy az id k folyamán lekopott, elmaradt az \emptyset nnan/oda való \emptyset jelentés *-i* képz . A településnevek egy része az Árpádok korában magyar névadással (minden végz és nélkül) pusztaszemélynévb l alakult. Egyes csaláadneveknél nehéz eldönteni, hogy egyéni névb l alakult apai nevek vagy *-i* képz nélküli településnevek: *Becse, Bene, Bota, Csaba, Gecse, Káló, Szalók* stb. A határrésznevek, falurésznevek ugyancsak csaláadnevekké válhattak minden végz és nélkül (vagy az *-i* képz lekopása után): *Bokros, Mez , Mocsár, Szél, Vég* stb. (az ottani, közelükben való lakásra utal a név).

Csaláadnevek *-i* képz s helynevekben l szép számmal alakultak. Tájak, összefügg területek neveib l alakult csaláadnevek az *Alföldi, Felföldi, Baranyai ~ Baranyi, Somogyi, Szalai ~ Zalai, Szilágyi* stb. A legtöbb *-i* képz s név település (város, község) nevéb l jött létre: *Bártfai, Budai, Eperjesi, Füleki, Kassai, Komáromi, Lévai, Pozsonyi, Szegedi, Temesvári, Tordai, Ungvári, Váradi* stb. Egykor minden megkülönböztet el tag nélkül több azonos név helység is volt a történelmi Magyarországon. A honfoglaló törzsek neveib l keletkezett helynevek *-i* képz vel váltak csaláadnevekké *Gyarmati* (a kürtgyarmat törzsnévb l), *Jenei* (*jen* törzsnévb l), *Kéri, Kürti* (hasonlóképp a kürtgyarmat törzsnévb l), *Megyeri, Nyéki* stb. A patrocíniumi (a templom patrónusáról, véd szentjér l elnevezett) településnevekben l alakultak a *Szentgyörgyi, Szentpéteri, Szentmihályi csaláadnevek*. Sok volt az olyan településnév is, amely a környezet növény- vagy állatvilágáról kapta nevét, és ma is sok az ilyenekben l képzett családnév: *Almás, Büki, Harsányi* (a *hárs* fanévb l), *Komlói,*

Meggyesi, Mogyorósi, Répási, Szilvási, Tölgyesi; Halasi, Hódosi, Hollósi, Kabai (a szláv eredet *æólyom*, vércseøjelentés *kaba* szóból), *Solymosi, Tyukodi* stb. El fordulhatott az is, hogy bel- vagy külterületi helynevek végére került az *-i* képz , s így lett családnév: *Bányai, Dombi, Gáti, Házi, Homoki, Kúti, Laki, Palotai, Réti, Teleki, Völgyi*. Általában az *-i* képz s neveket si nemesi neveknek tartották különösen akkor, ha *-y*-nal volt írva, holott ez csak táji sajátossága a régi helyesírásnak: a Tisza vonalától nyugatra az *-y*, attól keletre az *-i* írásmód volt a gyakoribb.

A **népre, népcsoportra** utaló családnévek nagy száma abból adódik, hogy els sorban nem azokat nevezték el az adott népnévvel, akiknek valóban anyanyelve volt a névben szerepl nép nyelve, hanem azokat, akik bármily módon kapcsolatban álltak azzal: közelükb l származtak, ruházatukban, viselkedésükben hasonlítottak, vagy csak beszéltek a nyelvet. Pl. a *Tóth* családnévnek a gyakori el fordulása azzal magyarázható, hogy minden idegennek a neve volt eredetileg, a magyarban pedig valamennyi szláv nyelv re is vonatkozhatott egészen a 19. század elejéig. Közben elkezdt dőtt a differenciálásuk: horvát, rác stb. népnév ekké, és sorra nagy számmal keletkeztek a rájuk utaló családnévek is (*Cseh, Horváth, Lengyel, Orosz, Polák, Rác* stb.). A *Tóth* családnév el zményének, az indoeurópai eredet **tauta ~ *tauti* szónak az óiránira visszavezethet eredeti jelentése *ænépø* volt. Kés bb a használoktól függ en lesz kült a jelentése az egyes népekre (germán, német, szláv stb.). A magyar nyelvbe még a honfoglalás el tt bekerülhetett, s minden szláv népre vonatkozott. Csak jóval kés bb, a 18. század végét l sz kült le a jelentése a szlovákságra. Ezért ebb l a szóból különösen sok családnév alakult, hiszen a magyarság szláv népekkel volt körülvéve a Kárpát-medencében. Olyanok is megkapták, akik csak hasonló öltözetet, ruhát, lábbelit viseltek, vagy ismerték a nyelvet, esetleg csupán olyan vidékr l költöztek át más faluba, ahol szláv nyelvet beszél k laktak. Mindezek a személyek általában ragadványnévként, majd abból, de sokszor közvetlenül családnévként is megkapták a nép nevét (HAJDÚ 2010: 477).

A többi népnév közül gyakori a mai családnévekben a *Németh, Görög, Oláh, Olasz, Tatár, Török* stb. A *Magyar* családnév egyrészt az erdélyi székelység körében keletkezhetett, amikor még megkülönböztették a két népcsoportot, másrészt egyes vidékeken minden idegent, akinek nem tudják a nevét, csak *magyarként* emlegetnek. A *magyar* népnév eredetileg összetett szó volt. Els része az si ugor eredet **modzs-* ejtés és *æmagø æmberø æférfiø ænépø* jelentés közszó, második része pedig a még régebbi, finnugor eredet , szintén *æférfiø* jelentés *er* elem (ez önállóan már nem él, de benne található a *férj, ember* szavakban). Az összetétel elhomályosulása után érvényesült a magánhangzó-harmónia. Ennek következtében jött létre a *magyar ~ megyer* alakváltozat. A *magyar* szót ma is használják a népnelvben egyszer en az *æmberø ægy emberø æismeretlen emberø* jelentésben. Régen is ebben az értelemben vált sok beköltözött, ismeretlen családnévévé, de Erdélyben a székelyekt l való elkülönít szó is volt a *magyar*, s így is családnévvé válhatott. Ritkább volt az, amikor idegenek között kapta meg valaki megkülönböztetésül, ugyanis a nem magyarok a saját nyelvükön határozták meg a nemzetiséget: *Unger ~ Ungár, Venger, Ugro* stb. Kivétel a szlovák, ahol a *ma ar* átalakulhatott családnévvé (HAJDÚ 2010: 313).

Társadalmi helyzetre, tisztségre, rangra utaló családnévek között gyakran fordul el a *Nemes, Polgár, Szabados, Gazdag, Kincses* stb. Jelképesen utalhat erre a *Zsíros, Földes, Telek, Bujdosó, Kószó* (*ækószálóø*), *Kóbor, Rab, Árva* név. Tisztségnek tekinthet az igen

gyakori *Bíró*, ugyanis a családnevek keletkezésekor csak id legesen viselt hivatal volt. Ide tartozik a *Kenéz, Soltész, Vajda*, katonai rangra utal a *Kapitány, Dékán, Káplár* stb.

A **foglalkozásra** utaló családneveket kisebb alcsoportokra oszthatjuk. Az sfoglalkozásokkal, a gy jtöget , halász, vadász életformával összefügg családnevek közé tartoznak a *Csuka, Halász, Kárász, Pozsár* (a ponty régi neve); *Galambos, Madarász, Vadász; Gombás, Kökény, Sáfrány* stb. Az állattenyésztési foglalkozások köréb l való családnevek a *Birkás, Csikós, Juhász, Juhos, Kecskés, Lovász, Pásztor* stb. Növénytermesztésre utalnak a *Szántó, Eke, Arató, Kaszás, Kertész, Babos, Lencsés, Dinnyés, Répás* stb. A sz l m veléssel kapcsolatosak a *Pinczés, Boros* nevek. Régi céhes mesterségek közül a fémmel való munkákra vonatkozik a *Kolompár* (bádogos), *Kovács, Lakatos, Patkós, Pánczél, Ötvös*, stb. Famegmunkálással foglalkozók: *Ács, Asztalos, Bodnár, Bognár, Kádár, Pintér, Faragó, Kanalas, Orsós* stb. Textilfeldolgozásra vonatkozik a *Szabó, Varró, Takács, Bordás, Kaló, Csapó, Gombos, Gombköt* stb. B rökkel foglalkozók a *Tímár, Szíj, Szíjgyártó, Nyerges, Tarsoly, Varga, Csizmadia, Suba, Sz cs, Süveges* stb. Kereskedéssel kapcsolatos családnevek a *Kalmár, T zsér, Vámos* stb. Sok családnév keletkezett a katonaélet különböző szavaiból: *Katona, Zsoldos, Huszár, Lovas, Kardos, Bárdos, Puskás*; ide tartoznak a régi hadseregek zenészei: *Sipos, Dobos, Lantos, Heged s, Gajdos* (furulyás) stb. Az áru, személy, üzenet szállításának munkásait jelölték a *Kocsis, Szekeres, Révész, Hajós* nevekkel stb.

A **valahová való tartozásra** utaló családnevek a foglalkozásnevekhez hasonlók, de bels tulajdonságra is vonatkozhatnak metaforikusan. Az illet valakinek a háztartásában, kastélyában, földjén, birtokán élt, dolgozott, szolgált. Gyakori közöttük a *Császár, Király, Herczeg, Gróf, Érsek, Pap, Baráth* stb. Ritkán lehet közöttük olyan is, aki bels tulajdonsága alapján kapta ezt a nevet: pl. úgy viselkedett, pöffeszkedett, mint egy *gróf* vagy *király*. A nagy többség azonban a névvisel az *érsek, herceg, pap* stb. háztartásához tartozott, a földjén dolgozott.

A **küls tulajdonságra** utaló családnevek egykor jellemezték visel jét. Az egyes családnevek keletkezését a következ testrészek, testi tulajdonságok felt n volta eredményezte (l. F. LÁNCZ 2011): fej (pl. *Nagyfej*), haj (*sz*), szem (*Fényesszem*), fül (*Siket*), orr (*Fitos*), száj (*Nyúlajakú*), fog (*Nagyfogú*), arcsz rzet (*Bajusz*), nyak (*Nyakatlan*), váll (*Vállas*), mell (*Csöcsös*), hát (*Púpos*), kéz (*Csonka*), ujj (*Hatujjú*), köröm (*Körmös*), far (*Hétség*), comb (*Combos*), láb (*Falábú*), térd (*Térdes*), boka (*Bokás*), talp (*Talpas*), b r (*Ragya*). A felt n testrészeire utaló Nagy- el tagú családneveknek egész sorát említhetjük: *Nagybajuszú, Nagyfej , Nagyfogú, Nagyhajú, Nagyhasú, Nagykez , Nagylábú, Nagyorru, Nagyszájú, Nagyszakállú, Nagyszem* . A testi tulajdonságra utaló szinonim családnevek utalhatnak kövérségre (*Duca, Duci, Dusza, Gombóc, Gömböc, Gönde, Hájás, Hízó, Köpcös, Kövér, Nagyhasú, Pofók, Pohos, Potroh, Potrohos, S r , Széles, Temérdek, Terepély, Tüd s, Vastag, Zsíros, Zsufa*); sovány testalkatra (*Aszalt, Aszott, Fonnyadt, Gerebes, Görhes, Gyenge, Keskeny, Lapos, Posza, Sovány, Vékony*); alacsony termetre (*Apró, Kicsi, Kicsid, Kicsiny, Kis, Parányi, Picorka, Rövid, Törpe*); magas termetre (*Hosszú, Magas, Nagy, Óriás, Öles, Sudár, Szál, Tornyos*); haj-, szem- vagy b rszínre (*Barna, Fakó, Fehér, Fekete, Füstös, Kék, Kékes, sz, szes, Piros, Piroska, Sárga, Sárhajú, Sz ke, Szöszke, Veres, Vörös, Zöld*) stb. (vö. FEHÉRTÓI 2004, FARKAS 2009b, N. FODOR 2010b, HAJDÚ 2010, KÁZMÉR 1993, SLÍZ 2011b). Az antonim családnevek utalhatnak a testi tulajdonság meglétére vagy hiányára: *Hajas, Nagyhajú ó Kopasz, Tar; Füles ó Fületlen; Nagyorru, Orros ó Orrotlan;*

Nagyszakállú, Szakállas ó Szakállatlan; Lábas ó Lábatlan stb. A testi tulajdonságra vonatkozó családnevek között vannak nagyon gyakoriak (*Balog, Fehér, Fekete, Kis, Nagy* stb.), mások pedig ritkán fordulnak el (*Fakó, Fitos, Görbe, Kese, Potrohos, Vak* stb.).

A **bels tulajdonságra** utaló családnevek közé tartoznak a szellemi, lelki, jellembeli tulajdonságokra vonatkozó nevek: *Bátor, Beszédes, Bús, Csendes, Heves, Kényes, Nagyesz, Nyelves, Szent, Borissza, Pipás* stb. Ezek egy része predestinációs vagy kívánságnév, amellyel az újszülöttnak valamilyen jó tulajdonságot szeretnének a neve alapján el re megadni: *Jó, Jámbor, Boldog, Csendes, Vitéz, Kemény* stb. Más részük pedig ragadványnévb l, feln ttkorúaknak a kialakult jelleme alapján közvetlenül vált családnevvé: *Vígh, Dalos, Tánczos, Vitéz, Bezzeg (ágazø), Bús, Eszes, Zagyva* stb. Közöttük is lehetnek metaforikusak: *Galamb* (békés, csendes), *Bagoly* (rossz alvó, virrasztó), *Kakas* (n csábász), *Pogány* (kegyetlen vagy csak templomkerül) stb.

A családnevek **fogalomköri csoportok** szerint is vizsgálhatók. Példaként lássuk az étel- és italnévb l származó, illetve a gasztronómiával összefügg családneveket. Az étkezéssel és italozással kapcsolatos családnevek többségét KÁZMÉR MIKLÓS ŐRégi magyar családnevek szótára. XIVóXVII. századő cím kiadványában els sorban a foglalkozásnévb l eredeteti. HAJDÚ MIHÁLY ŐCsaládnevek enciklopédiájaő cím könyvében az egyes családnevcikkekben többször említi, hogy az adott családnev keletkezését a kedvelt étel, ital is motiválhatta (l. HAJDÚ 2010). A *Bor* név már az Árpád-korban gyakori személynévvé vált mint foglalkozási (bortermel , borárus) vagy tulajdonsági (borivó) jelképnév. Az -s képz vel ellátott *Boros* alakváltozat az említett jelentéseken kívül øborissza, iszákos, részegesø is lehet. A bort, italt kedvel jelentés családnevek közé tartoznak a *Borissza, Borzsák, Duskás, Gajdos, Iható, Iszák, Isszabor, Ittas, Ivás, Ivó, Korhely, Pálinkás, Részeg, Részeges, Szomjú, Szomos* is. Ezekkel szemben antonim értelemben használatos a *Józan* ønem iszákosø jellemnév. A étel, illetve ital hiányára utalnak az *Éh, Éhes, Szomjú* családnevek. Az egyén bels tulajdonsága (kedvelt étel, ital) játszhatott szerepet a következ családnevek létrejöttében: *Almás, Borsós* øborsót kedvel ø *Dinnyés, Diós* ødiót, dióskalácsot kedvel ø *Fokhagymás, Húsos, Hurka, Káposztás, Kása* øgabonaféléb l f zött étel kedvel jeø *Kocsonyás, Kolbász, Kukorica, Lencsés* ølencseélt szeret ø *Mák, Mákos* ømákkal készült ételeket kedvel ø *Meggyes, Mézes, Mustos, Ostyás, Paprika, Pecsényés, Rákos, Répás, Sajtos, Seres/Sörös, Serf z /Sörf z , Siska* øgombócot, fánkot kedvel ø *Szalonnás, Szilvás, Tejes, Tejfeles, Tepert* øöpört t kedvel ø *Torma, Túró, Tyúkos, Vadas, Vajas, Zsíros* stb. Ízekkel kapcsolatosak az *Édes, Keser , Savanyú, Sós* családnevek. A sült tészta-, kenyérfélék neveib l alakult családnevek közé tartoznak a *Cipó, Cipóosztó, Cipós, Cipósüt , Kalács, Kalácssüt , Kenyér, Kenyeres, Kenyérfonó, Kenyérsüt , Lepény, Lepényes, Morványos, Perc, Percés, Percsüt , Pogácsa, Pogácsás, Pogácsasüt , Pompos, Tésztás, Zsemlye, Zsemlyesüt* . Egyes családnevek az étel- és italfogyasztáshoz szükséges eszközök nevéb l, az ezzel kapcsolatos foglalkozásnévb l is keletkezettek: *Bögre, Bögrés, Csupor, Csuporka, Csupros, Fazék, Fazekas, Fazékgyártó, Gerencsér, Hordó, Hordós, Kanalas, Kés, Késcsináló, Késgyártó, Késmíves, Késes, Korsó, Korsós, Kulacs, Pohár, Poháros, Pohárnok, Szilke, Tál, Tálás, Tálgyártó*. Olyan családneveink is vannak, melyek több névhasználó számára az ételt idézik fel. Például a *Gulyás* családnev eredetileg ømarhatartóø ømarhakeresked ø majd kés bb øszarvasmarhák csoportjának rz je, legeltet jeø øsordásø jelentésben volt használatos. Egyes családnevek az ételkészítéssel összefügg foglalkozásokból származnak:

F z , Konyha, Konyhás, Kukta őszakácstanuló *Pék, Süt , Szakács*. Az ételek, italok értékesítésével, árusításával összefügg családnevek a *Boltos, Hentes, Korcsma, Korcsmár, Kocsmáros, Mészáros, Pincés*.

A családnév nemzedékr l nemzedékre örökl dve egy kisebb közösséghez, általában az apa családjához kapcsolja az embert. A gyermekek többnyire édesapjuk családnévét viszik tovább. Az utóbbi években az apa vagy az anya családnéve mellett a szül k összekapcsolt családneveit is viselhetik a gyermekek (*Tóth-Kovács, Nagy-Pásztor*). A többes családnevek egykor és ma is léteznek. Az összetett családnevek két külön névb l forrtak egygé (*Kispéter, Kunszabó, Tóthmátyás, Vörösbaranyi* stb.), a kett s családnevek két név mellérendel kapcsolatából alakultak (*Bajcsy-Zsilinszky, Endr dy-Somogyi, Konkoly-Thege*), a régi jelz s családnevekben a jelz és a tulajdonképpeni név állt egymás mellett (*Baróti Szabó, Csokonai Vitéz, K rösi Csoma*). Asszonynévként viselhet a férjt l felvett családnév és a névvisel lánykori neve (pl. *Kissné Kovács Anna*).

5.1.3. Becenevek

A teljes keresztnév alakjának megváltoztatásával, egyes részeinek módosításával (elhagyásával vagy képz kkel való hozzátoldásával) alkotott névformákat **beceneveknek** nevezzük. A becenevek a családban, rokoni, baráti körben használatosak, személyesebb, bens ségesebb hangulatú, érzelmi töltés megszólítások.

Becenevekb l keletkezettek családnevek, ragadványnevek, anyakönyvezhet keresztnévek (l. fentebb). A mai családnevek egy része az apanév becéz névváltozatából jött létre, ezekben meg rz dtek Árpád-kori, már régen elavult becéz formák. Pl. a *Benedek* régi beceneveib l alakult a *Bene, Benke, Benk* családnév, a *Bertalan*ból a *Bertók ~ Bartók*, a *Balázs*ból a *Baló* stb. Néhány becenév hivatalos keresztnévvé vált, ez a tendencia egyre er teljesebben jelentkezik a mai névdivatban, a szül k gyakran kérik a gyermek nevének becenévi formában való anyakönyvezését (pl. *Samu, Kata, Nelli, Gerg , Barna* stb.). A családtagok, rokonok, ismer sök, barátok által viselt becenevek ragadványnévi funkcióban is szerepelhetnek: pl. a gyermek ragadványnévként viselheti az édesanya (vagy n el d), illetve édesapa (vagy férfiel d) becenévét (amely nincs összefüggésben a gyermek keresztnévének becéz alakváltozatával).

Az egyes keresztnemekhez kapcsolódó becenevek nagy száma a nem hivatalos személynévfajta nagy fokú variabilitására utal. Lássuk példaként két keresztnév becéz alakváltozatait (l. HAJDÚ 1974, 2003a; FERCSIK ó RAÁTZ 2009). Az *Erzsébet* (régii és gyakori) n i keresztnévként több mint száz becéz alakja van: *Berzsi, Beta, Betta, Betti, Betkó, Betuska, Böbe, Böbi, Böbike, Böske, Bözse, Bözsi, Bözs , Csöre, Csöri, Eliz, Erdzsu, Eri, Erzsa, Erzse, Erzsi-Berzsi, Erzsike, Erzsó, Erzsócska, Erzsók, Erzsu, Erzsus, Liza, Lizi, Örzse, Örzsi, Örzsök* stb. Az *István* névb l a következ becenevek származnak: *Csefán, Están, Estó, Estók, Iccsi, Ista, Isti, Istike, Istó, Istók, Istu, Istuka, Pesta, Pestu, Pestuka, Pestus, Pestuska, Petya, Petykó, Pista, Pisti, Pistike, Pistók, Pistu, Pistuka, Pityesz, Pityi, Pitykó, Pityu, Pityuci, Pityuka, Pityus, Putyi, Putyus, Stefán, Stefi, Stefike, Stefkó* stb.

A becenevek alakulhatnak (l. HAJDÚ 1974, 2003a: 6386731) **név végi rövidüléssel**: pl. *Gá* (Gábor), *Zsó* (Zsófia), *Marcel* (Marcella); **képzéssel**: pl. a C-típusú képz k közé tartoznak a *-ca* (Maca), *-ce* (Bence), *-ci* (Jenci), *-có* (Jocó), *-cu* (Icu), *ác* (Gyurác), *-ic* (Gergic), *-ica*

(Ágica), *-ice* (Évice), *-ici* (Otici), *-icu* (Vicu), *-óca* (Gabóca), *-uci* (Vilmuci); **név eleji csonkulással**: *Tilla* (Attila), *Nóra* (Eleonóra), *Bella* (Izabella); **ikerítéssel** *Istók-Pistók*, *Andi-Bandi*, *Eszti-Peszti*, *Gyuszkó-Buszkó*; **mássalhangzó-változással**: *Puci* (Juci), *Csuri* (Gyuri), *Csoli* (Zoli); **magánhangzó-változással**: *Sunyi* (Sanyi), *Tubu* (Tibi); **hangsoportisméttel**: *Lala* (Lajos), *Bobo* (Ibolya); **szótagcserével**: *Bacsa* (Csaba), *Cila* (Laci); **névösszerántással**: *Plóni* (Apollónia), *Dottyá* (Dorottyá); **összetétellel**: *Kisnándi* (< Nándor), *Ticsida* (< Kisida < Ida), *Rádijóska* (< rádió + Jóska < József), *Ibibaba* (< Ibolya < Ibi + baba), *Marcilla* (< Mária + Csilla); **becenévként használt közsavakból és tulajdonnevek** l: *Fecske* (< Ferenc), *Mákos* (< Ákos), *Murci* (< Marci < Márton); **nevek helyett álló idegen szavakból és tulajdonnevek** l: *Andzséla* (< Angéla), *Bobi* (< Béla), *Dzsordzs* (< György), *Zsüliet* (< Julianna); **névcsere**vel: *Anti* (Alajos), *Róbert* (Norbert), *Sarolta* (Sanyika).

A beczés legrégibb, az Árpádok korában nagyon kedvelt módja **az alapnév egyszer megrövidítése** volt. Így jött létre a *Miklós*ból a *Mik*, a *László*ból a *Lac*, az *Anná*ból az *Ann* stb. Ma is hallunk efféle beczéseket, szólíthatják a *Zsuzsannát* *Zsu*, az *Ilonát* *Ilon*, a *Krisztinát* *Krisz*, a *Dianát* *Dia*, a *Vivient* *Vivi* stb. néven. A rövidült becenevek közül a két szótagúak gyakran válnak hivatalos anyakönyvi keresztnévvé (pl. *Bea*, *Ilon*, *Kata*, *Zsófi*, *Ildi*, *Veron*, *Zsuzsa* stb.).

A becenevek leggyakrabban **képzés** útján keletkeznek. A kicsinyít képz t hozzákapcsolhatjuk a teljes névhez is (*Ferencke*, *Jánoska*, *Adélka*, *Erzsébetke* stb.), ez azonban a túlságosan hosszú névalak létrejötte miatt ritkább eljárás. Egyes köznévb l származó keresztnévalakok esetében azonban a teljes névformák, illetve a hozzájuk kapcsolódó képz vel ellátott (becézett) változatok is anyakönyvezhet k: a n i nevek közül az *Eper*, *Eperke*, *Fehér*, *Fehérke*, *Gyopár*, *Gyopárka*, *Harmat*, *Harmatka*, *Remény*, *Reményke*, *Sudár*, *Sudárka*, *Sugár*, *Sugárka*, *Szeder*, *Szederke*, *Szell* , *Szell ke*, *Tavas*, *Tavasza*, *stb.* A kicsinyít -becéz képz k általában a megrövidített vagy csonkított névhez járulnak. Például a *Katalin* név képz vel alakult változatai közé tartoznak a *Kati*, *Katka*, *Kató*, *Katika*, *Katica*, *Katóka*, *Katácska*, *Katus*, *Katuska*, *Katinka*, *Tinka*; régebben még használták a *Katócs*, *Katók*, *Katics*, *Katicsa* becéz formákat is.

Az **ikerítés** magyar névalkotási mód, a magánhangzóval kezd d becézett névhez leggyakrabban hozzátoldódik a szókezd *P* vagy *B* (pl. *Anna-Panna*, *Andi-Bandi*, *Ista-Pista*, *Özsi-Bözsi*, *Erzsi-Perzsi* stb.). Id vel az eredeti, a magánhangzós kezdet alakváltozat el is maradt, és a másodlagos, a *P* vagy *B* kezdet névváltozat önálló becenevvé vált. Az ikerítés játékos névteremtés, a gyermeknyelvben, a mondókákban és a csúfolódó rigmusokban sok példa akad rá.

A **névcsonkítás** a magyar beczésben idegen mintára honosodott meg. A névcsoncsonkulás során nem a keresztnév végét, hanem az elejét hagyják el: *Anton* > *Tóni*, *Ignác* > *Náci*, *Konstanza* > *Stanci*, *Beatrix* > *Trixi* stb. Ekképpen jött létre az *Annus* névb l a *Nusi*, az *Évicá*ból a *Vica*, az *Editké*b l a *Ditke*, az *Ödönb* l a *Dönci*. Vajda János is ezen a módon alkotta meg szerelmesének költ i nevét, a *Ginát* a *Georginából*.

A beczés ritkább módjai közé tartozik a **név kezd hangjainak** a gyermeknyelvre jellemz **megkett zése**. Így jött létre a *Lajosból* a *Lala*, a *Ferencb* l a *Fefe*, a *Lujzából* a *Lulu* stb.

A becenevekhez sajátos hangulat kapcsolódik: egy-egy keresztnév becéz változatai között megtalálhatók a városias és a népies, a fennkölt, úriás és a parasztos, a tiszteletet adó és

a bizalmaskodó, s t néha még a sért , durva becenevek is. Példák az *Anna* becéz i köréb l: *Anikó, Anni, Annika, Anna, Annus, Annuska, Nusi, Naca, Nani, Nanica, Panna, Pannika, Annácska, Kisanna* stb. Az egyént többféle becenévváltozattal is szólíhatják az élete során a különböző közösségekben: pl. a Palócföldön a *János* nev személy öt éves koráig *Janika*, a tizedik életévéig *Jancsi*, legénykorában *Jani*, megházasodása után *Jano*, 45 éves korától pedig *Jancsi bátya* lesz.

Egyes tulajdonnevek névfajta szerinti besorolása problematikus lehet, s ez terminológiai kérdéssel párosulhat. Példaként említeném a bece- és a ragadványnevek között is tárgyalt neveket (l. BAUKO 2009a: 15). MILOSLAVA KNAPPOVÁ szerint a bece- és ragadványnevek határán álló nevek kétféleképpen interpretálhatók, mindkét személynévfajta besorolhatók. Két alapvet típusról ír: 1. A keresztnév átalakul, deformálódik, s a végs forma gyakran azonos a közszavakkal vagy más tulajdonnevekkel: pl. Klára > *Králik nyúl*, Filip > *Fikus* (fikusz), Andrea > *Andromeda*. 2. Játékos rímelés eredményeként jön létre a név: pl. Viktor > *Doktor*, Hanna > *Panna* (sz z), Nikola > *Pikola* (KNAPPOVÁ 2000: 2146215). HAJDÚ MIHÁLY a keresztnevekb l származó csúfoló jelleg nevek többségét a becenevek között tárgyalja, de azokat, amelyeknél az alpnév nehezen következtethet ki, a ragadványnevekhez sorolja: Gabriella > *Gabi* > *Biga*, Emese > *Mem* , Tímea > *Time* > *Die Zeit*, Eszter > *Öszterreicher*, Anasztázia > *Kanaszta*, Mónika > *Monokli*, Szandra > *Szalamandra* (HAJDÚ 1994: 46). Az ŐÁltalános és magyar névtanó cím monográfiájában a becenevek tárgyalásakor többször megemlíti, hogy a névadást nemcsak a keresztnév indukálhatja, hanem a köznévnak is szerepe lehet a névalakulásban: pl. *Banda* < András, *Cica* < Ica, *Kaja* < Klára (még az Őelelem jelentés argóbeli közszó megjelenése el tt létezett becenévként), *Pityóka* (burgonya jelentése is lehet) < *Pityu*, *Szilva* < *Szilveszter* stb. Leginkább a becenévként használt közszavak és tulajdonnevek típusba tartozó példái foghatók fel ragadványneveknek (l. HAJDÚ 2003a: 7186721). A bece- és ragadványnevek alaki tekintetben sok esetben hasonlóságot mutatnak, gyakoriak az azonos névalkotási módok. A becenév gyakran tölthet be ragadványnévi funkciót. Sok esetben nehezen dönthet el, hogy bece- vagy ragadványnévr l van-e szó. Ennek megállapítása el feltételezi a névkompetenciát, vagyis ismernünk kell a névvisel család- és keresztnévét, s a ragadványnévadás eredeti indítékát.

5.1.4. Ragadványnevek

A ragadványnevek keletkezésének alapja gyakran az egyén család-, kereszt- és beceneve. ŐAzokat a névelemeket, amelyeket a hivatalos kereszt- és családneveken, valamint a beceneveken kívül az emberek adnak egymásnak bármilyen szándékkal, **ragadványneveknek** nevezzük. Ezeknek keletkezéséhez mindig valamilyen közösség kell, amelyben személyesen ismerik egymást az elnevezettek és elnevez kö (HAJDÚ 1994: 43).

A ragadványnevek keletkezését MÁRTON GYULA az ember si névadási ösztönével magyarázza: ŐEgyébként azt hiszem, nem tévedek, ha a gúny- és mellékeveket azzal az si névadási móddal hozom kapcsolatba, mikor az illet nek valamilyen testi vagy lelki sajátsága vált névvé. A nép kifogyhatatlan humora és az azonos nevek megkülönböztetésének szüksége tehát nem tekinthet e nevek keletkezési okának. Az említett két tényez valószínűleg csak el segítette, jobban mondva csak biztosította si névadási módunk e

csökevényének vitalitását, fennmaradását (MÁRTON 1945: 89). A nevek keletkezésében a név és viselője közötti szerves kapcsolatnak az igénye is szerepet játszott.

A ragadványnevek létrejötte értelmi vagy érzelmi motiváción alapul. A gyakran ismétlődő család- és keresztnévek egy közösségen belül nem képesek az egyén pontos identifikálására, ezért a ragadványnevek az egyén/család egyértelmű azonosítását szolgálják. A személynevek eredeti funkciója egy-egy személy egyértelmű azonosítása és megkülönböztetése. Ezt a funkciót a személynév csak addig képes betölteni, amíg túlságosan sok azonos név személy térbeli és időbeli közelsége zavaró polyszemiát nem eredményez (J. SOLTÉSZ 1979: 46). A lélektani tényezők is szerepet játszanak a nevek létrejöttében, a közösség tréfálkozó, csúfolódó hajlama, névadási vitalitása is befolyásolja a ragadványnevek keletkezését. A ragadványnévadás hagyománnyá, divattá válhat. A ragadványnévrendszer önmagát építi, megújító erejével kiterjed olyan nevekre is, amelyeknél a homonímia veszélye nem áll fenn (B. GERGELY 1977: 19). Tehát a ragadványnevek kialakulásának okai: a homonímia elkerülése, a hagyományrész, a közösség humora, jellemző ereje, az emberek névteremtő vitalitása.

Az azonos név személyek ragadványnevekkel való megkülönböztetése már a bibliai időkben fennmaradt. A Bibliából tudjuk, hogy Ézsau ragadványneve *Edom* örös volt. A 13 Júdást ragadványnév segítségével különböztették meg: *Barrabas*, *Simon* (az apa megnevezésével), *Galileai* (lakóhelyről), *Iskarióta* (származási helyről), *Maccabeus* (népcsoporthoz tartozás alapján), *Taddeus* (keresztnévvel vagy jellemzővel) stb. Ismerünk történelmi személyiségeket, uralkodókat, akik ragadványneveikön váltak híressé (I. HAJDÚ 1994: 436-44). A Római Birodalomban gyakran használtak cognomeneket a ragadványnévvel pl. Publius Ovidius *Naso* nagy orrú Marcus Antonius *Orator* közbenjáró szónok Marcus Annaeus Seneca *Rhetor* szónok Gaius Cotius *Silius Italicus* Italicus, hispániai városból való Marcus Tullius *Cicero* borsótermesztő vagy bibircsókos arcú *Barbatus* szakállas *Brutus* érzéketlen *Rufus* örös Gaius Caesar Augustus még gyermekkorában kapta a *Caligula* szizmacska cognoment. Quintus Fabius Maximus *Verrucosus Cunctator* ótövázó késlekedő ragadványnevet a II. Pün Hábóru idején (Kr. e. 218-201) kapta, mert nem támáda meg Hannibál jóval erősebb lovasseregét, rendszeresen kitért a döntő ütközet elöl (I. HAJDÚ 2003a: 205-207). Afrikai hadjáratáért kapta ragadványnevet Publius Cornelius Scipio *Africanus*, aázsiai győzelmeiért Lucius Cornelius Scipio *Asiaticus*. Az azonos keresztnév fejedelmeket gyakran ragadványnevekkel különböztették meg: a Jánosok közül ismert *Földnélküli*, *Félelemnélküli*, *Jó*, *Jámbor*.

A magyar történelemben ismert ragadványneveket BALÁZS MARGIT tette közzé a *Haza Bölcsé, a Bolond Gróf és a többiek. Ragadványnevek történelmünkben* (2001) című könyvében. A középkori királyok közül *Könyves* Kálmán (1074-1116) kimagasló méltósága miatt kapta ragadványnevet. II. Ulászló (1456-1516) királyunkat szavajárási ragadványnévvel látták el: *Dobzse* (cseh *dob e* jól van) *László*. Báthori István (1533-1586) erdélyi fejedelemnek olyan nagyra tartotta a lábát, hogy egyes kortársai *Nagylábú Báthoriként* emlegették. Mehmed nógrádi bég a vasvári béke (1664) után sem szünetel végvári csatározások egyikében veszítette el a bal kezét, ezért a magyarok *Csonka bégnek* nevezték. I. Ferdinánd (1503-1564) királyt Pekry Lajos 1537-ben, egy lakomán nagy, horgas orra miatt nevezte el *Fitos Pelbártnak*. Amikor eljutott a név Ferdinánd fülébe, a gúnyolódás miatt bosszút állt. Elfogatta Pekryt és börtönbe vettette. A magyar országgyűlés több ízben is

kérte szabadon bocsátását, de Ferdinánd csak nyolc év múlva kegyelmezett meg. A katonák egykori bálványa, a csaták h se, Horvátország és Szlavónia valamikori bánja a fogságból félig vakon, megtörve tért haza. I. Lipótnak (1640-1705) több ragadványneve volt: *Ausztriai Herkules, Magyar Jupiter, Nagy Lipót, Teveszájú Lipót, Törökver Mars*. Ezek közül két nevet (*Nagy Lipót, Törökver Mars*) azért kapott, mivel ki zte a törököket Magyarországról. A *Teveszájú Lipót* ragadványnevet állítólag azért érdemelte ki, mert örökölte Habsburg sei jellegzetes el reugró, duzzadt alsó ajkát, amely annyira nagyra n tt, hogy kortársai csak e néven gúnyolták t. A *Magyar Jupiter* név a magyar rebellesek legy zése alkalmából veretett emlékérmét idézi fel, melyen I. Lipót Jupiterként ó az ókori Róma legf bb istene, védelmez je ó jelenik meg: egy repül sason ül, egyik kezében az országalmát, a másik kezében isteni fegyverét, a villámot tartja. Az alakját körülvev koszorúban Thököly Imre híveit l elfoglalt várak és városok alaprajza látható.

A ragadványnevek változatos **névadási indítékok** alapján keletkezhetnek (az egyes kategóriák mellett néhány példát is feltüntetek, vö. BAUKO 2009a, B. GERGELY 1977, ÖRDÖG 1973).

A **névvisel család-, kereszt-, illetve becenevéb l** alakult (névasszociációs indítékú) ragadványnevek létrejöhetnek családnév b l (*Bimbó < Virág, Cékla < Czékus, Dzsimi < Zámbó, Jokesz < Jókai, Labi < Labancz, Vörke < Vörös*), kereszt- vagy becenev b l (*Cseri < Feri < Ferenc, Dzsó < Kriszdzsó < Krisztián, Sóska < Józska < József*), család- és keresztnév b l (*Högyö < Horváth György, Pées < Pap Sándor, Tözsö < Tóth Zsolt*).

A **családtagok nevére** vonatkozó ragadványnevek alapja lehet a férfiel d kereszt- vagy beceneve (*Csefán < Trefan < István, Péterbandi, Jáki < Joakim, Jeró < Jeromos*), n el d család- (*Cunyi, Dózsa, Egyeg*), kereszt- vagy beceneve (*Csulena < Ilona, Marcsa < Mária*), gyermek kereszt- vagy beceneve (*Márió néni*), a házastárs, azon belül a feleség lánykori családneve (*Gacsal, Geregó*), beceneve (*Ilon < Ilona*), a férj ragadványneve (*Bublinka*), ismer s kereszt- vagy beceneve (*Luanda < Linda*), stb.

A **küls tulajdonságokra** utaló ragadványnevek vonatkozhatnak szépségre, csúnyaságra (*Aranyos, Banyamancs*), testalkatra (alacsony: *Ityiripityiri, Kerti Törpe*, magas: *Gúnár, Guliver*), termetre (sovány: *Cérna, Csontos*, kövér: *Gombóc, Husi*), testi er re, illetve gyengeségre (*Bika, Hajszál*), testtartásra, mozgásra, járásmódra (*Lótifuti, Motoregér, Szapora*), haj-, szem- és b rszínre (*Róka, Sz ke herceg*), haj-, bajuszviselőre, sz rzetre (*Coffos, Kopasz, Szakállas*), felt n testrésze (*Nagyszem , Fogas*), testi fogyatékoságra, szokatlanságra, betegségre (*Néma, Sánta*), hangra, hangszínre (*Morgó, Nagyharang*), beszédhibára, nyelvbotlásra, hibásan ejtett szóra (*Tatas < kakas, Tyutyuritya < kukorica*), ruházatra, öltözködésre (*Cip s, Csecse*), gondozatlan, elhanyagolt küls re (*Szutykos*), más személlyel való küls hasonlóságra (*Klapka György, Mátyás király*).

A **bels tulajdonságokra** vonatkozó ragadványnevek gyakran utalhatnak az egyén uralkodó, tipikus jellemvonására. Ilyen tulajdonságok közé tartozik a fürgesség, ügyesség, elevenség (*Életb vész*), lassúság, ügyetlenség (*Béna*), szorgalom, serénység (*Pontos*), lustaság, tutyimutyiság (*Mutyi*), eszesség, tudás (*Koponya*), butaság, szellemi ügyefogyottság (*Csacsi*), kíváncsiság (*Serlok Holmes*), vidámság, tréfa, barátságosság (*Mosoly*), szomorúság, mogorvaság, barátságtalanság (*Mérges*), szelídség, jóság (*Abigél*), indulatoság, szilajság (*Makacs*), gúnyolódás, kötekedés (*Cinikus*), csintalanság, engedetlenség, rosszaság (*Betyár*), ravaszság, hazugság (*Hétország*), fősvénység, kuporiság (*Filléres*), nyelvenség, nagyszájúság

(*Pletyka*), gyávaság (*Nyúl*), dicsekvés (*Gróf*), stb. A szokásra utaló ragadványnevek vonatkozhatnak kedvelt tevékenységre (*Könyves Kálmán ó szeretett olvasni*), állatra (*Cica*), növényre (*Rózsabokor*), ételre (*Paprikáskrumpli*), italra (*Rumos*), futbalcsapatra (*Ferencváros*), zenekarra (*Beatles*), filmre (*Betolakodó*), játéokra (*Huszonegy ó kártyajáték*), tárgyra (*Notesz*), hangszerre (*Trombitás*), stb.

A **szavajárásra** utaló ragadványnevek gyakran ismételt szavak, szókapcsolatok, mondatok alapján (*Oké, Miamanó*), kedvenc dal szövegrészletéből (*Manimani*), megszólításokból (*Aranyom*), stb. jöttek létre.

Egyes ragadványnevek az **életkorra** utalnak: *Kis Pap, Öreg Bábi*.

Egykori vagy jelenlegi **lakóhelyet** jelölhetnek a településre (*Komáromi*), település- vagy határrészre (*Bagotai, Parti*), teleknévre (*Grüli*) utaló ragadványnevek.

Foglalkozás, mesterség, tisztség gyakran válhatott ragadványnévvé: *Borbély, Fest, Halász, Kocsmáros, Postás, Szíjgyártó, Vitéz*, stb.

Az **eseményre** utaló ragadványnevek mögött rövidebb-hosszabb történetek bújnak meg: *Fityipaldi* (a gyors hajtásért büntetést kapott, a brazil Emerson Fittipaldi Forma 1-es autóversenyző neve alapján), *Jézus* (egy színdarabban Jézust játszotta), *Nyolctojás* (egyszer nyolc tojást evett meg reggelire, s ezzel dicsekedett az iskolában), *Tubi* (egy idős bácsi hívta a galambokat, s kislányként azt hitte, tiszolítja és futott feléje), stb.

Egyéb életkörülmények is motiválhatják a ragadványnevek létrejöttét: származás, nemzetiség (*Cseh*), vallás (*Hív*), családi állapot (*Háromapukás ó édesanyja háromszor ment férjhez*), politikai hovatartozás (*Kommunista*), vagyoni helyzet (*Zsíros*), valamilyen tulajdon (*Szamaras*), stb.

Ismeretlen és bizonytalan indítékú ragadványnevek is vannak (*Damaj, Mucó, Nuttó, Tisi*, stb.).

A személynevek hivatalos dokumentumokban való használata által a névviselő ragadványneve is hivatalossá válhat. Magyarországon a 2010-es évi önkormányzati választáson indulni készülő képviselők jelöltek közül jó néhányat úgy vettek nyilvántartásba, hogy rögzítették a ragadványnevüket is (l. BAUKO 2011a). Magyarország települései közül a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Tiszabék községben jegyezték be az önkormányzati jelöltek hivatalos neve mellett a legtöbb ragadványnevet: *Ferde, Pacal, Marcsa Fia, Csudi, Kopasz Ödön, Kis Gyula, Pipás Gyuszi Fia, Veres Fia, Bunyó Fia, Gizi, Náni Zoli, Kubu, Postás, Bunda, Zoli, Rudi Pista, Kis Kálmán Fia, Hájas, Fika Fia, Sántaguszi Fia, Burkus, Kakas*. Az említett ragadványnevek között férfi- vagy nőre utalók is szerepelnek, melyek öröklődnek: *Marcsa Fia, Pipás Gyuszi Fia, Veres Fia, Bunyó Fia, Kis Kálmán Fia, Fika Fia, Sántaguszi Fia*. A TV 2 *Áktív* műsora is felfigyelt a tiszabéki önkormányzati jelöltek ragadványneveire. A tiszabéki Fika, Bitlisz, és Zorro az *Áktív* műsor címadásában (l. <http://tv2.hu/aktiv/video/a-tiszaboi-fika-bitlisz-es-zorro-az-aktivban>). Tiszabék jegyzője, a helyi választási iroda vezetője elmondta, hogy a faluban élőknél azonos családnevű, nagy részüket Mágának hívják, ráadásul több esetben azonos a keresztnévük, tehát valahogy meg kell különböztetni őket, és ez vonatkozik a helyhatósági választásra is, a polgári törvénykönyv szerint minden választási vagy közéleti tevékenységhez felvett nevet is lehet használni. A tiszabéki helyi választási bizottság azért döntött a nevek ilyen formájában való megmaradásáról, mert úgy ítélte meg, hogy a felvett névsajátsága a romáknak és a választópolgárok a felvett nevek segítik abban, hogy arra adja a voksát, akit támogatni kíván. Tiszabék polgármestere is

megerősítette, hogy mindenki csúfneveiken ismeri a jelölteket a településen. Az egyik tiszabíró önkormányzati jelölt, *Pipás Gyuszi fia* úgy nyilatkozott, hogy még a legjobb barátai sem ismerik az anyakönyvezett nevét.

A ragadványnevek írásban való rögzítése elsősorban a cigány kisebbségi önkormányzati jelöltek család- és keresztnéve mellett történt. RAJKO ĐURI említi, hogy a római tulajdonnév az adott országban anyakönyvezett hivatalos névből és egy, gyakran baro anyának (nagy névnek) nevezett ragadványnévből áll, mely viselőjét elkíséri egész életében (ĐURI 2004: 127). A cigány nevet a hivatalos szláv névvel párhuzamosan, illetve azt helyettesítve használják viselői.

A ragadványnév bejegyzésének leggyakoribb oka az volt, hogy az egyes településeken több azonos család- és keresztnévvel rendelkező személy indult a választásokon. Azonban a ragadványnevet gyakran a képviselő jelöltek segyediő (az adott településen belül a választólistán nem ismétlődő) család- és keresztnéve mellett is feltüntették, ami arra utal, hogy a közösségen belül a személyt elsősorban a ragadványnevével ismerik.

A 2010-es magyarországi választásokon induló cigány kisebbségi önkormányzati jelöltek ragadványnevei jelentéstani szempontból a következő csoportokból származnak (vö. HAJDÚ MIHÁLY családnevekre alkalmazott csoportosításával, HAJDÚ 2003a: 771): családnév (*Dzsekszon, Gogen, Laki, Szenna*); keresztnév (*Alfréd, Roland*); becenév (*Bali, Ernec, Laji, Menya, Miska Kati*); a férj becenevéhez kapcsolódik a feleség beceneve); mitológiai név (*Orfeusz*); helynév (*Pesti*); népnév (*Bulgár*); méltóság, tisztségnév (*Herceg*); valamivel való ellátottság (*Drótos, Meszes*); foglalkozás, tevékenység (*Gázszerelő, Patikus, Postás, Vadász, Vállalkozó, Zenész*); belső tulajdonság (*Csibész, Csipogóné, Laza, Vagány*); külső tulajdonság (*Apróka, Fogi, Koromka, Négus, Picur, Törpe*); állatnév (*Busa, Csibe, Kisteknő, Puli, Sügér*); növénynév (*Fikusz*); ételnév (*Pacal, Tojás*); egyéb, nehezen besorolható (*Cocos, Csépa, Hopás, Kuli, Lelo, Lujo, Pikuli, Tyutyu*).

5.1.5. Egyéb személynév-fajták

Az említett személynév-fajtákon túl egyes névkutatóknál (pl. KÁLMÁN 1989, RAÁTZ 2008) egyebekkel is találkozunk: **álnév**, **mész név**, **internetes azonosítónév** is.

Az **álnév** a hivatalos (valódi) személynév helyett a rejtezködés, leplezés szándékával felvett, illetve adott név. Az álnevet a névviselő többnyire önmaga választja ki, de más névadótól is kaphatja. Az álnevek elsősorban mész névvezetők, íróknál fordulnak elő, de a titkosszolgálat által vezetett nyilvántartásokban, névlistákban is megtalálhatók. A szlovákiai állami titkosszolgálat által vezetett regisztrációs protokollok egyik rovatában vezették a személyek álneveit (l. <http://www.upn.gov.sk/regpro/>). Az interneten megtekinthető iratokban lévő álnevek a köznévi tulajdonnevesüléssel, illetve tulajdonnévosztály-váltással keletkeztek, különböző névadási indítékok alapján jöttek létre. Álnévként szerepel a foglalkozás (pl. *Doktor, Technikus*); az egyén hivatalos nevével a jogász végzettségre utaló JUDr. titulus szerepel), belső és külső tulajdonság (*Vernyő, Ségesső, Veselyő, Vidámő, Iernyő, Feketeő, Dlhý, Hosszúő*), növény (*Tulipán*), állat (*Sumec, Harcsaő*), tárgy (*Auto, Cigaretta, Radiátor*), sport (*Tenis, Volejbal*), építmény (*Bufet, Po-ta, Garzonka, Garzonka II.*), természeti jelenség (*Blesk, Villámő, Dúha, Szivárványő*), elvont fogalom (*Mierő, Fekeő, Spravodlivos, Igazságő*), számnév (*Oktáva, Tízstka, Hatoső*), személynév (*Cicero,*

Quasimodo), helynév (*Stalingrad, Dunaj, Zobor*), márkanév (*Harley, Chloramfenikol* ó antibiotikum) stb. (l. BAUKO 2012b).

GULYÁS PÁL *š*Magyar írói álnév lexikonö (1978) cím könyvében sorolja fel az írók álneveit: pl. *Babszem Jankó, Borivó, Borkostoló József, Bors, Eczet Flóri, Er s Bors, Furmint Nándor, Kenyeres, Lef zött, Marcipán, Torma, Ribizke*. A névadás indítéka néhány esetben kiolvasható az írók hivatalos nevének ismeretében. Az írók családnévéb l jött létre a *Bor* (Cobor Péter, Gábor Andor), *Csoki* (Csokonai Vitéz Mihály), *Ivó* (Serf z János) álnév. Ady Endre egyik írói álneve *Yda* volt, amely a családnévének visszafelé való olvasásával (palindrom) keletkezett. Egyes írók több álnevet is használtak: pl. Arany János álnevei közé tartoztak az *Akakiévics Akaki, Árva Imre, Hajnal Péter, Szalontai J. M., Vadonfy Bertalan*. Írói álnévükön váltak ismertté pl. *Áprily Lajos* (Jékely Lajos), *Janus Pannonius* (Csezmicei János), *Pet fi Sándor* (Petrovics Sándor, aki kés bb hivatalos családnévként is felvette az írói álnevet). A szlovák irodalomban egyes írók a hivatalos nevükhöz kapcsolták az írói álnevet (pl. Pavol Országh-*Hviezdoslav*, Boflena Slan íková-*Timrava*, Jozef Gregor-*Tajovský*), mások hivatalos nevük helyett használták (pl. *Andrej Sládkovi* óAndrej Braxatoris, *Martin Kuku ín* ó Matej Bencúr). Színészek is gyakran viselnek m vészi álnevet: pl. Benke Róza a *Laborfalvy Róza* álnevet vette fel.

A számítógépen történ kommunikációból adódóan jöttek létre az interneten használatos azonosító nickek, **azonosítónevek** (l. RAÁTZ 1999, 2008). A virtuális világban használt nickek egyediek, hiszen az egyértelm azonosítás érdekében minden résztvev nek különböző nevet kell viselnie. A számítógépes azonosítónevet a névviselel maga választja ki, e névfajára az álnevekhez hasonlóan az önnévadás a jellemz .

Az azonosítónevek különféle indítékok alapján keletkezhetnek, gyakran írják ezeket a használóik kis kezd bet vel (l. RAÁTZ 1999). Az azonosítónév lehet személynévi eredet , azaz megegyezik a névválasztó nevével vagy annak valamilyen változatával. Találhatunk példát a családnév átvételére (*Hacsek* < Hacsek), fordítására (*big4* < Nagy), annak helyesírásában (*Sajoo* < Sajó; *Qszi* < Kuszi) vagy írásképében (*LeGrady* < Légrády Gábor névb l, a nagy G bet a keresztnév kezd bet jére utal) történ változtatásra. A névválasztók kereszt- vagy becenevének átvételéb l keletkeztek a *cris* (< Krisztina), *Csaby*, *gicus* (< Ágica), *Dudusch* (< Magdus), *Jozsó*, *Gabor*, *Laci*, *Jessica*, *David* azonosítónevek. A felhasználói nevet idézik a család- és keresztnév együtteséb l alkotott azonosítónevek (*kerenyitomi* < Kerényi Tamás; *hzolee* < Honolek Zoltán; *morpet* < Móricz Péter). Ragadványnevek is válhatnak azonosítónévvé, melyek utalhatnak pl. küls (*Sothy* < Szotyí *őkicsi* *Girafe* < Zsiráf) vagy bels tulajdonságra (*Gonoszka* *ónéha gonoszkodó* *lord* *ó*rként viselked *ø*), egyéb indítékokra (*Tyutyu*, *csutak*, *Muncurkó*). Az azonosítónév névkölcsönzés útján, azaz a névalkotó személynevét l független, valamilyen más tulajdonnév felhasználásával is létrejöhet. Megtörténik, hogy a névválasztó egy másik személynéven regisztráltatja magát (*Mike*, *Johny*). Néhányan ismert történelmi, politikai személyek nevét kölcsönzik (*Einstein*, *Engels*). Sokan kedvenc él vagy játék állataik nevével azonosulnak: a *Gréti*, *larzen*, *Levendula* nevet eredetileg kutya, a *hirviké-t* egy plüssszarvas viselte. Helységnevb l jött létre a *jimbor* (< Zsombor < Székelyzsombor). Intézménynevb l származik a *Barking Pumpkin* *ó*gató tökö (Frank Zappa amerikai gitáros zeneszerz kiadójának neve). Az emberi (szellemi) alkotások nevei közül találhatunk hajónévb l (*Lüty* *ó* egy balatoni hajó neve), márkanévb l (*Coke Light*, *soproni ászok*), zeneszámok címéb l

(*Easy Friend, Schmoove*) eredetű azonosítóneveket. Írói nevek is előfordulhatnak azonosítónévként: *Pepin* (Hrabal hírese), *Maminti* (Lázár Ervin), *Piszkos Fred* (Rejt Jenő). Egyes nevek egyedi névadásra utalnak. A *Tippographic* (nyomdász) és a *Mészáros* azonosítónevek a névválasztók foglalkozására vonatkoznak. Kedvelt tevékenységekre utalnak a *Csillagszem* (szereti az indiánregényeket), *Ribizli* (szereti a ribizlit). Nyelvi játékokra épülnek a *Remek Elek, Parafa Hugo, Heves Jeges, Intern Otto*.

5.2. Állatnevek

Az ember környezetében élő állatok tulajdonnevet kaphatnak. Az állat fajtájától függően a kutya-, macska-, ló-, szarvasmarha-, galambneveket, stb. különböztethetjük meg. Ahol egy-egy egyed él valamelyikből, akkor az rendszerint nevet kap, ha azonban több van belőlük (pl. baromfi), akkor azokat ritkán nevezik el. A fogyasztásra szánt állatoknak (kacsa, liba, tyúk, pulyka, malac, stb.) általában nem adnak nevet. Többnyire a legelterjedtebb háziállatok (pl. kutya, macska) kapnak nevet, de bármely állatfajának (pl. pók, kígyó, díszhal) lehet tulajdonneve. Az állatkertekben elnevezik az ott élő állatokat, de a vadonban élők közül csak azok kaphatnak nevet, melyek az emberrel közvetlen kapcsolatba kerülnek.

Egyes állatok neve a történelemből ismert. A világtörténelem egyik leghíresebb hadvezérének, Nagy Sándornak, kedves lova a *Bukephalosz* ökörfejű nevet viselte. A ló halálos megsebesülése, elpusztulása helyén várost alapított és Bukephalának nevezte el. Caligula császár *Incitatus* egyorszorgású nevelő lovát előbb szenátorrá, majd konzullá választotta (HAJDÚ 1994: 50).

Az egyes állatfajtáknál gyakran fordulnak elő bizonyos nevek (pl. a kutyáknál a *Buksi*, a macskáknál a *Cirmos*, a galambok között a *Tubi*, a papagájoknál a *Gyuri*, stb.). Az állatnévadásra jellemző, hogy a név kapcsolatban van az állat külső vagy belső tulajdonságával. Napjainkban a leggyakoribb állatnév a **kutyanev**, amely utalhat a kutya színezetére (*Bodri, Kondor, Pamacs*), színére (*Hattyú, Kormos, Nugát*), természetére (*Csöpi, Morzsa, Mütyür*), mozgására (*Csúzli, Tigris, Mackó*), belső tulajdonságára (*Betyár, Csibész, Rosszcsont*), származhat személynévből (*Cézár, Néró, Sziszi*), helynévből (*Duna, Sajó, Tiszai*), a hiedelem szerint az állatot a veszettségtől óvták meg, ami víziszonnyal jár együtt) stb.

A **macskanevek** is színes névadási motívumok alapján születhetnek. A külső tulajdonságokra utaló macskanevek vonatkozhatnak testalkatra (alacsony: *Picur, Pinduri, Pirinyó, Törpi*), természetre (kövér: *Dugó, Mackó, Pocak*), mozgásra (*Bicebóca, Ősánta, Ugrika*), színezetre (*Bársony, Kormi, Hófehérke, Pöttyös, Rozsdás, Selymi, Vöröske*), feltűnő testrészeire (*Bajsz, Füleske*), hangra (*Morgi, Murmi, Nyávogi*). Belső tulajdonságokra, jellemző szokásra utalnak a *Csavargó, Hamika, Kacérka, Kedves, Kistolvaj, Lopós, Morcos, Okoska, Ördög, Papucska* (ott szeret aludni), *Rosszcsont, Sírós, Szundi, Torkos, Tutyimutyi, Ügyeske* macskanevek. Személyek után is elnevezhetik a macskát: *Abigél, Alibaba, Beethoven, Cicero, Dodó, Frédi, Guliver, Zolika*. A név utalhat a macska születésének napjára (*Csüti, Szombi*), illetve az aznapi névnapra (*Bonifác, Lajoska, Samu, Szilveszter*). A macskanev köznevesülhet: egy (évtizedeken át macskákat tartó) családban az összes macskának volt egyéni neve, de a *Szutyuli* nevű első macskájuk emlékére a *szutyuli* szó macska, cica jelentésben használatos a családon, rokonságon belül. A macskanevekben gyakran előfordul a *c* (cica, cicc) hang:

Cila, Cilike, Cicóka, Cirmi, Cirmóka, Cirmos, Fickó, Ficus, Frici, Mici, Micus, Micóka, Murci, Suci stb.

Többnyire rövid nevekkal azonosítják az állatot, de arra is van példa, hogy a név terjedelmes. Egy nyitrai egyetemi hallgató a következő nevet adta kutyájának: *Nuka, hol van Kovu, már megint ott hagytad valahol a síkságban, Ezernyi veszély fenyegette a Nílus folyó deltavidékén felcsepered Hóruszt, Ízisz és Ozirisz sólyomgyermekét, akit Hathor tehén táplált és Uvadzset kobra nevelt fel*. A név első része (*Nuka, hol van Kovu, már megint ott hagytad valahol a síkságban*) az orosz-lánkirályő címese mese második részéből, a név második fele (*Ezernyi veszély fenyegette a Nílus folyó deltavidékén felcsepered Hóruszt, Ízisz és Ozirisz sólyomgyermekét, akit Hathor tehén táplált és Uvadzset kobra nevelt fel*) az egyiptomi mitológiából származik. A névadó elmondása szerint akkor szokta használni az egész névalakot, ha meg akarja nevetetni a körülötte lévőket. A kutya megszólítására azonban gyakrabban használja a *Nuka, Nuki, Puki, Pongi* rövidített hívóneveket.

Egyes állatok törzskönyvvel is rendelkeznek. A **törzskönyvezett kutyáknak** több tagból álló neve van. A kennelnév arra utal, hogy melyik tenyészetből származik az adott eb. Az egyednév szolgál a kutya egyéni azonosítására. Különösen nagyobb tenyészetekben magának a tenyészetnek is megkönnyíti az eligazodást az, hogy az egy alomban született kölykök egyedneve azonos betűvel kezdődik, és az almok az ábécé sorrendjében követik egymást. A törzslap fejléce tartalmazza a kutya hívónevét és kennelnevét, továbbá négy generációra visszamenleg az újszülött állat családfáját. Pl. egy *Barna Arga Lú* nevű stény boxer hívóneve a *Barna*, kennelneve az *Arga Lú*. Az *Arga* mozaiknév a tenyészet tulajdonosára (Aranyossy Gábor), a *Lú* névrész (Lúcs község nevének szlovák megfelelője) a tenyészet helyére utal. *Barna* szülei *Fausto Arga Lú* (apa) és *Jola Arga Lú* (anya). A törzslapon fel vannak tüntetve *Barna* nagyszüleinek (apai nagyszülei: *Cseryll-Házi Jack* és *Frida Lú*; anyai nagyszülei: *Eros Tiann* és *Xante Arga Lú*) és dédszüleinek (*Jack* szülei *Samba rthalmi* és *Cseryll-Házi Evelin*; *Frida* szülei: *Terzo del Colle dell'Infinito* és *Tamara Lú*; *Eros* szülei: *Golem Ezudo* és *Anita Tiann*; *Xante* szülei: *Alex de Asturbox* és *Jarka Lú*) nevei is.

A ménesek törzskönyvei tartalmazzák a **ló törzskönyvi nevét** (l. N. Kis 2010). Minden lónak van törzskönyvi neve, amelyet a megszületése utáni pillanatokban kap. Általában külön szokták törzskönyvezni a csikókat (csikókönyv), az anyakancákat és a tenyészmeneket. Híres magyar versenylovak kapták a következő neveket: *Andor, Botond, Bridzs, Direktor, Imi, Imperial, Muskátli, Naplopó, Nem Igaz, Nemo kapitány, Overdose, Roppant, Tikkasztó, Turbo*. A híres magyar telivérek családfáját is pontosan vezették (l. <http://lo.lap.hu/>): *Kincsem*, a csodakanca 1874. március 17-én született. Apja egy *Cambuscan* nevű import angol telivér, anyja *Water Nymph* az ozorai Esterházy-ménes kancája volt. *Kincsem* számos nemzetközi lóversenyen győzött (1876 és 1879 között 54 versenyen indult és azt mind meg is nyerte). Öt csikónak adott életet, akik a következő neveket kapták: *Budagyöngye, Ollyan Nincs, Talpra Magyar, Kincsr, Kincs*.

Az állatok közötti rokoni viszonyra, összetartozásra is utalhatnak a nevek. A budapesti állatkertben (l. SZTRÁKOS 2012) *Mazsola* és *Tádé* közönséges jávorantilop, *Lolka* és *Bolka* szürke tatu, *Ádám* és *Éva* csimpánz, *Csongor* és *Tünde* Livingstone jávorantilop, *Rómeó* és *Júlia* orosz-lán, mókusmajom, jegesmedve, *Tarzan* és *Jane* bolíviai éji majom, *Jancsi* és *Juliska* kétujjú lajhár. A gyűrűsfarkú makik állatpárját *Papi* és *Mami* névre keresztelték. Hely- és személynevek kettéválasztásával is keletkeztek állatnevek: *Addisz* és *Abeba* zsiráfok,

Ascania és *Nova* csíkos gnúk, *Ulan* és *Bátor* kétpúpú tevék, *Tanga* és *Nyika* Böhm-zebrák, *Putnoki* és *Gáspár* lámák (állatkerti gondozó), *Debr* és *Virág* (magyar színész), valamint *Bertold* és *Brecht* lámapár.

5.3. Helynevek

A különféle Földön és Földön kívül lévő földrajzi objektumok (vizek, hegyek, helységek, utcák, csillagok, bolygók, stb.) neveit **helyneveknek** nevezzük.

A helynévkutatás nemcsak a nyelvészet hatókörébe tartozik, hanem sok egyéb tudományágnak is (pl. településtörténet, néprajz, régészet stb.) nélkülözhetetlen segédtudománya. A helynevek eredeti jelentésükben igen régi emlékeket ríznek meg. Különösen id állóak például a nagy területre kiterjed , széles körben ismert nevek, ezek még birtoklás- vagy lakosságcsere esetén is továbbhagyományozódnak. Az egyes települések határrésznevei viszonylag rövidebb élet ek, de több olyan d l név van, amely sok száz éve elpusztult település névemléke.

HOFFMANN ISTVÁN (2007: 46648) szerint a helynévfajták leírási kerete (a névtani szakirodalomból ismert korábbi csoportosításokat figyelembe véve) az alábbi kategóriákat tartalmazhatja:

1. víznevek:

1.1. folyóvizek nevei: természetes erek, patakok, folyók és mesterséges árkok, csatornák megnevezései,

1.2. állóvizek nevei: természetes tavak, id szakosan vízzel telt mélyedések, mesterséges víztározók, halastavak megnevezései,

1.3. álló- és folyóvizek részeinek nevei: öblök, folyószakaszok, vízfelületek, forgók, örvények, zúgók, vízesések, vizek egymásba ömlésének helyei, víz alatti mélyedések megnevezései,

1.4. források, kutak nevei: természetes és mesterséges vízvételi helyek, folyók forráshelyének megnevezései.

2. vízparti helyek nevei:

2.1. vízpartok, partszakaszok, árterületek, gátak, töltések nevei,

2.2. félszigetek, víztör k, földnyelvek nevei,

2.3. szigetek, szirtek, zátonyok, homokpadok stb. nevei,

2.4. mocsarak, lápok, nádasok nevei.

3. domborzati nevek:

3.1. hegyek, dombok, halmok nevei,

3.2. völgyek, mélyen fekv területek, gödrök nevei,

3.3. hegyek és völgyek részeinek nevei: emelked k, lejt k, domb- és hegyoldalak, hegytet k, magaslatok, dombhátak, hegycsúcsok, fennsíkok, szakadékok, szorosok, barlangok, sziklák megnevezései,

3.4. sík, egyenes felszín területek nevei,

3.5. egyenetlen felszín , gödrös, hullámos területek nevei.

4. tájnevek.

5. határnevek:

5.1. szántóföldek nevei,

- 5.2. kertek nevei,
- 5.3. gyümölcsösök nevei,
- 5.4. szőlők nevei,
- 5.5. rétek, kaszálók nevei,
- 5.6. legelők és legelőrészek nevei,
- 5.7. erdők, ligetek, bokros helyek, erdőrészek: vágások, irtások nevei.

6. lakott területek nevei:

- 6.1. közigazgatási nevek: országnevek, megyék, járások, településnél nagyobb egyéb egységek megnevezései,
- 6.2. helységnevek: falvak, városok, puszták megnevezései,
- 6.3. településrésznevek: falu- és városrészek, zöldterületek, parkok, temetők megnevezései,
- 6.4. utcanevek: belterületek útjainak, utcáinak, tereinek, sétányainak stb. megnevezései,
- 6.5. tanyanevek.

7. építménynevek:

- 7.1. lakóháznevek: magán- és bérházak, villák, nyaralók, vikendházak, erdészházak stb. megnevezései,
- 7.2. középületek, templomok, kolostorok, várak, illetve ezek részei: bástyák, tornyok, kapuk, udvarok megnevezései,
- 7.3. kocsmák, csárdák nevei,
- 7.4. gazdasági célú építmények nevei: gyárak, üzemek, malmok, bányaépületek, illetve állattelepök, istállók, magányos hodályok, pajták, géptelepök stb. megnevezései,
- 7.5. állomásnevek: pályaudvarok, vasútállomások, autóbuszmegállók stb. megnevezései,
- 7.6. utak, földutak és vasútvonalak nevei,
- 7.7. hídnevek,
- 7.8. kisebb építmények nevei: keresztetek, köztéri szobrok, vadászlesek, tornyok, vadterületek, mész- és szénégetők kemencék, döngkutak stb. megnevezései,
- 7.9. bányák, homok- és agyagvételi helyek stb. nevei,
- 7.10. határvonalak, mezsgyék, határpontok, határjelek nevei.

A felsorolt helynévfajták Földön lévő földrajzi objektumokat jelölnek. Ezeken túl a helynevek közé soroljuk a Földön kívül található földrajzi alakulatokat, csillagokat, égitesteket is, melyeket összefoglaló néven csillagneveknek nevezünk.

Az egyes főbb helynévfajták terminusát (a tájnév kivételével) a HOFFMANN-féle rendszerezésben található alkategóriák segítségével is meghatározhatjuk. Pl. A folyóvizek (természetes erek, patakok, folyók és mesterséges árkok, csatornák), állóvizek (természetes tavak, időszakosan vízzel telt mélyedések, mesterséges víztározók, halastavak), álló- és folyóvizek részei (öblök, folyószakaszok, vízfelületek, forgók, örvények, zúgók, vízesések, vizek egymásba ömlésének helyei, víz alatti mélyedések), források, kutak (természetes és mesterséges vízvételi helyek, folyók forráshelye) megnevezéseit (összefoglaló néven) vízneveknek nevezzük. A terjedelmes meghatározást a zárójelben feltüntetett példák elhagyásával (illetve egy-kettőnek meghagyásával) rövidíthetjük.

HOFFMANN említi, hogy sok olyan, egyéb fogalmi körbe tartozó tulajdonnevet használhatunk helymegjelölésre, amelynek elsődleges fogalmi jelentése nem a helyő kifejezését szolgálja, s az ilyen nevek (az építménynevek kategóriáján belül pl. a vendéglők,

mozik, üzemek, gyárak, közintézmények, köztéri szobrok, stb. nevei) a helynévrendszer határterületein foglalnak helyet (HOFFMANN 2007: 44). Az előbb felsorolt vendéglátó, mozik, üzemek, gyárak, közintézmények az intézménynevek kategóriájába, a köztéri szobrok az emberi alkotások nevei (azon belül a tárgynevek) közé is besorolhatók. A beszélő közösség számára azonban tájékoztató pontul szolgálnak.

A továbbiakban röviden szólunk az előzőekben említett főbb helynévfajtákról, illetve azon belül egyes alkategóriákról.

5.3.1. Víznevek

A folyóvizeknek, állóvizeknek, álló- és folyóvizek részeinek, forrásoknak, kutaknak megnevezéseit **víznevek**nek nevezzük.

A víznevek nyelvi eredetüket tekintve rendkívül változatosak (vö. GYÖRFY 2011, KISS L. 1994, 1988).

Az ókorból adatolható, hogy a szláv víznevek közé tartoznak a *Garam*, *Kiszuca* és a *Morva*. A *Garam* tövében az indoeurópai **ghren-* 'földet túr, vajú kereshet'. A *Kiszuca* preszláv 'szűk folyónév'. Legvalószínűbb feltevés szerint az ókorban a folyót a Vág felső folyásának tekintették, és bizonyára a Vágot jelölő ókori (venét) *Cusus* kicsinyítésképzés származékával **Kusontia*-nak, azaz 'Kis-Vág'-nak nevezték el. A **Kusontia*-ból a szlávban szabályos hangfejlődéssel *Kysuca* alakulhatott. A magyar *Kiszuca* szláv jövevény. A *Morva* névben az indoeurópai (közelebb talán venét) **mor-* ~ **mar-* 'mocsár, mocsaras vízfolyás' rejlik. A név elsődlegesen a folyó alsó, ingoványos szakaszára vonatkozhatott.

A középkorból adatolt preszláv (a szlávok 7. századtól számítható megtelepedésénél régiebb) víznév az *Árva*, amely az indoeurópai **or-* ~ **er-* 'megmozdít, megmozdul, megindít, megindul' tőből alakult. A *Nyitra* víznév összetett szóból származik. Az ógermán egyik nyelvében, a kvádiban a **neid-* ~ **nid-* 'áramlik, folyik' jelentésű ige töve egészült ki a szintén ógermán (gót) **ahva* 'folyó' jelentésű szóval, s az összetétel eredménye **Nidava* víznév lett. Ez az ószláv nyelvben változott *Nitrava* alakra. A magyarság ezt vette át, s a folyóról nevezte el a partjára épült települést is. A névkezdet *N-* a mellette álló *-i-* hatására *-ny-*-nyé lett (palatalizálódott). A két magánhangzó közötti (intervokális) *-v-*, amely valószínűleg a honfoglaláskor *-β-* (két ajakkal képzett zöngés réshang) volt, kiesett, majd a *Nyitraa* > *Nyitra* > *Nyitra* változással jött létre a mai alak. A Vág folyó nevében a kvád **wág*, 'ófeláramlás, hullámzó víz' szó rejlik. A szlávok Vág alakban kölcsönözték át a germán nevet, s továbbadták a magyaroknak Vág-ként. A 12. század végén lezajló *g* > *h* változás során a Vág-ból a szlovákban *Váh* lett. A szláv eredetű víznevek közé sorolható a *Beszterce* patak neve, melynek szlovák névpárja a *Bystrica* 'gyors folyású és ezért többnyire tiszta, átlátszó víz' patakot jelent. A *Rima* az indoeurópai **rim-* (vö. latin *rumor* 'zúgás, moraj') szóból eredeztethető, a név a köves mederben folyó víz zajával lehet kapcsolatos. *Szikince* ószlovák alján eredetű és Kéméndnél bal felől a Garamba torkolló folyó óeredeti névalakja a szlovák *Sitnica*, amely a *Sitno* 'szittyóval benőtt hely, szittyós' (Szitnya) hegynévből képződött. A magyarba *Szitnice*-ként került át, majd *t* > *k* változással *Sziknice*, *nic* > *inc* hangátvetéssel pedig *Szikince* alakult belőle. A *Torna* tövében a szláv **torn-* 'tüske, tövis; kökény' bújik meg. A névadáskor a patak partjain feltűnően sok lehetett a tüskés cserje,

kökénybokor. A *Zsitva* név alapszava a szláv *flito* 'gabona', s a név értelme 'gabonatermő tájon át folyó víz'.

Magyar eredetű víznevek is ismertek. A *Bodrog* a magyar *bodor* 'ögdör, hullámos' melléknév -g képzés szarmazéka, 'hullámos, nem sima vízű'kre vonatkozott. A *Kürtös* a magyar *kürt* hangszernév -s képzés szarmazékából alakult. Talán a meder, a part alakulásával vagy a vízfolyást szegélyező növényzettel hozható kapcsolatba, valamiféle hasonlósági indíték alapján. Pl. bizonyos növények (sóska, lapulevel keserű stb.) levelének jellemzője a hüvelyszerűen összenőtt párhakürt vagy levélkürt. A *Sajó* a magyar *só* 'sal', *Salz* és a *jó* 'flumen, Fluß'összetételként az ómagyarban keletkezett. Olyan vízfolyást jelöl, amelynek a névadáskor szokatlanul sós, savanykás íze volt a vize.

Német eredetű vagy a magyarban német közvetítésű víznév a *Selmec*, szlovák névpárja a *Mavnica* 'savanyú víz patak' jelentésű. A *Selmec* névalakot a német *Schebnitz* > *Schemnitz* közvetítette. A magyarban *mn* > *ml* elhasonulás és *ml* > *lm* hangátvetés ment végbe.

Ismeretlen vagy bizonytalan eredetű víznevek közé tartozik az *Ipoly*, mely talán az indoeurópai **eibhros* 'meglocsoló, befröcskölőt' re vezethető vissza. A magyarba germán közvetítéssel kerülhetett (a folyót németül *Eipelnek* hívják). A *Duna* folyam felső szakaszának a latin *Danuvius* volt a neve, az alsó szakaszt *Histernek* nevezték. Később a *Danuvius* név átvonódott a folyó alsó szakaszára is. A víznév az indoeurópai **danu-* 'folyó' szóból keletkezhetett.

A víznevek részét alkotják köznevek is. VÖRÖS OTTÓ szerint *švízrajzi köznevek*-nek azokat a szavakat tekinthetjük, amelyek közszoí jelentése [í] vízzel, a víz munkájával, az ember, a gazdálkodás és a víz viszonyával, az általa létrehozott felszíni képződményekkel kapcsolatos (1999: 32). A vízrajzi köznevek közé tartoznak (l. VÖRÖS O. 1999: 34640) a természetes vízfolyások (pl. 'ág' kis patak, 'ér' tagolt felszín területen, ahol több vízfolyás egyesül vagy elágazik, 'séd' kisebb, gyors folyású folyóvíz), a mesterséges vízvezeték, vízgyűjtők ('*csatorna*' ásott, mesterséges ágyban létesített vízfolyás, 'tóka' ásott vízgyűjtő az állatok itatására), a természetes folyóvizek szakaszai ('*torok*' vízfolyás, völgy alsó szakasza, vége), az állóvizek ('tó' defolyás nélküli állandó természetes víz), a vizet igénylő emberi, illetve állati tevékenység helyei ('*lóúszató*' 'dovak' fürdőhelye folyón, patakon), a kutak, források ('*érkút*' az a hely, forrás, ahonnan az ér ered), a vízen, víz mellett emelt építmények ('*árapasztó*' 'ként' malomárok vízleeresztője, zsilip), vizenyűs helyek, mocsarak ('*fertő*' 'mocsaras hely'), és a víz által létrehozott vagy vízzel közvetlenül érintkező száraz helyek, térszínformák ('*sziget*' 'víztől' határolt terület) megnevezésére szolgáló köznevek.

5.3.2. Vízparti helyek nevei

A **vízparti helyek nevei** közé tartoznak a vízpartok, partszakaszok, árterületek, gátak, töltések, félszigetek, víztörők, földnyelvek, szigetek, szirtek, zátonyok, homokpadok, mocsarak, lápok, nádasok nevei.

A **szigetek, félszigetek nevei** különféle névadási indítékok alapján keletkezettek (vö. KISS L. 1988). A szigetnevekben előforduló megkülönböztető névrészekben ún. emlékeztetőnevekkel is találkozhatunk. A szigetet, illetve félszigetet elnevezhetik a felfedező hajóutat támogató uralkodó vagy más személy alapján: *Bermuda-szigetek* (Juan Bermúdez spanyol

hajós után, aki 1503-ban fedezte fel a szigetet), *Bismarck-szigetek* (Otto von Bismarck német kancellárról), *Ellis-sziget* (Samuel Ellis manhattani kereskedő, aki a 18. században itt született), *Fülöp-szigetek* (Fülöp spanyol trónörökös után), *Marschall-szigetek* (Marschall angol hajóskapitányról), *Melville-félsziget* (a név az egykori brit tengerészügyi miniszterre emlékeztet), *Salamon-szigetek* (a bibliai Salamon királyról). A Ceylon és India között található *Ádám hídjá* korallszirtekből és homokzátonyokból álló szigetsorozat, a mohamedánok mondája szerint annak a hídnak a maradványa, amelyen át az első ember, Ádám a bűnbeesés után elhagyta a Ceylon szigetén lévő paradicsomot, s amelyet aztán Isten haragjában lerombolt. A *Margit-sziget* IV. Béla király leányára, Szent Margitira (1242-1271) emlékeztet, aki 1254-től haláláig a szigeten lévő domonkos zárdában élt.

A sziget, félsziget slakóira is utalhatnak egyes nevek: az Alaszka és Kamcsatka között lévő *Aleut-szigetek* az aleutok után, az Indiához tartozó *Andaman-szigetek* az andamanokról, a Szibériában található *Csukcs-félsziget* a csukcsokról kapta nevét.

Egyes nevek közneveket rejtenek magukban. A Finnországhoz tartozó *Aland* szigetcsoport neve a svéd *aland* szóból ered, melynek jelentése *Øvízi ország*. Az *Attika-félsziget* Közép-Görögországban található, a név jelentése *Øhegyfok, sziklás partvidék, földnyelv*. A Portugáliához tartozó *Azori-szigetek* első névrészének jelentése *Øhéják* (a középkori hajósok a lakatlan szigeteken feltűnően sok vörös kányát láttak). Az Indonéziában fekvő *Bangka* sziget neve az indonéz *bengu* *Øromlott, poshadt, bős* szóból származik (talán a sziget mocsaras voltára utal). A *Herceg-szigetek* Márvány-tengerben lévő szigetcsoport legnagyobb szigetén II. Justinianus császár palotát építtetett, feltehetőleg ezért kapta a *Øfejedelmi* jelentésű nevet. A *Galápagos-szigetek* a szigeteken élő teknősbékáról (óriásteknős) kapta nevét.

Eseményre is utalhat a név. A csendes-óceáni *Karácsony-sziget*et James Cook nevezte el 1777. december 24-én, karácsony estéjén annak emlékére, hogy itt töltötte a karácsonyestet. A *Húsvét-sziget* megnevezés a hollandban keletkezett, s Jakob Roggeveen hajóstól származik, aki 1722. április 5-én, húsvét vasárnapján pillantotta meg a szigetet.

A szigetnév helységnévből is keletkezhet. Településről nevezték el *Borneo* szigetet az északnyugati partján fekvő Brunei városról. A *Csepel-sziget* az északi csúcsán lévő Csepelről, a *Mohácsi-sziget* a Mohács helységről lett elnevezve. Gallipoli kikötő városról kapta nevét a *Gallipoli-félsziget*.

Hegység is motiválhatja a félsziget nevének létrejöttét: a *Balkán-félsziget* a Balkán-hegységről, a *Sinai-félsziget* a Sinai-hegységről (az ószövetség szerint e hegység négy csúcsának egyikén adta át Isten Mózesnek a két kőtáblára vésett tízparancsolatot) kapta nevét.

5.3.3. Domborzati nevek

A **domborzati név** a szárazföld és a tengerfenék felszínének függőleges tagozódása szerinti térszíninformációt megnevező tulajdonnév (pl. hegység, dombság, hátság, hát, hegy, domb, szikla, oldal, lejtő, völgy, medence, mélyföld, szoros, hágó, nyereg, szakadék, szurdok, szoros, síkság, sík, fennsík, plató, tábla).

A **hegynév** terminus a földfelszíni kiemelkedések és kiemelkedések részeinek tulajdonnévi értéke elnevezéseit foglalja magába (RESZEGI 2008: 246). A megnevezésnek, a névhasználóknak a földrajzi környezetük által meghatározott szemléletétől függ, hogy mit

tekintenek hegynek. A *hegy* földrajzi köznévi a nyelvterület bizonyos részein csak magas és nagy kiterjedésű földfelszíni formákat jelöl, másutt azonban alig szembetűnő kiemelkedések megnevezésére is szolgálhat (vö. HEFTY 1911, ZOLTAI 1938, RESZEGI 2011). A budapesti *Ferihegy* repülőtér (ma Liszt Ferenc repülőtér) nevében is ott található a *hegy* utótag, melynek eredeti jelentése *ősz* I skertø El ször Mayerffy Ferenc (1776-1845), kinek *Feri* volt a beceneve, telepített szőlőt a térségnek vékony futóhomokrétéggel borított lapos buckáira (KISS L. 2001: 4).

A legszűkebb domorzati nevek közé tartoznak a hegynevek. A Közép-Duna-medencét körülölelő *Kárpátok* neve már az ókorban is használatos volt. KISS LAJOS szerint a hegynevek óriási eredetű és *ősz* ciklás jelentésű (tövének etimológiájához l. albán *kárp* *ősz* cikla). A hegyneveket nem valamely élő nyelv közvetítésével került át a magyarba, hanem irodalmi úton, a középkori magyarországi latin *Carpatus*-ának az átvételként (1988: 693).

KISS LAJOS említi, hogy a *Tátra* hegység neve a prágai Cosmastól megalkotott első csehországi latin krónikában a 999. év alatt bukkant fel *šTritri* montes alakban, Anonymus is emlegette *Turtur* néven (1999: 117). A magyar *Tátra* a szlovák *Tatry* átvétele, KISS LAJOS szerint valószínűleg indoeurópai, közelebb talán trák eredetű (1988: 63). A *Tátra* elnevezés eredetével kapcsolatban MELICH JÁNOS névetimológiáját tartják a legvalószínűbbnek, miszerint az ószláv *trtri* *ősz* cikla, *k* *ősz* szóból keletkezett (l. MELICH 1912). A *Magas-Tátra* elnevezés tagja az *Alacsony-Tátra* elnevezésével van korrelációban.

A Magas-Tátra egy-egy csúcsa gyakran arról a településről kapta nevét, amelynek a határához tartozott, illetve amely az illető csúcs lábánál feküdt. A hegy alatti helység nevéből keletkeztek a *Batizfalvi-csúcs*, *Csorbai-csúcs*, *Felkai-csúcs*, *Gerlachfalvi-csúcs*, *Késmárki-csúcs*, *Lomnici-csúcs*, *Menguszfalvi-csúcs*. Víznevek is motiválhatták a hegynevek létrejöttét: *Fehér-víz-völgy*, *Nagy-Békás-csúcs* (a *Békás-tó* közelében található). A név magában rejtheti egy személy nevét. A *Walentko-völgy*, melynek füves lejtőjére legeltetésre szolgáltak, nevét egy *Valentko* (a *Valent* becézett alakváltozata) becenevéről kapta. A család-, keresztnév- és becenevből keletkezett hegynevek utalhatnak azokra a személyekre, akik egykor megmászták a magas-tátrai hegyrészt: *Bachleda-rés*, *Caga-ák-pillér*, *Grósz-szakadék*, *Komarnicki-pillér*, *Still-szakadék* stb. A köznevek tulajdonnevesüléssel alakult a tátrai hegynevek nagy része. Növényzetre utaló nevek a *Jávor-völgy*, *Liliom-hágó*, *Virágoskert-torony*. Állatok nevéből keletkeztek a *Békás-gerinc*, *Kacsa-völgy*, *Macska-torony*, *Pók-völgy*, *Zerge-csúcs*. Egyes hegynevek létrejöttét a színnevek is motiválhatták: *Fehér-pad*, *Fekete-pillér*, *Sárga-torony*. A hegyrészek alakja szerint elnevezett helynevek a *Bibircs*, *Kerek-domb*, *Tarajka*, *Vastag-torony*. A mesevilágból ismert szereplők is megjelennek a névanyagban: *Hüvelyk Matyi*, *Ördög-hát* (a tátrai kincsekre a színhagyomány szerint az ördög vigyázott), *Pokol-csorba*.

A hegynevet az idő során hivatalosan megváltoztathatják. A történelmi Magyarország legmagasabb hegycsúcsának, a *Gerlachfalvi-csúcs*nak (2655 m) a nevét a millennium évében, 1896-ban *Ferenc József-csúcs*ra változtatták, majd 1948-tól *Sztálin-csúcs* volt a neve, 1956-ban pedig hivatalosan visszakapta régi nevét.

A hegynevek gyakran tartalmaznak hegyrajzi köznevet, amely a kiemelkedés egészét vagy részét jelölheti. A RESZEGI KATALIN által elemzett magyarországi középkori hegynevegyekben a hegyrajzi köznevek egy része jelentését tekintve nagyjából megfelel a szó mai köznyelvi használatának: *bérc*, *domb*, *halom*, *hát*, *havas(ok)*, *hegy*, *k*, *lejtő*, *magas*, *tető*, mások azonban csak egyes nyelvjárásokban vannak meg a hegyrajzi köznévi szerepben, sőt

kihaltak is el fordulnak közöttük: *f* *hegytet* *ő gerend* *őmélyen fekv* területb l, mocsárból, árvíz b l kiemelked lapos domb, földhát^ő *gy r* *őmocsaras*, vizeny s területen szilárd talajú, kiemelked domb, bucka^ő *homlok* *hegynek hirtelen, meredeken kiugró része* *mál* *őföldfelszíni kiemelkedés (hegy, domb) oldala* *orom* *hegytet* , dombtet *ő orr* *hegynek, dombnak er sen kiugró része* *rez* *hegy, domb, halom* *seg* *ődomb, halom* *torbágy* *ődomb, halom* *t* *hegynek, dombnak alsó része* *ver* *hegy vagy völgy délnek néz* , déli kitettség oldala^ő(l. RESZEGI 2011: 676119).

A hegyrajzi közneveknek fontos szerepük van az egyes hegyrészek lokalizálásában. Az azonos megkülönböztet névrészt tartalmazó hegyneveknél a hegyrajzi köznév segíti az identifikálást: pl. *Lomnici-csúcs, Lomnici-gerinc, Lomnici-nyereg, Lomnici-torony, Lomnici-váll*.

5.3.4. Tájnevek

ŠA **tájnév** olyan helynév, melynek denotátuma természeti-földrajzi, illetve néprajzi-kulturális, történelmi-társadalmi tényez k hatására kialakult területi egység^ő (JUHÁSZ 1988: 9).

A természeti nevek között megkülönböztethetjük a domborzati, talajra utaló, vízrajzi, növényzeti, állatvilágra utaló és térbeli viszonyítást kifejez tájneveket. A m veltségi nevek csoportjába tartoznak a népcsoportnevekb l alakult, a gazdálkodástörténeti, a birtoklástörténeti, az igazgatási, az összefoglaló és az eseményre utaló tájnevek (JUHÁSZ 1988: 24628).

A magyar népi tájszemlélet szerint a feudalizmus kori igazgatási centrumoktól (Székesfehérvár, Esztergom, Buda) délre fekv országrész neve *Alföld*, az északi rész *Felföld*, az erd n túli *Erdély* lett (az *Erdély* szó az *őrd* +*elve* *ő*szóösszetételb l származik, amelynek régi jelentése *őrd* el tti terület^ő). Kés bb a képzeletbeli tájékozódási pont Pest mellé tev dönt át, így alakult ki a *Dunántúl* és a *Tiszántúl* fogalma. A központi szemlélet a nagytájakon belül ritkán érvényesült. A viszonyítás közeli folyókhoz, hegyekhez, városokhoz, történeti, közigazgatási egységekhez igazodott. A tájnév részét alkotó köznevek közül gyakori a *-hát*, *-köz*, *-mente*, *-völgye*, *-melléke*, *-alja*, *-környék*, ritkábban fordul el a *-táj*, *-föld*, *-vidék*. A földrajzi sajátosságra utaló tájnevek vonatkoztak a domborzatra (*Göcsej* *ő a göcsej* szó jelentése *őgdör*, dimbes-dombos terület^ő a dunántúli nyelvjárásokban többfelé a vízjárások által felszabdalt dombvidék jellemzésére használt megjelölésként él; *Hegyhát*), vízrajzra (*Nyírség*; *Hanság* *ő a őmocsár*, láp, mocsaras, ingoványos terület^ő jelentés *hany* szóból származik), növénytakaróra (*Mez föld*, *Bükkalja*, *Erd vidék*), a talajfajta vagy ásványi kincsre (*Homokság*; *Sóvidék* *ő* nevét régóta m velt sóbányáiról kapta). A földrajzi viszonylatra utaló tájnevekben kifejez dik a magasság vagy mélység (*Kemeneshát* *ő* neve a *k* jelentés szláv *kamen* szóval függ össze; *Kárpátalja*; *Medvesalja*; *Zoboralja*), térbeli viszony (*Hegyentúl*, *Erdély*); folyómenti vagy -közi fekvés (*Bodrogköz*, *Csallóköz*, *Érmellék*, *Kalotaszeg*, *Muraköz*, *Nyárád mente*, *Rábaköz*,). Népekre, etnikai-néprajzi csoportokra utaló tájnevek a *Hajdúság*, *Jászság*, *Nagykunság*, *Székelyföld*, *Vendvidék* (*vend* *ő*szlovén^ő). Vallásra utaló tájnév a *Szentföld*, melyet Nyárád mentén, illetve Háromszék északi részén lév római katolikusok lakta falvakra a református lakosság használ. Közigazgatási egységek b l alakult tájnevek keletkezhetnek megyenév b l (*Szabolcs*, *Bihar*), széknév b l (*Háromszék*, *Aranyosszék*), egyéb egykori jogi különállásra utaló nevekb l (*rség* *ő* nevét a korai

határbiztosító r után kapta; *Királyföld* ó a tájnév a terület kora Árpád-kori jogállásának emlékét rzi; *Hetés* ó neve valószínűleg összefügg a *hetes* számnévvel, a hagyomány szerint hét -háza utótagú községet jelölt: *Bödeháza, Gáborjaháza, Gálháza, Göntérháza, Nyakasháza, Pálháza, Szijártóháza*). Személynévb l is létrejöhet tájnév: pl. *Mátyusföld*.

A régi szavakat rejt tájnevek eredeti jelentését már sokan nem ismerik. A *Fenyér* tájnév a *fenyér* őf vel ben tt területø köznévb l alakult. Az *Ormánság* az *or, orom* őföldható származéka. A *Szilágyság* őszilfákkal ben tt helyø-et jelölt.

Az id k során egyes tájegységek megnevezésére több név is használatos volt. A *Felföld* tájnevet tágabban a történeti Magyarország északi területeinek, az ún. *Fels -Magyarországnak*, sz kebben a magyar nyelvterület északi, hegyvidéki területeinek megjelölésére használták. *Palócföld*nek is nevezték Hont, Nógrád, Heves, Borsod, Gömör történeti megyék földjét a palóc jelleg nek tekintett népesség lakóhelye alapján. A *Felföld* újabb kelet megnevezése a *Felvidék*. A 19. század el tti szóhasználatban a csak szlováklakta vidékeket (štótsági vidékekø) jelölte. A 19. és 20. században használt jelentéstartalmában a *Fels -Magyarország* szinonimája volt, 1918 után a *Felföld*, illetve *Fels -Magyarország* Szlovákiához tartozó magyar- és szlováklakta területeit jelöl szóként használták.

5.3.5. Határnevek

A **határnevek** közé soroljuk a szántóföldek, kertek, gyümölcsösök, sz l k, rétek, kaszálók, legel k és legel részek, erd k és erd részek, ligetek, bokros helyek neveit.

Egyes határnevek csak az él nyelvben használatosak, mások történeti és mai térképeken is fel vannak tüntetve (egyéb helynévfajtaikkal együtt). Csehszlovákiában az 1920-as évek végén kiadott telekkönyvi térképek (*Pozemkoknifné mapy*) a 19. század végi magyar kataszteri térképek átvételei, amelyek helyenként már szlovákul is feltüntették a bel- és külterületi helyneveket (mikrotoponimákat). A magyar névanyag f képpen a második világháborút követ en volt kitéve tudatos változtatásnak. A szövetkezetesítést követ en új kataszteri térképeket adtak ki *Eviden né mapy* megnevezéssel, amelyeken a helynevek egy nyelven (magyarul vagy szlovákul), vagy két nyelven (magyarul és szlovákul) fordultak el . 1972-ben készült el az új alaptérkép (*Základné mapy*), melyen a névanyagot a szlovák nyelv szabályaihoz igazították. Függetlenül attól, hogy a lakosság milyen nyelven használta a neveket, a földrajzi elnevezéseket már csak szlovák nyelven tüntették fel. Az említett két térkép nagyrészt tükör- vagy részfordításokat tartalmaz, a fordítók a forrásnyelvi (magyar) helyneveket célnyelviekkel (szlovák) helyettesítették (l. TÖRÖK 2012b). A tükörfordítás esetében a magyaroszlovák névpárok között nincs jelentésbeli különbség és a grammatikai megformáltságbeli eltérések is elhanyagolhatók: pl. *Alsó-rétek Dolné lúky, Erd -d l Lesný hon, Urbéri-legel Urbársky pasienok*. A fordítás folyamán grammatikai formaváltás történhet, mely jelentésbeli szempontból elhanyagolható, de a grammatikai megformáltságbeli különbség szembe n . A magyar és a szlovák névpár között számbeli eltérés lehet: *Kerek sz l Okružle vinice, Kert mögött Za záhradami, Bels legel k Vnútorný pasienok*. Viszonyító funkciójú, irányt jelöl utótagot tartalmazó magyar helynév fordításakor előljárót tartalmazó szlovák változat keletkezik: *Keresztfa-d l Hon pri kríffi, Sz l k fölött Nad vinicou*. A szlovák előljárós szerkezet magyar el zménye toldalékot tartalmazó helynév is lehet: *Határmegyei d l Pri chotári, Nagy útra d l Hon k Ve kej*

ceste. A grammatikai szerkezet megváltozása maga után vonhatja a jelentésváltozást, a név információtartalmának módosulását. Az implicitáció során a kétrészes magyar névből egyrészes szlovák név keletkezett: *Forgács-major* → *Majer*, *Uradalmi-tag* → *Diely*. Az explicitáció az elzárás eljárás fordítottja, az egy vagy két tagból álló helyneveket két- vagy többtagú helynévvé alakítja a fordító: *Kígyós* → *Hadí v -ok*, *Rétek* → *Gazdovské lúky*. Az átírás során egyes magyar neveket szlovák helyesírással írták: *Egeres* → *Egere*, *Irtás* → *Irtá*. A szlovák név a magyartól függetlenül, eltérő motivációval is keletkezhetett: *Mogyorós föle* → *Rovné*, *Zöldes part* → *Holý vrch*.

Egyes határrésznevek egykori települések nevét őrzik magukban, illetve egy részük már csak az írott, történeti forrásokban fordul elő. Néhány zabolalji példát említünk (vö. N. CSÁSZI 2003). A *Kovácsi* birtoknév a 13. században szerepel a koloni Gyánur fiainak birtokai között. A volt településnév Kolon és Gímes határában maradt fenn a mai névben. A *Malánta* név szláv személynévből keletkezett. Az egykori település *Alsó-* és *Felső malánta* részekből állt, ma Nyitragerencsér határához tartozik, és a mai nevekben fordul elő: *Felső malánta* (külterületi lakott hely), *Felső malánta-puszta*, *Alsómalánta-puszta*. *Gethfalu* a *Geth* személynévből és a falu utótagból keletkezett a 13. század végén, amikor az üres nyitrai várföldet IV. László *Gethn-ek* és fiainak adományozta. A név mára kihalt, csak történeti adatokban, kihalt nevekben találjuk meg: *Gethfalu*, *Gethfalu-puszta*, *Gethfalvi-erdő*.

5.3.6. Lakott területek nevei

A **lakott területek nevei** közé tartoznak a közigazgatási nevek (országnevek, megyék, járások megnevezései), helység-, településrész-, utca- és tanyanevek. A lakott területek nevei közül a legkutatottabb névfajtákhoz tartoznak a helységnevek.

A **helységnevek** különböző indítékok alapján keletkezhetnek (l. BÖLCSKEI 2010a, KÁLMÁN 1989, MEZ 1982, 1999). A magyarság állandó letelepedésének idejéből származnak a honfoglaló törzsek nevét megörökítő helynevek: *Nyék*, *Megyer*, *Kürt*, *Gyarmat*, *Tarján*, *Jen*, *Kér* és *Keszi*. A törzsnevekből származó településnevek nagy számukból adódóan idővel megkülönböztető elemeket kaptak. A szlovákiai helységnevek közül törzsnévi eredetűek: *Feketenyék*, *Ipolynyék*, *Nyékvárkony*, *Megyerics*, *Nagymagyar*, *Nagymegyer*, *Tótmegyer*, *Assakürt*, *Csallóközkiürt*, *Fajkiürt*, *Hidaskürt*, *Kürt*, *Nemeskiürt*, *Pusztakiürt*, *Hontfüzesgyarmat*, *K. hidgyarmat*, *Lapásgyarmat*, *Zsitvagyarmat*, *Hontkiskér*, *Nagykér*, *Bánkeszi*, *Bátorkeszi*, *Dacsókeszi*, *Garamkeszi*, *Ipolykeszi*, *Ipolykiskeszi*, *Kiskeszi*, *K. keszi*, *Marcelkeszi*, *Mez. keszi*, *Nagykeszi*, *Sajókeszi*.

A honfoglalás időszakában a magyar helynevek egy része pusztaszemélynévből keletkezett. Az ember, a tulajdonos nevét azonosították a hellyel. Pogány keresztnévekből jött létre az *Arad*, *Békés*, *Csanád*, *Jutas*, *Kassa*, *Keve*, *Szolnok*, *Tas*, és keresztény név az alapja a *Ják* (Jakab), *Miskolc* (Mihály), *Gálos* (Gál) településneveknek.

A foglalkozásnévből alakult helységnevek (*Ács*, *Fegyvernek*, *Fonó*, *Halászi*, *Löv*, *Ötvös*, *Szántó*, *Szakácsi*, *Szekeres*, *Vadászi* stb.) szoros összefüggésben vannak a honfoglalás utáni településtörténettel: az egyes foglalkozásokkal szolgáló népeket a pogány kori hercegi szállások vagy a magyar várispánsági székhelyek köré telepítették le. Minthogy szolgáltatásuk nagyon jellemző volt, lakóhelyüket is erről nevezték el.

A 11612. században olyan típusú helységnevek is keletkeztek, amelyek a birtoklás tényét a személynévhez ragasztott *-i* képz. vel (ez ma az *-é* birtokjellel azonos) fejezték ki: pl. a *Gergelyi, Marcali, Tamási, L rinci* eredeti jelentése *Gergelyé, Marcellé, Tamásé, L rincé*.

Sok helységnevé alakult a magyarság közé települt idegen népek megnevezéséből. A népnévben keletkezett helységnevek közé tartoznak *Csehi, Hajdúböszörmény* (böszörmények ó mohamedán vallású volgai bolgárok), *Horváti, Jászberény, Kálózd* (kálizok ó iráni nyelv, részben mohamedán, részben zsidó vallású népcsoport), *Kunmadaras, Lengyel, Németi, Olaszi, Oroszi, Tóti, Zsitvabeseny* stb.

A 13. századtól a személynévek nem egymagukban jelölik a település helyét, hanem birtokos jelzős szerkezetben, a személynévi eltaghoz *-háza, -telke, -földje, -szállása, -falva* típusú utótag kapcsolódik hozzá: *Dencsháza, Mikótelke, Tormafölde, Fülöpszállás, Endrefalva, Keszegfalva* stb. Az *-egyháza* utótagú helységnevek a templom épületére vonatkoztak: pl. *Ágasegyháza* (ágasfák tartották a tetőt), *Fejéregyháza, Kerekegyháza, Veresegyháza*.

A kereszténység elterjedésével a 13. századtól egyre több falut neveznek el templomának védőszentjéről, ezek az ún. patrocíniumi nevek (l. MEZ 1996, 2003). Az egykori Magyarországon mintegy ezer olyan településnév volt, amely templomcímbe keletkezett: *Szentgyörgy, Szentmihály, Szentiván, Szentkozma, Keresztúr* (Krisztus régi magyar elnevezése), *Szentkirály* (Szent Istvánról), *Szentistván, Szentimre, Szentlászló, Szentjakab* stb.

Sajátos magyar helynévadási mód a vásár napját mutató nevek csoportja. A középkori kereskedelem a vásárokon bonyolódott le. A várost vagy a falut a hétnek arról a napjáról nevezhették el, amikor ott a hetivásárt tartották (*Dunaszerdahely, Csíkszereda, Csütörtök, Csallóközcsütörtök, Péntekhely, Szombathely* stb.). Egyes településnevek csupán azt jelzik, hogy vásártartó joggal rendelkeztek (*Marosvásárhely, Vásárosdombó*), mások vámos helyek voltak (*Sajóvámos, Vámosgyörk*).

A településnevek egy része olyan köznévből származik, amely közvetlenül a tájra, annak valamely jellegzetességére utalt: pl. *Homok, Kövesd, Szárszó* (száraz + aszó övölgy), *Földvár, Mélykút, Mocsolád* (mocsaras hely) stb. A korai helységnevek között sok vonatkozott az állat- és növényvilágra: *Almás, Békás, Csókás, Darvas, Farkasd, Gombás, Ludas, Macskás, Madaras, Medve, Nádas, Nyárad* (sok nyárfájáról), *Nyulas, Vadas, Varjas* stb.

A mesterséges eredetű településnevek az ember tevékenységére emlékeztetnek (*Ásotthalom, Újbánya*). A 20. században a hivatalos névadás is jelentőseget kap, a század első évtizedében törzskönyvezik a magyarországi községneveket, megszüntetik az azonosságokat (pl. a sok *Szentpál* nevet eltaggal egyedítik: *Somogyszentpál, Zselicszentpál, Porrogszentpál, Dunaszentpál* stb.). Később a községösszevonások teremtettek új neveket, az összevont név mindkét falu nevét megrizhette: *Gyoma + Endred = Gyomaendred*. Sok példa van arra, hogy a névösszevonás régi községnevet tüntetett el (pl. *Tótszentpál + Varjaskér = Somogyszentpál*), máskor szokatlan névforma jött létre (pl. *Hajdúhadház + Téglás = Hadháztéglás*). A nagyvárosok terjeszkedése a környezetükben lévő falvak beolvasztásával, többi falunév pusztulásával járt együtt. A szocializmus időszakában politikai céllal is alkottak településneveket, a szovjet mintát követték: *Dunapentele* község területén felépített

várostit nevezték el *Sztálinváros-nak*, majd a diktátor bukása után *Dunaiújváros-ra* keresztelték át, *Leninvárosból* később *Tiszaújváros* lett.

A helységnevek tájegységek, megyék, járások szerint is vizsgálhatók. Lássuk példaként Nyitra és a környékén található zoboralji települések neveit. Zoboralja helységnevei (l. N. CSÁSZI 2003, KISS L. 1988) közül állatnévre utal a *Gímes* név, amely a gím *Ø* stényszarvas, *z*, *dámvad*, *r* *tvadó* *f* név *-s* képzés származéka, *s* olyan helyre utal, ahol sok volt a gím. Növénynévből alakult a *Nyitraegerszte* településnév, a *geszt* *Øgyümölcs* fás *héja* *Ø* *f* név *-e* képzés származékából. *Nyitraegerszeg* három névrészből tevődik össze: a hovatartozásra utaló *Nyitra-* eltagból, az *eger* *Øgerfa* *Ø* és a *szeg* *Øszöglet*, *sarok*, *zug* *Ø* *f* nevekből. A helységnév *Øgerfákkal* *ben* *tt* *szögletre*, *sarokra* utal. Természeti környezetre utaló név a *Pográny*, melynek alapja a szláv *Pogor'ane* *Øhegyvidéklakók* *Ø* kifejezés. A *Vicsápapáti* két névrészből áll: a *Vicsáp* szláv eredetű, a *vy* *api* *sa* *Økicsapódik*, *különválik*, *elszakadó* *Ø* *igéből* származik, *s* olyan településre utal, melynek lakói valahonnan elköltöztek, elkülönültek; a második névrész pedig a zobori apátság birtokát jelöli, a magyar *apát* *Øpátság* élén álló szerzetes *f* *pap* *Ø* *f* név birtoklást kifejező *-i* képzés származéka. Foglalkozásnévből keletkezett az *Alsócsitár* megnevezés: a *Csitár* szláv eredetű, pajzsgyártók települését jelöli, az *Alsó-* megkülönböztető eltag a Nagytapolcsánytól délnyugatra fekvő *Fels* *csitárral* van korrelációban. *Nyitragerencsér* Nyitra város közvetlen szomszédságában terül el, a *Gerencsér* név a szláv *Øfazekasok*, *gerencserek* *Ø* átvétele, arra utal, hogy a falut egykor gerencserek, fazekasok lakták. Gazdálkodásra utaló név a *Barslédec*, amely az *sszláv* *ledo* *Ørtványföld* *Ø* *t* *b* *Ø* eredetű, a *Bars* eltag az egykori vármegyei hovatartozást jelöli. A település mikrotoponimái között több erdőirtásra utaló nevet találunk. Személynév gyakran el fordul településnevekben. *Alsóbodok* második névrésze pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással. Alapja szláv eredetű lehet, a *boda* *Øszürni* *Ø* szóval hozzák összefüggésbe. Az *Alsóbodok* helynév a Nagytapolcsánytól délnyugatra fekvő *Fels* *bodok* helynévvel korrelál. *Béd* az ismeretlen eredetű pusztaszemélynévből (*Bead*, *Beed*) keletkezett magyar névadással. *Kolon* személynévből keletkezett, amely az ótörök *qulun* *Øsik* *Ø* közszóból származik. A *Menyhe* név említését a zobori apátság alapítólevelében (1113) *Mechina* alakban találjuk. Ez szláv eredetű személynévből keletkezett magyar névadással. A cseh *m chyn* szó jelentése a 15-16. században menyasszony volt. A *Zsére* helységnév a szláv eredetű (vö. cseh *fira*) személynévből alakult, etimológiailag összetartozik a *zsír* *f* név szláv elzményével.

A helységnevek az idő során változhatnak. A **településnevek változás-tipológiáját** TÓTH VALÉRIA (2008) alkotta meg. A szerző szerint a modell valamennyi helynévfajta változásainak bemutatására alkalmazható. A helynevek a névalak és a jelentés kapcsolataként határozhatók meg. A névalak változásainak a szabályszer ségeit elsősorban a lexikális-morfológiai (és vele olykor összefüggésben a funkcionális-szemantikai) struktúra módosulásaiban ragadhatjuk meg, a jelentését pedig a denotatív jelentés megváltozásában. A településneveket érintő változási szabályok tipológiai rendszere a következőképpen írható le (TÓTH V. 2008: 166-17):

1. Komplex folyamatok: a denotatív jelentés és az alak egyidejűleg változik
 - 1.1. néveltetés: *Salamon* > *Ø*
 - 1.2. névdifferenciálódás, névosztódás: *Apáti* > *Kisapáti*, *Nagyapáti*
 - 1.3. névintegrálódás, névösszevonódás: *Szurdok* + *Bénye* > *Szurdokbénye*
2. Jelentésváltozások: a denotatív jelentés változik, az alak érintetlenül marad

2.1. jelentésváltozás: *Debrecen* 1. kisebb települési egység > *Debrecen* 2. nagyobb települési egység

2.2. jelentésátértékelés: *Bánk* < település > *Bánk* < Debrecen része >

2.3. jelentésszűkülés: *Győr(vár)* 1. nagyobb települési egység > *Győr(vár)* 2. kisebb települési egység

3. Alaki változások: az alak változik, a denotatív jelentés változatlan marad

3.1. teljes változás vagy névcsere: *Disznó* > *Apáti*

3.2. részleges változás

3.2.1. szabályokba foglalható (megjósolható) változások: a névrészeket (a névnek az a szegmentuma, amely a denotátumáról bármiféle információt, szemantikai jegyet közöl) és a névelemeket (a névrészek névelemekből a névbe tartozó lexémákból, és a névalkotásban szerepet játszó toldalékmorfémákból állhatnak) tendenciaszerűen érinthetik

A) a szintaktikai szerkezet változása

a) kiegészülés

jelzői taggal: *Óvár* > *Nagyóvár*

földrajzi köznévi utótaggal: *Körmöc* > *Körmöcbánya*

b) ellipszis

jelzői tag marad el: *Péterlaka* > *Laka*

földrajzi köznévi utótag marad el: *Remetefalva* > *Remete*

c) névelem > névrész csere: *Kereki* > *Kerekegyház*

d) névrész > névelem csere: *Kovácselke* > *Kovácsi*.

A szintaktikai szerkezet megváltozása során az új név vagy új névrészt és ezzel együtt (a helyre vonatkozó) többletinformációt vesz fel az elsődleges képest, vagy pedig funkcionális szerep névrészt és ezzel együtt információtartalmat veszít.

B) a morfológiai szerkezet változása

a) redukció (névelemnyi csökkenés): *Hodosd* > *Hodos*; *Boldogaszonyfalva* > *Boldogfalva*

b) bővítés (névelemnyi növekedés): *Halász* > *Halászi*

c) névelemcsere: *Nyárágy* > *Nyárad*, *Erzsébetforra* > *Erzsébetkuta*

d) névrészcseré: *Szentjánostelke* > *Szentjánosszere*, *Szaláncfalja* > *Váralja*.

A morfológiai szerkezet megváltozása során az elsődleges név funkcionális-szemantikai szerkezete alapvetően változatlan marad, és csupán a lexikális-morfológiai struktúrája módosul. A névelemcsere és a névrészcseré esetében sem történik a funkcionális szerkezetben módosulás, hiszen mindkét változás során a lexikális-morfológiai struktúra valamely eleme (képző vagy lexikális egység) egy ugyanolyan funkciójú másik elemre cserélődik fel.

3.2.2. szabálytalan (nem megjósolható) változások

a) deszemantizáció (a lexikális-morfológiai struktúra és az elsődleges név szemantikai arculata is elhomályosul): *Szentmária* > *Somorja*

b) rezsemantizáció (egy elsődleges nem áttetsző névforma hangtani asszociációk alapján másodlagosan lexikális-morfológiai és szemantikai azonosíthatóságot nyer): *Vircsolog* > *Vércsorog*

c) transzszemantizáció (egy lexikális és szemantikai tekintetben is áttetsző névstruktúra hangtani asszociációk alapján átalakul egy másik lexikális-morfológiai és szemantikai struktúrává): *Vármez* > *Vérmez*.

5.3.7. Építménynevek

Az **építménynevek** kategóriájába soroljuk a lakóházak, középületek, templomok, kolostorok, várak, illetve ezek részeinek megnevezéseit, a kocsmák, csárdák, gazdasági célú építmények, állomások, utak, d l utak és vasútvonalak neveit, a hídneveket, kisebb építmények, bányák, homok- és agyagvételi helyek, határvonalak, mezsgyék neveit.

Az építménynevek közé tartoznak az **er drendszer nevei** is. Szlovákiában a legnagyobb er drendszer Révkomáromban található, melynek egyes részei Magyarországon (Komárom, Igmánd) vannak. A névadás motívuma szerint a komáromi er drendszerben el fordulnak korra, személyre, helyre, az építmény alakjára vonatkozó nevek. Az egyes helynevek az er d történetével kapcsolatosak.

Korra utalnak az *Öregvár* és *Újvár* (Komárom 1849-b l származó hadi térképén: *Ó vagy bels vár, Új vagy küls vár*). Az *Öregvárat* törökellenes er dként építették I. Ferdinánd uralkodása alatt a 16. század közepén, 1546 és 1557 között. Az *Újvárat* 1663ó1673 között építették, *Korona-bástyának* is hívták az alakja miatt. Mint egy küls védm az *Öregvár* meger sítését szolgálta.

Személyre utaló emlékeztet nevek gyakran lokalizálták az er d egyes részeit. Az *Öregvárba* nyíló *Ferdinánd-kapu* 1550-ben épült I. Ferdinánd (1503ó1564) magyar király (1526ó1564), német-római császár (1556ó1564) tiszteletére, aki 1544-ben rendelte el Komárom várának korszer kiépítését. I. Lipót (1640ó1705) cseh király (1656ó1705), magyar király (1657ó1705), német-római császár (1658ó1705) rendelte el az *Újvár* építését, ezért róla nevezték el a *Lipót-kaput*. Az *Újvár* nyugati bástyáját Sz z Máriáról *Madonna-bástyának* nevezték el, és hittek abban, hogy az mindig védelmezni fogja a várat az ellenséggel szemben. Komárom várát, majd er dítványait az ellenség ostrommal soha nem tudta elfoglalni. Ennek jelképe a *Madonna-bástyán* álló n i szoboralak, a *K sz z*, melynek talpazatán a következő latin felirat olvasható: NEC ARTE NEC MARTE øsem csellel, sem er velø A közelében lévő délnyugati bástyát a 17. századi tervrajz szerint *rangyal-bástyának* (*Ballonardo L. Angelo Cuftore*) nevezték. A Duna partjától az Apáli-szigetig húzódó, hat várdából ønegyszög alakú zárt er delemøálló ideiglenes védelmi vonal építését József nádor vezette a 19. század elején (1809), ezért az tiszteletére nevezték el *Nádor-vonalnak*. A keresztnév azonban nem lett a név szerves része. A nádor méltóságnév egyértelm en identifikálhatta a visel jét egy adott korban, hiszen a király után a legmagasabb közjogi méltóság visel jét nevezték így. Egyes nevek feledésbe merülhetnek, csak a 17. század végér l származó *Öreg-* és *Újvár* alaprajzán szerepelnek az egyes er drészek elnevezéseként (Gaspar Bouttats metszete Franz Wymes munkája alapján készült, s a révkomáromi Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeumában található): *Szent Ignác-félhold* (*Meza Luna San Ignatio*), *Szent Kristóf-bástya* (*Ballonardo San Christoforo*) ó *Szent Kristóf* véd szentje volt a vízen járóknak, hajósoknak; *Szent Lajos-bástya* (*Ballonardo San Lodovico*), *Szent Margarita-ravelin* (*Rivellino Santa Margharita*), *Császár-* (*Riuellino Imperatore*) és *Császárné-ravelin* (*Riuellino Imperatrice*), *Szent Xavér-bástya* (*Ballonardo San Xaverio*).

Víznevet (folyónevet) tartalmazók a *Duna-hídf* (a Duna jobb partja mentén építették a hídnak a parthoz kapcsolódó építményét), *Vág-hídf* (a VágóDuna torkolatához közel épült), *Vág-vonal* (az 1866-ban kitört porosz-osztrák háború ösztönözte a kiépítését, a *Nádor-vonal* folytatásaként a VágóDuna mentén a várig húzódott a négy védm vel ó VIIIóXI-es bástya ó

és ütegállásokkal ellátott záróvonal), *Vág-kapu* (a IX. és X. bástya között helyezkedett el, Érsekújvár felé vezetett, de ma már nem létezik).

Helységnevvvel, vízparti hellyel kapcsolatosak (irányra utalók) az *Apáli-kapu*, *Gútai-kapu*, *Igmándi erőd* (az erődrendszer legfiatalabb része 1871-1877 között épült), *Monostori erőd* (a Komáromi erődrendszer legnagyobb kiterjedésű része 1850 és 1871 között épült), *Pozsonyi-kapu*.

Számokkal azonosították az *I.óXI. Bástyát*. Az *I.óVII. erőd* mindegyike ötszögű bástyából és laktanyarészből állt. Az első öt erődöt föld alatti folyosó kötötte össze. Mivel a VIII.óXI. erőd a Vág folyó partjánál húzódott, ezért nem volt szükség hatalmasabb erődre kiépítésére, az erődgyűrű kiegészítését és a védelmi rendszer lezárását szolgálták.

Az építmény alakjára utal a *Csillagerőd* név. Elődjét *Szent Péter-palánknak* hívták, amely 1585-ben épült. Legutóbb 1850 és 1871 között építették át, de eredeti négyágú csillag formáját mindvégig megtartotta.

Az említett építménynevekben a köznévi utótagok is a név részét alkotják: *bástya* 1. az erődítmény falából kiugró, a fal fölé emelkedő félkör vagy sokszög alakú építmény (pl. *Madonna-bástya*), 2. egyenes oldal- és homlokzati falakkal rendelkező erődlelem (pl. *I.óXI. bástya*); *erőd* minden irányban védhető, zárt katonai építmény, *félhold* a bástya csúcsa előtt, a vizesárokban felépített félhold alakú védőmű, *híd* a parthoz kapcsolódó építménye, katonailag megerősített terület, amely a folyami átkelés biztosítására szolgált *kapu* az építményen található ki- és bejárásra hagyott, szabadba vezető nagyobb nyílás, illetve ennek zárható, ajtószerszerkezete, *palánk* farakásokból, cölöpökből, karókból épített erőd *ravelin* a sánc, a várfal elé épített, rendszerint két bástya között a várárokba szögellő sánc, pajzsgát, *vár* falakkal, bástyákkal megerősített, katonai védekezésre alkalmas hely, *vonal* egymáshoz kapcsolódó védőművek (bástyák) hosszabb sora, vonulata

5.3.8. Csillagnevek

A **csillagnevek** közé soroljuk a Földön kívül található földrajzi objektumok, csillagok, csillagképek, égitestek, bolygók, holdak, stb. nevét.

Az elnevezések java része régen tapasztalati úton, valóságos megfigyelések alapján keletkezett (vö. BÖDÖK 2006). A név gyakran összefüggést mutat a csillag vagy a csillagkép tulajdonságaival (pl. fényesség, szín, horizontális magasság, pislákolás, láthatósági időszak, alak, elrendezés, csoportosulás, szám).

Egyes csillagképek hivatalos nevei (l. KOZMA 2009) a görög-római mitológiából ismert személyek, állatok nevéből származnak: *Androméda* (Andromeda), *Herkules* (Hercules), *Iker* (Gemini), *Orion* (Orion), *Bika* (Taurus), *Cet* (Cetus), *Farkas* (Lupus), *Pegazus* (Pegasus). Eszközökről, tárgyakról is elneveztek csillagképeket: *Lant* (Lyra), *Nyíl* (Sagitta), *Serleg/Kehely* (Crater), *Oltár* (Ara). Az újkorban létrehozott csillagképek közé tartoznak a *Körz* (Circinus), *Mikroszkóp* (Microscopium), *Oktáns* (Octans). Három csillagkép, a *Hajógerinc* (Carina), a *Hajófar* (Puppis) és a *Vitorla* (Vela) az ókorban az *Argonauták Hajója* (Argo Navis) néven egy csillagképet alkotott, később azonban szétdarabolták az említett három részre. Az *Eridánusz (folyó)* (Eridanus) és a *Tábla-hegy* (Mensa) helynévből, a *Háromszög* (Triangulum) és a *Déli Háromszög* (Triangulum Australe) geometriai formáról lett elnevezve.

A csillagoknak nemcsak hivatalos elnevezéseik lehetnek, hanem a nép nyelvében használatosak is (I. KOZMA 2009, ZSIGMOND 2005). A magyarságnak si örökségéhez tartozik a csillagképek népi elnevezése. A 15. század elején készült Schlägli Szójegyzék tartalmazza a régi magyar csillagneveket, melyeket még a honfoglalás el tti id kb 1 hozta magával a magyarság. A *Tejút* régi neve *Országút*, majd *Hadak útja* volt. A *Sántalány* kés bbi neve *Sánta Kata* lett. A ma *Fiastyúkként* ismert csillagot *Fészekaljának*, *Hetevénynek* nevezték. A *Göncöl* vagy *Nagy Göncöl* régi neve *Szekér* volt. A Vénusz kora reggel *Hajnalcsillag*, de *Ökörkeres* nek is nevezik, mert a pásztor akkor indult összeszedni az éjszaka ellegelészett ökreit. Az esti Vénusz az *Esthajnalcsillag*, *Vacsoracsillag* neveken ismert. A legismertebb iránymutató csillag a *Sarkcsillag*, amely pontosan mutatja az északi irányt, ezért népi nevén *Éjszaki* vagy *Északi csillagnak* is hívják. Az ún. nem cirkumpoláris csillagképekhez tartozó csillagok csak az év egy bizonyos szakában láthatóak az ember számára: pl. *Árpaérlel csillag*, *Ekehajtó csillag*, *Határjáró csillag*, *Kikelet hírmondója*, *Szüretel csillag*. Személyr 1 kapta nevét a *Béresgyerök*, *Cs sz*, *Égi pásztor*, *Pálinkahordó leány*, *Ökrész*, *V fély*, *V legénycsillag*. Testrészek alapján is létrejöhetek népi csillagnevek: *Aranyszem csillag*, *Aranyhajú csillag*, *Egykez csillag*, *Óriás tenyere*, *Szakállas csillag*. Állatokra utaló csillagnevek a *Báránycsillag*, *Bögöly*, *Ebcsillag*, *Rókacsillag*, *Szamárkák*, *Szarvascsillag*, *Tyúkos csillag*. Növényre vonatkozó elnevezések a *Bokorcsillag*, *Cserfacsillag*, *Rúzsacsillag*, *Rúzsáskert*. Különféle tárgyak, eszközök is alapját képezhetik a népi névadásnak: *Aranypálca*, *Jászol*, *Juhászbót*, *Kard*, *Kapacsillag*, *Kaszacsillag*, *Kereszt*, *Krisztus Urunk asztala*, *Létra*, *Taliga*. Egyes nevek az egymáshoz közeli csillagok mennyiségére utalnak: *Csokroscsillag*, *Héts csillag*, *Hetes*, *Két árva csillag*, *Magányos csillag*, *Özvegy csillag*, *Páros csillag*, *Szapora csillag*. A csillag tulajdonságára utaló nevek közé tartozik az *Álmatlan csillag*, *Bánatos csillag*, *Ezüstcsillag*, *Fehér csillag*, *Fényes húgy* (a *húgy* szót régen *csillag* jelentésben használták), *Háromlevel csillag*, *Horgascsillag*, *Kádas csillag*, *Karosc csillag*, *Keresztc csillag*, *Sarlós csillag*, *Sátorosc csillag*, *Söpr s csillag*, *Sz ke csillag*, *Tejfeles csillag* stb.

Az égbolt egyik legjellegzetesebb csillagcsoportosulása a *Göncölszekér* (az *Ursa Maior* hét legfényesebb csillaga), s ez a népi megnevezések nagy számában is mutatkozik: *Benceszekér*, *Béresszekér*, *Csíki szekér*, *Döncérszekere*, *Döncölcsillag*, *Fehér Göncöl*, *Ganci szekere*, *Göncöszekér*, *Göncölkoszorúja*, *Göncölvágása*, *Illésszekere*, *Isten szekere*, *Jancsika szekere*, *Jób szekere*, *Lászlószekere*, *Nagygöncöl*, *Nagyszekér*, *Szekércsillag*, *Szent Györgynek a kocsija*, *Szent László szekere*, *Szent Péter szekere*, *Színásszekér*, *Vence szekere* stb. Az *Ursa Minor* megfelelői közé tartozik a *Göncölmása*, *Göncöltérít je*, *Jancsika-szekér*, *Kicsi Göncölszekér*, *Kicsi szekér*, *Kisgöncöl*, *Kis szekér*, *Nagyasszontárszekere*, *Tündéraszony palotája*. Az égbolt közepén végigfutó fényes csillagsáv, amelyet *Tejút*ként ismerünk, népi megnevezései lehetnek vallással, hiedelmekkel kapcsolatosak, pl. *Angyal útja*, *Ég (ország)útja*, *Éjjeli kegyelet útja*, *Jézus útja*, *Lelkek útja*, *Mönnyég*, *Öregisten országútja*, *Szent Péter útja*, *Tündérek járása*, *Tündérút*.

Egyes csillagnevek mára elfelejt dtek (pl. az *Országút*, a *Hadak útja* ma *Tejút*, a *Fészekalja*, *Hetevény* ma *Fiastyúk* stb.). A napjainkban ismert csillagnevek egy része eredeti magyar szó (*Hajnalcsillag*, *Vacsoracsillag*, *Sánta Kata*), a másik része idegen eredet (*Mars*, *Szaturnusz*, *Jupiter*). A magyar megnevezések egy része a latin tudományos nevek lefordításával jött létre: *Aquila* = *Sas*, *Aries* = *Kos*, *Auriga* = *Szekeres*, *Cancer* = *Rák*, *Canis major* = *Nagy kutya*, *Columba* = *Galamb*, *Corvus* = *Holló*.

5.4. Intézménynevek

A közösségi célra alakult, bizonyos személyi kerettel rendelkező társadalmi, vagy állami szervezetek megnevezéseit **intézménynevek**nek nevezzük. Az intézménynév egy önálló jogi személynek tekintett intézmény hatóságilag nyilvántartott és a cégbíróságon bejegyzett egyedi neve. HAJDÚ MIHÁLY említi, hogy ki kell terjeszteni az intézménynév fogalmát és minden rendszeres emberi csoportulás nevét annak kell tartani, akár hivatalos, akár bejegyzetlen név is az (HAJDÚ 1994: 68).

J. SOLTÉSZ KATALIN írja, hogy ísokféle intézménytípusnak lehet tulajdonneve: ipari, kereskedelmi és szolgáltató vállalatoknak, iskoláknak, moziknak, könyvtáraknak, kiadóknak, kórházaknak, kiállítótermeknek, hangversenytermeknek, rádióknak, gyógyszertáraknak, politikai és társadalmi szervezeteknek, pártoknak, szövetségeknek, kluboknak, sportegyesületeknek, sportlétesítményeknek, továbbá rendezvényeknek, kiállításoknak, versenyeknek, mozgalmaknak, hadm veleteknek, hadgyakorlatoknak, kitüntetéseknek, díjaknak ó a felsorolást le sem lehet zárni, hiszen az élet napról napra létrehoz valami új elnevezéstő (J. SOLTÉSZ 1981: 221). Egyes neveket a névkutatók átmenetinek, egyszerre több névfajtába besorolhatónak tartják: pl. az üzletek, vendégl k, kocsmák, csárdák, szállodák nevei intézmény- és helyneveknek is felfoghatók, s a beszédhelyzet dönti el, mely szerepben használjuk (I. HAJDÚ 1994: 69).

Az intézményeket eltér küldetésük alapján is megkülönböztethetjük: államigazgatási (pl. *Községi Hivatal, Anyakönyvi Hivatal*), kulturális (*Komáromi Jókai Színház, Selye János Gimnázium, Városi M vel dési Központ*), gazdasági (*Orange, Slovnaft, Telekom*), egészségügyi (*Forlife Kórház, Gyógyszerészeti és Egészségügyi Min ség- és Szervezésfejlesztési Intézet, Szlovákiai Magyar Egészségügyi Társaság*), sport (*MBK Rieker Com-Therm Komárom ó kosárlabdacsapat, Meredek Klub ó sziklamászókat és hegymászókat tömörít sportszervezet*), zenekar (*Antabus, Conors, Monitor*), táncegyüttes (*Hajós Néptáncgyüttes, Ifjú Szívek, Sz ttes Kamara Néptáncgyüttes*) stb. Egyes intézmények több részterülettel is foglalkozhatnak egyszerre (pl. *Oktatási, Tudományügyi, Kutatási és Sportminisztérium*).

Az intézménynév terjedelmes lehet: pl. *Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete*. Az intézménynevek az él nyelvben és az írott nyelvben gyakran használatosak rövidült, ún. mozaiknévi formában. A szlovákiai magyarok az él nyelvben magyar szövegekörnyezetben szlovák alakváltozatú intézményneveket is használnak: pl. Az *Úkáefen* (UKF = *Univerzita Kon-tantína Filozofa* øKonstantin Filozófus Egyetemø) tanulok. A *Fösösöre* (FSTM= *Fakulta stredoueurskych -údiú* øKözép-európai Tanulmányok Karaø) járok. Megyek a *Kakra* (KAK = *Katedra areálových kultúr* øAreális Kultúrák Tanszékeø). Az *Upiv* (ÚPIV = *Ústav prírodných a infromatických vied* øTermészettudományi és Informatikai Intézetø) szervezi a konferenciát.

A szlovákiai magyar sajtóban (pl. az *Új Szó*-ban) a szlovák intézménynevek els említésekor általában feltüntetik a magyar megfelel jét és utána zárójelben a szlovák intézménynév rövidítését: *Szlovák Információs Szolgálat (SIS)*, *Szlovák Gázmv ek (SPP)*, *Szlovák Hidrometeorológiai Intézet (SHMÚ)*, *Szlovák Közútkezel Vállalat (SSC)*, *Általános Egészségbiztosító (V-ZP)* stb. Az intézménynek magyar szövegben való következ

említésekor már csak a szlovák mozaiknevét használják: *SIS* (Slovenská informa ná služba) *SPP* (Slovenský priemyselný podnik) *SHMÚ* (Slovenský hydrometeorologický ústav) *SSC* (Slovenská správa ciest) *V-ZP* (Všeobecná zdravotná poisťovňa) / *V-ZP-ügyfelek*.

A társadalmi változások motiválhatják már meglévő intézménynevek megváltoztatását. Olyan intézménynév is van, melynek eredeti mozaiknévi alakváltozata megmaradt, de a teljes név megváltozott. A *CSEMADOK* mozaiknév eredetileg a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete (1949-ben alapították) megnevezés rövidítéseként született. Napjainkban továbbra használatos a beszélő közösségben ismert, elterjedt rövidített alakváltozat, de Csehszlovákia szétesése, Szlovákia 1993-as önállósulása következtében az intézmény teljes neve már nem vonatkozott a rendszerváltás eltti jelentésére, ezért megváltozott. A szövetség teljes neve: *Csemadok a Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség* lett.

Egyes intézménynevek szlovák változatának egyik névrésze magyar lehet, így nyelvileg hibrid megnevezések születhetnek: pl. *Hostinec Kiscsapó*, *Hostinec Vándor*, *Hostinec Zöldfa* (kocsmanévek). Arra is találunk példát, hogy a két nyelv névpár (egymáshoz viszonyítva) eltérő névrészeket tartalmaz, pl. egy élelmiszerbolt névtábláján a szlovák megnevezés hosszabb, mint a magyar: *Potraviný u Slona* (élelmiszerüzlet az Elefántnál) *Élelmiszer*.

A szlovák nyelv intézményneveket a magyar nyelv írott (és élő nyelvi) szövegekben az eredeti szlovák névalakban is használhatják, de gyakori, hogy az adott név lefordítása többféle magyar névformát, variábilis névhasználatot eredményez. Példaként említem, hogy az *Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre* magyar névmegfelelőjeként állandósulni látszik a teljes magyar névalak *Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem* használata az írott magyar nyelv szövegekben. A különböző írott forrásokban azonban a következő alakváltozatok is szerepeltek: *Konstantin Egyetem* / *Konstantín Egyetem*; *Konstantin Filozófus Egyetem* / *Konstantín Filozófus Egyetem*; *Konstantin Egyetem, Nyitra* / *Konstantín Egyetem, Nyitra*; *Nyitrai Konstantin Egyetem* / *Nyitrai Konstantín Egyetem*; *Nyitrai Egyetem*; *Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem* / *nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem*. Az egyetem szlovák nevében a településnév az intézménynév szerves részét képezi, ezért a sztenderd magyar névforma a *Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem* lenne. A *Konstantin* név hosszú magánhangzóval írott alakja (*Konstantín*) a szlovák nyelvben használatos *Konštantín* mintájára történt, illetve a névhasználók (névalkotók, névfordítók) egy része nem tudatosítja, hogy a magyar nyelvben a név rövid *-i*-vel írandó/íjtendő.

5.5. Emberi alkotások nevei

Az emberi alkotások elnevezései közé sorolhatók a **cím-, áru-, márka- és tárgynevek**, a **kitüntetések** és **díjak nevei**. A címetek, az áru- és márkaneveket J. SOLTÉSZ KATALIN (1979) a szellemi alkotások nevei között tárgyalta.

A **címek** megjelennek az irodalmi művekben, tudományos munkákban, gyűjteményekben, újságokban, filmekben, zenében, képzőművészeti alkotásokban stb. A címek lehetnek megnevező jellegűek, gyakran a főszereplő(k) nevét közlik (pl. *Csinosomdrága*; *Együgyű Misó*; *Erős Pali*; *Fábólfaragott Péter*; *Fanyó*, *Vasgyúró*, *Hegyhengerget*; *Gyöngyharmat János*; *Hammas Gyurka/Jutka*; *Nyakigláb*, *Csupaháj meg Málészáj*; *Kondás Jankó*; *Ribike*; *Szegfőhajú János*; *Világszép Nádszálkisasszony*; *Vas Laci*; *Vizi Péter és Vizi Pál*), vagy a mű tárgyára (*Az ember tragédiája*, *Fekete város*), tartalmi

lényegére, központi mondanivalójára (*És mégis mozog a föld, Ki viszi át a szerelmet*) utalnak. A címek két nagy csoportra oszthatók: állandó és egyedi címekre. Állandó cím az újságoké, hetilapoké, folyóiratoké. Ezeket az jellemzi, hogy több, s t sok szám címeként használatosak. Egyedi címük van viszont az irodalmi m veknek, a cikkeknek, a képz m vészeti alkotásoknak, a zenem veknek, filmeknek stb. A szerz ezeknél szándékosan kerüli az ismétl dést, egyediségre és egyszerűsége törekszik. A címfajták eltér jellegére a helyesírás is utal. Az állandó címekben általában (a címben lev és köt szó kivételével) minden szót nagybet vel írunk (*Nyugat, Magyar Nemzet, Élet és Tudomány*), egyes hosszabb állandó címekben csak az els szó nagybet s (pl. *A magyar nyelv és irodalom tanítása*). Az egyszavas címet nagybet vel kezdjük (*Szózat, Hazám*, stb.), a többszavas címekben csak az els szót és a tulajdonnevet írjuk nagy kezd bet vel (*Magyar értelmez kéziszótár, Tanulmányok Arany János költészetér l*).

A **kitüntetések**et és a **díjak**at gyakran ismert személyek neve után nevezik el: *Kossuth-díj, Nobel-díj, József Attila-díj, Eötvös Loránd-érem, Kazinczy-érem* stb. Vannak olyan kitüntetés- és díjnevek is, melyek közszóából keletkeztek: pl. *Állami Díj, Akadémiai Aranyérem*.

Az **áru-** és **márkanevek** az egyes termékek megnevezésére szolgálnak. A termék véd nevet kap. Az autónevek márkaneknek min sülnek. Az autónéadás alapjául szolgálhatnak (vö. HÉDER 1999) személynevek (*Ferrari* ó Enzo Ferrari autóversenyz ként is ismert volt; *Lincoln* ó Abraham Lincoln, az USA elnöke, aki merénylet áldozata lett; *Peugeot* ó Armand Peugeot Franciaország els autógyárának tulajdonosa; *Porsche* ó Ferry Porsche kis henger rtartalmú, de er s motorokat, gyors versenyautókat gyártott; *Renault* ó Louis Renault 1899-ben alapította autógyárát), helynevek (*Asia Motors* ó Ázsiában /Dél-Kóréában/ gyártott autó; *Beijing* øPekingø ó kínai autómárka; *Saturn* ó a Szaturnusz bolygó után), különféle köznevek (*Jaguar* øjaguárø, *Oldsmobile* ørégí autóø, *Rover* øsavargóø, *Volkswagen* ønépautóø). A bet szókból álló autónevek esetében sokan nem is tudják, milyen név bújik meg a rövidítés mögött (*BMW* ó Bayerische Motoren Werke; *FIAT* - Fabbrica Italiana di Automobili Torino). Az egyes autómárkákon belül a különböz modellek is egyedi nevet kapnak. Pl. a *Ssangyong* (a név ikersárkányt jelent, dél-koreai autómárka) *Tivoli* modellje az olasz település után kapta nevét, mely visszafelé olvasva *I lov(e) it*.

Az **autók** kaphatnak beceneveket is (l. FÁBIÁN 1993, BÁGYI 2010). Személynevek könnyen válhatnak autóbecenévvé. Egy régi Tatra az *Antonín* nevet kapta, mert *Antonín Novotný* volt akkoriban Csehszlovákia elnöke. *Eszti*ke lett a neve egy Trabantnak, mert szeszélyes, kiszámíthatatlan volt, mint a hölgyek. A *Hanzi* nevet azért kapta egy Ford, mert Frankfurtban vették át a külföldi kiküldetésb l hazatér tulajdonosok. Egy névadó minden Trabantját *Rozi*-nak nevezte el Don Quijote gebéje, Rocinante után. A *Klementina* név azért ragadt rá egy Skodára, mert a család eltévedt egyszer vele, s a gyerekek elkezdtek énekelni az Ő, te drága Klementinaø cím dalt. A BMW neve lehet *Picur* vagy *Bébi*. Az autó színe is befolyásolhatja a névadást: egy piros Dacia a *Piroska*, egy kék szín Ford Fiesta a *Kék Nyíl* nevet viselte. Az autó hangjával függött össze a *Rotyogó* (régí Trabant), *Kompresszor* (Polski Fiat 126-os), *Vartyogó* (Wartburg) név. A becenév származhat a rendszámokat kezd bet kb l: UX-ból *Uxi*; GR-b l *Grófn* , ZK-ból *Zakó*, PZ-b l *Pazzo* (= ø rültø olaszul), BJR-b l *Bajor*, UL-b l *Ubul*, a DR-b l *Doktor úr*. Az autó márkája által motivált nevek közé tartoznak a *Citri*, *Citrom*, *Kiscitrom* (Citroën), *Misi* (Mitsubishi), *Röné*, *Röni* (Renault), stb.

Az ember a környezetében lévő tárgyaknak nevet adhat. Egyedi nevet kaphat a csónak, vitorlás, harang, drágakő, mosógép, televízió, számítógép stb. A hely- és tárgynevek közé is besorolhatók az építménynevek (emlékművek, szobrok, keresztek, kutak megnevezései).

J. SOLTÉSZ KATALIN említi, hogy a tárgyaknak egyetlen olyan csoportja van, amelynek egyedeivel kapcsolatosan a névadás majdnem rendszeres: a **hajók** (J. SOLTÉSZ 1979: 74). A legtöbb hajónak van neve, amely ki van írva a hajó testére (leggyakrabban az orrára vagy kéményére) és hivatalos iratokban is szerepel. Gyakran identifikálják azonban a hajókat betűvel, illetve sorszámokkal, vagy ezek kombinációjával. Ezek is tulajdonnévként tekinthetők, amennyiben egy egyedre vonatkoznak, pontosan azonosítják az adott hajót. A sorozatnevek (általában betűvel és számmal vannak jelölve), melyek inkább a márkanevekhez állnak közelebb, azonban nem identifikálják egyértelműen a hajót, csak annak típusára utalnak.

A hajónevet a megrendelő választja ki, a névadás önkényes. HAJDÚ MIHÁLY megállapítja, hogy a magyar hajónévadásban soha nem volt kivétel nélküli, rendszeres elnevezés sem a hajótípusok, sem pedig a hajók tulajdonosai vonatkozásában. Megfigyelhető azonban a névvonatköztartások alkalmazása, vagyis a testvérhajóknak rokon nevekkkel, legalábbis azonos típusú nevekkkel való ellátása (HAJDÚ 1986: 33).

A hajónevek különböző névadási indítékok alapján keletkezhetnek. Példaként lássuk a Komáromi Hajógyárban gyártott hajók neveit, amelyeket történelmi korszakok szerint, időrendi sorrendben tárgyaljuk. A Komáromi Hajógyárt 1898-ban alapította a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság (MFTR). A tevékenységét a hajók javításával kezdte. A javításban lévő hajók nevei már utalnak az egyes névadási motívumokra. Személynévből keletkezett az *Erzsébet*, *Imre*, *Margit*, *Pontius* (bibliai név), helynévre utalnak a *Győr*, *Medve* (helységnevek), *Kékes*, *Mátra* (hegynevek), *Fertő* (víznév). Az elsőként gyártott oldalkerekes hajó 1905-ben a *Petfi* családnevet vette fel az ismert költő után.

Az Osztrák-Magyar Monarchia szétesése magával hozta a tulajdonosváltást is. A következő hajó, melynek nevéről tudunk 1922-ben gyártódott: *Radho* – elevátor helységnevé után kapta nevét. Városok nevét vette fel 1923-ban két vontatóhajó: *Bratislava* (e nevet a későbbiek során még két személyhajó kapta), *Paris*. Egy bager a Magas-Tátrában található *Krivá* hegycsúcsról lett elnevezve. Afrikai országról kapta nevét a *Senegal* vontatóhajó. A kínaiak számára négy vontató kerekes hajót építettek 1929 és 1931 között: *Pan-Sian*, *Sun-Vin*, *Kvan-Nin*, *Kvan-Tsin*. Ismert szlovák történelmi személyiségről kapta nevét a *Generál Trefánik* (1929) és a *Prezident T. G. Masaryk* (1931) oldalkerekes motoros hajó. Az előbbi nevek szerves részét képezte az egyén társadalmi rangjelölése is. Milan Rastislav Trefánik tábornok (szlk. generál) a Csehszlovák Köztársaság létrejöttéhez járult hozzá. Tomáš Garik Masaryk pedig az első köztársaság elnöke (szlk. prezident) volt, aki személyesen részt vett a tiszteletére elnevezett hajó keresztelésén. Csehország egyik városának nevét kölcsönözte az *Opava* hajócsavaros vontató. Az 1933-ban gyártott *Princess Elisabeth* nevű vontatóhajó angliai megrendelőnek készült. 1937-ben nagy ünnepség keretén belül hármaskeresztelést tartottak Komáromban. Az akkori kormányelnök Milan Hodža is részt vett az eseményen. A három tankhajó a szlovák irodalom képviselőinek nevét vette fel: *Trefánik*, *Moyzes* (családnevek), *Vajanský* (írói álnév). A testvérhajók nevei azonos névtípusba tartoznak, személynévből keletkeztek. A Szlovák állam idején hazai politikusról neveztek el egy vontatóhajót: *Andrej Hlinka*.

1938-ban az államhatárok változásával újra az MFTR tulajdonába került a cég. Eleinte a hajók javítására került sor: *Börs, Eger, Szent László*. Egy 1943-ban elkészült teherszállító a gyártás helyének nevét vette fel: *Komárom*.

Révkomárom 1945-ben ismét a Csehszlovák államhoz csatolódik. Az akkori Szovjetunióval szoros kapcsolatban állt a hajógyár. Orosz személyiségről kapta nevét a *Grigorij Sadov* folyami vontatóhajó, és két személyszállító: *Gagarin* (az első űrhajós tiszteletére), *Zsukov* (a 2. világháború generálisáról). A *Valerijan Kujbisev* nevet viselő személyhajó 380 utas és 81 alkalmazott (legénység) befogadására volt képes. Az egyes területekről (ma önálló országok) is elneveztek személyhajókat: *Arménia, Rosszija, Ukrajna*. A megrendelő hovatartozására (Bulgária) utal egy motoros személyszállító neve: *Plovdiv* (helységneve). Magyarországra részére gyártották az *Adony* (helységneve) tolóhajót. Szlovák megrendelésre készültek azon teherszállító motoros hajók, melyek folyónévről kapták nevüket: *Dunaj* (Duna), *Hron* (Garam), *Nitra* (Nyitra), *Váh* (Vág), *fitava* (Zsitva). Helységre utalnak a *Detva, Myjava, Trenín* nevek. Egyetlen állatnévre találtam példát egy báger elnevezésénél: *Kamzík* (Hegynévre utal a *Sitno, Gerlach* (hegycsúcsok) és a *Vysoké Tatry* (Magas-Tátra). Tájegység nevét hordozza a *Povafie*. A Nagy Morva Birodalom egyik uralkodójának is emléket állítottak: *Rastislav*. A szlovák nemzeti felkelésben részt vevő személyekre emlékeztet a *Partizán* (motoros hajó) hajónév. Egy halászhajó neve a mitológiából származik: *Fortuna* (a szerencse és a véletlen római istennője). Úszó hotelt, újbottelt, is építettek a hajógyárban *Gracia* (spanyol köszönöm) névvel, amely ma Pozsonyban látható a Dunán. Az utazással összefüggő kapcsolódásra utal a *Rekreant* (rekreál felüdítő, felfrissítő) személyhajónév.

A rendszerváltozást követően magánkézbe kerül a vállalat, és többször tulajdonost váltott. Az 1991-es évtől felfelé képpen német és holland megrendelők dominálnak. A nevek idegen eredetűek. A leginkább keresett hajótípus sorozatneve NL RYN (NL=nákladná loadehershállító hajó RYN=Rajna). A betűnévhez folyónév járul. E típuson belül kapnak az egyes hajók külön egyéni elnevezéseket, ezért a típusnevek a márkanevekhez állnak legközelebb. A megrendelőtől függ, milyen nevet adnak a hajónak. A típusnéven belül különböző motivációval születnek az egyedi hajónevek. Személynévre utal a *Júlia Isabel, Admiral de Ribas, Kapitan Drobinin*. Az utóbbiaknál a foglalkozás, rang is jelölve van. A megrendelő feleségének nevét vette fel az *Eva Mária Müller*. A hajó tulajdonosa lányáról is elnevezett hajót: *Monika Müller*. Az NL RYN típuson belül félszigetről kapta a nevét a *Balkan*. Város nevét vette fel a *Komárno* és *Bratislava*. Egy hamburgi megrendelő csillagneveket választott hajóinak: *Apollo* (egy kisbolygó neve), *Auriga* (a csillag eredeti görög neve Neniochos, azaz, aki a gyepelt fogja a latin Auriga szekereset jelent). Világrészre utalnak a *Northern Coast* (északi part), *Northern Lady* (északi hölgy), *Northern Lake* (északi tó), *Northern Land* (északi vidék), *Northern Wind* (északi szél), *Northern Island* (északi sziget). Az ugyanazon megrendelőtől származó nevek hasonló motivációval keletkeztek: a kétrészes nevek első névrésze változatlan marad, a második névrész változik, ez szolgálja a megkülönböztetést.

Egyéb típusú hajókra is kapott megrendelést a hajógyár. Egy hamburgi megrendelő az összes NL ELBE (Elba ó folyónév) típusú hajójának A-ra kezdődő csillagnevet választott: *Agna* (a Centaurus ó a mitológiából ismert félig ember, félig ló ó csillagcsoport egyik csillaga), *Aquila* (Sas ó az alakja repülő sasra emlékeztet), *Aldebaran* (a Taurus ó Bika ó

csillagképben található Aldebaran neve az arab Al Dabaran szóból származik, jelentése: *ő*kísér *ø*), *Algol* (a Perseus csillagkép része, az Algol név jelentése *ø*a sivatag démona*ø*), *Andromeda* (a csillag a mitológiából ismert etiópiai herceg után lett elnevezve), *Antares* (a Scorpius ó Skorpió ó csillagképnek része, az Antares vörös szuperóriás átmérje 300-szor nagyobb, mint a Napé), *Arcturus* (a Bootes ó Ökörhajcsár ó csillagkép legfényesebb csillaga), *Atair* (az említett Aquila csillagkép legfényesebb csillaga). Egy német vállalat mindegyik NL SCHELDE típusú hajójának első néveleme utal a megrendelő származására: *German-Bay* *ø*német öböl*ø* *German-Express* *ø*német gyors*ø* *German-Feeder* *ø*német mellékfolyó vagy beszállító*ø* *German-Sky* *ø*német ég, atmoszféra*ø* Hasonlóan egy holland cég is fontosnak tartotta a származási helyének feltüntetését: *Dutch Express* *ø*holland gyors*ø* *Dutch Navigator* *ø*holland tengerész*ø* *Dutch Sailor* *ø*holland tengerész*ø* *Dutch Sun* *ø*holland nap*ø* *Dutch Runner* *ø*holland gyors*ø* *Dutch Trader* *ø*holland keresked*ø* *ø* A német és holland cég függetlenül egymástól az azonos típusú (NL SCHELDE) hajói nevének a megrendelő országra utaló nevet választotta. Olyan cég is van, amely e típuson belül szigetnevet választ hajóinak: *Ibiza*, *Korsika*, *Mallorca*, *Sardinia*. Egy szlovák vállalat angol nevet választott két NL LEDA típusú hajójának, a megkülönböztetést a római szám szolgálja: *Offshore I.*, *Offshore II* *ø*part menti*ø* A személynévi eredetű hajónevek a tulajdonosra utalnak: *Boris Kustodijev*, *Heinrich Bojen* (NL EMS típus). Ugyanazon cég különböző motiváció alapján is választhat nevet az NL SÁVA (Száva ó folyónév) típusú testvérhajóknak: *Peru* (országnev), *Plus* *ø*öböl*ø* *Prompt* *ø*gyors*ø* Egy másik cég NL BALTIK (Balti-tenger) típusú hajókat rendelt. Az összetétellel keletkezett nevek eltagját változtatta meg, az utótag konstans maradt: *Gottland* *ø*szép vidék, táj*ø* *Fischland* *ø*halban gazdag vidék*ø* *Seeland* *ø*tengerparti vidék*ø*

A hajó vízrebocsátása ünnepélyes esemény volt. A keresztelésnél jelen voltak a hajógyár vezetői és alkalmazottai, a város képviselői, politikusok és a megrendelő. Általában keresztanya (gyakran a megrendelő felesége, illetve lánya) szentelte fel pezsgővel a hajó testét a vízrebocsátás során, ritkán fordult elő, hogy ezt a feladatot keresztapa végezte el. Nem minden esetben történt a keresztelés a gyártás helyén, néha a megrendelő otthonában zajlott az ünnepség.

5.6. Írói nevek

A szépirodalmi művekben szereplő tulajdonneveknek fontos funkciójuk van a szövegben. Az előbb említett tulajdonnévfajták mindegyike előfordulhat az irodalmi művekben, az írói nevek között találhatunk személy-, állat-, hely-, intézményneveket, emberi alkotások neveit. Ezek nagyrészt a valóságban nem létező denotátumok megnevezésére szolgálnak, ezért **fiktív nevek**nek nevezzük őket.

A szépirodalmi művekben azonban a fiktív (képzelt) neveken kívül létező denotátumokat, személyeket identifikáló nevek is megjelenhetnek. Pl.: Tóth László *ő*Ithakából Ithakába*ø* című kötetének *ő*Toccata és fuga*ø* című versében izsai ragadványneveket örökít meg: *ő*...Csak a fogzománc világol. Csak a f... / Csak az ő!; *Bütyki* ó galaxisok, / *Kúri* Gergő ó Minótauruszok, *Piha* / Gizi ó Eüridikék, / *Faszi* Jancsi ó Orpheuszok, Soós / Zoli ó Polüphemoszok, / ecetfaárnyékba és barázdákba süppedt istennél, / hívlek s hitetlenek hite, végzete, / ó, mag, / egyre tisztuló, / egyre erősöd és egyszer sőt, / konkrét mag, te / ó A korom él!...*ø* Gál Sándor szlovákiai magyar író *ő*Mesét mondok, valóságotó (1980) című,

szül falujáról (Búcs) írt irodalmi szociográfiájában. A mese születése cím fejezetben a következőket írja: „Az egy közösségben él, hasonló nevű embereket, családokat, mint mindenütt, nálunk Búcson is ragadványnévvel különböztettük meg. Így volt ő és van ő példának okáért Nagy Kiss és Kiss Kiss, vagy Nagy Vasas, Bajog Vasasi és sorolhatnám a Marcsákat, Tárnokokat és a Vargákat is, mert Varga is van néhány. Annak a Varga Józsi bácsinak, aki a mesék forrásvidékére vezetett el, történetesen Szilaj a ragadványneve. Tehát így: Szilaj Varga József. Hogy egy-egy ragadványnév hogyan keletkezett, nehéz volna megmondani. De egy bizonyos: minden ragadványnév viselője legjellemzőbb tulajdonságát tömöríti egyetlen szóba. Úgy vélem, érdemes volna több figyelmet szentelni ennek a kérdésnek és készségnek is, amely ezt az egyetlen, legjellemzőbb (olykor jó, olykor nem a legdicsőbb) tulajdonságot kikristályosítja a tulajdonnévvé emeli. Ami Varga Józsi bácsi ragadványnevét illeti: kettős kristály; egyik fele a rá jellemző természet, a másik fele pedig onnan ered, hogy valaha volt Józsi bácsinak két borzderes, nagy szarvú magyar ökrök, amelyeket nálunk szilaj ökröknek is neveztek. A könyvben egyéb nevek névadási magyarázatát is megtaláljuk. Csekes József *Hajakigyelmelek* szavajárása után kapta ragadványnevét. A nyelvjárási alakváltozat a *ø* hallja kegyelmelek *ø* megszólítást rejti magában. Foglalkozásra utalnak a *Tehenes Varga* (Varga József), *Kanász Varga* (Varga Mihály) ragadványnevek, a névviselő pástorok voltak. Az író anyai dédnagyapját Szabó Józsefnek hívták, s de csak *Szépszabónak* mondták, mivel ő állítólag ő szeretett szépen járni, azaz öltözködni (kiemelések töltem ő B. J.).

KOVALOVSKY MIKLÓS *„Az irodalmi névadás”* (1934) című könyvében említi, hogy az írók ragadszkodnak a seik nevéhez. A név a személynek nemcsak egyszer, közömbös jele, hanem valóságos szimbóluma, s t mondhatjuk, vele elválaszthatatlanul egy, létezésének és egyéniségének foglalatosa. (...) A név mintegy viselőjének arcképe (1934: 10, 20).

Az irodalmi művek szereplői gyakran viselnek ún. beszélő nevet. E terminust TOLNAI VILMOS a következőképpen határozta meg: **„Beszélő neveknek** nevezem az irodalomban előforduló olyan tulajdonneveket, melyek már pusztán köznévi jelentésüknél fogva is testileg, lelkileg, vagy más módon jellemzik viselőjüket, mintegy magukért beszélve bemutatják tulajdonosukat (1931: 176). KOVALOVSKY MIKLÓS írja, hogy az irodalmi névadás legegyszerűbb, s, primitív módját a beszélő név képviseli, amely tisztán fogalmi hatással, a név közzői jelentésével akar jellemezni (1934: 37).

Ezt példázza Gárdonyi Géza *„Egri csillagok”* című regényének részlete, amelyben Szarvaskvár várának kapitánya így beszél a török katonák névadásáról: „A tisztjeiket is csak a maguk dandárában ismerik név szerint. De ez a név is nem a tisztké, hanem maguk csinálják. Ha például nagy orrú a tiszt, akár Ahmed annak a neve, akár Hasszán, azt a maguk között *Nagyorrúnak* vagy *Elefántnak* hívják. Ha veres hajú, akkor *Mókus* a neve, vagy *Vörösréz*. Ha sovány és hosszú lábú, *Gólyának* mondják. És másféleképpen. Mindenkinek az a neve ottan, amiről esetleg legkönnyebben megismerhetők. Egy tisztjüknek *Böffencs* a neve, mert böfögve beszél.

Rejtjen műveiben gyakran jelennek meg beszélő nevek. Pl.: *„Az elveszett cirkáló”* című regényében az egyes ragadványnevek mellett a névadási magyarázatot is olvashatjuk: *„F. orvos Úrnakö* hívták, mert egy barátját, aki osztozkodás közben hülyének tette magát, olyan türelemmel verte órákon át, míg az illető háromhetes kórházi ápolás után ép elmével tért vissza a kültelki társaságba, és hogy a gyógy mód megismétlését elkerülje, eleget

tett a *F orvos Úr* jogos igényeinek. (í) megvakarta vállát, de csak azért, hogy kitapintsa a kabátja alatt négyyszeresen összecsavart drótkötelet, amelynek végén jókora vasdarab volt. Err l a különleges verekedési szerszámjáról nevezték el *Bunkónak* (...) Téged pedig ezentúl *Kölyöknek* nevezünk, mert úgy nézel ki, mint aki most szökött meg a rövidnadrágból. Ezzel a fiatalember végérvényesen a *šKölyök* lett. Így történt itt a keresztelés. Nem lehet az embereket azzal a kényelmetlen kérdéssel zaklatni, hogy mondják meg a nevüket. Inkább adnak új nevet, amit a másik kiköt ben egyszer en ledobhat. Az igazi nevét jóformán senkinek sem tudják. Ha valaki jól szurkál, azt elnevezik *šBicskánakö*, és akinek csúnya a b re, az természetesen *šRagyásö* néven lesz közismert. Egy széles vállú, tömzsi apacsot *Bivalynak* hívtak. Mid n egy késszúrás következtében soron kívül elhunyt, semmiféle módon se lehetett kideríteni az igazi nevét. A fejfáján az állt, hogy ismeretlen. (...) Vörös haja miatt nevezték el *Rozsdásnak.ö*

A beszél nevek fogalmi csoportok szerint is vizsgálhatók. Az írói névadásban el fordulnak ún. gasztroantropnimák, tehát olyan személynevek, melyek étel- és italnévb l származnak, illetve az étkezéssel, italozással, gasztronómiával függnek össze: *Prézli* (Fáy András: A régi pénzek), *Galuska Ferenc* (Fáy András: A hasznosi kincskeresés), *Kocsonya Mihály* (Csokonai Vitéz Mihály: Kocsonya Mihály házassága), *Burgonya*, *Zeller* (Arany János: Nagydai cigányok), *báró Koczintsi ša* tokaji eredet borokért él-halö (Krúdy Gyula: Kékszalog h se), *Repetánszky ší* Petánszkynak hívták valójában. De mert a legkörmönfontabb utakon-módokon szokta kivívni a kocsmában, hogy megpótolják az adagját, hát Repetánszkynak keresztelte el valakiö (Tersánszky Józsi Jen : A nagyev), *Minyon kapitány*, *Szakács király*, *Kukta Gerozán* (Darvasi László: Trapiti), *Gombóc Artúr* (Csukás István: Pom Pom), *Cukkíni Petra*, *Tök Endre*, *Tök Ödön* (Gáti István: Tök Magda férjhez megy), *Só bácsi*, *Paprika úr* (Vörös István: Valamit tudtok), *Pacal Áron* (Lackfi János: Pacal Áron) stb.

Az irodalmi m vekben találkozhatunk névattit d-leírásokkal is. Remenyik Zsigmond *šPor és hamuö* cím m vében egy testi tulajdonságra utaló ragadványnév (*Pisze úr*) használatáról, keletkezésér l, a névvisel név iránti attit djér l ír: *šDe most már, hogy annyiszor el fordult egymás után ennek a Pisze úrnak a neve, úgy gondolom meg kell magyarázni azt is, hogy hát ki volt ez a Pisze úr egyáltalán. Azt hiszem, azt talán mondanom sem kell, hogy ez a név, hogy Pisze csak afféle ragadványnév volt ó ilyen nevek egyszer en nem léteznek semmiféle születési és anyakönyvekben, sem adókönyvekben vagy telekkönyvi bejegyzésekben, annál többet természetesen baráti kompániákban, ahol, ha csak egy kicsit is mozgolódik az ember, máris ráragad valami kedvesked becenév, ami azután végigkíséri egy hosszú életen át, sugarát olykor kiterjesztve kés bbi utódok végtelen sorára, ami ebben az esetben, mármint Pisze úr esetében már csak azért is nem történhetett meg, mert (...) az vége is nemsokára beteljesedett: külföldre vándorolt, és Hamburgban vagy Brémában agyonverték ó így azuán a Kollár-családnak magva is szakadt. Rendes polgári nevén úgy nevezték ugyanis ezt a *Pisze urat*, hogy Kollár Károly, vagy közvetlenebbül valamivel Kollár Karcsi, de tekintettel arra a körülményre, hogy sovány test , sovány arcú ember létére hatalmas, nagy orra volt, még serdül korában, de az is lehet, hogy gyermekkorában elnevezték *Piszének*, ami a valóságban azután már úgy is illett hozzá, hogy jobbat nem is lehetett volna kitalálni! És ami a legérdekesebb, vállalta is ezt a ragadványnevet, ami barátok között természetesen úgy hangzott, hogy *Pisze*, míg az idegenek, távolabbi ismer ök, alábbvaló népek és egyáltalán a*

kompanián kívül es k hozzátették még tisztelettel az űrö-at, így azután kinek *Pisze* volt, kinek *Pisze úr*, már aszerint hogy mit diktált a tisztesség ilyen esetben! Akadtak, de még az urak között is akadtak, akik nem is tudták a tisztességes nevét, akik azután, ha kiderült a valóság, bocsánatot kértek. Ilyenkor *Pisze úr* még azt mondotta, hogy nincs ezen semmi szégyellnivaló, az apját, aki pedig nagy úr volt, és hatalmas befolyással rendelkezett annak idején a Tisza Kálmán-féle pártban, még a parlamentben is csak űBagósö-nak nevezték, mert a szivarcsutkát úgy rágta, akár az utolsó igaskocsis, nagyapját pedig űFütykösö-nek, lévén igen hatalmas szerszámja.ö

Az írói névadáson belül tárgyaljuk a folklórban, népmesékben el forduló tulajdonneveket. A magyar népmesékben szerepl tulajdonnevek nagy része gazdag információtartalommal rendelkező beszél név. A beszél nevek egyértelműen jellemzik a viselőjüket, etimológiájuk világos, ezért közelebb állnak a gyermek névvilágához. A beszél mesei név keletkezését leggyakrabban a szereplő külső tulajdonságai motiválják: termet (*Araszos Tóbiás, Bakarasztnyi, Borsszem Jankó, Borsszemvitéz, Hüvelyk Matyi, Hüvelyk-piczi, Kökény Matyi, Köles Jankó, Tücsök*), fej (*Kutyafej , Ólomfej barát*), arc (*Tüskés Kati*), szem (*Kutyaszöm Jankó*), orr (*Nagyorrú vitéz, Nagyórábarát, Vasorrú bába*), száj (*Málészáj*), szakáll (*Hétszín Szakállú, Hosszúszakállú király, Nagyszakállas-kisember*), fül (*Nagyfül*), haj (*Aranyhajú gyerek, Barna Jóska, Fekete Bözsike, Hajas Palkó, Szegf hajú János, Zöldhajú Marczella*), fog (*Huszonégyfogú, Vafogú bába*), láb (*Hosszúlábú, Nyakigláb*), szépség/csúnyaság (*Szép Ilona, Cifra Marinka, Csinos Ágrágyi, Csinosomdrága, Hétszépség királykisasszony, Tündérszép Ilona, Világszép Nádszál kisasszony, Csunya Zsuzsi, Világcsúf leány*), kövérség (*Csupaháj*), er (*Er smindaszél, Er smindavas, Nagyerej , Vas Laci*), testi fogyatékoság (*Csonka pajtás, Sánta pajtás*), öltözet (*Disznókirály ó disznóbrmben járó királyfi-kér*) stb.

Annak ellenére, hogy beszél ragadványnevekről (vö. BAUKO 2005a) van szó, a népmesék szövegében gyakran a névadási magyarázatok is olvashatók. Illyés Gyula űHetvenhét magyar népmeseö című kötetében található *Csinosomdrága* mesében hat ilyen jellegű névvel találkozunk. *Nagyfázhatón* űkilenc suba, kilenc szőr, mindenféle gúnyából kilenc volt rajta, mégis fázott.ö *Nagyhajigáló* űmindig szörnyen hajigálhatnék volt, de csak egynegyed téglát bírt elhajigálni egyszerre.ö *Nagynézhet* űúgy nézett, hogy a szeme majd kidüledt, mégis mindig nagyon nézhetnék volt.ö *Nagyehet* űsakármennyit evett, mindig ehetnék volt.ö *Nagyiható*, űha egyet kortyantott a Tiszából, a víz egyet beljebb lépett, mégis ihatnék volt.ö *Nagyszaladó* űsakármennyit szaladt, mindig szaladhatnék volt.ö

Lássunk néhány példát Benedek Elek től is: űVolt a világon egy szegény ember: *Ravasz Jancsi* volt a neve. Azért hívták *Ravasz Jancsinak*, mert mindig ravaszságon járt az esze.ö űHol volt, hol nem volt, hetedhétországon is túl, még az üveghegyeken is túl, volt egyszer egy király, annak három fia, meg három lánya. A legkisebb fiút *Vas Lacinak* hívták, mert az olyan erős volt, mint a vas.ö űVolt egyszer egy szegény ember s annak egy fia, Jankó volt a neve. Az ám, Jankó! *Bolond Jankónak* hívták a faluban, mert afféle félkegyelmű, bolondos legény volt.ö űVolt egyszer egy szegény ember, s annak egy lánya. Ez a leány olyan szép volt, hogy messze földről csodájára jártak. A szépségiért el is nevezték *Világszép Ilonkának*.ö A űTöbbsincs királyfiö című mesében olvasható, hogy Salamon király nagy hangsúlyt fektetett gyermeke névválasztásának, olyan nevet akart adni gyermekének, amely egyedi, nincs más hasonló névviselője az egész világon: űÖsszehívatta az ország bölcseit s megparancsolta

nekik, hogy üljenek be egy szobába és ottan tanakodjanak, hogy mi legyen a fiú neve! Egyik egyet mond, másik mást mond, ajánlják a királynak, hogy ez a név is jó volna, ilyen sincs, olyan sincs. De a királynak egyik sem tetszett! Megáll a koldusasszony a bölcsek előtt s mondja: ó Hát olyan nevet akarnak adni a királyfinak, amilyen nincs több a világon?! No, bizony kár azon törni a fejüket. A királynak egyetlen egy fia van, akkor annak *Többsincs* az illendő neve. Összenéznek a bölcsek, elmosolyodnak, hajtogatják a fejüket s mondják: ó Ez bizony jó név. Mondja a király is: ó Szívem szerint szóltál, te koldusasszony, legyen a fiam neve *Többsincs*.

Az irodalmi művekben előforduló tulajdonneveknek a fordítása többféle fordítóművelet révén történhet (vö. FARKAS 2007). Az egyes típusokra (a már említett) Rejt Jenő *„Az elveszett cirkáló”* című regény szlovák fordításából (Šukradnutý kráľnik) fordította Peter Hajdúk) hozok példákat. 1. Átvitel, az eredeti névforma meghagyása, ami alatt a névnek a forrásnyelvi szövegben a célnyelvi szövegbe eredeti alakjában, változás nélkül történő beillesztését értjük (pl. *Morrison Snyder, Maréchal Joffre* az *„Cirkáló”*). 2. Behelyettesítés, azaz a fordítandó név alakjának (hangzásának, írásképeinek) a célnyelvi jellemzőkhez történő igazítása, illetve a konvencionális célnyelvi megfelelővel való helyettesítése (*Görögország Grécko, Napóleon Napoleon, Sanghaj Hánghaj*). 3. A szorosabb értelemben vett fordítás (tükör- vagy részfordítás) azaz a névnek vagy a név egy részének fordítása (pl. a beszélők nevei esetében: *F orvos Úr pán, Flekár, Kölyök, Ragyás Rapavý, Rozsdás Hrdzavý*). 4. Modifikáció, azaz a fordítandó név legerőteljesebb átalakítása, annak más megnevezéssel való (akár közszóval) helyettesítése (akár kihagyása).

II. A SZOCIOONOMASZTIKA KUTATÁSI TERÜLETEI

A *szocioonomasztika* a társadalom és névhasználat kapcsolatrendszerével foglalkozik. Az onomasztika szoros kapcsolatban áll a szociológiával. A szociológia (társadalomtudomány) a társadalmi élet törvényszer ségeit, az onomasztika (névtudomány) a tulajdonnevek világát, a társadalom és névhasználat közötti összefüggéseket vizsgálja. A két tudományág (szociológia és onomasztika) megnevezésének vegyülésével keletkezett a szocioonomasztika terminus (vö. NICOLAISEN 1985). Az idegen eredet terminus ritkábban használatos a magyar névtudományban, a szláv és egyéb idegen nyelv névtani irodalomban gyakrabban találkozhatunk a szakkifejezéssel. A *szocioonomasztika* terminust a német HANS WALTER vezette be 1971-ben (FARKAS 2014: 17).

A tulajdonnevek létrejötte és módosulása els dlegesen társadalmi tényez k függvénye (KISS 1995: 278). Az ember amióta beszél, azóta megnevezi társait, a körülötte lév állatokat, helyeket, objektumokat. A névadás, névhasználat antropológiai jellegzetességnek tekinthet. A tulajdonnevek kialakulása valószínűleg egykorú a beszédképességgel (vö. HAJDÚ 2003a: 9).

A társadalom és névhasználat szoros összefüggését BENK LORÁND a következőképpen fogalmazta meg: A személynévvizsgálat a társadalmi tudományok sorának a többivel egyenérték tagja [í] a névadást nem lehet elszigetelten, csupán a nyelvi anyag alapján vizsgálni, hanem fel kell deríteni a nyelvi és névadásbeli jelenségek okait, indítékait, társadalmi alapjait [í] a személynévvadásban a társadalmi érintkezés egyik jelent s mozzanatát, eszközét és eredményét kell látnunk, s a személyneveket mint a társadalom termékeit kell szemlélnünk (BENK 1949b: 245-246).

A névhasználatot nagyfokú variabilitás, azaz változatosság, változékonyság jellemzi. Ahány nyelv, annyiféle névhasználat. A névkészlet variabilitására a névváltozatok sokasága is utal. A névhasználatot befolyásoló főbb tényez k közé tartozik az **id őtérőtársadalom** dimenziója.

Az id k során változik a névdivat, egyes nevek újonnan keletkezhetnek, mások pedig feledésbe merülhetnek. Az egyént életkorától függően eltérően hívhatják, és különböző közösségek tagjaként más-más megszólításokkal illethetik. Az emelkedő életkorral általában az egyén által használatos tulajdonnévkincs is növekszik. Az egyéni névkincsen belül megkülönböztethetünk aktív (gyakran használatos tulajdonnevek) és passzív (ismert, de a mindennapok során nem használatos nevek) réteget, amely az életkortól függően változhat.

A tér dimenziója, a területiség nagyban befolyásolja az eltér névhasználatot a világ különböző részein és egy állam határain belül is. Az egyes tájegységekre jellemző nyelvjárási sajátosságok a tulajdonnevekben is megjelennek. Egy adott területen élő kisebbség másképpen használhatja a neveket, mint a többségi nyelvet beszélő közösség.

A nevek összekötik az embert azzal a társadalommal, csoporttal, amelybe beleszületett, sőt számos esetben a szociális státusz szerepét is betöltik. VINCENT BLANÁR a tulajdonnév egyik fő funkciójaként említi a **társadalmi meghatározottságú identifikációt**, s a szociolingvisztikai jellegű névtani kutatásoknak fontos szerepet tulajdonít. A névrendszer alapvető dimenziói közé sorolja a társadalmi, időbeli (történeti) és areális (földrajzi) tényezőket. Ezek közül els sorban a társadalmi tényezők befolyásolják a névrendszer változásait (l.

BLANÁR 1996). A tulajdonnevek a társadalom termékei. A tulajdonnév mint nyelvi jel az ovó szociolingvisztikum (KISS J. 2001: 289).

A névtudományban gazdag hagyományai vannak a szocioonomasztikai kutatásoknak. HAJDÚ MIHÁLY említi, hogy a névtan olyannyira összefonódott a szociolingvisztikával (és a szociológiával), hogy elképzelhetetlen bármilyen jellegű jelenkori (de akár történeti) vizsgálat is a külön-külön kidolgozott, de egymáshoz nagyon nagy mértékben hasonló módszerek alkalmazása nélkül (HAJDÚ 2003a: 40).

A nyelvtudományon belül a társadalom és nyelvhasználat kapcsolatrendszerét a szociolingvisztika kutatja, amely érinti a tulajdonnév-használat témakörét is (l. KISS J. 1995: 278-287). A magyar névtudományi konferenciák közül elsőként az 1980 szeptemberében Veszprémben tartott III. Magyar Névtudományi Konferencia állította elő térbe a társadalom és névhasználat összefüggéseinek tárgyalását, a konferencia a „Név és társadalom” címet viselte (HAJDÚ és RÁCZ szerk. 1981). Újabban egyes szerzők áttekintették a szocioonomasztika (BAUKO 2011c), illetve azon belül a helynév-szociológia (GYÖRFY 2013) kutatási területeit.

A szocioonomasztika kutatási területei közé tartozik a névpolitika (a névhasználatot érintő törvényekkel foglalkozik), a névtervezés (a tulajdonnevek használatának tervezésével, problémáival foglalkozik), a kisebbségi névhasználat (a nemzeti kisebbségek, etnikumok névhasználatának sajátosságait kutatja), a névváltoztatás (a tulajdonnevek hivatalos úton való megváltoztatása), a névkontaktológia (a nyelvi kontaktusokból eredő névtani kérdéseket vizsgálja), a névdivat (általában tömeges méretű, társadalmi indítékú azonos vagy hasonló viszonyulás a tulajdonnevekhez), a névattitűd (az egyes embereknek, illetve csoportjainak nevekkal szembeni beállítottságát, hozzájuk való viszonyulását, róluk kialakult értékelő jellegű vélekedését jelöli); a szocioonomasztika továbbá a névhasználat és az életkor, nemek, felekezetek, társadalmi rétegek, csoportok stb. összefüggéseit vizsgálja.

A továbbiakban áttekintjük a szocioonomasztika kutatási területeit, melyek nem egymástól elszigetelt részterületek, hanem kiegészítik (gyakran átfedik) egymást, a tulajdonnevek társadalmi szempontok szerinti vizsgálatának egy-egy részkérdésével foglalkoznak. Az egyes kutatási területeket első sorban a szlovákiai magyarok névhasználatából vett példák segítségével szemléltetjük.

1. NÉVPOLITIKA

A **névpolitika** a névhasználatot érintő törvényekkel foglalkozik. Az egyes államok jogszabályai befolyásolják a névhasználatot a hivatalos (formális) szinten.

A történelmi változások következtében a 20. század folyamán több országhoz tartoztak a szlovákiai magyar települések. A 20. század elején az Osztrák-Magyar Monarchia részét képezték. Az első világháború után, 1920-ban a trianoni békeszerződés értelmében (az 1918-ban alakult) Csehszlovák Köztársasághoz kerültek. Szlovákia magyar lakta területeit 1938-ban a bécsi döntés eredményeképpen Magyarországhoz, majd a második világháborút követően, 1945-ben újból Csehszlovákiához csatolták. 1993-tól Szlovákia önállósulása után a Szlovák Köztársasághoz tartoznak a szlovákiai magyar települések.

Ezek a társadalmi változások a tulajdonnevek világában is tetten érhetőek, első sorban a személynevek anyakönyvi bejegyzését, a helynevek hivatalos használatát érintették. A vonatkozó névpolitikai, névtervezési kérdésekről több tanulmányban olvashatunk (vö. BAUKO

2011a, GYÖNYÖR 1987, HORONY Ó OROSZ Ó SZALAY 2012, LANSTYÁK 2000; LANSTYÁKÓ SZABÓMIHÁLY 2002; SZABÓMIHÁLY 2005, 2008; VÖRÖS F. 2004a, 2004b, 2007; VÖRÖS O. 2004, 2007; VÖRÖS O. Ó SIMON 2006; ZALABAI 1995).

A rendszerváltást követ népszámlálások mutatják a Szlovákiában él kisebbségek számarányának változását (l. 2. táblázat). A legutóbbi 2011-es népszámlálás szerint a lakosság 80,7%-a szlovák nemzetiségű. A többségi lakosságon kívül a következő kisebbségek élnek az országban: 8,5% magyar, 2% roma, 1% alatt a cseh, ruszin, ukrán, német, lengyel, horvát, szerb, orosz, zsidó, morva, bulgár és egyéb, 7% ismeretlen, nem vallotta be a nemzetiségét.

2.táblázat: Szlovákia lakosságának nemzetiségi megoszlása a 2011-es, 2001-es, 1991-es népszámlálási adatok alapján

A Szlovák Köztársaság népszámlálási adatai						
	2011		2001		1991	
	összlakosság	%	összlakosság	%	összlakosság	%
összesen	5 397 036	100,0	5 379 455	100,0	5 274 335	100,0
Nemzetiség						
szlovák	4 352 775	80,7	4 614 854	85,8	4 519 328	85,7
magyar	458 467	8,5	520 528	9,7	567 296	10,8
roma	105 738	2,0	89 920	1,7	75 802	1,4
ruszin	33 482	0,6	24 201	0,4	17 197	0,3
cseh	30 367	0,6	44 620	0,8	52 884	1,0
ukrán	7 430	0,1	10 814	0,2	13 281	0,3
német	4 690	0,1	5 405	0,1	5 414	0,1
morva	3 286	0,1	2 348	0,0	6 037	0,1
lengyel	3 084	0,1	2 602	0,0	2 659	0,1
orosz	1 997	0,0	1 590	0,0	1 389	0,0
bulgár	1 051	0,0	1 179	0,0	1 400	0,0
horvát	1 022	0,0	890	0,0	ó	ó
szerb	698	0,0	434	0,0	ó	ó
zsidó	631	0,0	218	0,0	134	0,0
egyéb	9 825	0,2	5 350	0,1	2 732	0,1
ismeretlen	382 493	7,0	54 502	1,0	8 782	0,2

Szlovákiában a legszámosabb kisebbséget a magyar nemzetiségű lakosok alkotják. A legutóbbi, 2011-es népszámlálás alapján az összlakosság 8,5%-a, 458 467 lakos vallotta magát magyar nemzetiségűnek, illetve 9,4%-a, 508 714 személy magyar anyanyelvűnek (mivel a népszámláláskor az 5 397 036 lakos közül 382 493 személy nem tüntette fel a nemzetiségét, valószínűleg, hogy a reális számarányok magasabbak lennének).

A többségi hatalom korlátozhatja a kisebbségi nyelv tulajdonnevek nyilvános használatát. Ezzel kapcsolatban születtek a **štáblaháborúo** és **šnévháborúo** kifejezések, amelyek a hely- és személynevek hivatalos használatára vonatkoztak. Szlovákiában a rendszerváltás után a 90-es években a szlovák nyelvtörvényre hivatkozva korlátozták a személynevek magyaros (illetve egyéb kisebbségek anyanyelvén történő) anyakönyvi bejegyzését és a kisebbségi helynevek használatát. Az ezzel kapcsolatos névpolitikai

kérdésekkel foglalkozik a ZALABAI ZSIGMOND által szerkesztett *ŠMit ér a nyelvünk, ha magyar?* A *Štáblaháború* és a *Šnévháború* szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból 1990-1994. című könyv, melyben a vonatkozó cikkek címei is utaltak a helyneveket érintő táblaháborúra és az ún. (személy)névháborúra: *Mi lesz a kétnyelvű feliratokkal?*; *Gútán születtem, nem Kolárovnán akarok meghalni*; *Név és er szak*; *Tart a névtábla-huzavona*; *A štáblaháború veszélyei*; *Eltávolították a magyar helységnévtáblákat*; *Eltűnnek a d l -, patak- és mez nevek*; *Magyar helységnévtábla Julcsi néni kertjében*; *Táblák tánca*; *Táblaeltávolítás = A demokrácia megsértése*; *Cirkusz nélkül a helységnévtáblákról*; *Tornalja még mindig nem létezik?*; *Nomen est omen, avagy nem ér a nevünk?*; *Tiltottak a magyar nevek?*; *Ábá vagy Csaba*; *Miklós-Mikulá-Duray?*; *Kiújult a névvita*; *ŠUtálom, ha -ovának szólítanak?*; *Mégis -ová nélkül?*; *Végre eldől: Nem lesz Jáno – a János*; *Törvénybe iktatják a magyar névhasználatot* (bővebben l. ZALABAI 1995).

A társadalmi változások a **személynevek** anyakönyvi bejegyzését is érintették, az államjogszabályai a névhasználatot a hivatalos (formális) szintéren befolyásolják. Szlovákiában a Tt. 300/1993. és 154/1994. számú törvényei (az utóbbi módosítását a 420/2006. számú törvény tartalmazza) szabályozzák a személynevek használatát.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 1993. szeptember 24-én adta ki a keresztnév- és családnévvel szülő 1993. évi 300. számú, többször módosított törvényt. A törvényben az áll, hogy mindenkinek kell viselnie keresztnév- és családnévvel. A keresztnév a családnévvel együtt minden ember identitásának szerves részét képezi, az egyén társadalomban való azonosításának alapvető jele.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa által 1994. május 27-én kiadott az anyakönyvekről szóló 154/1994. számú törvény (módosított változatát a 2006. évi 420. számú törvény tartalmazza) biztosítja a nem szlovák nemzetiségűek számára a családnév *-ová* toldalék nélküli bejegyzését, a kisebbségek számára a személynév anyanyelven való anyakönyvezését, illetve kérvényezhető a régebben szlovákul anyakönyvezett név anyanyelvi névalakra való átírása (vö. BAUKO 2011e, LANSTYÁKÓSZABÓMIHÁLY 2002; VÖRÖS F. 2011, 2013).

Az említett névhasználati kérdéseket a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa által elfogadott 1994. évi 154. számú anyakönyvi törvény rendelkezései szabályozzák. A nem szlovák nemzetiségű családnevének bejegyzése a nemre utaló szlovák végződés nélkül történik, ha a nem gyermek szülei a gyermek családi nevének anyakönyvezésekor kérik, továbbá ha a házasságkötés anyakönyvezésekor kéri, illetve ha az érintett a külön törvény szerint családnév-változtatásról rendelkező határozat bejegyzésével kapcsolatban kérelmezi. Az érintett személy írásbeli kérelmére a születési vagy házassági anyakönyvi kivonatában a családi nevet a nemre utaló szlovák végződés nélkül tüntetik fel. Kiskorú nem személy esetében a kérelmet a szülők nyújthatják be. A női családnév azonban a szlovák nyelvben a nemre utaló megfelelő végződéssel használatos.

Ha nem szlovák nemzetiségű személy keresztnéve az anyakönyvben szlovák névformában van bejegyezve, az érintett személy írásbeli kérelmére a születési anyakönyvi kivonatban keresztnévét anyanyelvi névformában tüntetik fel; ezt a tényt az anyakönyvbe bejegyzik. Minden további bejegyzés és tanúsítvány ezzel a névformával készül.

A **helynevek** használatát is törvényekkel szabályozzák. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 1994. évi 191. számú törvénye szól a településeknek nemzetiségi kisebbségi nyelven történő megjelöléséről. A település kezdetét és végét jelző önálló közúti jelző táblával történik azoknak a településeknek a megjelölése, melyeken az adott nemzetiségi kisebbség képviselőinek számaránya eléri a 20%-ot. A kisebbségi helynévtábla a hivatalos szlovák nyelvű közúti jelző tábla alatt helyezkedik el. Az államigazgatási szervek kötelesek a települések erre a törvény szerinti megjelölését biztosítani. A törvény melléklete tartalmazza az egyes települések nemzetiségi kisebbségi nyelvű megjelölését. A hivatalos kapcsolatokban, mint például a közokiratokon, a települési bélyegzőkön, a kartográfiai térképeken és a postaforgalomban a településnevek kizárólag hivatalos nyelven használatosak.

Az 1999. évi 184. számú a nemzetiségi kisebbségek nyelvének használatáról szóló törvény szerint a települési önkormányzat a saját területén az utcaneveket és más helyi földrajzi jelöléseket kisebbségi nyelven is feltüntetheti.

A nevelésről és oktatásról szóló 245/2008 számú törvény (iskolaügyi törvény) 13. §-a foglalkozik a tankönyvek, tanszövegek és munkafüzetek névhasználatával. A nemzeti kisebbséghez, illetve etnikai csoporthoz tartozó gyermekek és tanulók az anyanyelvükön való oktatáshoz való jogának megfelelően a 12. § 3. bekezdés szerint a tankönyvekben a földrajzi nevek kétnyelvűen feltüntetendők, első helyen a nemzeti kisebbség nyelvén, másodsorban pedig zárójelben, illetve kötőjel után államnyelven, és a tankönyv végén található szótár formájában a nemzeti kisebbség nyelvén és államnyelven feltüntetett földrajzi nevek jegyzéke.

Az **intézménynevek** is fel lehetnek tüntetve a kisebbségi településeken a kisebbség nyelvén. Az oktatásügyi államigazgatásáról és az iskolák önkormányzatáról szóló 596/2003 számú törvény 21. §-ban olvashatunk az iskolák, oktatási intézmények, gyakorló oktatási központok vagy gyakorló oktatási munkahelyek megjelöléséről. Annak az iskolának az esetében, amelyben a nevelési-oktatási tevékenység kizárólag kisebbségi nyelven folyik, az iskola megnevezésében fel kell tüntetni az iskola tanítási nyelvét, az iskola fajtáját és típusát pedig szlovák nyelven és az adott kisebbség nyelvén kell feltüntetni. Ha az iskola székhelye olyan településen van, ahol a kisebbséghez tartozó személyek a lakosság legalább 20%-át teszik ki, a székhelyet a kisebbség nyelvén is fel kell tüntetni.

2. NÉVTERVEZÉS

A **névtervezés** a tulajdonnevek használatának tervezésével, problémáival foglalkozik. Az anyanyelvi névhasználatot nyelvtervezés, nyelvi ismeretterjesztő tevékenységgel lehet terjeszteni. Ezt a célt szolgálja a *„Nyelvi jogok Szlovákiában. Anyanyelv-használati útmutató”* című kiadvány, amely a kisebbségi tulajdonnév-használatra vonatkozó legalapvetőbb törvények ismertetését is tartalmazza (CÚTH és HORONY és LANCZ 2012).

A névtervezés fontos területe a **névhatártalanítás**, amely a határon túli tulajdonnevek használatának fokozatos kiterjesztését, mind Magyarországon, mind pedig az utódállamokban elfogadható és használható kodifikációját szorgalmazza (például SZABÓMIHÁLY 2007a, VÖRÖS F. 2007a). Szlovákiában a Gramma Nyelvi Iroda kisebbségi intézményként foglalkozik a magyar tulajdonnevek standardizálásával és kodifikálásával. Kisebbségi környezetben a névtervezésnek figyelembe kell venniük a magyarországitól eltérő társadalmi,

politikai és nyelvi körülményeket. A kisebbség által használatos tulajdonnevekről írott tanulmányokon, nyelvi/névtani tanácsadáson túl kívánatos lenne, hogy a szlovákiai magyar nyelvészek is részt vehessenek a személy-, hely- és intézménynevek használatát érintő standardizálási folyamatokban, a vonatkozó kérdésekkel foglalkozó döntéshozó testületek munkájában.

A **tulajdonnevek standardizációja** elsősorban a hivatalos szintéren való használatukat érinti. A *standard, standardizált/sztenderd, sztenderdizált tulajdonnév* szinonimájaként a *hivatalos név, hivatalos tulajdonnév (hivatalos személy-, hely-, intézménynév)* kifejezés is használatos a névtani irodalomban. A sztenderdizáció célja a névhasználat szabványosítása, egységesítése. A hatósági szabályozás, a standardizálás biztosítja a tulajdonnév alaki állandóságát.

A standardizációnak LANSTYÁK ISTVÁN (2009: 11) szerint kétféle (egymással szoros összefüggésben lévő) megvalósulási formája lehetséges: 1. A standardizálódás az a spontán folyamat, melynek során egy nyelv különféle változataiból bizonyos elemek és formák egyre inkább használatosak lesznek a formális írott (és formális beszélt) nyelvben, míg mások ezzel párhuzamosan kiszorulnak belőle. 2. A standardizálás a standard nyelvváltozat létrehozására, illetve továbbfejlesztésére irányuló tudatos nyelvalkító törekvéseket foglalja magába. A standardizálás egyik fontos eszköze a kodifikáció, a standard normájának rögzítése szótárakban, nyelvtanokban, helyesírási szabályzatokban, nyelvhasználati kézikönyvekben.

A tulajdonnevek (a köznevekhez hasonlóan) sztenderdizálásának a következő kritériumoknak kell megfelelnie: 1. Rendszeresség a nyelvi, rendszerbeli elfogadhatóság, 2. Adekvátság a funkcionális elfogadhatóság, 3. Normativitás a társadalmi elfogadhatóság. Fontos, hogy az adott tulajdonnév minél jobban beleilleszkedjen a névrendszerbe, és a beszélő közösségben betöltse funkcióját, elfogadható legyen (L. MISAD 2012: 55).

Kisebbségi környezetben a tulajdonnevek nagy része két (vagy több) párhuzamos nyelvi formában él. A szlovákiai magyarok által használatos magyarószlovák kétnyelvű névpárokon kívül sok olyan tulajdonnév is létezik, amelyeknek a másik nyelvben nincs megfelelője, illetve mindkét nyelvben azonos alakváltozatban használatos. A magyar tulajdonnevek (pl. intézménynevek) szlovák megfelelőinek megalkotásakor (és fordítva) fordítási problémákra is szükség van. A nevek másik nyelvbe történő átültetésekor az alkalmazható problémák a fordítás teljes hiányától (a névalak változtatás nélküli átvitele a forrásnyelvből a célnyelvbe) a névformaer teljes átalakítását eredményező modifikációig terjedő skálán helyezkedhetnek el (vö. BÖLCSKEI 2010b: 246). Az adekvátság kritériumával összekapcsolható a kölcsönös megfeleltetés elve is, ami arra utal, hogy a kisebbségi és államnyelvi tulajdonnévformák kölcsönösen adekvát módon feleljenek meg egymásnak. Kisebbségi helyzetben a tulajdonnevek kodifikációjának akkor van igazán jelentősége, ha a rögzített névalakokat az adott beszédközösség irányadónak, követendőnek tartja, főként a közigazgatás, oktatás, közélet és tudományok terén (LANSTYÁK 2002: 166).

Említettük, hogy az anyanyelvi névhasználatot névtervezés, névmenedzsel tevékenységgel lehet terjeszteni. A kisebbségi (anyanyelvi) névtervezés elsősorban a személy-, hely- és intézménynevek használatát érinti.

A **kisebbségi (anyanyelvi) személynévtervezés** egyik módja lehet Szlovákiában egy (általában tervezett, előkészületben lévő) magyarószlovák keresztnévszótár megalkotása, amely útmutatóként szolgálhat az anyanyelvi névtervezéshez, a szlovákiai magyarok

személyneveinek anyanyelven történő anyakönyvezéséhez. A keresztnévszótárakat a szlovákiai magyar településeken az anyakönyvi hivatalokban is használhatnák segédeszközként.

Számunkra mintaként szolgálnak a már megjelent keresztnévszótárak is. A magyar keresztnévszótárakat többek között FARKAS TAMÁS tekintette át és jellemezte tanulmányaiban (FARKAS 2006). A máig alapm.ként közismert magyar keresztnévszótár, LADÓ JÁNOS *Magyar utónévkönyve* című műve 1971-ben jelent meg; későbbi kiadása is elkészült (LADÓ ÉS BÍRÓ 1998). Rövidre fogott névcikkekben a legfontosabb információkat közli: eredet, jelentés, beczés és rokon nevek, névnap. Az egynyelvű keresztnévszótárak fontos típusát alkotják az ismeretterjesztő jellegű, enciklopédikus tartalmú művek. Ezek közé tartozik FERCSIK ERZSÉBET ÉS RAÁTZ JUDIT *Keresztnevek enciklopédiája* című kötete (FERCSIK ÉS RAÁTZ 2009). Névcikkei a következőket tartalmazzák: eredet és jelentés; védőszent, névnap, gyakoriság; beczés, rokon név, női-férfi névpárok, idegen nyelvi megfelelések; elfordulásai családnévként, híres emberek nevéként, a művészetben, helynévként, a népszokásokban, a frazeológiában, névcsőfólkban, köznevesült alakokban. A részletes kifejtésre való tekintettel névanyaga a Magyarországon leggyakrabban viselt 100 010 férfi-, valamint női névre korlátozódik, mely ugyanakkor a lakosság kb. 85%-ának névanyagát öleli fel. A szótári anyagot naptár, névstatisztikák és névmutató egészítik ki. A kétnyelvű keresztnévszótárak típusát képviseli egy szakszerű magyaró angol/angolómagyar névszótár (HAJDU 1983), mely a magyar nevek mellett azok kiejtését, etimológiáját és beczését is tartalmazza. A nemzetiségi keresztnévanyag összeállítását a magyarországi kisebbségi önkormányzatok végezték el a közelmúltban. A német nemzetiségé önállóan, majd a többi 12 kisebbségé együtt, közös kiadványban jelent meg (S. DÁVID szerk. 2004). Az egyes nemzetiségi fejezetek kidolgozottsága változó, de a név eredeti alakja mellett rendszeresen közlik annak fonetikus átírását, magyar megfelelőjét, eredetét és jelentését, többnyire pedig beczését, névnapját és egyéb (pl. művelődéstörténeti, híres névviselőkre vonatkozó) megjegyzéseket. FARKAS TAMÁS egyik tanulmányában megjegyzi (FARKAS 2012), hogy a kisebbségi magyar névhasználatra órány a körülményekre, államnyelvi megfeleléskre órány is tekintettel lévő magyar keresztnévkönyv típusának is lenne létjogosultsága, első sorban természetesen a határokon túli magyar lexikográfiában.

A **helységnevek** használatát a vonatkozó névtörvények szabályozzák. Az 1994-es táblatörvény melléklete hiányosan tartalmazta a kisebbségi nyelveken megjelölhető (több esetben hibás helyesírással lejegyzett) települések jegyzékét, nem tüntette fel a szlovák személyiségekről elnevezett településeket (pl. *Ógyalla / Hurbanovo, Párkány / Turóvo*). Az újabban jóváhagyott 2011-es helységnévjegyzék (a kormányhatározat száma 534/2011) kisebb módosításokkal az 1994-es helységnévjegyzékben szereplő névváltozatokat ismétli meg (a helyesírási és egyéb hibák nélkül), s az akkori jegyzékben hiányzó helységneveket is feltünteti (lásd továbbá SZABÓMIHÁLY 2011a).

A szlovákiai magyar helységnevek standardizálásakor alkalmazott elveket SZABÓMIHÁLY GIZELLA (2013) foglalta össze. 2011. május 25-én fogadta el a Szlovák Nemzeti Tanács a kisebbségi nyelvhasználati törvény (1999. évi 184. számú törvény) újabb módosítását, a 2.§ (2) bek. értelmében kormányrendelet szabályozza a törvény hatálya alá tartozó települések kisebbségi nyelvű megjelölését. A kormányrendeletet a kisebbségi biztos hivatala készítette el: első lépésként kérdőívet küldtek szét az érintett települések önkormányzatainak, amelyben többek között rákérdeztek arra is, hogyan nevezik helyben

a települést, illetve milyen névforma szerepel a település elejét és végét jelző közlekedési táblán. A másik lépés az volt, hogy szlovákiai magyar szakértők kb. 1 létrehoztak egy munkacsoportot, amelynek feladata a kormányrendelet mellékletében publikálandó településnév-jegyzék összeállítása volt (a munkacsoport tagjai KOVÁCS B. ISTVÁN, OROSZ ÖRS, ÖLL S LÁSZLÓ, SIMON ATTILA, SZABÓMIHÁLY GIZELLA, VÉGH LÁSZLÓ voltak). Az önkormányzatoktól visszaérkezett válaszokat, valamint a különböző történeti és mai forrásokból adathozható magyar településnév-változatokat figyelembe véve a munkacsoport az alábbi alapelveket fogalmazta meg:

a) A helységnevek a magyar helységnevérendszer részét képezik, ezért a magyar helységnevéadás szabályait kell rájuk alkalmazni; azokat a névalakokat kell kiválasztani, amelyek történelmileg adatoltak és egyben helyben használatosak is.

b) A tulajdonnév egyik fontos funkciója az egyedítés és az azonosítás, azaz hogy egy tulajdonnév egy jeltárgyat (objektumot, entitást) nevezzen meg, ezért a magyar helynévéadás hagyományos alapelve a homonímia kizárása, ezen alapult az 1898-ban indult helységnevérendezés is. Ekkor kapott eltagot számos magyarlakta szlovákiai település.

Azokban az esetekben, ha a magyar névterületen belül (Magyarországon és a környező országokban) van azonos alakú vagy utótagú név, akkor a törzskönyvezés során megállapított (az 1913-as vagy az 1944-es helységnevévtárban szereplő) névformát kellene támogatni. Ide tartoznak elsősorban is a magyar törzsnévet tartalmazó nevek, a *Gyarmat, Kürt, Keszi, Megyer* stb. és a véd-szent nevet tartalmazó nevek, a *Péter, Pál, Szentpéter, Szentmihály* stb. ó, ugyanis ezekből a magyar névterületen belül sok van.

c) A visszaküldött kérdésekben látható, hogy egyes esetekben a szlovákkal megegyező szerkezetű változatot támogatják helyben. Ezzel kapcsolatban fontos tudatosítani, hogy ezek a szlovák nevek döntően másodlagosak, és nagyrészt mesterségesen alkották meg őket, hiszen nem lévén helyben szlovák lakosság, nem is lehetett természetesen kialakult szlovák neve a településnek. A magyar név viszont mindig természetes névéadás következménye, még ha az eltagot hivatalosan állapították meg, akkor is fontos volt a megfelelő motiváció és a szabályosság. A magyar névforma kiválasztásakor tehát a szlovák név figyelembevétele csak másodlagos szempont lehet.

d) A helységnevek írásakor a jelenleg hatályos helyesírási szabályzat szerint kell eljárni, vagyis nem lehet a névben olyan betűkapcsolat, amelyet ma már nem használunk, ilyen például a *cz* a *c* hang jelölésére (pl. *Licze*) vagy a *th* a *t* hang jelölésére (pl. *Path*). A helységneveket a magyarban egybeírjuk, tehát az 1994-es jegyzékben és a visszaérkezett kérdésekben is szereplő különírt *Perény-Hím* és *Szádudvarnok-Méhész* alakok nem jöhetnek szóba.

e) Tekintettel arra, hogy a magas hangrendű magánhangzókat (*i-í, ö- , ü-*), valamint a *-fala/-falva* utótagot tartalmazó nevek esetében mind történetileg, mind jelenleg nagyfokú változatosság mutatkozik, további vizsgálatokat kellene végezni a tekintetben, hogy helyben mely alakot használják. A helyben használt vagy esetleg preferált névforma kiválasztásakor magyar anyanyelvű, magyar iskolát végzett, magyar kulturális vagy oktatási területen tevékenykedő adatközlő véleménye a mérvadó. Ezért nem elég megkérdezni a községi hivatalt (lehet, hogy nincs is ott nyelvi kompetens személy), hanem a helyi vagy a járási Csemadok-szervezetet, a pedagógusszövetséget vagy ha református községről van szó, az egyházközséget.

A kulturális minisztérium ellenkezése miatt nem sikerült elfogadtatni azokat az eltagos neveket, amelyek egyértelműen a 20. század eleji törzskönyvezés során bűlték el taggal, ide tartoznak a *Pozsonyeperjes*, *Nemeskosút*, *Nemesradnót* nevek, annak ellenére, hogy a *Pozsonyeperjes* és a *Nemesradnót* formához a helyiek is ragaszkodtak.

Az 1994-es helységnévjegyzékhez képest néhány település esetében sikerült a jegyzékbe felvenni a megkülönböztető eltagot tartalmazó nevet, ilyen pl. *Nagymad* (1994: *Mad*), *Kisóvár* (Starý Hrádok, 1994: *Óvár*). Más esetben a szlovák név és a régi magyar standardizált név egymást támogató hatása érvényesült: a korábban önálló *Alsóvárad* és *Felsővárad* községeket 1944-ben *Barsvárad* néven összevonták, 1948-ben az összevont település szlovák neve *Tekovský Hrádok* lett (*Bars* megye szlovák neve *Tekov*, vagyis a szlovák eltag a magyar lefordításával keletkezett). Az 1994-es helységnévjegyzékben a *Várad* név, a 2011-es kormányrendeletben pedig a község indítványára a *Barsvárad* szerepelt. Bár a munkacsoport a szlovák név lefordításával létrehozott *Gömörliiget* és *Gömörfalva* nevek megváltoztatását javasolta, helyben ezt nem támogatták, ezért ezek a nevek megmaradtak, akárcsak a szlovák mintára alakult *Kaposkelecsény* (*Kapu-ianske Kápoly*, 1943: *Nyarádkelecsény*, 1994: *Kelecsény*).

Az 1994-es jegyzékben nem szerepel, a szlovák személyiségekre elnevezett települések is felkerültek a jegyzékbe, pl. *Ógyalla* (Hurbanovo), *Párkány* (Púrovo), *Szete* (Kubáovo). Ebben a csoportban az 1913-as helységnévjegyzékhez képest egy eltérés van: a ma szlovákul *Matú-kovo*-nak nevezett falunak a törzskönyvezéskor a *Taksonyfalva* nevet állapították meg, ez azonban helyben nem használatos, ezért is szerepel az új, 2011-es jegyzékben a *Taksony*. Összességében megállapítható, hogy az említett okok miatt a 2011-es helységnévjegyzék eltérésekkel az 1994-es helységnévjegyzékben szereplő névváltozatokat ismétli meg (a helyesírási és egyéb hibák nélkül), viszont csökkent a homonimák száma, legalábbis a mai Magyarország és a környező országok területén ma is ténylegesen használt magyar nevek tekintetében, továbbra is ilyen homonima pl. *Szentpéter* (Svätý Peter), *Bese* (Beša), *Fegyvernek* (Zbrojníky), *Baracska* (Bardoovo), *Taksony* (Matú-kovo).

A szlovákiai magyar településeken az **intézménynevek** kétnyelvűen szerepel(het)nek (vö. MISAD 2005, 2012, 2014). Az 1989-es rendszerváltozásig a szlovák nyelv megnevezéshez igazodó, annak lefordításával keletkezett intézménynevek domináltak. Ugyanannak az intézménynek az eltérő fordításoknak köszönhetően több magyar változata is használatos lehetett. Az utóbbi évtizedekben létrehozott magyar intézmények, szervezetek névadására jellemző, hogy gyakran magyar személyiségek nevét veszik fel. A rendszerváltozást követően több szlovákiai magyar iskola kérvényezte az intézmény magyar megnevezésének megváltoztatását, s többnyire a régióhoz kötődő, vagy a magyar történelemből ismert személyiség nevét vette fel az intézménynévbe: pl. *Corvin Mátyás Alapiskola* (Somorja), *Hetényi János Alapiskola és Óvoda* (Ekel), *Vámbéry Ármin Gimnázium* (Dunaszerdahely), *Szenczi Molnár Albert Gimnázium* (Szenc).

A szlovákiai magyar nyelvhasználatban a szlovákiai magyar sajtónak köszönhetően vált közhasználatúvá néhány olyan intézménynév, amely a szlovák megnevezés tükörfordításaként keletkezett anélkül, hogy az újságírók, illetve a beszélők ismerték volna az illető intézmény magyarországi nevét, pl. szlovákiai magyarban: *Legfelső Ellenőrzési Hivatal / Legfelső Ellenőrzési Hivatal* (*Najvyšší kontrolný úrad*) és a magyarországi magyarban: *Állami Számvevőszék*. A kodifikációnak arra kellene törekednie, hogy amikor csak lehetséges, a

magyarországi nyelvváltozatban használt formát rögzítse. A fogalmi szinten jelentkező eltérések esetében azonban ez nem lehetséges, így ilyenkor a szlovák megnevezés figyelembevételével próbálták meg kialakítani a magyar nevet (pl. *In-titút pre verejně otázky o Közérdek Kérdések Intézete*). A szlovákiai intézmények magyar nevének standardizálására szolgál a Gramma Nyelvi Iroda által összeállított szlovákómagyar intézménynévjegyzék (l. MISAD 2012).

A névtervezéssel kapcsolatban kutatási projektek is születhetnek. A határon túli kutatóhelyek (b vebben l. CSERNICSKÓ ó PAPP ó PÉNTEK ó SZABÓMIHÁLY 2005: Ukrajna, Szerbia és Montenegró, Románia, Szlovákia; KOLLÁTH ó Z. SZENTESI ó SZOTÁK 2005: Szlovénia, Horvátország, Ausztria) együttműködésével valósult meg a tulajdonnevek határtalanításával és standardizálásával kapcsolatos ŐA korpusztervezés problémái kétnyelvű ségi helyzetben Ő megnevezés projekt az MTA Domus pályázat keretében 2010-ben. A program felel se SZABÓMIHÁLY GIZELLA, a Gramma Nyelvi Iroda (Szlovákia) vezető je volt. A kutatásnak a Termini-kutatóhálózathoz tartozó m helyekb l a következő résztvev i és régiós koordinátorai voltak: Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Románia): BARTOS-ELEKES ZSOMBOR, CSOMORTÁNI MAGDOLNA, ERDÉLY JUDIT; Gramma Nyelvi Iroda (Szlovákia): MISAD KATALIN, SZABÓMIHÁLY GIZELLA; Hodinka Antal Intézet (Ukrajna): HÍRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA; Imre Samu Nyelvi Intézet (Ausztria): HORVAT LIVIJA, KELEMEN LÁSZLÓ, KOVÁCS LEA; vajdasági munkatárs: MOLNÁR CSIKÓS LÁSZLÓ. Két f bb altémában történt a kutatás, s résztvev k az eredmények hasznosítását a következő kben jelölték meg:

1. A Kárpát-medencei magyar helynévanyag újraprofilizálása

Ha valóban sikerül egységes, minden érintett fél részére elfogadható helynévanyag létrehozni, els sorban egyszer bbé válik az adatbázisokban való keresés, a település azonosítására nemcsak a többségi név, hanem a magyar név is alkalmas lesz (vannak olyan települések, amelyek különböző magyarországi és határon túli adatbázisokban különböző neveken szerepelnek, ezért lényegében azonosíthatatlanok magyar nevük alapján). A jegyzék révén valószínűleg javul e magyar helynevek ismertsége mind Magyarországon, mind az érintett országokban élő magyarok körében. Mindez a magyar helynévanyag rehabilitációját és stabilizálódását hozza magával.

2. Intézménynév-standardizálás kisebbségi helyzetben

Az egységes intézménynév-jegyzékek segítséget nyújtanak a fordítóknak, a sajtó munkatársainak, a közigazgatásban dolgozóknak stb. abban, hogyan említsenek magyarul egy-egy intézményt. Mindez a jelenlegi bizonytalanságot okozó változatosság csökkenését eredményezi majd, miáltal megszilárdul a magyar intézménynév (illetve annak rövidítése), ennek következtében az adott régióban élő magyarok körében a magyar név elterjed, s felváltja a jelenlegi államnyelvi nevet.

3. KISEBBSÉGI NÉVHASZNÁLAT

A **kisebbségi névhasználat** kutatása a nemzeti kisebbségek, etnikumok névadási, névviselési sajátosságaira irányul, amely eltér(het) az államnyelvitől. A tulajdonneveknek az identifikáló, differenciáló funkciójuk mellett identitásjelölő szerepük van, hiszen a kisebbségi környezetben az egyén, illetve közösség etnikai identitására is utal(hat)nak.

Magyarország határain túl, a Kárpát-medencében kisebbségként él magyarság névhasználatára jellemző a kétnyelvűség, hiszen kétnyelvű közösségként a tulajdonneveket nemcsak kisebbségi nyelv (anyanyelvi), hanem államnyelvi formában is használják.

A kétnyelvű tulajdonnév-használat a kisebbségi magyar településeken a *nyelvi tájkép* részét alkotja. Az adott terület, régió vagy városi agglomeráció *nyelvi tájképét* a hivatalos útjelző táblák, a reklámtáblák, utcanevek, helynevek, kereskedelmi egységek feliratai és kormányzati épületek hivatalos táblái adják (LANDRY ó BOURHIS 1997: 25). A névtáblák, feliratok információt közölnek az idegenek számára a lakosság nyelvi összetételéről, a nyelvek státusáról, a nyelv- és névpolitikáról (I. BARTHA ó LAIHONEN ó SZABÓ 2013, LAIHONEN 2012, 2013).

A *névszemiotikai tájkép*et a névtáblákon, a köztereken lévő feliratokon, különböző felületeken (pl. plakátokon, falfelületeken, sírköveken, táblákon) szereplő tulajdonnevek (elsősorban személy-, hely-, intézménynevek) alkotják.

A névszemiotikai tájkép kialakításában az állam(igazgatás), az önkormányzatok, a vállalkozói és a civil szféra is szerepet játszik. A kétnyelvű névszemiotikai tájkép a társadalom és névhasználat szoros kapcsolatára utal. Az államnyelvi kisebbségi nyelv névpárok megjelenését, a tulajdonnevek hivatalos használatát a névtörvények befolyásolják. Kétnyelvű környezetben a kisebbségi (magyar) nyelven feltüntetett tulajdonnevek (egyéb feliratok) növelik a magyar nyelv presztízsét. A névtáblákon a hatalmi helyzetben levő nyelvre általában felül vagy elől van, illetve nagyobb méret is lehet.

A kétnyelvű névtáblák értelmezésében fontos a kulturális, történelmi, politikai, társadalmi összefüggések megértése, a látható, vizualizált kép létét meghatározó okozati háttér feltárása.

Az utóbbi években egyes szlovákiai magyar többségű településeken a magyar identitású jogi és természetes személyeknek, a helyi (jórészt magyar nemzetiségű) képviselőkből álló önkormányzatoknak köszönhetően terjed az anyanyelvi névhasználat, gyakrabban jelennek meg magyar nyelvű feliratok.

1. Személynév-szemiotikai tájkép

A különböző névtáblákon, plakátokon, feliratokon feltüntetett személynevek kisebbségi környezetben variábilis képet mutatnak.

A névtáblákon kettős személynévhasználat is előfordulhat. A komáromi *Duna Menti Múzeum* épületén van elhelyezve az az emléktábla, amelyen a következő szöveg olvasható: *V tejto budove tvoril a u il / Ebben az épületben alkotott és tanított / Karol HARMOS Károly / akademický maliar ó fest m vész* (a komáromi katolikus temetőben található sírján a *Harmos Károly* /1879-1956/ név szerepel). A személynév szokatlan változatban szerepel a táblán: a két keresztnév közé ékeletlen a családnév, az első helyen áll a magyar keresztnév szlovák névpárja (*Karol*), ezt követi a családnév (*Harmos*), majd a magyar keresztnév (*Károly*). A hibrid, két nyelvű névelemből álló névalak egyszerre idézi fel a személynév szlovák és magyar változatát is.

1. kép: Harmos- emléktábla (Komárom)

Az el z szokatlan megoldáson kívül jellemz bb, hogy a személynév szlovák szöveggörnyezetben szlovákos sorrendben, a magyar kontextusban magyaros sorrendben szerepel. A nagykürtösi evangélikus templom falán a következ felirat látható: *D a 17.1.1847 tu pokrstili / ve kého ma . spisovate a / Kálmána Mikszátha / 1847.1.17-én / itt keresztelték meg / Mikszáth Kálmán / nagy magyar író / Palóc Társaság 2000 CSEMADOK* (a nagykürtösi evangélikus templom anyakönyvi kivonatában a nagy palóc író neve *šMixádt Kálmányö* alakban található).

2. kép: Mikszáth- emléktábla (Nagykürtös)

Vannak olyan emléktáblák is, melyeken a személynév csak egyszer van feltüntetve. A komáromi Tó utcában a kétnyelv emléktáblán a magyar nyelv szövegrész megelőzi a szlovák nyelv t (l. 3. kép): *Ezen Tó utcában szerezte / 1849-ben a Klapka-indulót / Egressy Béni / v tejto Jazernej ulici komponoval / v roku 1849 Klapkov pochod / J.E. 2001*. A táblán lévő személynév mintegy összeköti a magyar és szlovák nyelv szöveget, kizárólag magyaros formában használatos, míg a zeneszerző m ve kétnyelv en.

3. kép: Egressy-emléktábla (Komárom)

2. Helynév-szemiotikai tájkép

Szlovákiában azokban a magyarlakta településeken, ahol a helyi kisebbség meghaladja a lakosság 20%-át, a helységnevet magyarul a település kezdetét és végét jelző közúti táblán (kék színű alapon fehér betűvel) a település szlovák neve alatt kell feltüntetni.

4. kép: Kétnyelvű helységnevtábla

Amennyiben a hivatalos településnév homonim, szükség van az egyéb elemekkel való megkülönböztetésére. *Komárom* két szomszédos település azonos magyar hivatalos neveként létezik, az államhatárok módosítását követően Trianon után az egyik Szlovákiához, a másik Magyarországhoz tartozik. A magyarországi Komáromban névtáblák jelzik az irányt a szlovákiai városba: ezeken a *Révkomárom*, illetve *RévkomáromóKomárno* felirat szerepel. A szlovákiai testvérváros hivatalos kétnyelvű neve: *KomárnoóKomárom* (l. 4. kép). A két település megkülönböztetésére az élő nyelvben és írásban egyaránt használatos egyéb alakváltozatokkal azonosítják a helységet: *Észak- és Dél-Komárom*. A beszélt nyelvben a *szlovákiai Komárom / magyarországi Komárom*, illetve *Túl-Komárom / túl-komáromi* megnevezés is használatos határon túli, Dunán túli jelentésben mindkét városra (A szlovákiai magyar beszél k/egy része/, ha *Révkomáromban* tartózkodnak a magyarországi

vároست értik alatta, amennyiben *Dél-Komáromban* vannak, a szlovákiai településre gondolnak).

A helyi lakosok a kétnyelv helységnév közül a település magyar nevének használatát preferálhatják az adott helységben. Példaként említeném *Bart / Bruty* községet, amelyben a 2011-es népszámlálás alapján a lakosok több mint 90%-a magyar nemzetiség. A magyarlakta település kezdetét és végét jelző közúti táblán a kétnyelv helységnév szerepel. Ezen kívül a faluban található egy virágokból kirakott magyar nyelv *Bart* feliratot (l. 5. kép). A piros-fehér-zöld színű felirat Magyarország állami színeit idézi fel, s a helyi lakosok magyar identitásáról árulkodik. A faluba vezető út melletti faoszlopon kétnyelvű üdvözlőtábla van, de a helységnévnek csak a magyar neve szerepel rajta: *Üdvözöljük falunkban / Bart 1223 / Vítame vás v obci*. A községre készült képeslapok többségén a magyar *Bart* megnevezés szerepel, s csak ritkábban a kétnyelvű helységnév, akkor is a magyar név áll az első helyen: *Bart ó Bruty*.

5. kép: Virágokból kirakott magyar helységnév (Bart)

A magyar helységnevek használhatók a hivatalos iratokon, a vasút- és autóbusszállomásokon, valamint egyéb táblákon. A gyakorlatban azonban nem mindenütt érvényesül a kétnyelvű helységnévhasználat. Az autóbusszállomáson a helységnevek kétnyelvűen (pl. Komáromban) és egynyelvűen/szlovákul (pl. Érsekújvárott) is szerepelhetnek. A vasútállomásokon kevés helyen található magyar helységnévtáblák. Azokat, amelyeket kihelyeztek az aktivisták (a *Kétnyelvű Dél-Szlovákia* mozgalom aktivistái igyekeznek felhívni a figyelmet az anyanyelven történő vizuális nyelvhasználat lehetőségére), gyorsan eltávolították a közterület-kezelők. Ezek után az aktivisták néhol a vasútállomás épületének a falára írták rá festékkel a magyar helységnevet, vagy magánterületen (pl. az állomás melletti kertben) helyezték el a feliratot.

Az 1999. évi 184-es számú kisebbségi nyelvhasználati törvény szerint a települések (a magyarlakta település önkormányzatának döntése alapján) az utcaneveket és más helyi földrajzi jelöléseket, helyneveket kisebbségi nyelven is feltüntethetik. A közösség etnikai identitásának erősségét mutató jelként értelmezhető, ha a kétnyelvű utcanevtáblákon az első helyen szerepel a magyar név. Tudomásom szerint csak egyetlen szlovákiai magyar településen, Nyékvárkonyban van az első helyen a magyar megnevezés az utcanevtáblákon.

Azokban a falvakban, ahol a magyar ajkú lakosság többségben van, ott a magyar utcanevek az els dlegesek, majd ezeket fordítják le szlovák nyelvre.

6. kép: Kétnyelv magyarószlovák utcanévtábla (Nyékvárkony)

3. Intézménynév-szemiotikai tájkép

A szlovákiai magyar településeken az intézménynevek is kétnyelv en szerepel(het)nek (vö. MISAD 2012). A magyar nyelv megnevezés ó ugyanakkora nagyságú bet kkel, illetve azonos bet típussal szedve ó többnyire az intézmény szlovák neve után következik (pl. *Jókaiho divadlo v Komárne ó Komáromi Jókai Színház, Obecný úrad ó Községi Hivatal /Magyarországon a Polgármesteri Hivatal megnevezés használatos/, Matri ný úrad ó Anyakönyvi Hivatal). Az intézmények épületén/épületében a névtáblákon vagy közelükben különböz szimbólumok (pl. Szlovákia/az adott település címere) is szerepelhetnek.*

Arra is van példa, hogy a névtáblán a magyar megnevezés megelőzi a szlovák névpárját (pl. *A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete ó Kultúrny in-titút Ma arskej republiky, Szövetség a Közös Célokért ó Združenie za spoločné ciele*).

7. kép: Kétnyelv magyarószlovák intézménynév (Pozsony)

Az utóbbi évtizedekben létrehozott magyar intézmények, szervezetek névadására jellemző, hogy gyakran magyar személyiségek nevét veszik fel. A rendszerváltozást követően több szlovákiai magyar iskola kérvényezte az intézmény magyar megnevezésének megváltoztatását, s többnyire a régióhoz kötődő, vagy a magyar történelemből ismert magyar személyiség nevét vette fel az intézménynévbe (pl. *Selye János Gimnázium* /Komárom/, *Döme Károly Alapiskola* /Izsa/ ó az *alapiskola* –általános iskola– közzszo a szlovákiai magyar standard része, a szlovák *základná škola* tükörfordításaként keletkezett).

Egyes intézmények hivatalos neve csak szlovák nyelvű. Lehet ugyan magyar névpárja, de ez magyar nyelvű kontextusban fordul csak elő. Példaként említeném, hogy a nyitrai egyetem névtábláin kizárólag az *Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre* szlovák megnevezés található. A szlovák megnevezés magyar névpárja a *Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem*. Az intézménynév az egyetem által kiadott magyar nyelvű kiadványokban (pl. könyvek borítóján, szórólapokon), illetve honlapján (<http://www.fss.ukf.sk/hu/>) kétnyelvűen vagy egynyelvűen (csak magyarul) is szerepel. Az egyetem egyik karának épületén kétnyelvű szlovákómagyar felirat olvasható (l. 8. kép): *Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF / Közép-európai Tanulmányok Kara*, ami arra utal, hogy a kar részt vesz a magyar pedagógusképzésben. A kar épületén belül található intézetek, szervezeti egységek névtáblája szlovákómagyar kétnyelvű.

8. kép: Kétnyelvű szlovákómagyar intézménynév (Nyitra)

Szlovákia magyarlakta településein (a példák Révkomáromból származnak) az üzlet-, hotel-, étteremnevek stb. esetében a szlovákómagyar kétnyelvű megnevezéseken kívül (pl. *Hotel Peklo* ó *Pokol*, *Nábytok* ó *Bútor*, *Potraviny* ó *Élelmiszer*) az egynyelvű nemzetközi, idegen eredetű névvel való megjelölés tendenciája figyelhető meg (vö. GALGÓCZI-DEUTSCH 2013): pl. *Baby Shop*, *Banderium Restaurant*, *Big Shop*, *Cleopatra Steak House*, *Club Las Vegas*, *Crystal*, *Drink Presso*, *Happy Dog*, *Hawaii*, *Hotel Panoráma*, *Hubert Varga Restaurant & Pension*, *Litovel Pub*, *Outlet Center*, *Pizza Lux*, *Shopping Center*, *Sweet Home*. Arra is van példa, hogy kizárólag magyar nyelven használatosak egyes megnevezések: a *Bástya Csárda*, *Szekeres Csárda* nevek az éttermek magyaros konyhájára utalnak.

Szlovákia magyarlakta településeinek névszemiotikai tájképét a kétnyelvűség jellemzi. A szlovákiai magyarok kétnyelvűségéből adódik a kétszemélynév-, valamint a kétnyelvű hely- és intézménynév-használat.

A *személynév-szemiotikai tájkép* variábilis: a névtáblákon, különböző feliratokon szlovák és magyar személynévalakok is előfordulnak, a szlovákos névformák azonban gyakoribbak, de megfigyelhető a kétszemélynévhasználat is, illetve egyes felületeken a magyar névalakok dominálnak (pl. a temetők sírfeliratain, a magyar tannyelvű iskolák tablóján). Gyakori, hogy az egyébként szlovákul anyakönyvezett személynévet az egyén/közösség által használatos magyaros formában tüntetik fel).

A névtörvényekből adódóan a *hely- és intézménynév-szemiotikai tájképre* jellemző, hogy az első helyen általában az államnyelvi (szlovák) névforma áll, és ezt követi a kisebbségi (magyar) névpárja. A névtáblákon, feliratokon a szlovákómagyar, magyarószlovák (ritkán áll a magyar tulajdonnév a szlovák nyelv megfelelője előtt) kétnyelvű tulajdonnévpárokon túl a szlovákiai magyar településeken egynyelvű magyar vagy szlovák, valamint egyéb idegen nyelvű (főképpen angol) megnevezésekkel is találkozhatunk. A kisebbségi tulajdonnév feltüntetése bizonyos esetekben annak ellenére elmarad (pl. a vasútállomásokon nem engedélyezik a helységnév magyar megfelelőjének feltüntetését), hogy ezt lehetnévé tennék a kisebbségi névhasználatra vonatkozó törvények.

4. NÉVVÁLTOZTATÁS

A névváltoztatás a tulajdonnevek hivatalos úton való megváltoztatása. A különböző névfajták közül gyakrabban érintette a névváltoztatás pl. a helységneveket, utcaneveket, család- és keresztnéveket, intézményneveket, kevésbé pl. a hegy- és vízneveket, melyek állandóbbnak mutatkoznak.

Az 1948-as **helységnevérendezés** során Szlovákiában 710 új zömmel magyar új település szlovák nevét változtatták meg, illetve jogilag megszüntették a kisebbségi nyelvű helységnevek használatát. 1989 után az önkormányzatok arra törekedtek, hogy a magyar névhez jobban hasonlító szlovák hivatalos névre (többnyire az 1920-ban megállapított helységnévre) változtassák a település nevét. Az érvényes helyi népszavazások után a szlovák törvényhozás egyes esetekben jóváhagyta a település névváltoztatási kérelmét, de több önkormányzat helységnév-változtatási kérvényét elutasította.

Első sorban a szlovák történelmi személyiségről elnevezett települések nem változtathatták meg a nevüket: pl. *Párkány* nem vehette fel az azt megelőzően használatos *Parkan* nevet, mivel a helységnevérendezés során *Ľudovít Ľúrovič* (1815-1856, a szlovák nemzeti mozgalom vezetője, a szlovák irodalmi nyelv megteremtője, az országgyűlésében is résztvevő politikus, író, tanár és nyelvész) után a *Ľúrovo* nevet kapta.

A szlovákiai magyar települések közül a legutóbbi **helységnevé-változtatással** kapcsolatos eredményes népszavazás *Pered* községben volt (2012 márciusában), ahol a szavazók többsége támogatta, hogy *Te-edíkovo* helyett *Pered* legyen a község szlovák hivatalos neve. A sikeres helyi népszavazás ellenére sem változtathatta meg *Pered* a történelmi személyiségről (Tessedik Sámuel, 1742-1820, evangélikus lelkész, pedagógus, pedagógiai és gazdasági szakíró) kapott *Te-edíkovo* nevét az azt megelőzően használatos *Pered* névre (Szlovákiában több olyan magyarlakta település létezik, amelynek magyar és

szlovák névpárja azonos: *Bajka, Baka, Bátka, Kalonda, Nána, Pozba, Rad, Virt, Zalaba*). A *Kétnyelv Dél-Szlovákia* mozgalom aktivistái, akik igyekeznek felhívni a figyelmet az anyanyelven történő vizuális nyelvhasználat lehet ségére is, a szlovák nyelv helységnévtábla helyére kitétték a Pered táblát, melyet egy nap után eltávolított a közútkezelő. A (szlovák) fehér és a (magyar) kék tábla alatt elhelyezett háromnyelvű (magyarószlovákóangol) piros tábla a figyelmen kívül hagyott népszavazásokra emlékeztetett.

9. kép

Kétnyelvű szlovákómagyar helységnévtábla

10. kép

Ideiglenes helységnévtábla (Pered)

A rendszerváltás (1989) után számos településen találkozhatunk **utcanév-változtatásokkal**. Révkomáromban a politikai indíttatású régi utcanevek (és egyéb közterületi nevek) új megnevezést kaptak (a zárójelben a szlovák névmegfelelt is feltüntettem): *Csehszlovák Hadsereg utcája Ferences barátok utcája (Ulica Franti-kánov)*, *Vörös Hadsereg utca Megye utca (fiupná ulica)*, *Békevéd k. utcája (el tte Sztálingrád utca) Lehár utca (Lehárova ulica)*, *Nemzetek barátsága utca E. B. Luká utca (Ulica E. B. Luká a)*, *Május 9. utca Nap utca (Slné ná ulica)*, *Partizán utca Szegf utca (Klin eková ulica)*, *Kaszárnya utca Várút (Hradná ulica)*, *Októberi forradalom tere (NOSZF tér) Klapka tér (Námestie generála Klapku)*, *Május 1. tér Kossuth tér (Námestie Kossutha)*, *Gy. zelmés május tér Lúdpiac tér (Trfni né námestie)*, *Marx Károly tér Széna tér (Senný trh)*, *Lenin park (Leninove sady) Bels körút (Vnútorná okružná)*, *Klement Gottwald rakpart Duna rakpart (Dunajské nábrežie)*, *Vörös Flotta szigete Erzsébet-sziget (Alfbetin ostrov)*. Szlovákiában több településen csupán az elmúlt években került sor az utcanevek rendszerének kialakítására. Csallóköz egyes községeiben (pl. Alistál, Nyékvárkony) a település d l neveit és hagyományos utcaneveit használták kiindulási alapként. A magyar utcaneveket szlovák nyelvre is le kell fordítani, illetve a megnevezés helyesírásával kapcsolatban is felmerülhetnek kételyek. A dunaszerdahelyi Gramma Nyelvi Iroda (www.gramma.sk) több esetben is véleményezte a falvak vezet sége által kidolgozott tervezeteket, és olyan nyelvi tervezési tanácsokkal látta el a községi hivatalokat, amelyekben felhasználta a névkutatás eredményeit (l. MENYHÁRT 2006).

Az utóbbi id ben többen éltek azzal a lehet séggel Szlovákiában, hogy az eredetileg szlovákul anyakönyvezett család- és keresztnévet átírassák magyarra. A **személynév-**

változtatáskor a leggyakoribb a családnév-változtatás a n k körében, akik az *-ová* családnévképz t hagyják el a név végér l. A Dunaszerdahelyi járásban 200262007 (március végéig) között 542 n *-ová*tlánította családnévét (pl. Bartalová *Bartal*, Vargová *Varga*) és 325 személy magyarosította a keresztnévét (pl. Zuzana *Zsuzsanna*, Katarína *Katalin*, Ladislav *László*, Juraj *György*). Az Érsekújvári járásban 199462005 között 327-en igényelték az *-ová* végz és elhagyását és 225-en a keresztnév magyar helyesírás szerinti bejegyzését. A Vágsellyei járásban 199462005 között 324-en kérték a nevük magyarosítását, kb. fele-fele arányban a családnév *-ová*tlánítását és a keresztnév magyaros helyesírását.

A házasságkötés általában **családnév-változtatást** is eredményez. Leggyakrabban a n veszi fel férje családnévét, de a férj is felveheti felesége családnévét (a férfiak többnyire akkor hagyják el eredeti családnévüket, ha annak kellemetlen hangzása, jelentése van). Magyarországon a következ névformákkal találkozhatunk. A feleség a házasságkötés után megtarthatja a maga teljes nevét (*Nagy Erzsébet*); viselheti a férje teljes nevét *-né* toldalékkal (*Kovács Jánosné*); a férje teljes nevét *-né* toldalékkal és a leánykori nevét (*Kovács Jánosné Nagy Erzsébet*); a férje családi nevét *-né* toldalékkal és ehhez hozzákapcsolja a maga teljes nevét (*Kovácsné Nagy Erzsébet*); a férje családi nevéhez hozzákapcsolja a saját keresztnévét (*Kovács Erzsébet*). A férj a házasságkötés után viselheti továbbra is a maga teljes nevét (*Kovács János*); a felesége családi nevéhez hozzákapcsolhatja a saját keresztnévét (*Nagy János*); a férj, illetve a feleség a házasságkötés után házassági névként családnévüket összekapcsolhatják, és ehhez f zik hozzá a saját keresztnévüket: *Kovács-Nagy János*, illetve *Kovács-Nagy Erzsébet*. Nem hivatalos, de f leg értelmiségi körökben használatos az *K. Nagy Erzsébet* forma is. A n k eredeti nevét teljesen mell z *Kovács Jánosné* forma visszaszorulóban van, s terjed a *Kovácsné Nagy Erzsébet*-típus.

A szlovákiai magyar **asszonynévhasználat** eltérést mutat a magyarországi gyakorlathoz képest (vö. MISAD 2011, FERCSIK 2012). A szlovákiai magyar n k többnyire igazodnak a többségi nemzethez tartozó n k házassági névviselési szokásaihoz: házasságkötéskor felveszik a férj családnévét, és ehhez kapcsolják saját keresztnévüket, a hivatalosan bejegyzett családnévük tartalmazza az *-ová* toldalékot. Az utóbbi id ben azonban egyre gyakrabban használják ki a kisebbségi szül k a törvényadta lehet ségeket, és *-ová* toldalék nélkül anyakönyveztetik lánygyermekük családnévét. A szlovákiai magyarok körében a *Nagy Erzsébet* típusú névváltozat els sorban informális beszélt és írott magyar nyelv kommunikációs helyzetben használatos. Amennyiben a személynév kisebbségi névalakban van anyakönyvezve, hivatalosan az *Erzsébet Nagy* fordított névsorrend használatos. Ha a családnév az *-ová* n i családnévformánssal van anyakönyvezve, de a keresztnév magyarul, akkor az *Erzsébet Nagyová*, ha azonban a keresztnév szlovák névpárja szerepel a hivatalos dokumentumokban, akkor az *Alfbeta Nagyová* névtípus használatos a hivatalos szintéren. Ez utóbbi névtípus a leggyakrabban anyakönyvezett forma a szlovákiai magyar n k körében, ami annak is köszönhet , hogy a rendszerváltás el tt Csehszlovákiában csak ritkán jegyezték be anyanyelvi névalakban az anyakönyvekbe a megszületett gyermek nevét. A családnévnél az *-ová* végz és nem utal a n családi állapotára (hajadon és férjezett is lehet), csak a névvisel n i nemére. A férjhez menetel után a n a férj után felvett családnév mellett a leánykori családnévét is használhatja hivatalosan, ekkor a következ anyakönyvbe bejegyezhet névalakokkal találkozhatunk (a családnév melléklejes formában is szerepelhet): *Alfbeta Nagy Kovács*, *Alfbeta Nagyová Kovácsová*, *Alfbeta Nagy Kovácsová*, *Alfbeta Nagyová Kovács*, /

Erzsébet Nagy Kovács, Erzsébet Nagyová Kovácsová, Erzsébet Nagy Kovácsová, Erzsébet Nagyová Kovács. A családi állapotra utaló *Nagyné, Nagy Jánosné* típusú névalakok ritkán fordulnak el a szlovákiai magyarok körében. Ez a névforma az id sebb szlovákiai magyar n k azonosításánál még megfigyelhet informális kontextusban, de a fiatal és középkorúak körében már nagyon ritka. Szlovákiában a *-né* képz s személynevek anyakönyvezésére nincs lehetőség, a nyelvi egybevághóság hiánya miatt az ilyen formáknak nincs pontos párhuzama a szlovákban. Míg a szlovákban az *-ová* toldalék használata nem függ az illet személy családi állapotától, addig a magyarban a *-né* toldalékot csak férjezett asszony nevéhez lehet kapcsolni.

A **családnév-változtatások** gyakorisága a társadalmi, id beli változásokkal is összefüggést mutat (vö. FARKAS ó KOZMA szerk. 2009). KARÁDY VIKTOR és KOZMA ISTVÁN *ŰNév és nemzető cím* (2002) könyvükben a családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi er viszonyok témakörét vizsgálták Magyarországon a feudalizmustól a kommunizmusig (1956-ig). 1835 és 1956 között mintegy 300 ezer családnév-változtatási kérelmet nyújtottak be a hatóságokhoz. A névváltoztatási mozgalom a 20. század 30-as éveinek közepén érte el a csúcsponjtát, 1937-ben 16 650 személy kapott engedélyt új családnév felvételére, de még 1946-ban is több mint tízezren, 1947-ben kb. ötezren, 1948-ban pedig több mint háromezren adtak be névváltoztatási kérvényt.

A 18. század végén II. József névrendeletében (1787) az állt, hogy mindenkinek viselni kellett családnevet, s ha eddig nem volt, akkor német közsői nevet kellett fölvenni (I. HAJDÚ 2010). Ez a Habsburg Birodalomban szinte kivétel nélkül csak a zsidóságot érintette. Körükben ugyanis az apanévvel való azonosítás volt mindaddig jellemz . Másrészt a rendelet kimondta a családnevek megváltoztathatatlanságát. Ezen I. Ferenc császár 1814. évi rendelete enyhített, amikor kancelláriai (kés bb helyhatósági, majd belügyminisztériumi) engedélyhez kötve lehet vé tette egy életben egyszer a családnév indokolt megváltoztatását.

Ezzel a lehet séggel tömegesen az 1848ó1849. évi szabadságharc alatt els sorban katonatisztek, minisztériumi hivatalnokok és honvédek éltek. Névváltoztatásaikat azonban a szabadságharc után a császári adminisztráció egyik els intézkedése már 1849. szeptember 9-én érvénytelenítette. Tömegesen csak a kiegyezés után mertek névválasztási kérelemmel a Belügyminisztériumhoz fordulni a magyar állampolgárok. A 19. és 20. század fordulója körüli években tet zött a névváltoztatási hullám, majd a két világháború közötti id szakban ismét megn tt az új nevet fölve k száma, és jóval kisebb mértékben, de találkozunk vele a 20. század második felében és napjainkban is. Egyrészt eddig is létez családneveket vettek föl, másrészt több módon gazdagították a magyar névkincset a névváltoztatók fölvelt nevei. Sok új, eddig nem használt családnév keletkezett. Nagymértékben megváltoztatták neveiket olyanok, akiknek eredetileg is vagy kés bb kellemetlen jelentés vé, dehonesztálóvá vált a neve: *Buzi, Bűdös, Ganajos, Mocskos, Szennyes* stb.

A **névváltoztatások** során született mesterséges családnévanyag **motivációs típusai** változatosak (I. FARKAS 2003, 2009, KOZMA 2007). Az új név leggyakrabban a névváltoztató személy el z családnévének alapján jön létre, **igazodhat a korábbi családnév hangalakjához vagy közsői jelentéséhez**, illetve mindkett höz (pl. *Braun* > *Barna*). A régi név megtartásával egyútt olykor **kett s családnévet** hoztak létre: *Fischer* > *Keresztes-Fischer*, *Deutsch* > *Hatvany Deutsch*, *Kovács* > *Schmidt-Kovács*. Az új név igen gyakran **azzal a bet vel**, illetve **hanggal kezd dött, amellyel el dje** is, pl.: *Bugyi* > *Budai*, *Drajkó* >

Drávai, Eördögh > Eperjesi, Politzer > Polgár, Steskál > Szigeti. Az **idegen eredet családnevekben rejlt közsői jelentés** kiindulópontja lehetett az új név megválasztásának. Leggyakrabban **teljes** vagy **részleges fordítással**, olykor pedig a **jelentéskör alapján** születik meg az új családnév: Domszky > Hazai, Kleinhaus > Kisházi, Mühlbauer > Molnár, Müller > Molnár stb. Az új név nyelvi és családnévi karakterének kialakításában szerepet játszanak a **jellegzetes képz k és utótagok**, illetve **névvégz dések**: pl. Gehl > Gellényi, Kaill > Kajlányi, Mann > Mánfi, Mayer > Mayerffy, Arcz > Arczfalvi. A **tükörfordítással** keletkezett neveket a névrendszerbe illesztés érdekében valamely jellegzetes magyar névvégz déssel egészítették ki: Bach > Pataky, Nasch > Csemegi, Kleinhaus > Kisházi, Wünder > Csudányi, Szvoboda > Szabadi vagy Szabados; Himmel > Égfí, Kosztká > Csontváry, Stein > K vári. Néha pontos tükörfordítással alkották meg az új családnévet: Petrovics > Pet fi, Hirschler > Szarvasy, Lipták > Liptai, Spisák > Szepesi, Vámoscher > Vámosi. A régi név fordítása alapján született újszer magyar családnevek közvetlen idegen nyelvi modellhatást tükrözhetnek, ezáltal pedig a magyar névállományban idegenszer nek hathatnak: Goldstein > Aranykövy, Liebenberger > Szerelemhegyi, Rosenzweig > Rózsaági, Thürmenstein > Toronyk i. Ún. **šfélrefordítások** is el fordulnak a családnév-változtatások során: pl. a Buchberger > Könyvhegyi névváltoztatás eredeti német név el tagja a Buche øbükkø s nem a Buch økönyvø szóból származtatható. A Fried el tagú német nevek etimológiájuk szerint a Friedrich német keresztnévet rejtik magukban, ám a névváltoztatások során a keresztnév alkotásában is részt vett Fried közszó jelentésének alapján keletkeztek a Békés, Békési, Békefi típusú nevek.

A **névmagyarosítások fogalmi körök** szerint is csoportosíthatók (l. JUHÁSZ 2005b). A 19. században, f képpen a 2. felében, megfigyelhet , hogy a **küls emberi tulajdonságokra** utaló szavak messze elmaradnak a bels kre utalóktól. A Szép családnév mögött többnyire Schön-ök és Schönberg-ek állnak mintaként. A Szép- el tagként állhatott az összetett családnevekben: Széphelyi, Széphegyi, Szépvölgyi, Szépszegi, Szépligeti, Szépkúti, Széplaki, Szépvári. Gyakran választottak a névváltoztatók **pozitív bels tulajdonságokra** utaló családneveket. Az er t, bátorságot, férfiaságot sugárzó nevek közé tartozik a Bátor, Bátorfi, Merész, Er s, Kemény, Keményi, Keményfi, Szilárd, Szilárdi, H s, H si, Bölcs, Nemes, Rangos, Honi, Honfi, Hazafi, Hazai, Erényi, Erényesi, Kedvesi, Kegyes, Rendes, Szerényi, Jámbor, Szerelemfi, Szívesi, Szívesdi. A Virág produktív névalkotó elem, önmagában és társulva is, mint Virághalmi, Virágfi és Virányi. A **virágok** között kiemelt szerepet játszik a rózsá: Rózsa, Rózsaai, Rózsaafi, Rózsaás, Rózsaasi, Rózsaági, Rózsavölgyi, Rózsahegyi, Rózsamezei, Rózsakerti. Romantikus ihletés névszépítésre utal az **eszmei és vallási fogalmak** köre: Béke, Békési, Békefi, Békés, Békési; Áldási, Reményi, Reményfi, Boldogfi, Örömi, Szerencsei, Csudányi, Keresztényi, Angyal, Angyali, Angyalfi, Angyalos, Angyalosi, Szente, Szentes, Szentesi, Szenthegyi. Az **anyagi dolgokra** vonatkozó családnevek között említhet az Arany, Aranyfi, Aranyvári, Aranykövi, Aranyhalmi, Vas, Vashegyi, Vaskúti, Érci, Ércfi, Érchegyi, Acél, Márványi, Gyémánt. A **felszín, növényzet és vízrajz** is motiválhatta az új családnév kiválasztását: Bérci, Bércfi, Bérces, Bércesi; Hegyi, Hegyei, Hegyesi, Hegyesfi; Dombi, Dombosi; Halmi, Halmai, Halmos, Halmosi; Völgyi, Völgyei, Völgyesi; Szirti, Szirtéi, Szirtes; Sziklai; Kövi, Köves, Kövesi, Kövesdi; Havas, Havasi; Háthegyi; Ormos, Ormai, Róna, Rónai, Alföldi, Pusztai, Pusztafi, Mez , Mezei, Mez si, Mez fi, Réti, Téri, Erdei, Fenyves, Fenyvesi, Ligeti, Fűzes, F zi, Fűzesi. Magyar **tájnévi, megyenévi, folyónévi alapú**

családnevek is megjelentek: *Alföldi, Felföldi, Erdélyi, Bakonyi, Bácskai, Bánáti, Csallóközi, Cserhádi, Csíki, Hegyaljai, Hegyháti, Hortobágyi, Kunsági, Mátyusföldi, Muraközi, Sárközi, Sárreți, Garamvölgyi, Vágvölgyi, Tiszavölgyi, Békési, Bihari, Gömöri, Somogyi, Szepesi, Szilágyi, Szatmári, Szalai ~ Zalai, Mátrai, Kárpáti, Tátrai, Dunai, Tiszai, stb.* A **múltidézés, a nemzettudat ápolása** ismerhet fel az *Etele, Etevári, Csaba, Árpád, Árpádi, Árpádfi, El d, Él di, Huba, Hubafi, Hubai, Bors, Zoltán, Zalán, Gyulafi* nevekben. Az **si magyar mitológiához** sorolhatók bizonyos ragadozómadarak nevei: *Sas, Sashegyi, Sasvári, Sólyom, Solymos, Solymosi*. Múltidéz erejük van a régi **népneveknek** is: *Avar, Avarfi, Hunfalvi, Székely, Székelyfi, Magyar, Magyarfi, Magyarai, Magyarosi, Jász, Jászi, Kun, Kunhegyi, Kunvári, Kunosi, Szász, Szászi, Szászhegyi, Hajdú, Hajdúfi, Palóc, Palóci*. Régi **méltóságnevekre** utalnak a *Vajda, Bán, Király, Bánfalvi, Bánhalmi, Bánhegyi, Bánhidi, Bánkúti, Bánlaki, Bánrévi, Király Királyi, Királyhegyi, Királymezei, Herceg, Hercegi*. A **harc** fogalmkörébe tartoznak a *Harc, Harcos, Harci; Hadfi, Hadári, Hadai, Hadasi, Hadhalmi, Hadányi; Gy z , Gy zei; Huszár, Kardos, Bárdos, Bárdosi, Lovas, Lovasi, Lövész, Lövészi, Vezér, Véd*. A **vár** lexémával alkotott nevek a *Várhelyi, Végvári, Hegyvári, Bércvári, Sziklavári, Hidvári, Somogyvári, Zalavári, Vasvári* stb. A **mezei munkák, az állattartás, kismesterségek** neveib l alkotott családnevek a *Szántó, Vet , Arató, Kertész, Nyír , Szeg , Vágó, Varró*. A névmagyarosításban a **névszépít törekvések** voltak a dönt ek.

5. NÉVKONTAKTOLÓGIA

A **névkontaktológia** a nyelvi kontaktusokból ered névtani kérdéseket vizsgálja.

A szlovákiai magyarok névhasználatára hatással van a magyaroszlavák kétnyelv környezet, a nyelvi kölcsönhatás eredményeként a névanyagban a **kontaktusjelenségek** is megjelennek. Egy nyelv kontaktusjelenségei olyan szóképzési elemek vagy nyelvi formák, amelyek az illet nyelvben egy másik nyelvvel való érintkezés következményeként, kontaktushatás eredményeképpen jönnek létre. Azt a nyelvet, amely hatást gyakorol egy másik nyelvre, átadó nyelvnek, azt pedig, amelyben a másik nyelv hatására változások következnek be, átvev nyelvnek nevezzük. A szlovákiai magyar beszél közösségben els sorban a szlovák nyelv hat a magyarra, ezért többnyire a szlovák az átadó, a magyar pedig az átvev nyelv (b vebben l. LANSTYÁK 2013: 43668).

Tulajdonnévi kódváltásokkal mind a szóbeli, mind az írott nyelvben találkozhatunk. A kódváltásoknál egyetlen diskurzuson belül egynél több nyelvnek van aktív szerepe.

A hivatalosan anyakönyvezett névformák a kommunikációs aktusban eltér változatban is használatosak lehetnek, a névviselés és névhasználat között különbségek mutatkozhatnak. A szlovákiai magyarokra a kett s személynévhasználat a jellemz . A **kett s személynévhasználat** terminus a család- és keresztnévnek (egyek nyelvekhez köt d) kétféle alakváltozatban való használatát jelöli. A hivatalos (formális) szintéren a szlovákos névformák használata dominál, ekkor a névsorrend keresztnév + családnév, és a n k családnévhez az *-ová* végz dés kapcsolódik. A nem hivatalos (informális) szintéren (írásban és él nyelvben egyaránt) a magyaros névformák kerülnek el térbe, ekkor a névsorrend családnév + keresztnév, és a n k családnévhez nem járul az *-ová* végz dés.

A kett s személynévhasználat (pl. *Ladislav Kiss : Kiss László, Alfbeta Kovácsová : Kovács Erzsébet*) šjelezheti természetesen a kett s identitást is, az érintettek többsége

azonban feltehetően megelőző elkerülő stratégiaként alkalmazza: egy esetleges nyelvi-kommunikációs problémát előz meg azzal, hogy a többségi nyelvet (mintát) elváró kontextusban a többségihez alkalmazkodó formát, a kisebbségi nyelv vagy informális kontextusban pedig a kisebbségi nyelv formát választja (SZABÓMIHÁLY 2008: 44).

A kettős identitású személyek a kettős személynévhasználatot természetesnek tartják, mindkét névforma identitásuk szerves részét alkotja. A vegyes nemzetiségű családokban gyakori a magyar és szlovák névformák variábilis használata, a névváltogatás során a személynéveket beszédhelyzett l, nyelvt l, személyt l függően váltogathatják. A vegyes házasságban élő gyermekek számára megszokottá válik a magyar és szlovák névalakok párhuzamos használata.

A hivatalos és nem hivatalos szinten az eltérés a név ortográfiájában is mutatkozhat. Különbség lehet a családnév (*Lea Mészáros-ová* : *Mészáros Lea*), keresztnév (*Vojtech Icsó* : *Icsó Béla*), család- és keresztnév (*Eva Kó-ová* : *Kósa Éva*) helyesírásában. A szlovák névforma magyar kontextusban szerepelhet magyaros névsorrendben. Ilyen bejegyzéseket találhatunk többek között a magyar tannyelvű iskolákba járó diákok névjegyzékének vezetésében (osztálykönyvekben, az iskoláról kiadott évkönyvekben stb.).

A szlovákiai magyar sajtóban megfigyelhetjük, hogy a személynévek használata ingadozik. Magyar szövegkörnyezetben előfordul(hat)nak szlovákos névformák, illetve szlovák szövegkörnyezetben is megjelen(het)nek magyaros alakváltozatok. A kettős személynévhasználat jellemző például a regionális magyaroszlóvak kétnyelvű újságokra. Példaként említeném, hogy a Komáromi Lapok (Komáromi hírlap) kéthetente megjelenő kétnyelvű regionális lap közli a magyar és szlovák szövegrészben is a komáromi újszülöttek, a házasságot kötöttek és elhunytak nevét. A nevek feltüntetése eltér az Újszülöttek és Novorodenciő, a Házasságot kötöttek és Šušubili sírversenye, az Elhunytak és Opustili nőső rovatban. Néhány példát említek a Komáromi Lapok 2013. márciusában megjelent számaiból (a magyar és szlovák rovatban lévő névalakot egymás mellett tüntetem fel az első helyen a magyar rovatban szereplő névalak áll).

Elsőként az Újszülöttek és Novorodenciő rovatban található személynévvel foglalkozom. Az eltérő névsorrenden kívül a családnév és a keresztnév alakváltozata azonos maradhat: *Egri Laura* ó *Laura Egri*, *Deminová Olívia* ó *Olívia Deminová*, *Szabó Dóra* ó *Dóra Szabó*, *Va-a-ová Tamara* ó *Tamara Va-a-ová*, *Csóka Gyula* ó *Gyula Csóka*, *Szabó Márk* ó *Márk Szabó*. Arra is van példa, hogy a szlovák rovatban is magyaros a névsorrend: *Máté Levente*, *Kovács Alex*. Néhány esetben a magyar rovatban szlovákul lejegyzett keresztnév található: *Bagin Ondrej* ó *Ondrej Bagin*, *Bereczki Martin* ó *Martin Bereczki*, *Kollár Ján* ó *Ján Kollár*. Máskor a magyarosan írott keresztnévnek a szlovák szövegkörnyezetben a szlovák névpárja jelenhet meg: *B. sz. Georgina Krisztina* ó *Georgina Kristína B. sz.*, *Czigle Tamás* ó *Tomáš–Czigle*, *Madarász Ádám* ó *Adam Madarász*. A keresztnév helyesírásában mutatkozhat egyéb különbség: *Brand Ricky* ó *Riky Brand*. A lányoknál eltérhet a családnév alakváltozata a magyar és a szlovák rovatban: *Beke Vivien* és *Hanna* ó *Vivien* a *Hanna Bekeová* (*Bekeová* \emptyset *Bekéék*), *Farkas Aida Alexa* ó *Aida Alexa Farkasová*, *G. gh Jázmin* ó *Jázmin G. ghová*, *Jankó Laura* ó *Laura Jankóová*, *Kazán Liliana* ó *Liliana Kazánová*, *Lakatos Vivien* ó *Vivien Lakatosová*, *Lakato–Jenifer* ó *Jenifer Lakato-ová*, *Nagy Kamilla* ó *Kamilla Nagyová*, *Takács Laura* ó *Laura Takácsová*.

A házasságot kötöttek és S úbili si vernos ö rovatokban is variábilis a személynevek használata: *Horváth Béla és Simonová Andrea ó Vojtech Horváth a Andrea Simonová, Igrényi Imre mérnök és Vágó Réka ó Ing. Imrich Igrényi a Réka Vágóóvá.*

Amennyiben összehasonlítjuk az újszülöttek és elhunytak személyneveit, nagy változást mutat a keresztnévdívat. Az id sebb generációnál még a shagyományosö keresztnévek viselése az általános, az újszülötteknél változatosabb a névanyag, gyakoriak az idegen hangzású nevek. Az Elhunytakö és Opustili násö rovatokra szintén jellemz a kett s névhasználat: *Ambrus Mihály ó Michal Ambrus, Bakulár János ó Ján Bakulár, Bedecs Erzsébet ó Alfbeta Bedecsová, Halász Pál ó Pavol Halász, Nagy Katalin ó Katarína Nagyová, Németh Károly ó Karol Németh, Pécsi József ó Jozef Pécsi, Perczel Julianna ó Juliana Perczelová.*

A Dunaszerdahelyi Hírnök / Dunajskostredský hlásnik magyarószlovák kétnyelv regionális újságban más megoldást választottak az újszülöttek, a házasságot kötöttek és elhunytak nevének közlésére. A Kónikaö rovatban egyszer szerepelnek a személynevek magyaros névsorrendben (család + keresztnév) a Születések ó Novorodenciö, Elhalálozások ó Zomreliö, Házasságkötés ó Sobá-eö megnevezés részek alatt (a példák a Dunaszerdahelyi Hírnök 2013. februári és májusi számaiból származnak): pl. *Mészáros Liliána, Horváthová Sofia, Radi Ádám, Holo i Filip.* Ezekben magyaros névsorrendben szerepel a név anyakönyvezett alakváltozata. Megfigyelhet , hogy az újszülötteket gyakran anyakönyvezik magyaros formában, az elhalálozottak között azonban a szlovákos névformák dominálnak. Az újság egyéb (magyar és szlovák) szövegrészeiben ingadozik a személynevek használata: pl. *Mucska Mária ó Mária Mucsková, Vodnyánszky Margit ó Margita Vodnyanszká, Ing. Pénzes Éva ó Ing. Pénzesová Eva.* Egyes mondatokon belül eltér személynévformákkal is találkozhatunk: *í Berényi József, aki Ladislav Taká Magyar voltál, azért cím könyvéb l is idézett.ö*

A kett s személynévhasználat egyéb írott forrásokban is megfigyelhet . Példaként említem, hogy a nyitrai egyetemi hallgatók által leadott magyar nyelv szakdolgozatokban kétnyelv nyilatkozat található arról, hogy a munkát önállóan készítették el. A (szlovákul anyakönyvezett) személynevek általában a magyar szövegrészben (Becsületbeli nyilatkozat) magyaros formában szerepelnek, a szlovák szövegben (estné prehlásenie) pedig szlovákul: *Baranyai Nikolett ó Nikoleta Baranyaiová, Berecky Bernadett ó Bernadeta Berecká, Csóka Sára ó Sára Csóková, Kosztyu Katalin ó Katarína Kosztyuová.* A hallgatók a nyilatkozatot saját kézzel is aláírják. Az aláírás formája ingadozik, egyesek magyar, mások szlovák alakváltozatban írják alá nevüket. Azok a hallgatók, akiknek magyarul van anyakönyvezve hivatalosan a személynevük, a szlovák szövegrészben is ugyanazon névformát használják, csak a névsorrend változik (keresztnév + családnév). k kizárólag magyarul írják alá a nyilatkozatot.

A személynevek mellett feltüntetett **névkiegészít k** kontaktusjelenségként értelmezhet k (vö. VÖRÖS F. 2011: 3476351). A szlovákban következetesen használják a név mellett a megszerzett titulusok rövidítését (*Doc., Ing., JUDr., Mgr., MUDr., PaedDr., Prof., RNDr.* stb.), s ennek hatására a szlovákiai magyarok gyakrabban használják magyar kontextusban is a tudományos fokozatot jelöl névkiegészít ket, mint a magyarországi magyarok. Pl. míg egy szlovákiai magyar személy névjegykártyáján a család- és keresztnévét *Ing. Polák Pál / Ing. Pál Polák / Ing. Polák Pavol / Ing. Pavol Polák* alakváltozatban is

feltüntetheti, az azonos névvel és titulussal rendelkező magyarországi magyar feltehetően *Polák Pál mérnök* formát alkalmaz.

A kommunikáció során egy megnyilatkozáson belül **személynévi kódváltások** is megfigyelhetők: pl. Találkoztam *Zuzana Nagyovával* (...) *Zsuzsa* azt mondta, hogy holnap lesz a gyűlés. *Helena* vagyok, de hívhat *Ilonának*. Nem *Vojtech*, hanem *Béla* a nevem. A *Ruzsena* az magyarul *Rózsa*? A szlovákiai magyarok az élő nyelvben magyar szöveggörnyezetben szlovák alakváltozatú személyneveket használnak, ha az említett személyt szlovák (egyéb, nem magyar) identitásúnak tartják: pl. A konferencián beszéltem *Milan Majtánnal*. Ujo *Joflo* telefonált *Őzsi* bácsi telefonált. A szlovák informális szövegben a magyaros névformák arra utalhatnak, hogy az említett személy magyarajkú (akinek a neve hivatalosan szlovákul is anyakönyvezve lehet): pl. *Kiss Sára* ufl odovzdala závere nú prácu *ØKiss Sára* már leadta a záródolgozatot. *Zavolal mi Béla* *ØBéla* felhívott. A szlovákiai magyarok kétféle alakváltozatban használhatják család- és keresztnévüket az ismeretlen személynek való bemutatkozás során attól függően, hogy milyen nyelven kommunikálnak egymással: pl. *Varga Ilonának hívnak.* / *Volám sa Helena Vargová.* Megtörténhet az is, hogy a szlovákul kommunikáló felek addig használnak szlovákos névformákat, míg a beszédhelyzetből kiderül, hogy mindketten magyar származásúak. Ekkor kódot válthatnak, magyarul folytathatják a kommunikációt, és a továbbiakban magyaros névformákat használhatnak.

A szlovákiai magyarok becenev- és ragadványnév-használata **anyanyelvdominánsnak** (magyardominánsnak) tekinthető. A becenev- és ragadványnévanyag nyelvi milyensége a település népességének nemzetiségi megoszlása következtében alakul(hat): minél nagyobb százalékban lakják a települést szlovák lakosok, annál nagyobb mértékben találkozh(at)unk szlovák eredetű nevekkel, kontaktusjelenségekkel. A szlovák nemzetiségű személyek közül általában azok használnak, viselnek magyar személyneveket, akik nemzetiségileg vegyes családokban élnek, illetve gyakran kommunikálnak másokkal magyar nyelven.

A becenevek a kétnyelvű magyarószlovák környezetben különböző alakváltozatokban szerepelhetnek. Példaként lássuk a *Katalin* keresztnévbeli származó beceneveket. A *Katalin* név egyes becenezési formái már keresztnévként is anyakönyvezhetők: *Kata*, *Katica*, *Katinka*, *Kató* (l. LADÓ ó BÍRÓ 1998: 196ó197). A magyar ajkú névhasználók általában magyar becenevi formákkal szólítják meg a magyar identitású névviselőt: *Katácska*, *Katalinka*, *Katicácska*, *Katici*, *Katicka*, *Katika*, *Katinka*, *Kató*, *Katócska*, *Katóka*, *Katu*, *Katuci*. A magyar névviselő szlovák ismerősei azonban szlovák becenev-változatot is használhatnak megszólítására: *Ka a*, *Ka ka*, *Ka ena*, *Ka enka*, *Katarínka*, *Katru-a*, *Katu a*. Egyes képzések mindkét nyelvben előfordulnak, csak ortográfiai eltérés van a leírt névalakokban: *Katusó* *Katu*→ *Katuska*ó*Katu-ka*, *Katya*ó*Ka a*. Megtörténhet, hogy a névviselő az írott nyelvben (pl. SMS-ben, e-mailben) az egyik vagy másik nyelvbeli származó névformát használja attól függően, hogy kivel és milyen nyelven kommunikál. Vannak becenevek, melyeknek a szlovák és magyar nyelvben is azonos az alakjuk, de eltér a kiejtésük: *Kata*, *Katka*, *Kati*, *Katica* (a szlovákban az *a* illabiális magánhangzó).

A település népességének nemzetiségi megoszlása befolyásolja a ragadványnevek nyelvi eredetét, általában a domináns nemzetiség nyelvbeli származik a ragadványnevek döntő többsége. A szlovákiai magyar ragadványnév-kutatások történetét *ØRagadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben* című monográfiámban foglaltam össze (BAUKO 2009a).

Az ott említett szerzők munkáiból (és egyéb általam vezetett szakdolgozatokból) nyilvánvaló, hogy azokon a településeken, ahol a magyarság a helyi lakosság többségét alkotja, a szlovákiai magyarok ragadványnév-használatára kisebb mértékben hat a magyaroszlóvak kétnyelvű környezet. A korpusz nagy része magyar eredetű, és az egyes kutatópontokon elenyésző számban fordulnak elő szlovák és egyéb etimonú nevek. Példaként említem, hogy az általam (négy szlovákiai magyar kutatóponton) összegyűjtött (l. BAUKO 2009a) 2167 ragadványnév nyelvi eredete a következőképpen oszlott meg a felnőttek és diákok körében: a felnőttek által viselt 1299 ragadványnév között 1041 magyar (a felnőttek ragadványneveinek 80,1%-a), 31 szlovák (2,4%), 21 angol (1,6%), 10 német (0,8%), 5 orosz (0,4%), 262 cseh, indián, spanyol, latin, francia (0,15%–60,15%), 161 arab, cigány (0,075–60,075%), 179 ismeretlen (13,8%) eredetű van (sok ismeretlen névadási indítékkal keletkezett névnek nyelvi eredete nem határozható meg); a diákok körében összegyűjtött 868 ragadványnév közül 734 magyar (a diákok ragadványneveinek 84,6%-a), 42 angol (4,8%), 41 szlovák (4,7%), 3 német (0,35%), 2 olasz (0,25%), 46 ismeretlen (5,3%) eredetű.

A szlovákiai magyarok ragadványnév-használatában a nyelvi kölcsönhatás eredményeként a névanyagban a kontaktusjelenségek is megjelennek. A szlovák nyelvbeli eredetű ragadványnevek egy része kölcsönszóból keletkezett. A tulajdonnevesülés tipikus esetéről van szó, amikor a közszavak tulajdonnévi funkcióban használatosak. Közvetlen kölcsönszavakból jöttek létre a *Borovicska* (borókapálinka) (kedvenc ital), *Csinka* (súlyzó) (izmos), *Nanuk* (jégkrém) (kedvenc édesség), *Párki* (virslisli) *Ticsinki* (ropi) (sovány névviselő), *Spekacski* (krinolin) (kővér testalkatú), *Treszka* (kehalból készült majonézsaláta) (kedvenc étel) ragadványnevek. A lexikális kölcsönszavakon kívül alaki kölcsönszavak is ragadványnévvé válhatnak: *Kecsap*, *Sunka*, *Rizsa*.

Szlovák etimonú ragadványnevek névasszociáció útján is keletkezhetnek. A névviselő család-, kereszt- és becenevének hangalakja hasonló hangzású értelmese szavakat idézhet fel a névadóban. Ekkor a névválasztásban a hangtani (fonetikai) asszociáció játszik szerepet: pl. *Bircsák* > *Burcsák* (szlk. *burák* (murci, erjed ben lev újbor)), *Czibor* > *Cibula* (szlk. *cibu* (agyma)), *ervenka* > *Cselenka* (szlk. *elenka* (hajpánt)), *urí ek* > *Bugyicsék* (szlk. *budí ek* (breszt)), *Houfvi ka* > *Horsica* (szlk. *horica* (mustár)), *Klimá ek* > *Milácsik* (szlk. *milá ik* (kedvesem)), *Szlovák* > *Szloveszo* (szlk. *sloveso* (ige)); *Árpi* > *Párki* (szlk. *párky* (virslisli)), *Bandika* > *Bandaszka* (szlk. *bandaska* (marmonkanna)), *Dominik* > *Domcsék* (szlk. *dom ek* (házikó)), *Iveta* (az Ivetta szlovák alakváltozata) > *Veta* (szlk. *veta* (mondato)), *Sanyika* > *Szanitka* (szlk. *sanitka* (ment autó)), *Misi* (Michaela) > *Mis* (szlk. *my-* [mis] (égér)), *Ricsi* (Richárd) > *Rizsa* (szlk. *ryfta* (rizs)), *Petra* > *Petruzslén* (szlk. *petrflén* (petrezselyem)).

Jelentéstani (szemantikai) asszociációról akkor beszélhetünk, ha a névviselő leíró neve (elsősorban a családnévvel homonim közszó) azonos jelentéskörbe tartozó szót (szavakat) konnotál az elnevezésben, és az válik ragadványnévvé. A köznévi eredetű magyar családnév egy azonos jelentésmezőbe tartozó szlovák szót asszociálhat a névadóban, amely ragadványnévként használatos: pl. *Bogár* > *Pavúk* (szlk. *pavúk* (pók)), *Keszegh* > *Styuka* (szlk. *-uka* (suka)). Egy ragadványnév motiválhatja újabb azonos jelentésmezőbe tartozó ragadványnév létrejöttét: pl. a *Szódás* ragadványnevet viselő férfinak a felesége névasszociáció alapján kapta a *Bublinka* (szlk. *bublinka* (buborékokcska)) ragadványnevet.

A ragadványnév fordítás útján is létrejöhet. A magyar családnév, illetve annak tövének szlovák nyelvre fordítása kalknevet eredményez: *Csontos* (családnév) > *Koszty*, *G gh* > *Pícha*, *Halász* > *Ribár*, *Németh* > *Nyemec*, *Orosz* > *Rusz* (szlk. *Rus* øroszø), *Szilvás* > *Szlifyka* (szlk. *slivka* øzilvaø). A szlovák etimonú családnevet visel személyek nevét magyarra is lefordíthatják, és ezt ragadványnévi funkcióban használhatják: pl. *Cibula* (családnév) > *Hagyma*, *Gula* > *Golyó*, *Nebehaj* > *Neszaladj*.

A ragadványnév-használatban a név megalkotásában egynél több nyelv játszhat aktív szerepet. A kétrészes ragadványneveknél az egyik névrész magyar, a másik szlovák eredet lehet: pl. *Kis Pernyík* (szlk. *perník* ømézeskalácsø), *Kis Predszeda* (szlk. *predseda* øelnökø). Arra is van példa, hogy a szlovák családnév egy hasonló hangzású magyar szót idéz fel el ször a névadóban, de a kés bbiek során a ragadványnév egy újabb szlovák névrésszel b vül. Pl. az *Uhrin* családnév b l hangtani asszociáció révén jött létre az *Ugrik* ragadványnév, melyhez id vel új névrész kapcsolódott, s ezt követ en az *Ugrik Zsaba* (szlk. *fabá* øbékaø) névalak használata vált általánossá a közösségen belül. A második névrész keletkezését két tényez befolyásolta: a névvisel lány (a szlovák szlengben használatos a *fabá* øbékaø szó lány jelentésben) és a két névrész összekapcsolása értelmes predikatív szerkezetet eredményez øugrik a békaø Hapax összetételekb l is alakulhatnak ragadványnevek: pl. *Tökfejklobúk* (szlk. *klobúk* økalapø), *Hangyalinka* (szlk. *linka* øvonalø). A *Bicsís* (szlk. *bi* østorø), *Bufetos* (szlk. *bufet* øbüféø), *Jednotás* (*Jednota* øEgységø ó üzletnév) egyrészes ragadványnevekben a szlovák t höz a magyar -s morféma kapcsolódik.

A magyarószlovák kétnyelv környezet hatással van a szlovákiai magyarok névválasztására és névhasználatára. A kétnyelv személyek gazdagabb névtárból, két vagy több nyelv névkészletéb l válogathatnak, névhasználatukban megjelennek a kontaktusjelenségek. A személynévformák egyik vagy másik nyelv b l való kiválasztását, használatát a társadalmi környezet, a kommunikációs helyzet (formális vagy informális), a kommunikációs partnerek, pragmatikai tényez k befolyásolják. A szlovákiai magyarok többsége magyardomináns kétnyelv (a magyar nyelvtudásuk jobb, mint a szlovák). Minél kisebb mértékben szorulnak rá a másik nyelv használatára, annál inkább anyanyelvdomináns a kétnyelvségük, s a névhasználatuk is. A szlovákiai magyarokra a kett s személynévhasználat (egy személy hivatalos család- és keresztnévének két ó magyar és szlovák ó nyelvben használatos eltér alakváltozata), a kétnyelv hely- és intézménynév-használat a jellemz . A magyardomináns tulajdonnév-használat els sorban a nem hivatalos színtérhez köt dik.

6. NÉVDIVAT

A **névdívat** általában tömeges méret vé váló, társadalmi indítékú azonos vagy hasonló viszonyulás a tulajdonnevekhez.

Szlovákiában az 1989-es rendszerváltást (ún. bársonyos forradalom) követ en a névdívat változása, a keresztnévállomány b vülése, gazdagodása is megfigyelhet . 1993-ban Csehszlovákia két önálló, független államra vált szét. 1993. január 1-jén alakult meg a Szlovák Köztársaság (és a Cseh Köztársaság). Megnyíltak az államhatárok, megn tt a migráció, a ki- és bevándorlás. Szlovákia 2004-ben az Európai Unió tagjává vált, megnövekedett a külföldön munkát vállalók száma, illetve sok külföldi telepedett le az országban. Ezek a tényez k mind szerepet játszottak az ország keresztnévállományának alakulásában is.

Ami a keresztnévek anyakönyvezését illeti, napjainkban több névlistából válogathatnak a névadók, a névválasztás szabadabb. A névtörvényben olvasható megkötés azonban az, hogy nem adható feltétlenül szélsőséges, sértő, neveléses vagy nem személyre utaló keresztnév, a formailag önállósult, önálló keresztnévnek minősül keresztnévek kivételével a kicsinyítőképzővel ellátott és becéző név, az illető testvére által viselt név, továbbá férfinak nem adható női név, és viszont.

A keresztnévek bejegyzésekor a szlovákiai anyakönyvi hivatalokban első sorban a MAJTÁNÓPOVAĽIAJ-féle névkönyvet használják, amely tartalmaz magyar névváltozatokat is. A MILAN MAJTÁN Ó MATEJ POVAĽIAJ által írott keresztnévszótár 1983-ban látott napvilágot, később több kiadásban megjelent, a bővített változata 1998-ban šVyberte si meno pre svoje dieťa (Válasszon keresztnévet gyermekének) címen. Az egyes keresztnévek ábécérendben találhatóak. A keresztnévek mellett rövidítések jelölik a női, illetve férfinevet. A szerzők a keresztnév eredete és jelentése után a különböző nyelvekben (angol, cseh, francia, magyar, német, olasz, orosz, spanyol, svéd stb.) meglévő névmegfeleltetést tüntetik fel (vö. BAUKO 2008: 188).

A szlovákiai anyakönyvi hivatalokban egyéb névforrásokat is használnak, amelyek online elérhetők az interneten. Minden olyan keresztnévet bejegyeznek az anyakönyvbe, mely megtalálható a www.babynames.com, vagy a www.babynology.com weboldalon. A szlovák televízióban 2014 októberében egy anyakönyvvezető nyilatkozott a nevek bejegyzését illetően. Arra a kérdésre, hogy bejegyezhetnék-e Szlovákiában pl. a *Lucifer* nevet (Oroszországban egy újszülöttnek adott név alapján), az anyakönyvvezető igenlő választ adott (lásd http://www.tvnoviny.sk/my-zeny/1775412_chceme-mat-doma-lucifera-nie-je-problem), mivel az adott név férfinévként megtalálható a www.babynology.com honlapon.

A szlovákiai kisebbségekhez tartozó kétnyelvű személyek a keresztnévválasztás során gazdagabb névkincsből, a kisebbségi és többségi névállományból egyaránt válogathatnak. Néhány szlovákiai magyar település anyakönyvi hivatalában használják a LADÓ JÁNOS Ó BÍRÓ ÁGNES Magyar utónévkönyv című keresztnévszótárát, amely több kiadásban is megjelent. Ezen kívül egyes helyeken a <http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/index.html> weboldalt is használják, amely a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete által anyakönyvi bejegyzésre alkalmasnak minősített utónevek (folyamatosan bővített) jegyzékét tartalmazza.

A szlovákiai magyarok magyaroszlovák kétnyelvű környezetben élnek, így mind a magyar, mind a szlovák névhasználat hatással van rájuk. A keresztnévválasztásuk eltér mind a magyarországi magyarok, mind a szlovákiai szlovákok névadási, névhasználati sajátosságaitól. A szlovákiai magyar szülők egy része a Magyarországon is használatos utónevek közül válogat, és magyaros formájú keresztnévet választ gyermekének (pl. *Erzsébet*, *István*). Ők élnek az anyakönyvi törvény adta lehetőséggel, amely engedélyezi a kisebbségek anyanyelven történő anyakönyvezését. A szlovákiai magyar szülők másik része szlovákul anyakönyvezi gyermeke nevét (pl. *Alfbeta*, *Teľfan*), így a szlovákban használatos keresztnévek listájából választ nevet. A szlovákiai magyar családokban azonban az élő nyelvben többnyire nem az anyakönyvezett szlovák változatot használják, hanem a név magyar megfelelőjét, illetve annak becézett alakváltozatát: pl. *Erzsébet*, *Erzsi*, *Böbe*; *István*, *Pista*, *Pityu*. A vegyes nemzetiségű családokban gyakori a magyar és szlovák névformák

variábilis, párhuzamos használata, a személyneveket beszédhelyzett I, nyelvt I, személyt I függ en váltogathatják.

Szlovákiában egyes keresztnévek csak a magyar nemzetiség ek körében fordulnak el , etnikai identitásjelöl szerepük van, utalnak az egyén nyelvi hovatarozására, a névvisel nemzetiségére: pl. *Anikó, Csenge, Csilla, Csongor, Emese, Enik , Napsugár, Ödön, Örs, Szabolcs, Tünde, Virág, Zalán, Zoltán, Zsolt, Zsombor*. Az említett keresztnéveknek nincs szlovák névmegfelel jük, nem fordíthatók le szlovák nyelvre. A szlovákiai magyar szül k másik része olyan keresztnévet választ gyermekének, amely mind a magyar, mind a szlovák nyelvben azonos alakváltozatban használatos, elkerülvén ezáltal a név átírásával, fordításával kapcsolatos bonyodalmakat: pl. *Albert, Andrea, Angelika, Anna, Dávid, Júlia, Laura, Mária, Tamara, Tibor, Viktória*.

Szlovákiában az 1989-es rendszerváltozást követ en megfigyelhet az egyedi, ritkább nevek bejegyzésére való törekvés. Példaként említem, hogy a 2012-es évben Szlovákiában született fiúk 1404-féle keresztnév-változata között 892 (a fiúnevek 64%-a), valamint a lányok 1636-féle névalakja között 937 (a lánynevek 57%-a) egyszeri el fordulású (egyetlen újszülötthöz kapcsolódik).

Az egyszeri el fordulású nevek között sok a kett s keresztnév, tehát a névadók a második (ritkábban harmadik) név kiválasztásával a név egyediségére is törekednek. A 2012-es újszülöttek névlistájából lássunk néhány olyan egyszeri el fordulású kett s keresztnévet, amelynek els tagjaként ugyanazon keresztnév (illetve annak írásváltozata, magyar névpárja) áll: pl. *Ema Aziza, Ema Gioia, Ema Chelsea, Emma Lilien, Emma Mária, Emma Rachel, Emma Sára, Emma Timea, Emma Trinity, Emma Valery, Emma Viktória, Emma Zuzana; Viktória Abigail, Viktória Amy, Viktória Barbora, Viktória Bjori, Viktória Diva, Viktória Ella, Viktória Erika, Viktória Leah, Viktória Mária, Viktória Nina, Viktória Sofia, Viktória Zdenka, Viktória Zoé; Ádám Benedek, Adam Dominik, Ádám György, Adam Ján, Adam Jozef, Adam Juraj, Adam Killian, Adam Matej, Adam Michal, Adam Miroslav, Adam Oliver, Adam Roman; Ladislav Giovanni, Ladislav Krisztofer, Ladislav Luká-, Ladislav Matej, Ladislav Patrik, László Andor, László Bence, László Krisztián, László Levente, László Péter*.

Az anyakönyvi törvény szerint Szlovákiában egy gyermeknek legfeljebb három keresztnévet lehet adni. A több keresztnévet visel k hivatalos érintkezésben azt a keresztnévet használják, amelyik az els helyen szerepel az anyakönyvben. A kett s keresztnévek bejegyzése divatossá kezd válni az utóbbi években, a hármas keresztnévadás lehet ségét azonban ritkán használják ki a szül k. Példaként említem, hogy a Komáromi Anyakönyvi Hivatalban 1994-2012 között 806 kett s, és mindössze 5 hármas keresztnévet jegyeztek be. Szlovákiában 2012-ben az újszülöttek között 781 kett s (az ez évben bejegyzett 3040 névváltozatnak 25,6%-át teszik ki) és 5 hármas keresztnévet anyakönyveztek.

A kett s keresztnév mindkét tagja lehet magyar bejegyzés : *Álmos Bendegúz, El d Zsombor, István Zoltán, József Kristóf, Szilárd János, Tamás Bence, Vilmos András, Zalán Márk; Biborka Ágnes, Enik Csenge, Jázmin Virág, Kincs Virág, Krisztina Viola, Réka Lilla, Napsugár Ajándék*. Az újszülötteknek vegyes kett s keresztnéveket is választanak a szül k Szlovákiában. A kett s keresztnév utalhat a vegyes házasságban él szül k névadásban történ megegyezésére. Az egyik keresztnév magyar, a másik szlovák formában lehet anyakönyvezve: pl. *Balázs Imrich, Lajos Daniel, Ernest Balázs, Eugen Márk, Hajnalka Zlatica, Ladislav Krisztofer, Samuel Barnabás, Sebastián Zsolt*. A magyarul bejegyzett

keresztnev egyéb idegen eredet névvel is párosulhat: pl. *Anthony Csaba, Balázs Brúnó, Bence Christian, Bryan Zoltán, Ferenc Armand, Giuseppe András, James Jácint, Levente Kevin, Vanessa Etel*. A vegyes kettős keresztnevet viselő a hivatalos érintkezésben az első helyen szereplő nevet használják. Az elsőként magyaros formában bejegyzett keresztnev által a hivatalos névhasználat is magyardomináns lesz.

Gyakoriak az idegen hangzású, illetve helyesírású nevek, melyek különböző alakváltozatokban vannak bejegyezve az anyakönyvekbe: pl. *Enrico / Enriko, Kristóf / Kri-tof / Christofer / Christofor / Christopher / Christophor / Christo; Nikolett / Nikoletta / Nikoleta / Nikol / Nikola / Nicol / Nicola / Nicole / Nicolett*. Az utóbbi években növekszik a bejegyzett keresztnevváltozatok száma. A 2012-ben Szlovákiában született gyermekek névlistájából lássunk néhány vonatkozó példát: *Angelika ó Angelica, Angelicue; Cyntia ó Cynthia, Cintia, Cinthia, Syntia, Synthia; Elizabet ó Elizabeth, Elisabeth; Jázmin ó Jazmína, Jazmina, Jazmin, Jasmin, Jasmína, Jasmina, Jasmine, Jasminka, Yasmin, Yasmina, Yasemin, Yasmine; Jennifer ó Jenifer, Dfenifera; Jessica ó Jesika, Jesica, Dfesika, Jessika; Kiara ó Kiarra, Ciara, Chiara; Nikol ó Nicol, Nicola, Nicole; Scarlett ó Scarlet, Skarleta; Szófia ó Sofia, Sofie, Sofija, Sophia, Sophie, Szofi; Viktória ó Victoria, Viktoria, Victória, Viktorie*.

Gyakran szolgál a névadás alapjául egy filmhős, tévésorozat szereplőjének a neve (vö. KNAPPOVÁ 2008). A 2012-ben Szlovákiában született gyermekek keresztnevei közül a következő vonatkozó példákat említhetjük: *Brenda, Derick, Diego, Eszmeralda, Fernando, Fiona, Francesco, José Armando, Onur, Melek, Maverick, Milagros, Miranda, Pamela, Rosalinda, Seherezádé*. Az Ezeregy éjszaka című török Tv-sorozat fő szereplőjének után Szlovákiában 2011-ben 38 fiúnak adtak *Onur*, és 29 lánynak *Seherezádé*, illetve 10-nek *Therezáda* keresztnevet. 2012-ben jelentősen csökkent az említett nevek anyakönyvi bejegyzése: 7 fiúnak választottak *Onur*, 3 lánynak *Seherezádé*, illetve 2-nek *Therezáda* alakváltozatban keresztnevet. Török TV-sorozatok szereplőjének után kapták 2012-ben keresztnevüket *Hatun, Kerem, Melek*. A keresztnevadást befolyásoló tényezők között szerepel az ismert, kedvelt személyiség nevének átvétele: a 2012-ben Szlovákiában született *Kristián Ronaldo* a világhírű futballjátékos után kapta nevét, *Rihanna* és *Shakira* a kedvelt női énekesek nevét idézik fel, és *César, Edison, Kennedy* keresztneveknek is emlékeztető funkciójuk van.

Az utóbbi évtizedekben növekvőben van a keresztnevként anyakönyvezett becenevek száma (vö. RAÁTZ 2013). A szülőket a becézésvégű névformát közvetlenebbnek, kedveskedőbbnek tartják. Említsünk meg néhány példát az újszülöttek 2012-es szlovákiai névlistájából: *Adelka, Anni, Annika, Branko, Danika* (női névként), *Darinka, Ella, Ela, Eli, Hanka, Janka, Johanka, Kata, Katka, Katica, Kristínka, Lili, Marika, Markétka, Maru-ka, Niki, Pavlínka, Radka, Stefani, Szofi, Tomi, Vojte-ka, Zsófi*.

Szlovákiában az utóbbi években növekvőben van a külföldről betelepült személyek, a vegyes házasságok száma, ami az újszülöttek keresztnevében is mutatkozik. Lássunk néhány 2012-es vonatkozó, egyszeri elfordulású névadatot: fiúnevek *ó Abdalrahman, Ahmet, Amir, Ayhan, Ayk, Ayo, Belu-chukwu, Cao, Casper, Fei, Gianluca, Hai, Hieu, Hoang, Cheng, Chi, Jamal*, lánynevek *ó Anh, Cassie, Ha, Hao, Nur, Shilla, Thien, Quynh, Via, Yan, Zaira Brooklyn*.

A névdivat változása nyomon követhető a magyarországi és szlovákiai gyakorisági névlistákban is (l. FERCSIKÓ RAÁTZ 2009, HAJDÚ 2003a, KÁLMÁN 1989, KRŰKÓ 2001, LADÓ BÍRÓ 1998, MAJTÁNÓPOVAĽIAJ 1998, RAÁTZ 2013). A 2012-ben Magyarországon és

Szlovákiában leggyakrabban anyakönyvezett 1620. helyen álló keresztnév listája a névválasztásban megfigyelhet eltérésekre és hasonlóságokra is utal (l. 3. táblázat).

3. táblázat: Újszülötteknek választott leggyakoribb keresztnév Magyarországon és Szlovákiában 2012-ben

Leggyakrabban anyakönyvezett keresztnév 2012-ben				
	fiúnevek		lánynevek	
	Magyarország	Szlovákia	Magyarország	Szlovákia
1.	Bence	Jakub	Hanna	Sofia
2.	Máté	Samuel	Anna	Natália
3.	Levente	Adam	Jázmin	Nela
4.	Ádám	Luká-	Nóra	Viktória
5.	Dávid	Michal	Csenge	Nina
6.	Balázs	Martin	Zsófia	Ema
7.	Dominik	Tomá-	Luca	Laura
8.	Gerg	Filip	Lili	Michaela
9.	Dániel	Matú-	Boglárka	Kristína
10.	Péter	Patrik	Dóra	Sára
11.	Tamás	Matej	Réka	Alexandra
12.	Botond	Peter	Viktória	Lucia
13.	Milán	Dávid	Emma	Simona
14.	Zsombor	Tomon	Eszter	Karolína
15.	Áron	Alex	Laura	Tamara
16.	Zalán	Dominik	Petra	Dominika
17.	Bálint	Oliver	Lilla	Vanesa
18.	László	Marek	Fanni	Emma
19.	Márk	Daniel	Vivien	Lea
20.	Marcell	Richard	Zoé	Veronika

A magyarországi és a szlovákiai gyakorisági keresztnévjegyzéket összehasonlítva azt láthatjuk, hogy a fiúk névanyagában nagyobb a hasonlóság, mint a lányoknál. Mind Magyarországon, mind Szlovákiában el szeretettel választják (az 1620. helyen álló keresztnéveket illetően) a szülők a *Máté, Ádám, Dávid, Dominik, Dániel, Péter, Tamás, Márk, Viktória, Emma, Laura* keresztnévet (illetve annak másik nyelvben létező névpárját). Szlovákiában az anyakönyvekbe nem jegyzik be az újszülöttek, illetve szülők nemzetiségét, ezért nem tárhatjuk fel bennük a keresztnév és névviselő nemzetisége közötti összefüggéseket. Azokban az esetekben, amikor magyaros formában anyakönyvezik az újszülött nevét, a név által a szülők a névviselő nemzetiségére is utalnak. A 2012-ben Szlovákiában született gyermekek 1620. leggyakoribb keresztnévét illetően nem tudjuk, hány szlovákiai magyar anyakönyvezte szlovákul gyermeke nevét, de a teljes újszülött-névlistából kiolvashatjuk azt, hogy az egyes keresztnéveket hányszor anyakönyvezték magyaros alakváltozatban (a zárójelben a névviselő számát is feltüntetjük).

Els ként lássuk a fiúknál az anyakönyvezett szlovák és magyar alakváltozatok arányát: *Jakub* (1231) ó *Jakab* (2), *Samuel* (1131) ó *Sámuel* (3), *Adam* (1021) ó *Ádám* (32), *Michal* (981) ó *Mihály* (1), *Martin* (979) ó *Márton* (5), *Tomá*–(978) ó *Tamás* (23), *Matú*–(806) ó *Máté* (44), *Matej* (759) ó *Mátyás* (14), *Peter* (656) ó *Péter* (11), *Oliver* (570) ó *Olivér* (10), *Marek* (518) ó *Márk* (30), *Daniel* (498) ó *Dániel* (18), *Richard* (488) ó *Richárd* (1). Az 1620. helyen álló keresztnévek között olyan is található, melynek magyar névpárját egyszer sem anyakönyvezték az adott évben (*Lukács*, *Fülöp*), illetve egyes keresztnévek alakváltozata mindkét nyelvben azonos (*Patrik*, *Dávid*, *Alex*, *Dominik*). A *Simon* nevet ugyan 183 újszülött kapta, de a névalakból nem állapítható meg, hogy ebb l hány a magyaros bejegyzés, mivel a *Simon* névnek [szimon] olvasata is van. A 2012-ben Magyarországon leggyakrabban választott keresztnévek közül a *Bencét* ugyanazon évben Szlovákiában 38 (109. pozíció), a *Leventét* pedig 29 (125. pozíció) újszülöttnak adták. Az említett nevek a 2012-es szlovákiai névlistában magyarul anyakönyvezett kett s kesztnévekben is el fordulnak: *Bence Attila*, *Bence Barnabás*, *Bence István*, *László Levente*.

A lányoknál az 1620. helyen álló keresztnévek többsége azonos alakváltozatban használatos mind a magyar, mind a szlovák nyelvben: *Natália*, *Viktória*, *Nina*, *Laura*, *Sára* (a szlovákban azonban [szára] a név kiejtése), *Alexandra*, *Lucia*, *Tamara*, *Dominika*, *Emma*, *Lea*, *Veronika*. A Szlovákiában leggyakrabban anyakönyvezett keresztnéveket a következ arányban jegyezték be magyarul: *Sofia* (924) ó *Szófia* (3), *Nela* (796) ó *Nella* (86, ez a névváltozat azonban a nem magyar nemzetiség ek között is használatos), *Kristína* (537) ó *Krisztina* (3), *Karolína* (437) ó *Karolina* (2), *Vanesa* (376) ó *Vanessza* (1, de csak második keresztnévként). Egyes keresztnévek magyar névpárját (*Mihaéla*, *Szimóna*) nem anyakönyvezték 2012-ben.

Azokon a településeken, ahol a magyar nemzetiség lakosok alkotják a helyi lakosság nagyobb részét, növekv ben van a magyaros anyakönyvi bejegyzések aránya. Példaként említem Gúta városát, melyben a 2011-es népszámlálás alapján a lakosság 77%-a magyar nemzetiség . A magyarul, illetve szlovákul anyakönyvezett férfi keresztnévpárok aránya 1990ó2012 között Gútán a következ : *Tamás* (44) ó *Tomá*–(22), *Péter* (35) ó *Peter* (7), *Ádám* (20) ó *Adam* (17), *Krisztián* (27) ó *Kristián* (1), *Róbert* (17) ó *Robert* (13), *Márk* (17) ó *Marek* (3), *András* (14) ó *Ondrej* (3), *Adrián* (13) ó *Adrian* (3), *Gábor* (13) ó *Gabriel* (3), *László* (13) ó *Ladislav* (4), *István* (12) ó *Istvan* (7), *Dániel* (11) ó *Daniel* (8), *János* (10) ó *Ján* (3), *József* (10) ó *Jozef* (5), *Imre* (8) ó *Imrich* (4). A Gútán 1990ó2012 között anyakönyvezett n i keresztnévpárok aránya szintén a magyaros bejegyzések dominanciájára utal: *Krisztina* (23) ó *Kristína* (6), *Mónika* (19) ó *Monika* (3), *Szilvia* (11) ó *Silvia* (4), *Katalin* (9) ó *Katarína* (4), *Éva* (8) ó *Eva* (5), *Zsuzsanna* (7) ó *Zuzana* (2), *Eszter* (4) ó *Estera* (2), *Zsanett* (4) ó *fianeta* (2), *Gabriella* (3) ó *Gabriela* (3), *Ágnes* (2) ó *Agne-a* (0). A Gútai Anyakönyvi Hivatalba 1990ó2012 között magyarul, illetve szlovákul bejegyzett férfi és n i keresztnévpárok aránya azt mutatja, hogy az újszülöttek keresztnévének a bejegyzése magyardomináns, a szül k többnyire anyanyelvi változatban anyakönyveztetik gyermekük nevét.

A keresztnévek anyakönyvezését illet en napjainkban b vebb névlistából válogathatnak a névadók, a névválasztás szabadabb. Egyedi, ritkábban el forduló keresztnévek bejegyzésére törekednek a névadók. Gyakoriak az idegen hangzású, helyesírású keresztnévek. Növekszik a bejegyzett keresztnévváltozatok száma. Egyre több becenév válik anyakönyvezhető keresztnévvé. A kett s keresztnévek bejegyzése divatossá kezd válni az utóbbi években. A

szlovákiai magyarok körében növekvőben van a keresztnévek magyaros formában való anyakönyvezése.

7. NÉVATTIT D

A **névattit d** az egyes embereknek, illetve csoportjainak nevekkal szembeni beállítottságát, hozzájuk való viszonyulását, róluk kialakult értékeléssel jellemezve vélekedését jelöli. A névattit döt a nyelvi attitűd szerves részének tekinthetjük. A névattitűd a térszociális társadalom dimenziójától függően változhat. A név iránti attitűdöt több tényező befolyásolja: a névadó/névhasználó egyén, illetve közösség; a név születésének színhelye, körülményei; a név sértő, kedveskedő volta; a név hangalakja és jelentése, a névasszociáció; a név nyelvi eredete; a név gyakori vagy ritka előfordulása; a névhasználati szint, szituáció (formális vagy informális); a névviselő és névhasználó közötti viszony (barátok vagy ellenségek); a névadás óta eltelt idő; a társadalmi és nyelvi közeg stb.

A névviselő személyisége nagyban befolyásolhatja a név iránti attitűdöt. A név hangalakja, jelentése is pozitív asszociációkat kelthet a névhasználóban. Kosztolányi Dezsa a következőket írta Arany János nevére: „Ez a név magában is csupa festés és zeneiség! Tündökletes fény árad belőle s mennyei muzsikái. Sokszor magam is furcsállom, hogy az élet teremtette meg és nem valami költő a boszorkánykonyhájában. Ő önkénytelenül is szerelmes lesz belé az ember, csak azért, mert olyan, amilyen. Puha, olvatag és mégse szétfolyó, megejtő, igéz és mégis valóságos. Próbáljátok kiejteni! Nyílt ajakkal lehelitek, mint egy fohászt. Ajkatok közben nem mozog, nem csücsörödik le, nem gömbölyödik meg tréfásan. Torkotokból nem hördül kehes, rút zöreje. Ínyhangok uralkodnak rajta. Ott, ahol a vezetéknev érintkezik a keresztnévvel, két ínyhang símul egymás mellé testvérien: az *ny* és *j*, s ezek alkotják jellegét, végtelen lágyságát. Nincs ebben a névben egyetlen robbanó ajakhang sem, egyetlen zörgő torokhang sem. Csak egy gyöngye sziszeg mássalhangzó, az *s*, a végén egy erőteljes foghang az elején, az *r*, az is csak azért, hogy ezt az égi dallamot itt tartsa a földön, összefogja, s a hétköznapi használatra alkalmassá téve, megkeményítse, mint sárányat a rézötvetet. Ő Magánhangzói mind mélyek, és hasonló hangszínt varázsolnak el. A vezetéknev két nyílt magyar *a*-ba van ágyazva, s ez a két *a*, mely az egésznek tompa és komoly csillogást ad, az orrhangú *ny* t szomszédságában azt a tündérien édes, kisdédi csalódást gerjeszti a hallgatóban, hogy a nyelv első szavát hallja, a legelső és legrégebbet, melyet valaha mindnyájan elszörcsörtünk ki, ajkaink nélkül, lágyínyünkkel: *anya*. Utána egy félig nyílt *á* csodálkozik és ámul valamin, majd a dallammenetet egy rövid, nyugodt *o* zárja le. Ő Zeneileg két ütem ez a név, egy emelkedő és egy ereszkedő. A vezetéknev jambikusa bizakodva tör fölfelé, de a keresztnév már fáradt és csüggedt, s a harcra és küzdelemre búcsút mondva aléltan hanyatlik alá egy trocheus ütemével. Ő Remekíróknak eddig még sohasem akadt olyan neve, mely belső mivoltát és mivoltát annyira hiánytalanul kifejezte volna, mint az övé.ö

A név különböző asszociációkat idézhet fel a névhasználó(k)ban. Szabó L. Rinc egyik versében az édesnévről a következőket írja:

A neved

Kiáltani szeretném, s nem lehet,
még súgni se szabad a nevedet,
még gondolni se, ó jaj, elárulom,
pedig belül csak azt visszhangozom,
a hangos titkot, mely életemet
úgy édesíti, édes nevedet:
nevedet, édes, a pár szótagot,
mely tündéri burkoddá változott,
röpít közegeddé, nevedet,
mely körém gyűjtja az emlékedet,
f szerként csendít a nappalon át,
s beillatosítja az éjszakát,
s úgy tapad a számba, tündembe, hogy
már majdnem te vagy, amit beszívok,
már majdnem te: minden lélegzetem
veled itat és zsongat édesen:
édes neved betölti szívemet
s csak titka,
te, vagy nála édesebb.

KOVALOVSKY MIKLÓS foglalkozott egyik tanulmányában az érzékterületekkel összefüggő **névszinesztéziákkal** (l. KOVALOVSKY 1993), melyeket a következőképpen csoportosította:

1. Hangjelenség-asszociációk: *š*Krúdy *vadgalambbúgású* szép neveő (Rónai Mihály András); [*Tersánszky Józsi Jen*] *š*Ízlelgesük a nevét. A mássalhangzók torlódása után az a vidám, *füttyent* becenév! (Galsai Pongrác); *š**Bilicsi Tivadar* olyan der s, mint a neve, melyben cserfes madarak *csivitelnek* (Bajor Nagy Ern); [*Hajnal Anna* költ.] *š*Neve *folyómormolás, szél zúgása, nyírfa nyögése, a föld morajlik* így, a mindenség lélegzik ezzel a *sóhajtásszer* szóval: *Annaö* (Bede Anna); *š*Mintha *harangszót* hallanánk, amikor a *Kinga* nevet halljuk (Virágkalendárium 1968: 174).

2. Színszinesztéziák: *š*Vannak sz ke nevek, vannak barna nevek. Pl. a *Mária, Margit, Olga* neveket *barnának* érzem. Ha *Erzsikér l, Éváról, Lilir l* hallok, mindig *sz ke n t* képzelek (Szép E.); *š**Badár Erzsi ... Sz keséget*, röppen mozgást, kék szemet képzeltem hozzá. Talán az *Erzsi* név kedves fürgesége, a *Badárnak* a madárhoz hasonló hangzása, talán a *Badár-cserepek der s* színezése miatt (N k Lapja); *š*Ha kimondok egy nevet, nyomban egy sereg fogalom és emberi tulajdonság társul vele a képzeletemben. Például ha azt mondom: *Anna*, pufók kép , kövérkés, *hirtelensz ke* hajú leányt látok, nagy, égszínkék szemekkel (Benda Jen); *š*Énnekem / Szín is ez / Halovány / *Kék-lila*, / Halovány / *Anilin*, / *Ibolya*, / *Ilona.ö* (Kosztolányi Dezs); *š**Nenne* édesapám id sebb n vére volt. Nekem úgy t nt fel mindig, mintha ezüstb l volna. A haja csalódásig ezüst, az arca oly finom, ... mint ezüst filigrán-munka; és a mosolya fénye is az ezüst fénye volt, és a hangjánál tisztább ezüstcsengést soha nem hallottam. Nekem úgy tetszett, mintha még a neve is, ahogyan otthon

hívtuk, a *nenne* szó ellenállhatatlan halk *ezüst* fények és csengések képzetét idézné felő (Babits Mihály).

3. Szaglásszociációk: *š*A neveknek szaguk van, amelyek nyomban megütik az ember orrát, amint hallja ket.ő (Krúdy Gyula); [*Izabella*] *ša* bús királyi asszony ...kísérget régi, *illatos* nevévelő (Áprily Lajos).

4. Ízasszociációk: *š*Napsugarak zúgása, amit hallok / Számban *nevednek jó íze* van, / Szent menydörgést néz a két szemem, / Istenem, istenem, istenem.ő (Ady Endre); *šMálií* olyan íze volt a számban a nevének, mintha érett és illatos *málnaszemet* kaptam volna be. És piros volt a neve, mint a valóságos málnaszemő (Dénes Zsófia); *š*A régi patinás nevek különös hangulatot árasztanak. *Anna ó* mondjuk, és szinte érezzük a *tejeskávét*, a finom *kalács ízét* és illatátő (n. n.); *šLászló fanyar, Béla keser ő* (Szilágyi György).

5. Tapintásszinesztéziák: *šKatalin? Hideg* és fényes, mint egy ékszerő (Rab G.); *š*Nagyon dalolt a név zenéje bennem ... / s a holt professzor nevét idéztem, / akinek egyszer meleg lett a vére / *Aletta van de Maet meleg nevéreő* (Áprily Lajos); *š**Anna ó* ismételte Vizyné a *puha*, kedves n nevető (Kosztolányi Dezs); *š**Ágnes* nevéhez hasonlóan *lág*y, *selymes, bolyhos* és szelíd, mint egy báránkaő (Boldizsár Iván); [*A Viola* név számomra] *š*jóakarató, hiszékeny, néha kissé tétova n ket takar. Az *Ola* rövidítés ezt az alakot *gömbölydedd*é teszi, *elpuhítja*. *Ola*. ..olyan *lág*y és bizalomgerjeszt , mint az »Ola« szónak a lejtéseő (Bernáth Aurél).

A tulajdonnevek iránti attit d vizsgálatokról els sorban a névtani szakirodalomban olvashatunk (l. BAUKO 2009e, HAJDÚ 2003a, RAÁTZ 2012, SCHIRM 2014, K. SZOBOSZLAY 1999, TÓTH 1967, 1981 stb.). A névhasználók, névvisel k az egyes tulajdonnevekhez pozitívan, semlegesen, negatívan viszonyulhatnak.

Az egyes nevek iránti pozitív attit dre utal az a nyitrai egyetemi hallgatók körében végzett vizsgálat, amelyben a tíz legszebb magyar szót kerestük (l. BAUKO 2003: 4406441). A legszebbeknek tartott szavak között tulajdonnevek ó köztük személynevek, helynevek ó is szerepeltek: *Ágota, Alföld, Bálint, Csallóköz, Csipkerózsika, Drágaságom, Egyetlenem, Emese, Fanni, Flóra, Föld, Gergely, Gerg , Gömör, Gyönyör ségem, Hortobágy, Isten, János, Jézus, Kedvesem, Kicsim, Levente, Lilla, Magyarország, Mátyás, Mókuska, Nyuszika, Orsolya, Picinyem, Pinty ke, Szívecském, Szívem, Tündér, Virág, Zsolt*.

Az emberek nagy része elfogadja, természetesnek tartja az örökölt családnév és a kapott keresztnév viselését, pozitívan viszonyul hozzá. A névvisel k gyakran nyilatkoznak úgy, hogy tetszik a nevük, mert örökölték el deikt l, egyedi, ritka, nem túl megszokott, kellemes a hangzása, tetszik a jelentése, szép magyaros, dallamos, rövid, könnyen megjegyezhet . A névadási hagyományokat tiszteletben tartják.

A névvisel k egy része azonban nincs megelégedve a személynevével. Egyesek az idegen eredet név helyett magyart szeretnének. A negatív névattit dhöz a név kellemetlen hangzása, jelentése, illetve asszociációja, gyakori tömegnév viselése is hozzájárulhat. Amennyiben a névvisel nincs megelégedve anyakönyvezett nevével, hivatalosan kérvényezheti megváltoztatását. A személynevek anyakönyvezésére törvények vonatkoznak. Az anyakönyvvezet elutasíthatja a szül k által kért *š*szokatlannak t n ő keresztnév bejegyzését. Megtörténhet, hogy az anyakönyvezett keresztnévet nem használják a névvisel re a családban és a névhasználó közösségben, és ez kés bb névváltoztatáshoz vezethet. Erre egy nyitrai egyetemista adatközl t l hozunk példát: *š*A húgom eredetileg

fiúnak készült. Mikor lányként jött a világra, apu csalódott volt. Elment anyakönyveztetni második leánya nevét, de mivel a *Lillát* nem írták be, ránézett a névsorra és az első név, amin megakadt a szeme az *Enik* volt. Tehát beíratta az *Enik* t. 16 év múlva volt rá alkalom, hogy átírassa a nevet *Lillára*. Mindenki *Lillának* hívta, a családon kívül senki sem tudott az *Enik* keresztnévről.

A névviselek egy része nem szereti a keresztnéven való megszólítást, inkább a becéz formákat kedvelik, mivel a becenevek közvetlenebb, kedveskedőbb jellegűek.

A ragadványnév iránti attitűdvizsgálatok egyrészt a névviselek, másrészt a névhasználó közösség névhez való viszonyulását elemzik. Azt, hogy egy ragadványnév érzelmileg közömbös-e vagy expresszív, mindenkor a település közössége és viselőjének a névhez való viszonya dönti el (ÖRDÖG 1969: 191). Ennek megállapítása a ragadványneveknél nehézségekbe ütközik. A névhasználó közösség tagjai könnyebben nyilatkoznak mások nevével, de a névviselek nem mindig fogadják szívesen az ilyen jellegű kérdést.

A ragadványneves vizsgálatok alapján elmondható, hogy a névviselek többsége elfogadja ragadványnevét. Ez arra utal, hogy a ragadványnevek a közösség névkincsének szerves részévé válnak. Gyakori, hogy a névhasználók (első sorban eltérő korosztályba tartozó személyek) az egyénnek csak a ragadványnevét ismerik, és nem tudják a hivatalos nevét. Az is megtörténhet, hogy a névhasználó úgy tudja, hogy a ragadványnév a névviselek hivatalos neve.

Negatív attitűd jellemzi a ragadványnévvel kapcsolatban azokat a névviseleket, akik nem szeretik, illetve utálják ragadványnevüket, haragszanak rá, ha így szólítják őket. Első sorban a pejoratív jelentésű ragadványnevek esetében figyelhető meg a névviselek negatív, elutasító viszonyulása a névhez. Vannak olyanok, akik nem vallják be, eltitkolják ragadványnevüket, mert negatívan viszonyulnak hozzá. A név iránti attitűd idővel megváltozhat: az eleinte nem tetsző megszólítási forma idővel megtetszhet a névviseleknek.

Olyan névviselek is vannak, akiknél a ragadványnevük iránti attitűd attól függően változik, kik és mikor használják. Egyesek a ragadványnéven való megszólítást csak barátaiktól tartják el, mivel túl személyesnek érzik használatát. Pl. egy nyitrai egyetemistának három ragadványneve van: az egyiket nem kedveli, mert ellenségétől kapta, de a másik kettőt szereti, mivel barátai adták neki. Egy egyén több ragadványnevet is viselhet, amelyek használata különböző közösségekhez köthet, és a névattitűd attól függ, hogy a névviselek milyen viszonyban van a névhasználó/névadó közösség tagjaival.

A névviselek, illetve névhasználók ragadványnév iránti attitűdjére az is utal, hogy a ragadványnév említés, illetve szólítónévként használatos-e. A felnőttek körében általánosabb a ragadványnév említési funkcióban, de a diákoknál gyakrabban használatos szólítónévként. A ragadványnevek egy része említésként él, tehát akkor használatos, amikor a névviselek jelen vannak. A ragadványnévvel azonosított személy néha tudomást sem szerez arról, hogy van ragadványneve, és egy kisebb-nagyobb közösségben a háta mögött ragadványnéven emlegetik. Sok ragadványnév a névviselek jelenlétében szólítónévként is funkcionál az élő nyelvben, ami arra utal, hogy a névviselek (többnyire) elfogadják ragadványnevüket és természetesnek tekintik ezt a megszólítási formát.

A tulajdonnév iránti attitűdöt a név stílusértéke, illetve asszociációs tartalma is befolyásolhatja. MARTINKÓ ANDRÁS a tulajdonnév hangulatát a jelentés részének tartja: „A tulajdonnevek nagy részét (ha nem mindegyikét) esztétikai hangulat, történelmi, vallási,

szakmai stb. asszociációk kísérik, s ezek is a jelentés részei (jórészt ezért van stiláris értékük is) (MARTINKÓ 1956: 191).

Az expresszív nevek egy részének létrejötte a szavak átvitt, képes értelemben való használatával magyarázható. A hasonlóságon alapuló névátvitel ó a **metafora** ó, és az érintkezésen alapuló névátvitel ó **metonímia** ó gyakran jelenik meg a hangulatkeltés szemantikai eszközékként pl. a ragadványnevek világában (vö. BAUKO 2009a: 1366140, B. GERGELY 1977: 1496203, ÖRDÖG 1973: 1586199). Nézzünk néhány jellemző fogalomkört.

Az állatnevekben származó **metaforikus** ragadványnevek utalhatnak külső tulajdonságra (alacsonyomágas termetre: *Kistyúk, Tet, Tücsök, Gúnár*; soványókövér testalkatra: *Kukac, Szúnyog, Mackó, Viziló*; mozgásra: *Csiga*; haj-, bajuszviseletre: *Kecske, Kokas*; feltöltettségére: *Busa /fej/, Cica /arc/, Kaméleon /szem/, Malacka /orr/, Nyúl /fog/, Nyuszó /fül/, Ponty /száj/*), belső tulajdonságra (*Guminyúl /élevení /Csacsi /buta /Nyúl /gyáva/*), kedvelt tevékenységre (*Csalogány /szeret énekelni, Vizicsibe /szeret fürödni*), stb. Metaforák származhatnak a növényvilágból, melyek utalhatnak sovány testalkatra (*Benge /kis sz /fürt /Csádé /vízeny /helyen term /f /féle/*), fejformára (*Dinnye, Kókusz, Körtefej*). A tárgynevekben származó ragadványnevek utalhatnak alacsony termetre (*Gyugó /dugó/*), sovány (*Cérna, Gyufa, Madzag*) vagy kövér testalkatra (*Demó /demizson /Dugó*), kerek arcra (*Kugli /tekegolyóra hasonlító/*). Ételnevekben származnak a kövér testalkatra (*Gombóc, Hattojás, Husi, Sunka*), kerek arcra (*Piskóta*) vonatkozó ragadványnevek. A mese világából származó átvételek a *Mekk Elek* (ügyetlen), *Mézga Géza* (szemüveges és erősebb testalkatú, mint a mesehős). Metaforikusak a televízióból, film- és zenevilágból (*Hobó, Kabos*), a mitológiából, bibliából (*Ámor, Jézus Krisztus*), a politikából (*Lenin*) és történelemben ismert személyiségek (*Könyves Kálmán*) neveinek felhasználásával keletkezett ragadványnevek. A nép vagy néprész jelentésű szavak szintén állhatnak névmetaforaként, melyek vonatkozhatnak haj-, szem- és borszínre (*Brazil, Cigány, Indiánlány, Néger*), hajviseletre (*Indián*) stb.

A **metonimikus** ragadványnevek érintkezésen alapuló névátvitel útján keletkeznek. A fogalomkörök közül az állatnévre utaló metonimikus ragadványnevek vonatkozhatnak szokásra, kedvelt tevékenységre (*Compó /szeret horgászni, Csibe /szeret eteti a csibéket/*), kedvelt állatra (*Kutya, Macska*), állattartásra (*Kecske, Pulykás, Szamaras*), foglalkozásra (*Kacsa /szeret kacsafarmon dolgozni/*), stb. A növénynevekben származó ragadványnevek között metonimikusak is előfordulnak: *Gyömbér* (gyógy növényeket gyűjtött), *Rózsabokor* (szerette a virágokat), *Krumpli* (termel szövetkezetben dolgozik), *Gruspány* (a mennyegztől tisztelettel ki a gruspányt). A tárgyak megnevezései ragadványnevként utalhatnak alacsony termetre (*Sujok /valaminek a földbe verésére, zúzására használt nyeles bunkó/*), jellegzetes ruházatra, öltözködésre (*Cipő, Gatyás, Sapka, Szandál*), kedvelt tevékenységre (*Fűnyíró /szeret gyakran nyírja a fűvet, Pipa, Szivar/*), foglalkozásra, mesterségre (*Cement /kemény /Kapás /földm. ves /T /szabó/*). A kedvelt ételre, italra utaló metonimikus ragadványnevek a *Bableves, Csoki, Csülök, Kacsa, Kolbász, Paprikáskrumpli, Rumos, Túrógombóc*.

Az expresszív ragadványnevek alapjául szolgáló szó hangalakja módosulhat, illetve egy másik név vagy egy közhely hangalakja indukciójára jöhet létre. A névviselés család-, kereszt- és beceneve **asszociációs** folyamatokat indíthat el a névadó tudatában. A családnévben származó ragadványnevek egy része hasonló hangzású, illetve azonos jelentésűbe tartozó értelmes közhelyeket asszociálhat. Fonetikai (hangtani) asszociáció játszott szerepet a következő családnévben származó ragadványnevek keletkezésében: *Borzasztó < Borza, Cékla <*

Czékus, *Cseng* < Csengel, *Mogyoró* < Magyar, *Ragasztó* < Rancsó. A leíró családnév azonos jelentésmezőbe tartozó szót is konnotálhat. Ekkor szemantikai (jelentéstani) asszociáció útján keletkezik a ragadványnév: *Atya* < Papp, *Bimbó* < Virág, *Csuka* < Halászik, *Mezei Pocok* < Mezei. A ragadványnevek a családnév hangalakjának játsszi megváltoztatásából is keletkezhetnek: *Bizsák* < Izsák, *Csuri* < Czura, *Jurunc* < Kurucz, *Dzsó* < Izsó, *Nyunyi* < Bugyi. Expresszív hatást keltenek a családnév rövidítésével és képzésével alkotott ragadványnevek: *Hatyesz* < Hatyina, *Kocskó* < Kocsis, *Labi* < Labancz, *Ratya* < Ratyimorszky, *Rozi* < Rozicska. A ragadványnév alapjául szolgáló szó antonim értelemben is használatos lehet: pl. kopasz egyénre használhatják a *Coffos* ragadványnevet.

A közszavak, illetve tulajdonnevek **módosult alakváltozatban** gyakran válnak ragadványnévvé, az eltér hangalakkal érik el a stílushatást. Ilyenek pl. a beszédhibára, nyelvbötlésre, hibásan ejtett szóra vonatkozó ragadványnevek: *Becsó* (lecsó), *Csócsi* (Józsi), *Japos* (lapos), *Makka* (macska), *Tatas* (kakas), *Tofola* (kofola), *Tolás* (tojás), *Tuna* (Duna), *Ty gér* (süger), *Tyutyuritya* (kukorica). A szóvég elhagyása is fokozhatja a név expresszivitását: *Cselle* (cselleng), *Csosz* (csoszog), *Hama* (hamar *øgyors járásø*).

A **hangutánzó, hangulatfest** ragadványnevek már hangalakjukkal felidéznek bizonyos tartalmat. Az onomatopoeitikus ragadványnevek utalhatnak pl. csúnyaságra (*Bubu*, *Übrühü*), vidámságra (*Nyehej*), mozgásra (*Csoszogó*). Az ismeretlen és bizonytalan indítékú ragadványnevek között gyakran találkozhatunk hangutánzó, hangulatfest jellegű szavakkal: *Brukukó*, *Cunci*, *Csucusu*, *Gy gy*, *Lityi*, *Nünü*, *Pattyi*, *Pruttyos*, *Tyatya* stb.

8. ÉLETKOR ÉS NÉVHASZNÁLAT

A névhasználat az életkor szerint változik. Más-más névkinccsel rendelkeznek az egyének a gyermek-, ifjú-, felnőttes- és idős korban. Az emelkedő életkorral folyamatosan bővül az egyén által megismert tulajdonnév-névállomány, az életkortól függően változik az alap- és kiegészítő névkinccs. Az egyes generációk között a névhasználatban, névviselésben, névadásban különbségek mutatkoznak.

Az újszülött világrajöveletek nevet kap, s az általa viselt személynév válik az élete során az alapvető identitásjelvé. Ezen a néven (illetve a személynév egyik részével: család- vagy keresztnév / esetleg becenev vagy ragadványnév) azonosítják / szólítják meg a társadalomban, szűkebb-tágabb közösségben. A gyermekkorban a tulajdonnév az anyanyelvi produkció első észlelhető elemei közé tartozik. Az *Anyá*, *Apá* szavak egyetlen személyt azonosítanak, így tulajdonnévként funkcionálnak (vö. VÖRÖS O. 2014). A gyermek eleinte a szűkebb környezetében él családtagok, ismerősök nevét, szülői helyének nevét stb. sajátítja el, majd a szocializáció során újabb és újabb tulajdonnevekkel bővül névkinccse. Az ifjúkorban a diákok az iskolában oktatott tantárgyakon belül gazdag tulajdonnévanyaggal ismerkedik meg: pl. a nyelvtanórákon a helyesírás oktatásán belül; az irodalomórákon az írók, költők személyneveivel, irodalmi művek címeivel, a műben szereplő személyek, helyek, állatok stb. neveivel; a történelemórán történelmi személyiségek neveivel; a földrajzórán különféle helynevekkel stb. Felnőttes- és idős korban tovább bővül az egyén névrepertoárja, amit számos tényező befolyásol (pl. műveltség, foglalkozás, érdeklődési kör, társadalmi környezet).

Kétnyelvű közösségben az egyén két (vagy több) nyelv tulajdonveit sajátítja el, ezeket az adott nyelven történő kommunikációtól függően az egyik vagy másik nyelvben ismert alakváltozatában használ(hat)ja.

Az egyén nemcsak névviselel, névhasználó, hanem egyben névadó is (lehet): elnevezheti plüss állatait, ragadványnevet találhat ki osztálytársa számára, nevet adhat a kutyájának, felnőttként keresztnévet választhat gyermekének, elnevezheti a vállalkozását stb.

A keresztnévdivat változásával kapcsolatban említettük, hogy az egyes generációk névanyagában eltérések vannak. Az idősebb generációnál még a hagyományos keresztnevek viselése az általános, de az újszülötteknél már az idegenebb hangzású, illetve helyesírású nevek dominálnak. Példaként említem, hogy Révkomáromban az újszülöttek nevei között olyanok fordulnak elő, melyek az idősebb generációnál hiányoznak: 2008-ban anyakönyvezettek: *Amira, Brúnó, Cyntia, Jennifer, Jessica, Kiara, Kitty, Liana, Marcelló, Melanie, Nadine, Nelly, Noel, Ramón, Stefanie, Thomas stb.*, 2010-ben anyakönyvezettek: *Chiara, Dajana, Fernanda, Hugó, Lara, Lionel, Melisa, Scarlet, Vivien stb.*, 2012-ben anyakönyvezettek: *Emily, Loretta, Miranda, Priscilla, Serhio, Stavruła, Tamia, Zaidat stb.*

A ragadványnév-használatban is jelentős szerepet játszik az életkor, a fennálló különbségek elsősorban a felnőttek és diákok névrendszerének összehasonlításában mutatkoznak.

A felnőttek ragadványnevei általában hosszabb életűek, invariánsak (csak ritkán változnak), az egyén gyakorta egész életén át viseli a közösség által ráragasztott nevet, sőt ez a név örökölhető is. A ragadványnevek használati köre tágabb, szélesebb körben ismertek és használatosak, elsősorban említésként funkcionálnak. A diákragadványnevek rövidebb ideig élnek (az iskolaközösségből kikerülve többnyire nem használatosak a hajdani névviselelre), változékonyak, szélesebb közösségben (iskola, osztály) ismertek és használatosak, ritkán örökölődnek, főképpen szólítónévként funkcionálnak.

Általában egy ragadványnév identifikálja a felnőttest, ritkán több; a diákok azonban gyakran viselnek több ragadványnevet. A felnőttekre az egynevség, a diákokra a többnevség jellemző.

A névadás tipikus helyszíne a diákoknál az iskola, ahol szívesen adnak egymásnak különféle ragadványneveket. A névadók elsősorban az osztálytársak, iskolatársak, barátok, de tanárok is lehetnek. Ezen kívül családtagok, rokonok, ismerősök stb. is adhatnak a diákoknak olyan ragadványneveket, melyek az iskolában használatossá válnak. A nevek közvetítik általában a névviselel osztálytársai, illetve iskolatársai. Névadó lehet az osztálytárs édesapja, a tanuló szomszédja, úszómestere stb.

A ragadványnevek között vannak állandóbbak és ideiglenesek, alkalmiak. Az állandóbb rétegbe (alpnévkincs) azokat sorolhatjuk, melyek az iskolás kor kezdetétől fogva identifikálják viselőjét. A legstabilabbnak az öröklött ragadványnevek mutatkoznak. Ezek már kiskoruktól azonosítják a viselőjét. Az alkalmi rétegbe (kiegészítő névkincs) azok tartoznak, melyek néhány napig, hétig, hónapig élnek. Ez a nevek csúfolódó jellegével, hangulatával is összefüggésbe hozható: a pejoratívabb ragadványnevek ritkán maradnak meg huzamos ideig a szóbeli használatban, ezzel ellentétben a közömbös, illetve kedveskedő nevek hosszabb életűeknek mutatkoznak. Az is megtörténhet, hogy a nevek idővel vándorolnak a rétegek között: egyesek az alpnévkészlet elemeivé válnak, mások kiszorulnak az alkalmi rétegbe, vagy eltűnnek, kihalnak és kikerülnek a használatból. A diákok névhasználata dinamikusan változik, sok név eltűnik, illetve újabbak keletkeznek.

Míg a feln ttek ragadványnevei változatos névszerkezetekben használatosak az él nyelvben, addig a diákragadványnevek önmagukban identifikálnak, s csak ritkán fordul el , hogy a ragadványnévhez egyéb személynév-fajta (család-, kereszt- vagy becenév) kapcsolódik.

Vannak sz kebb és szélesebb körben használatos ragadványnevek mind a feln ttek, mind a diákok körében. Vannak olyan ragadványnevek, melyeket a közösségek minden tagja ismeri, de vannak olyanok is, amelyek csak kisebb csoportokban, illetve egy személy által használatosak. A legszélesebb körben ismertek a családot identifikáló örökl d ragadványnevek, melyeknek a fennmaradását a (falu)közösség is biztosítja. A nevek használati köre id vel változhat: b vülhet, illetve sz külhet. A tanár által adott név el ször az osztályban, kés bb az egész iskolában használatossá válhat. Vannak nevek, amelyek az iskolában születnek, de a családban és rokonságban is elterjednek. Ennek a fordítottja is megtörténhet. A családban használatos ragadványnév az osztálytársak, barátok által az iskolába is eljuthat.

A feln ttek általában elfogadják a ragadványnevüket. Ezzel ellentétben a diákokban a nevek többsége negatív asszociációt, élményt idéz fel: az adatközl k nagy része nem szereti, ha ragadványnevéen szólítják. A pejoratív ragadványnevek gyakran csak rövidebb ideig élnek.

Az egyes településeken (falvakban jellemz bb a ragadványnév-használat, mivel az emberek jobban ismerik egymást, mint a városokban) a feln ttek körében a legtöbb ragadványnév általában az id sebb korosztályban (55 év felett) jelenik meg, ami azt mutatja, hogy a múltban szorosabbak voltak a kapcsolatok a családok között. A gazdag ragadványnév-állomány a homogén közösség összetartó erejét, névadási szokásait érzékeltette. Az egykor homogén falu manapság egyre heterogénebbé válik. Az exogámia, lakosságcsere, urbanizáció nem kedvez a ragadványnevek létrejöttének. Az id sebbek névkincsének szerves részét képezik a már elhunyt személyek ragadványnevei is, hiszen gyakran emlegetik ragadványnevükön a község egykori lakosait. Az id sebbek kevésbé ismerik a fiatal korosztályba (18ó35 évesek) tartozók ragadványneveit, s ez fordítva is igaz. A középkorúak (35ó55 évesek) azok, akik többnyire az id sebbek és fiatalok névanyagát egyaránt ismerik.

A feln ttek körében jellemz bb, hogy az egyén ragadványnévként viselheti valamelyik sének, szül jének, hozzátartozójának, rokonának család-, kereszt-, illetve becenevét. Kalotaszegen, Göcsej és Hetés területén a családtagok nevére utaló ragadványnevek csoportja a legnépesebb (l. B. GERGELY 1977: 87ó90; ÖRDÖG 1973: 158ó171).

A diákragadványnevek keletkezésében jelent sebb szerepet játszik a hivatalos név valamely elemének játékos elferdítése, vagy különböz asszociációk következtében közszóvá alakítása. Erre már KOVÁCS LÁSZLÓ is utalt, aki magyar viszonylatban els ként vizsgálta a gyermekek ragadványnév-adási szokásait: ŐA beszéd lélektani vonatkozásai számos esetben jól megfigyelhet k a gyermekek nyelvében, els sorban a gúnyneveknél. A gyermek játékos természete itt nyilatkozik meg a leginkább. A gyermek a szavakkal, hangokkal is játszik. Ezért van az, hogy a gúnynevek közül a legtöbb a gyermek vezeték- és keresztnevéb l játszi, vagy analógiás képzéssel alkotott szóó (KOVÁCS 1956: 175ó176). Egy diák család-, kereszt- vagy beceneve több asszociációs indítékú ragadványnév létrejöttét eredményezheti a közösségen belül: pl. Csontos > *Csont, Csonti, Csontváz*; Donát > *Donaldkacsa, Donátkacsa, Kacsa*; Heged s > *Hebedli, Hege, Heged , Heged tok*; Kacz > *Kackukac, Kitekac, Kitekat, Kukac, Hernyó*; Tücsök > *Bülök, Bütyök, Cirip, Prücsike, Prücsök, Tücsi*; Zámbo > *Zámbo*

Dzsimi, Zámboka, Zászló, Momóka; Zsemle > Hamburger, Hotdog, Kenyér, Kifli, Morzsa, Zsömle, Zsömlye; Emese > Esemes (SMS ó angol short messaging system rövidüzenet-küld rendszer), Ememes (MMS ó angol multimedia messaging system multimédiás üzenetküld rendszer), Meskete; Levente > Leves, Leveske, Naplemente.

A ragadványnév öröklésekor gyakori, hogy a családon belüli pontosabb megkülönböztetés érdekében a mindennapi nyelvhasználatban az öröklött ragadványnévhez életkorra utaló névrész kapcsolódik. A generációbeli eltérések nyomtatékosítására szolgálnak a *kis, nagy, fiatal, öreg* jelzők. A *Kis* névrész elsősorban akkor használatos, amikor az előző ragadványevét gyermekeik öröklik (*Kis Dugó, Kis Füle, Kis Muslica, Kis Otelló, Kis Szivar* stb.). A *Nagy* kiegészítő névrész használatával pl. olyan esetekben találkozhatunk, amikor a testvérek közül az idősebbiket különböztetik meg (*Nagy Füle, Nagy Hacsek*) a fiatalabbiktól, akinek az öröklött ragadványnevéhez a *Kis* jelző csatolják (*Kis Füle, Kis Hacsek*). A generációbeli eltérésekre utalnak a ragadványnevek előtt álló *Öreg* és *Fiatal* jelzők is (*Öreg Jokesz, Fiatal Jokesz*).

9. NEM ÉS NÉVHASZNÁLAT

A névhasználat a nemek szerint eltérést mutat.

A férfiak és a nők keresztnévei eltérőek, és a viselt név utal a hordozója nemére. A nevek anyakönyvezésével kapcsolatos törvényekben is az olvasható, hogy férfinak nem adható női név, és viszont.

A névdivat a névviselő nemére szerint vizsgálható, az egyes időszakokban eltér az egyes keresztnévek kedveltsége. A magyarországi és (cseh)szlovákiai gyakorisági névlistákban is nyomon követhető a változások (l. BAUKO 2013b, HAJDÚ 2003a, KÁLMÁN 1989, KRŰKÓ 2001, LADÓBÍRÓ 1998, MAJTÁNÓPOVAĽAJ 1998, RAÁTZ 2013).

A múltban gyakran ismétlődtek ugyanazon keresztnévek, nagyobb volt egy név megterheltsége és a gyermekszületések száma is. Az egykor divatos, gyakran választott hagyományos fiúnevek és lánynevek többségét napjainkban kevesebben adják gyermeküknek, a szülő inkább egyedülálló, ritkábban használatos (gyakran idegen eredetű) nevet választanak. Az alábbi (465.) táblázatokban jól látható, hogy a keresztnévdivat változása elsősorban a rendszerváltás után, a 20. század végén és a 21. század elején figyelhető meg.

Magyarországon a legnépszerűbb női keresztnévek között több évszázadon át az *Anna* szerepel. A 16. és 17. században a leggyakrabban választott női keresztnév volt, és 2013-ban is nagy népszerűségnek örvend, hiszen az első helyen a *Hanna* névalak (ez az *Anna* eredeti formája), a második pozícióban az *Anna* keresztnév áll. A 2013-ban leggyakrabban választott keresztnévek közül az előző időszakokban csak a *Zsófia* névvel találkozhatunk még az 1610. között (a 16. és 17. században a 6. helyet foglalta el), a további nevek (*Jázmin, Luca, Emma, Nóra, Lili, Zoé, Csenge*) az utóbbi években lettek divatosak. A férfinevek körében a 1618. század népszerűi nevei (*János, Péter, Mihály, István, György*) napjainkban kevésbé divatosak. Az 1996-ban és 2013-ban leggyakoribb férfinevek közül nem találkozhatunk az előző korszakokban a leggyakrabban választott 1610. név között a *Bence, Máté, Levente, Ádám, Dávid, Dominik, Dániel, Milán, Gergely, Márk, Krisztián* névvel.

4. táblázat: A leggyakoribb női keresztnévek Magyarországon

	16.század	17.század	18.század	1983-1988	1996-ban	2013-ban
1.	Anna	Anna	Erzsébet	Katalin	Alexandra	Hanna
2.	Katalin	Katalin	Anna	Anita	Vivien	Anna
3.	Margit	Erzsébet	Katalin	Andrea	Viktória	Jázmin
4.	Borbála	Zsuzsanna	Zsuzsanna	Tímea	Dóra	Luca
5.	Erzsébet	Judit	Judit	Zsuzsanna	Nikolett	Emma
6.	Zsófia	Zsófia	Ilona	Éva	Fanni	Nóra
7.	Dorottya	Mária	Borbála	Ágnes	Eszter	Lili
8.	Orsolya	Borbála	Éva	Krisztina	Barbara	Zsófia
9.	Ilona	Klára	Sára	Judit	Anna	Zoé
10.	Magda	Krisztina	Mária	Mónika	Klaudia	Csenge

5. táblázat: A leggyakoribb férfi keresztnévek Magyarországon

	16. század	17. század	18. század	1983-1988	1996-ban	2013-ban
1.	János	János	János	Gábor	Dávid	Bence
2.	Péter	István	István	Tamás	Dániel	Máté
3.	Mihály	Mihály	Mihály	Péter	Tamás	Levente
4.	István	György	József	Zoltán	Bence	Ádám
5.	György	Péter	György	László	Péter	Dávid
6.	Gergely	András	Ferenc	István	Ádám	Dominik
7.	Pál	Pál	András	Attila	Márk	Dániel
8.	Benedek	Ferenc	Péter	Zsolt	László	Balázs
9.	András	Gergely	Sámuel	János	Zoltán	Milán
10.	Balázs	Tamás	Gergely	József	Krisztián	Gerg

Az 1990-es években bekövetkezett politikai változás hatott a keresztnévrendszerre, s újabban kérvényezett keresztnéveket is eredményezett (l. FERCSIK ó RAÁTZ 2009). A női nevek körében elterjedtek az angol és amerikai (*Dzsenifer, Dzsesszika, Bonni, Kimberli*), francia (*Alett, Arlett, Babett, Döniz, Sarlott, Zsaklin, Zsüliett*), olasz (*Julietta, Lauretta, Leonetta, Loretta, Tittina*), germán (*Annaróza, Brenda, Brunella, Gréte, Hédi*) és egyébként idegen eredetű nevek (*Dafné, Dára, Nyina, Fatma*).

Magyarországon a szülők szívesen választották lánygyermeküknek magyar neveket is. Sor került a feledésbe merült régi nevek felújítására (*Bíbor, Liliom, Gyöngy*). Kedveltek a

közszói eredet nevek, melyek növények (*Áfonya, Bodza, Eper, Frézia, Gyopár, Kála, Magnólia, Málna, Mandula, Szamóca, Zsálya*), természeti jelenségek (*Bóra, Riana < őrianásø*) vagy ásványok (*Gyémánt, Platina*) nevéb l jöttek létre. Írói névalkotásból keletkezett a *Bóbíta* név, amely Weöres Sándor magyar költ azonos cím gyerekverséb l származik.

Népszerű névalkotási mód a magyar névadásban már ismert keresztnévek becéz alakjának választása (*Ági, Andi, Anni, Borka, Cili, Dorka, Gizi, Gréti, Hanni, Iluska, Juli, Klári, Magdi, Manyi, Marika, Mici, Mimi, Panni, Piri, Zsófi, Zsuzsi*). Gyakori az idegen eredet nevek rövid alakjának, illetve becéz formájának kérvényezése is (*Ata, Dára, Gréte, Hédi, Kim, Lara, Letti, Lotti, Mandi, Meggi, Mendi, Molli, Peggi, Szindi, Zorka, Zsanka*).

Kedvelt névformává váltak a két keresztnév l álló alakok: *Annadóra, Annaflóra, Annamari, Annaréka, Annaróza, Annasára, Máriaróza* stb. Alkottak összetett neveket közszókból, illetve közszóból és keresztnév l is: pl. *Csillagvirág, T zvirág; Annavirág*.

A legnagyobb számban a férfinevek között is az idegen eredet , f leg az angol nevek jelennek meg (*Brandó, Brendon, Eliot, Krisztofer, Szkott*), de el fordul több más eredet név is (*Jáfet, Adonisz, Alexandros, Ámor, André, Antonió, Benitó, Frederik, Gerhárd, Keán, Nyikita*). A férfinevek köréb l sem hiányoznak a régi magyar nevek, mint például az *Ajándok, Balmaz, Bozsó, Csikó, Magor, Som, Táltos, Turul, Zápor, Zolta*.

A kérvényezett nevek között több olyan is van, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete nem javasolt anyakönyvezésre. Elutasított n i név a *Kiskegyed, Dakota, Csiperke, Bolivia, India*; elutasított férfinév a *Dodi, Öcsi, Kisherceg, Sonny*.

Egyes keresztnemeknek van férfi-n i párja, ugyanabból a névt b l származnak, a két névalak többnyire a névvégi morfémában tér el, a n i nevek végén a leggyakrabban az *-a* képz fordul el . Ez a férfi-n i pár viszony egyes esetekben közismert, máskor kevésbé felt n a névhasználók számára. Férfi-n i névpárokat alkotnak a következ keresztnemek: *Adrián : Adria, Adriána, Adrianna, Adrienn; Albert : Alberta, Albertina; Alex : Alexa, Alexandra, Alexia; András : Andrea; Antal : Antonella, Antónia; Arnold : Arnolda; Árpád : Árpádina; Attila : Etelka, Etel; Bálint : Valentina; Benedek: Benedikta; Benjámín: Benjamina; Dániel : Daniella; Dénes : Dionízia, Denissza; Dominik : Dominika; Emil : Emília; Erik : Erika; Ervin : Ervina; Ferenc : Franciska; Gábor : Gabriella; György : Györgyi, Györgyike; Ignác : Ignácia; István : Stefánia; Iván : Ivána, Ivica; János : Johanna; stb. Vannak olyan férfi és n i alakváltozattal rendelkező nevek, amelyeknek egyik változata hiányzik a névkincs b l, ezeket is szívesen választják, alkotják meg újabban a szül k: *Damjana* (férfi párja *Damján*), *Tamina* (német *Tamino*), *Hunóra* (*Hunor* férfinév b l).*

Léteznek olyan keresztnemek is, melyeket mindkét nem képvisel i választhatnak. Már az si magyar névanyagban is vannak mindkét nem körében el forduló nevek: *Mogu, Mogdi ømag, magocskaø* (a név jelentése a sok utód nemzésével függ össze), *Scentev øszentø Sceret(h)eu øszeret ø Scerelmes øszerelmes*, szeret ø Napjainkban a kétnem keresztnemek közé tartozik (vö. KNAPPOVÁ 2010) az *Andrea, Ashley, Benny, Casey, Charlie, Christie, Jean, Kai, Kelly, Lauren, Lee, Mallory, Michele, Nicky, Paris, Sonny, Taylor, Whitney*, stb. Szlovákiában a 2012-es évben született lányok és fiúk nevéként egyaránt el fordult az *Alex* (601 fiú és 4 lány kapta), *Bao* (1 fiúnak és 2 lánynak adták) keresztnév, 2013-ban az *Andrea* nevet l fiú és 119 lány, a *Thanh* keresztnévet 161 névvisel kapta. A férfiak második keresztnévként n i nevet is viselhetnek. Szlovákiában 2012-ben egy fiú újszülött kapta a

Giovanni Maria kettős keresztnévet, melynek második tagja ó a *Mária* név ó a család vallásosságára, Szent Mária tiszteletére utalhat.

Az új név, illetve férfi keresztnévek gyakran az ellenkező nem identifikálására szolgáló név férfi vagy női párjaként születnek meg. Az *István* név női párját, a *Stefániát*, a nyelvújítók *Istvánkára* magyarosították. *Szász Istvánka* színésznő később az *Anna* nevet vette fel, mivel az *Istvánka* becenevén viselt férfinév gondolták. Hasonlóan alakult a *Franciska* magyarosításaként a *Ferike* név: pl. *Vidor Ferike* (*Wechselmann Franciska* néven is ismert) színésznő viselte ezt a nevet. Az egykor női keresztnévként is funkcionáló *Ferike*, *Istvánka* nevek ma férfiak becenevéként használatosak.

Egyes becenevek mindkét nemhez kapcsolódhatnak, női és férfiak körében egyaránt előfordulhatnak, több keresztnév becéző alakja azonos lehet (vö. ÖRDÖG 1970: 176-183): pl. *Eli* (< *Eleonóra*, *Elemér*), *Emi* (< *Emília*, *Emil*), *Ica* (< *Ilona*, *Imre*), *Kami* (< *Kamilla*, *Kálmán*), *Márti* (< *Márta*, *Márton*).

A férfiak sokkal gyakrabban kapnak ragadványnevet, mint a nők. A ragadványnév férfias nyelvi jelenség. Ez a falusi társadalom szokásrendjéhez köthető. A nő nem a közélet, hanem a családi élet szervezője és összetartója, a ragadványnevek keletkezése és használata pedig csak csekély részben kötődik a családhoz. A ragadványnevek első sorban férfiakon örökölnek, női ágon csak ritkábban. A családi ragadványnevek örökölésekor általában a feleség felveszi a férj ragadványnevét, és gyermekeik is azt öröklik. Női névörököléssel a nőnek ment férfiak családjában találkozhatunk, amikor a férfi a feleségéhez költözik.

A személynév nem mindig utal a viselőjére. A férfiak ragadványnévi funkcióban viselhetnek női neveket, illetve a női férfinéveket. A családtagok, ismerősök nevére vonatkozó ragadványnevek között találhatunk vonatkozó példákat. Férfi ragadványnévként viselheti a női előd (édesanya, nagymama), feleség, lánygyermek, női ismerős keresztnév vagy becenevét (pl. *Gizi Feri*, *Etel Jancsi*, *Juliska bácsi*, *Jutka Balázs*), a női nem képviselője pedig a férfielőd (édesapa, nagypapa), férj, fiúgyermek, férfi ismerős keresztnév vagy becenevét (pl. *Ádám Gizi*, *Jeró Jeromos Lujzi*, *Lukács Bözsi*, *Márió néni*, *Pityú Ilona*).

Az *Otília* név alakja első ránézésre női keresztnévre utal, de férfi ragadványneve is lehet. Egy egykori gimnazista ezt a nevet kapta, mivel göndör haja nagyon hasonlított egy lányéra, akit *Otíliának* hívtak. A ragadványnév tehát másra való hasonlóság (külső tulajdonság) alapján keletkezett. Később a név rövidített változata (*Oti*) volt használatban, és máig így azonosítják a régi osztálytársak Attilát (egyébként a ragadványnévadás eredeti indítéka többek számára elhomályosult, akik az *Oti* nevet már becenevként értelmezik).

A ragadványnévadásban feminizáló tendencia is megfigyelhető. Az egyik szlovákiai magyar alapiskolában egy lány, aki pejoratív ragadványnevet kapott a fiúktól, mindegyikükre egy lánynevet talált ki válaszképpen (reciprok névadás), és az osztálytársai is így használják a neveket: Géza > *Gizike*, Karcsika > *Katika*, Milus-Ilus (Milán) > *Iluska*, Richárd > *Rebeka*, Rózsika, Tibor > *Tímea*, Zoli > *Zita*. Megfigyelhető, hogy a fiúk keresztnévének a kezdőbetűje befolyásolta leginkább a női keresztnév, illetve becenev kiválasztását.

Az írói névadásban is találkozunk a jelenséggel. Krúdy Gyula szórványosan férfiaknak ad női, nőnek pedig férfinévet. *Johanna* nevet két bizalmasan *Jancsi*-nak, *Jánoská*-nak, *János néni*-nek szólít. A *Jóska* nevű férjhez adandó leányka valószínűleg Jozefin vagy Józsa. Kenézli és püthügyi Nyíry *Berta* igazában Bertalan. Szerenádi *Szerafin* férfi létére azért kapott női nevet, hogy ne kelljen katonáskodnia. Egy nagy szakállú trafikos azért *Irma*, mert a

hölgyek kedvelik. Semmilyen magyarázattal nem szolgál az író arra nézve, miért hívnak egy vándormuzsikust *Klotild*-nak, egy kocsmárosnét meg még egy asszonyt *Kálmán*-nak, miért vette fel egy Ernő nevű ifjú a *Nagybotos Viola* nevet (I. J. SOLTÉSZ 1989: 457).

Az állatok is kaphatnak az ellenkező nemre utaló személynevet akkor, amikor a névadók nem bizonyosodnak meg megfelelő képpen az állat neméről. A nemtévesztés következtében találkozhatunk *Ferenc Jóska* nevű stény makákóval, *Zolika* nevű stény mandrillal, vagy *Tünde* névre keresztelt hím oroszlánnal (SZTRÁKOS 2012: 249).

10. FELEKEZET ÉS NÉVHASZNÁLAT

A névhasználatban az egyes felekezetek között is eltérések vannak. Egykor a keresztségben adott nevek egy része valamely felekezethez kötődött. A római katolikusok a martirológiumi neveket (szentek neveit) preferálták, az izraeliták és protestánsok között az ószövetségi nevek terjedtek el.

A **keresztenység felvétele** hatással volt a névadásra (vö. SLÍZ 2011a, c). A korábbi nyílt névállomány, amely a világi névadást jellemezte, hiszen bármivel elnevezhették a személyt, és a név az egyén élete során többször is megváltozhatott, zárttá vált, a magyar eredetű nevek használata háttérbe szorult, a megkeresztelték bibliai vagy martirológiumi nevet kaptak. A latin közvetítés egyházi nevek közé tartozó bibliai nevek részben az Ószövetség, részben az Újszövetség történeteiben szerepet játszó személyek nevei voltak. Az ószövetségi nevek legtöbbször a héber nyelvben keletkezett, és a magyar névkincsbe latin közvetítéssel, a Biblia latin fordításával került.

Az egyháznak fontos szerepe volt a keresztnévválasztásban. Már a Krisztus utáni első században a püspökök felhívták a keresztények figyelmét arra, hogy gyermekeiknek adjanak nevet az egyház szentjeiről, mártírjairól. Elterjedésének lélektani oka volt: az emberek hittek abban, hogy a névazonosság által a szent jóindulata kiterjed az újszülöttre, az védelembe veszi, biztosítja a gyermek egészségét, érvényesülését és szerencsését (HAJDÚ 2003a: 109).

A **martirológium** (görög *ὀμάρτυρ* jegyű) liturgikus célra készült naptár a vértanúk égi születésnapja alapján. Kezdetben rövid kalendárium volt, mely napról napra közölte az ünnepelt vértanú nevét. A martirológiumi nevek közé tartoznak pl. az *Adrián, Antal, Balázs, Benedek, Dénes, Elek, Ferenc, Gergely, György, Ignác, Kristóf, László, Márton, Miklós, Szilveszter, Viktor, Vince* férfinevek; és a női nevek közül az *Ágnes, Borbála, Dorottya, Ilona, Katalin, Klára, Krisztina, Margit, Orsolya, Piroska, Terézia, Veronika, Viktória, Zsófia*.

Az első római martirológium a 345. évből származó *Chronograph* a vértanúk sírjának helyét is megadta. Az első keleti martirológium a *Breviarium Syriacum* 411-ben Edesszában készült, és egy korábbi görög martirológium szír átdolgozása. Az első önálló nyugati martirológium az 5. század közepén, Észak-Itáliában készült, és Szent Jeromosnak tulajdonították. A 8. századtól készültek terjedelmesebb martirológiumok is, melyek rövid történeteket közöltek a vértanúkról, illetve szentekről, akik helyet kaptak a liturgiában. A trienti (trentói) zsinat (1543-1563) a római katolikusok számára kötelezővé tette a szentek és vértanúk nevének a használatát. A XIII. *Gergely* pápa megbízásából *Sirletus* és *Baronius* által készített római martirológium 1584-ben vált a latin egyházban kizárólagossá. A *Martyrologium Romanum* több mint 4000 személyt sorol fel, de mivel egy-egy nevet több szent is viselt, ezért ez mintegy 2000 külön nevet jelent.

Az Árpád-korban gyorsan terjedhettek az **egyházi nevek**, FEHÉRTÓI KATALIN (1983) adatai alapján a névgyakorisági sorrend a következő volt: *Pál, Péter, János, Miklós, Benedek, István, Márton, Mihály, Tamás, György, Jakab, Egyed*. Ebben a korban (és később is) divatos volt a legismertebb apostolok (*Pál, Péter, János*) neveinek választása. A leggyakoribb női nevek közé tartoztak Berrár Jolán (1952) adatai szerint az *Erzsébet, Margit, Katalin, Anna, Ilona, Klára, Aglont, Ágnes, Kunigunda, Sebe, Mária, Skolasztika*. A névadást a szentek kultusza is befolyásolta.

1279-ben a budai zsinat kimondta, hogy nevet csak pap adhat. A papok ragaszkodtak az egyházi nevekhez, az újszülöttnak a martirológiumokban szereplő mártírok és szentek névjegyzékéből választottak keresztnévet. Ez a névlista folyamatosan bővült az újonnan boldoggá vagy szentté avatott személyek nevével. HAJDÚ említi (1994: 24), hogy a 20. században is találkozhatunk olyan kereszttel pappal, aki második vagy harmadik keresztnévnek bejegyezte az anyakönyvbe annak a szentnek a nevét, akinek ünnepe arra a napra esett, amelyen keresztelte a gyereket.

A 16. századra majdnem kizárólagossá vált az egyházi névadás, s a római katolikus egyház liturgiája szerint kapták neveiket az újszülöttek, a protestáns egyházak az akkorra elterjedt névdivatot már nem változtathatták meg, csak módosították a keresztnévodás szokását (HAJDÚ 2003a: 365). Az ószövetségi neveket korábban többnyire csak az izraeliták használták, s a 16. századtól a protestánsok hozták újra divatba őket. 1534-ben a Zürichben megjelent kálvinista kalendárium csak ószövetségi neveket tartalmazott, amivel azt is jelezni kívánták, hogy elkülönültek a római katolikus egyháztól. A martirológiumot nem tekintették követendőnek, szabadabbá vált a névválasztás. A református egyház a szülőkre (pontosabban az apára) bízta a gyermek nevének megválasztását.

A középkorban kialakult keresztnév-használati hagyományok az akkor leggyakoribbá vált nevek helyzetét annyira megszilárdították, hogy akár a bibliai (ó- vagy újszövetségi) nevek, akár a martirológiumi (vagyis a szent-) nevek a katolikusok és protestánsok körében egyaránt változatlanul a legkedveltebb nevek maradtak a reformáció után is. A középmagyar kor (1526-1772) legnépszerűbb férfinévai gyakorisági sorrendben a *János, István, Mihály, György, András, Ferenc, Pál, Péter, József, Márton*, a női nevek közül az *Erzsébet, Katalin, Anna, Mária, Ilona, Judit, Zsuzsanna, Éva, Sára, Borbála* (l. HAJDÚ 2003a).

A névhagyomány a leggyakoribb nevek esetében erősebbnek bizonyult a felekezeti befolyásnál (l. B. GERGELY 2003, 2005). Vannak olyan egyházi nevek, amelyek szinte folyamatosan jelen vannak a leggyakoribbak között (férfiaknál pl. a *János, Miklós, Péter, Tamás*, nőknél az *Erzsébet, Margit, Katalin, Anna* stb.), mások ritkán fordulnak csak elő. A 18. század végére egy-egy faluban annyira elterjedtek egyes nevek, hogy a lakosok felét *Jánosnak* vagy *Józsefnek*, illetve *Zsuzsannának* vagy *Sárának* hívták.

A 18. és 19. században gyakori keresztnévek közé tartoznak a katolikusoknál az *Ágoston, Alajos, Baltazár, Ignác, Jakab, Lőrinc, Menyhért, Anna, Apollónia, Franciska, Katalin, Magdolna, Rozália, Terézia*, a protestánsoknál a *Gedeon, Gerzson, Mózes, Eszter, Sára, Zsófia, Zsuzsanna*, és az izraeliták között gyakran fordul elő az *Ábrahám, Emánuel, Izidor, Izrael, Izsák, Jákob, Márkus, Móric, Náthán, Salamon, Salome, Szerafina, Szeréna* név (vö. HAJDÚ 2003a, VARGA 2006, 2011a).

A napjainkban gyakran előforduló keresztnévek közül pl. ószövetségi eredetűek az *Ádám, Áron, Benjámín, Dániel, Dávid, Gábor, József, Mihály, Eszter, Éva, Judit*, és

újszövetségi eredetűek az *András, Barnabás, Bertalan, István, János, Márk, Máté, Mátyás, Pál, Péter, Sándor, Tamás, Anna, Erzsébet, Júlia, Magdolna, Mária, Márta* (vö. LADÓ Ó BÍRÓ 1998, FERCSIK Ó RAÁTZ 2009).

Az izraeliták keresztnévei dinamikusabban változtak (KISS J. 1996: 120), aminek egyik oka abban keresendő, hogy a zsidó vallás tiltja az apa vagy az él nagyapa nevének választását az újszülött számára. A másik ok az asszimilálódásra vonatkozik: a hagyományos izraelita neveket a hagyományos zsidóság adta (*Ábrahám, Emánuel, Izrael, Jákob, Márkus, Salamon, Szerafina* stb.), a többiek azonban részben germán eredetűek (*Adolf, Arnold, Herman*), részben pedig magyaros neveket választottak (*Árpád, Béla, Dezső, Géza, Jenő*). Az izraelita névadási névadást a becenévi formák használata jellemezte (*Cili, Hani, Leni, Mina, Sali*).

A névadásra erős hatást gyakorolt az adott területen a leginkább tisztelt **szentek kultusza** (l. SLÍZ 2009, 2011a: 139-162). A szentkultuszok névadásbeli szerepére utal Pázmány Péter *„Mint kell a keresztyén leányt nevelni”* című prédikációjának következő részlete: a lánynak szorra figyelmes vigyázása legyen, hogy amely szentnek nevét viseli, annak életét elméjébe kapcsolja; és Istentől segítséget kérve, teljes igyekezettel elködjék, hogy nevén való szenti példáját kövesse tekéletes erkölcsökkel: és gyakran eszébe juttassa, mely gyalázatos, ha Szent Katalin, Margit, Borbála nevét viselve, életével és erkölcsével megrútítja a szent nevet. Egyéb szent szüzek törtékeit olvasván, azok életének tükörében maga erkölcsét ékesgesse: kövesse azok alázatosságát, szelídségét, engedelmességét, szemérmességét. A szent nevének adásával a szülők gyermeküknek nemcsak védőszentet választottak, akinek oltalmába ajánlották, hanem követendő példát is adtak neki. Gyakori szokás volt, hogy a gyermeket arra a névre keresztelték, amely név védőszentjének emléknapja volt a születése vagy a keresztteljes napján. A nyelvújítás koráig a *névnap* helyett a *szenet napja* (egy-egy védőszent ünnepnapja) megnevezés volt az általános.

Egyes női és férfi keresztnévek népszerűségében nagy szerepet játszott a szentek kultusza. Lássuk szemléltetésül néhány szent nevet (l. FERCSIK Ó RAÁTZ 2009).

Az egyháznak sok *Mária* névű szentje van, de a védőszentek közül a legismertebb és legtiszteltebb Jézus Krisztus anyja, aki Názáretben lakott és József jegyese volt. Jézus az evangéliumok szerint elszakadt családjától, de a kereszt alatt Mária is ott volt. A Boldogságos Szűz Mária a katolikus áhítat és a népi jámborság egyik központi alakja, számtalan ország, város, templom mennyei patrónája. Életének eseményeire számos ünnep emlékezik meg, ezek bármelyikét választhatják névnapul azok, akik az *Mária* nevet viselik. Az írásos oklevelekben 1171-ben *Maria* változatban szerepel a név. A 14. századi adatok szerint a *Mária* nem tartozott a gyakori nevek közé, csak a 18. és 19. századra vált elterjedtté. Kezdetben főleg a katolikusok kedvelt neve volt. A 18. század végén a katolikusoknál a 2. leggyakoribb névként a lányok 15,33%-a, a reformátusoknál a 3.-ként a 20,27%-a viselte. A 19. század végén a katolikusoknál a leggyakoribb név volt, a reformátusok körében pedig a 4. helyen állt. A 20. század közepén a *Mária* név megtartotta az első helyét, a nők 10,41%-a viselte. Később folyamatosan csökkent a népszerűsége, egyre kevesebben választják újszülött kislányuknak a *Mária* nevet, ennek ellenére 2014-ben a magyarországi összlakosság statisztikájában még mindig a leggyakoribb név, a magyar nők közül ekkor 355 390 fő viselte első és 101 428 második névként.

Antiochiai Szent Margit (a görög egyházban *Marina*) 300 körül élt szűz, vértanú a tizennégy segítő szent egyike. A legenda szerint keresztény hite miatt pogány apja eltaszította

magától. Meggyötörték, tömlőbe vetették, halálra ítélték, t z fölé függesztették, jebes vízbe dobták, de sértetlen maradt. Végül kivitték a városból és lefejezték. Margit a keresztény leányoknak, gyermeket váró és vajúdó asszonyoknak a véd szentje. Az Árpád-kor kivételesen tisztelt szentje volt, aki a šKirályság Patrónájaö (*Patrona Regni*) címet viselte. Kultusza még inkább fellendült, amikor II. Endre szentföldi keresztes hadjáratáról hazahozta koponyaereklyéjét. Kultuszának része lehetett abban, hogy IV. Béla Margitnak nevezte el leányát. A *Margit* név az Árpád-kor óta használatos Magyarországon, az 1400-ig terjed id szakban a 3. leggyakoribb név volt. Népszerű sége megmaradt a kés bbi századokban is. A 19. században a reformátusoknál a 12., a római katolikusoknál a 11. leggyakoribb név volt. 2014-ben az összlakosság statisztikájában a 8. helyen állt.

Az *István* nevet az els keresztény vértanú viselte, aki a közösség szegényeit gondozva az apostolok mellett teljesített szolgálatot. Kr. u. 37-ben ellenségeinek hamis vádjai alapján a nagytanács megkövezés általi halálra ítélte. A honalapító *István király* (?969-1038) Géza fejedelem és Sarolt fia, eredeti pogány neve *Vajk* volt. Az Érdy-kódexben feljegyzett legenda szerint István születését csodás jelek kísérték. Édesanyjának, Saroltnak álmában megjelent egy férfi és így szólt hozzá: š»Bízz az Úrban, asszony, s légy biztos, hogy fiút fogsz szülni, akinek e nemzetségben el ször jár korona és királyság, és az én nevemet ruházd reá.« Rácsodálkozván az asszony így válaszolt: »Ki vagy uram, vagy mely néven neveznek?« »Én vagyok ó felelt az ó, István els vértanú, aki el ször szenvedett vértanúságot Krisztus nevéért.« Ezt mondván elt nt.ö A szent király volt a véd szentje a kézm ves céheknek, els sorban a csizmadiáknak, a bányászoknak és a pénzver knek. A 16. századtól kezdve napjainkig a leggyakoribb férfinevek egyike. Debrecenben a 18. században a református férfiak 61%-a *István*, *Mihály* vagy *József* névre hallgatott. Gyakoriságát az alábbi anekdota is bizonyítja: šAz egyszeri szegedi ember kérdezte valakit l, találja ki, hogy hívják. János ó felelte az illet . Följebb. Akkor József. Még följebb! Hát akkor kend István. Na lássa kend, mi lehetnék más.ö A 19. század utolsó éveit l a 20. század közepéig Budapesten a második legnépszerű bb név volt. 1967-ben az *István* országosan a harmadik leggyakoribb férfinév. A 2013-ban született fiúk közül 460 gyermek kapta els , 432 második névként, ebben az évben az *István* név a gyakorisági lista 32. helyére került. 2014-ben a magyarországi összlakosság statisztikájában a 2. helyen állt, a magyar férfiak közül 285 992 f viselte els névként és 62 950 másodikként.

Magyarországon a *László* nevet Szent László király terjesztette el, aki feltehetőleg lengyel származású édesanyjától kapta. *I. László* király (1045-1095) uralkodása alatt szigorú törvényeket hozott, melyek meger sítették a központi hatalmat, növelték a királyi jövedelmet és helyreállították a hosszas harcokban megrendült személy- és vagyonbiztonságot. Nagy adományokkal támogatta az egyházat, s maga is több apátságot és püspökséget alapított. Halála után több mint tíz év elteltével helyezték véglegesen örök nyugalomra a nagyváradi székesegyházban. Sírja zarándokhely lett. 1192-ben avatták szentté. A 18. századtól népszerű névvé vált. A 18. századi adatok szerint a 14., a 19. század végén a 10. és a 20. század közepét l már az 1. helyen szerepelt a gyakorisági listán. 1967-ben ezt a nevet választották legtöbbször a szül k fiuknak. Az 1983-87-es adatok szerint az 5. legkedveltebb név volt. Az 1990-es évekt l csökkent a népszerű sége, 2013-ban a 22. leggyakoribb névként 655 kisfiú kapta a *László* nevet. 2014-ben a magyarországi összlakosság statisztikájában a leggyakoribb férfinév, az 1. helyen áll megel zve az *István*, *József*, *János* neveket.

A vallási nevek közé sorolhatjuk a bérmaneveket, szerzetesi neveket, a pápák névcseréjét. A **bérmanév** a bérváláskor kapott név, melyet a bérválkozó választ magának. Ezáltal második véd szentet kap, aki példájával és közbenjárásával támogatja a keresztény életében. Gyakran használatos bérmanévként a bérmaszül keresztneve, illetve véd szentjének neve. A plébániákon a bérváltak anyakönyvében feltüntetik a megbérvál, a bérválást kiszolgáltató, a szül k, a bérmaszül k nevét; a bérválás helyét és napját.

A szerzetek jelent s részében a belép **szerzetesi névként** új nevet vesz fel (l. BANGÓ 1997, GASPARIĆ 2014). A rendtagok többnyire a Bibliából, valamint a katolikus egyház vértanúinak jegyzékéb l, a római martirológiumból, választják a szerzetesi nevet. Valamennyi rendben kiemelt tisztelet övezi a rendalapító személyét és a szenteket. Pl. a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolán vérek kongregációjában a jelölt mindig fölvette a *Mária* szerzetesi nevet, és kapott mellé egy másikat is (l. BANGÓ 1997). A véd szent után kapott szerzetesi név a példaképválasztást, illetve a kedvelt szenthez való köt dést jelzi. A névváltoztatás történhet a belépéskor, a beöltözéskor vagy a fogadalomtétel során. A szerzetesi névadás ünnepélyes eseménynek számít a beöltözés szertartásában.

A **pápa** saját maga választja **új nevét**, ezzel jelzi, hogy el djei közül kinek a szellemében akarja végezni szolgálatát. Adózhat tisztelettel egy korábbi, ugyanolyan nev pápa pontifikátusa el tt, de lehet, hogy egy szent örökségét vállalja fel (pl. *XVI. Benedek* neve Szent Benedekre, Európa véd szentjére emlékeztet). Az els pápa, aki nem a saját nevét használta Róma püspökeként, az 533-ban megválasztott Mercurius volt, aki a *II. János* nevet vette fel. A keresztnévt l eltér pápanév felvétele csak a második évezred elejére vált szokássá. Az utolsó szentatya, aki a saját keresztnevét használta pápanévként az 1555-ben megválasztott *II. Marcell* volt (eredeti nevén Marcello Cervini degli Spannochi). Az 1978-ban megválasztott Albino Luciani használt el ször kett s pápanevet (*I. János Pál*), akit ebben utódja Karol József Wojtyła követett (*II. János Pál*). A jelenlegi pápa (eredeti nevén Jorge Mario Bergoglio) Assisi Szent Ferenc (1182-1226) tiszteletére választotta a *Ferenc* pápanevet.

11. TÁRSADALMI CSOPORTOK, KISEBB-NAGYOBB KÖZÖSSÉGEK NÉVHASZNÁLATA

Az egyes társadalmi rétegek, csoportok, kisebb-nagyobb közösségek névhasználatában is különbségek mutatkoznak.

Vannak tulajdonnevek, melyek csak sz kebb társadalmi úzusban használatosak. A **sziklamászóutak nevei** a sziklamászók zártabb közösségében, szociolektusában használatosak. E névfajtát a névtani terminológiában orohodonimáknak (görög *orosz øhegyø+hodosz øítø*) nevezzük. A sziklamászóutak nevei a mikrooronimákhoz sorolandók, sziklarésznevek, a szikla rövidebb szakaszát, a sziklamászó(k) által tervezett, kiépített, megmászott és elnevezett útvonalát identifikálják (l. BAUKO 2004, 2010b). A nevek nemcsak az él nyelvben használatosak, hanem útikalauzokban írott formában térképeken vannak feltüntetve. Az utóbbi években növekszik a sziklamászóútnevek száma Szlovákiában. A **sziklamászóútnév-adás indítékai** változatosak.

A legfrekvenciáltabb névadási motívum **az út mászása során tapasztalt élményekre, érzésekre, jellegzetességekre** vonatkoztatható. A sziklarész megmászása gyakran próbára

teszi a mászókat, minden egyes lépésre oda kell figyelni, a koncentráció lanyhulása eséshez vezethet. A nagy erő kifejtéssel, nehézséggel leküzdött utakra utalnak az *Adrenalin*, *Be-tia*, *Bláznivý projekt* (ø rült tervø), *Boles* (øfájdalomø), *Bombi ka* (øbombácskaø), *Cunami*, *ertovské prsty* (øördögi ujjakø), *Drôty* (ødrótokø), *Happy end*, *Hra s rovníváhou* (øjáték az egyensúllyalø), *Imaginárna*, *IQ*, *Koumácka* (øfejtör ø), *Трекulantská*, *Kamasutra* (øKámaszutraø a névadó azért választotta a megnevezést, mert a 70 méter hosszú útvonal megmászásakor rengeteg pózt kellett kipróbálnia, s a saját családneve ó *Kamas ó* is megbújik az útnévben), *Keep the faith*, *Odpo ívaj v pokoji* (ønyugodj békébenø), *Otáznik* (økérd jelø), *Po papr iach* (øa mancsomraø a mászó az út elkészítése során kalapáccsal rávágott a kezére, amikor be akarta ütni a sziklába az ékesszöget), *Prirodzená autorita* (øtermészetes tekintélyø), *Runway*, *Show no mercy*, *S odretými u-ami* (ødehorzolt fülekkelø), *SOS*, *Tvrdnutie lýtok* (øábszárak keményedéseø) nevek. A könnyedén megmászott utak antonim értelmek az el z köz viszonyítva: *Bonbónik* (øbonbonø), *Bufet* (øbüféø), *Climbing for all*, *Climbing for you*; *Dobré, ale málo* (øjó, de kevésø); *Easy*, *Jednohubka* (øfalatnyiø), *Lienka* (økaticabogárø), *M am-m am* (ønyám-nyámø), *Rutina* (ørutinø). Pozitív emóciókra utalnak a következők: *Celkom pekná* (øegészen szépø), *C÷ est la vie*, *Dejavu*, *Extáza* (øeksztázisø), *Najkraj-ia* (ødegszebbø), *Unikum*. Néhány név az erotika szótárából származik: *Erotická masáfl* (øerotikus masszázsa a sziklán egy résen át kell továbbhaladni, a mászó beszorulhat a két sziklafal közé), *Viagra*. A mászás során tapasztalt egyéb körülmények, dolgok is szerepet játszhatnak egy név létrejöttében: *CD* (a névadó a sziklamászás során a kéz csúszását megelőzően a magnéziumot egy CD nevű krém dobozában tartotta), *Motý* (øpillangóø az út mászása során mindvégig egy pillangó kísérte a mászót), *Mraven ia cesta* (øhangyás útø az adott sziklafalon rengeteg hangya volt), *Zvieracia pára* (øállati részø a mászónak egy sziklamélyedésbe kellett kapaszkodnia, amelyben egy kis állat volt).

A sziklamászóutak nevei **esemény** alapján is keletkezhetnek. A *u oriedkový flierav* (øáfonyás daruø) névszerkezet csak azért született, mert egyszer a névadó cseh hegymászó barátait szórakoztatni szeretne volna egy olyan (értelmetlen) szókapcsolattal, amit ő nem tudtak helyesen kiejteni (a szlovák *u oriedka* a csehben *bor vka*). A *Kakavko* (økakaócskaø) név létrejöttében egy telefonbeszélgetés játszott közre: Egy sziklamászó hívta a barátját, akit ő meg akarta tudni, hogy milyen nevet választott az újonnan megmászott útjának, mert szeretne volna nyilvántartásba venni a tulajdonnevet, és akart róla írni a *šJamesákő* című újságba is. Mivel a felhívott mászó éppen reggelizni készült, felesége megkérdezte tőle, mit kér inni, s ő azt válaszolta: *kakavko* økakaócskátø. A hívó hallotta a szót, és azt hitte, ez az új út neve. A felhívott magyarázni kezdte, hogy félreértelmezte az elhangzottakat, mivel feleségével kommunikált, és még nem döntött az útnév kiválasztásában, de nem volt ellentéte, amikor a hívó személy megkérdezte tőle, hogy bejegyezheti-e a sziklamászóút neveként az adott szót. A *Foreigner* út eredeti elnevezése *Desa centimetrov do raja* (Tíz centiméter a menyországba) lett volna, azonban az utolsó fogás eléréséhez 10 cm hiányzott. Egy másik mászónak sikerült csak megmásznia a tervezett útvonalat, így ő lett a névadó, s mivel idegenként tekintettek rá a sikertelen mászótársak, ezért választotta az angol megnevezést. A *Prvé krô ky* (øelső lépésekø) sziklamászóút neve arra utal, hogy a névadó kislánya abban az idő szakban kezdett el járni. A *Prvomájový sprievod* (ømájus elsejei felvonulásø) név keletkezésének háttere az volt, hogy a névadó május 1-jén mászta meg az

útvonalat, a szocializmus idején a dolgozók (munka)ünnepeként ismert škötelez ö felvonulást sziklamászással helyettesítette.

A természetes hegymászó útnevek a **szikla alakját, fekvését, hosszát** veszik figyelembe. E típusban több olyan metaforikus név van, amely összefügg a szikla alakjával. Egyesek állatra ó *Biela ve ryba* (øfehér bálnaø), *Korytna ka* (øtekn sbékaø), *Midnight shark*, *Mu-a* (økagylóø) ó, vagy más élettelen dologra hasonlítanak: *Cume* (ødudliø), *Hrana pivného mozo a* (øa sörözést l lett b rkeményedés éleø), *Komín* (økéményø), *Krumplík* (økis krumpliciø), *Kútik* (øsarkocskaø), *Mydlové bubliny* (øszappanbuborékokø), *Popod krídelko* (øa szárnyacska alattø), *Tráns uterus* (øhason átø), *Vani ky* (økádacskákø). A szikla sima felületére utalnak a *Hodvábna cesta* (øselymes útø), *Prázdne zrkadlo* (øüres tükörø), *Stienka* (øfalacskaø). A sziklán lev jellegzetes növényr l kapta nevét: *Bonsai*, *Kříkový kút* (øbokros sarokø). Felt n rés van a *Cez jaskynky* (øbarlangocskákon keresztülø), *ierna diera* (øfekete lyukø) utakon. Deformált alakjáról szerezte nevét a *Depresia*. Az út fekvésére utal a *Jufný komín* (ødéli kéményø), *Za stromom* (øa fa mögöttø). Az út hossza szintén motivációs tényez : 65 000 mm (65 m), *Kút -tyridsiatnik* (ønegyvenes sarokø az út hossza 40 m), *Atto*, *Femto*, *Nano*, *Piko* (az utóbbi négy név a mértékegységnek részéb l származik, rövid útvonalakat azonosít).

A **személynévb** l ered hegymászó útnevek legnagyobb része becenévb l keletkezett: *Api-toteles* (a *Pista* becenévb l az *Arisztotelész* analógiájára), *Ferokles* (a *Fero* becenév øgörögösítettö változata), *Evi ka*, *Jaru-ka*, *Mari-ka*, *Milu-ka*, *Mon a*. A következ beceneveket tartalmazó útnevek eseményre is utalnak: *Mirove prebudenie* (øMiro ébredéseø a név arra utal, hogy a mászó mindig csak a már meglév utakat mászta meg, végül mégis rávette magát egy új útvonal ømegalkotásáraø), *Na pamiatku Bra ovi* (øBranyo emlékéreø az út az egyik hegymászó emlékére készült, aki a hegyekben lelte halálát). N i keresztnevek motiválták az *Erika*, *Ivana* (az els két név a mászó lányainak keresztnevei alapján jött létre), *Rebeka*, *Roxana* útnevek létrejöttét. Egy férfi keresztnév (*Igor*) bújik meg a 52%-ná *Igorovica* útnévb (ø2 %-os *Igorovica*ø ó egy mászó *Igor* nev barátjának 52. születésnapjára ajándékozta az utat, aki els ként mászhatta végig. Egy képzeletben alkotott 52%-os házi øpálínkafélétø alkottak a keresztnévb l /*Igor + ovica*/ a *slivovica* øszilvapálínkaø analógiájára). Családnévb l származnak a *Prcínovská*, *Vajdátor* (a *Vajda* családnévb l a *Terminátor* analógiájára). Ragadványnévb l keletkezett a *Mrkvi ka* (ørépácskaø az egyik mászó feleségének hosszú, vörös hajára utaló ragadványnevér l nevezte el az utat és piros színnel írta a sziklára az elnevezést).

A **mitológiából** is származhatnak egyes útnevek: *Dio* (øDionüszoszø a legnehezebben megmászható útvonalak egyike szlovákiai viszonylatban), *Ikarov sen* (øIkarosz álmaøó a név a merész, nagy teljesítményre vállalkozást szimbolizálja), *Olymp* (øOlümposzøó ez a hegynev az istenek lakhelyeként ismert a mitológiában), *Sibyla* (øSzibillaø ó a görög mitológiai Szibillák Apollón isten papn i, híres ókori jósn k voltak), *Cháron* (øKharónøó az ókori görög mitológiában az alvilág révésze, aki a halottak lelkét átviszi az alvilág határfolyóján), *Styx* (Az alvilág határfolyója. A megszeghetetlen eskü folyójaként ismert, amelyre az istenek esküsznek.).

A **zene viláágát** felidéz nevek közül az útnév utalhat kedvenc zeneszámra, -m re: *Dry country* (a névadó Bon Jovitól vette az elnevezést, a névválasztás azzal is összefüggött, hogy a szikla csak az agyagtól való megtisztítása után vált mászhatóvá és szárazzá), *Hey Joe* (Jimmy Hendrix számát nagyon szerette a névadó), *Krút ava* (a Krút ava cím opera Eugen

Sucho tól származik), *Step by step* (a névadó Whitney Houston egyik számára hivatkozott, a sziklaút megmászása során lépésről lépésre kellett haladni), *S ahovavi vtáci*, *V kofli tri iek*, *West side story* (Leonard Bernstein amerikai zeneszerzőtől átvett cím. A névválasztást az is motiválta, hogy az út a szikla nyugati oldalán található.).

Fordítás által keletkezett a *Pamäte stromov* megnevezés: Enya egyik dalának címét (*Memory of the trees*) fordította le szlovákra a névadó. Hasonló módon, fordítás útján jött létre a Led Zeppelin zenekar *Stairway to heaven* című számából a *Schody do neba* sziklamászóút neve.

Az *Asia* zenekar lemezcímei motiválták az *Alfa*, *Astra*, *Azia* nevek létrejöttét. Rockegyüttes nevéből származik az *AC-DC*. Kedvelt zenestílusra utal a *Slne né regé* (napfényes rege) útnév.

A **filmmel** kapcsolatos sziklamászóutak nevei filmcímekre utalhatnak: *Adela e-ete neve erala* (A filmben egy óriási ragadozóvirágot neveznek *Adélnak*, aki a zene hallatára elkábítja és felfalja az embereket. A vígjáték végén azonban mindenkit kiszabadít a hős. A szikla falán az útnév mellett egy rajzszimbólum található, mely az éhes virágot, *Adélt*, kiöltött nyelvvel ábrázolja.), *Japonské krimi* (bűnügyi film), *Matrix*, *Votrelec* (fantasztikus filmek). *Beavis and Butt-head* (rajzfilm). Egy kalandfilm szereplőinek nevét viselik az *Artúr*, *Kamelot*, *Lancelot*, *Merlin* utak. Kedvenc TV-adóról kapta nevét a *Superchannel*. A meséből származó útnévek mesecímeket takarnak: *Тыпковá Rufenka* (Csipkerózsika), *Snehulienka* (Hófehérke).

A **helynévi** eredetű útnévek szigetnévből (*Bermudy*, *Havaj*, *Tahiti*), hegynévből (*Everest*, *K 2*), víz- (*Niagara*) és országnévből (*Návrat do SZ* visszatérés Szovjetunióba) jöttek létre.

Egyéb sziklamászóútnév-adási indítékokat is említhetünk. Az egyes sziklákon található nevek azonos motivációval keletkezhetnek. Az egyik sziklán kizárólag csillagjegyűből keletkezett útnévek találhatók: *Baran* (Kos), *Býk* (Bika), *Blíflenci* (Kreke), *Rak* (Rák), *Lev* (Oroszlán), *Panna* (Szűz), *Váhy* (Mérleg), *Торпион* (Skorpió), *Strelec* (Nyilas), *Kozorofec* (Bak), *Vodnár* (Vízöntő), *Ryby* (Halak). Kedvenc ételről, italról is elneveztek útnéveket: *Jelítka* (Hurka), *Radegast* (egy cseh sörfajta márkanéve), *Тpagety plus* (spagetti plusz). Vannak provokatív jellegű *Kiss me*, *To umí* – (Bámulsz, mi?) ó, fiktív szóból keletkezett (*Bak-aráda*, *Chamaláda*), valamint ismeretlen eredetű nevek is (*Pam*, *Pim*, *Púci*), stb.

Nemcsak az egyes kisebb-nagyobb közösségeknek van/lehet sajátos névhasználata, a közösségeket is megnevezhetjük tulajdonnévvel.

A különböző nyelvekben eltérő módon értékelhetik egyes nyelvi elemek tulajdonnévi jellegét. Az individuális, egyéni antroponimák mellett ún. **kollektív**, **csopartos személyneveket** is megkülönböztetnek (KUNZE 2000: 10, SUPERANSKAJA 1973: 174-178, ТРАМЕК 1999: 164). A Nemzetközi Névtudományi Társaság (ICOS ó International Council of Onomastic Sciences) angolul, franciául és németül tette közzé a szervezet honlapján a legalapvetőbb névtani terminusok listáját, melyben a személynév terminusnál a következő rövid meghatározás található: anthroponym ó proper name of a person or a group of persons (<http://www.icosweb.net>). A szláv névtudományban (l. BAUKO 2012b) a kollektív (csopartos) antroponimák közé sorolják az etnonimákat (népnevek) (pl. *Ma ar* magyar, *Slovák* szlovák), katonakonimákat (katonasági nevek) (a helység, ország, tájegység lakosait jelöli, pl.

Segedín an (szegedi lakos) *Budape–an* (budapesti lakos) és az ún. lakossági ragadványneveket (pl. Peredmér ~ Predmier lakosait *Korenári* a gyökeresek néven emlegetik, mert er sen lokálpatrióták, az idegeneket nem fogadják szívesen a faluban).

A magyar nyelvben az említett névfajták közül a népnevek és a lakossági nevek köznevek (a szláv nyelvek közül az oroszban szintén a köznevekhez tartoznak), de az egy (vagy több) település lakosaira használatos kollektív ragadványnevek tulajdonnévi státusza (nagy és kis betűs írásmódja) ingadozik (a névtanban tulajdonnévnek tartják, de pl. a néprajzi szakirodalomban következetesen kis kezdő betűvel írják, és köznévként értelmezik őket). Az egy vagy több település lakosságának azonosítására használatos kollektív (csoportos) személyneveket **közösségi ragadványnév**nek nevezzük. A ragadványnévadókat általában a szomszédos települések lakosai (külső megnevezés), akik valamilyen sajátosság alapján választanak ragadványnevet a közösség (szomszédos, környező település lakossága) azonosítására. Az egyes szlovákiai magyar lakta települések lakosságára is használatosak a közösségi ragadványnevek.

A közösségi ragadványnevek a családi ragadványnevekhez hasonlítanak. A családi ragadványneveket több személy viseli, a család minden tagja öröklő. Amennyiben a névhasználók az egész családról beszélnek a ragadványnévhez hozzákapcsol(hat)ják az *-ék* képzőt, vagy a *-k* többesjelet: *Fékilóék, Préssajték, Sudriék, Vgyiék; Bakék, Labik, Sunták, Zommérek* stb. Néha a névhez járuló szuffixum ingadozhat: pl. *Gyugóék ~ Gyugók, Mutyiék ~ Mutyik, Suntáék ~ Sunták* (vö. BAUKO 2009a: 116).

A közösségi ragadványnév egy adott (vagy több) település összes lakosának összefoglaló nevéként használatos. Az egyéni, illetve családi ragadványneveknél megfigyelhet **névadási indítékok** nagyrészt a közösségi ragadványneveknél is megjelennek.

A közösségi ragadványnév keletkezhet **személynévből**. Tardoskedd lakosait egy *Bungyi* nevű cigányról *Bungyisoknak* nevezték el. A perbeteieket az egykor leggazdagabb lakos után *Szanyóknak* hívják.

A leggazdagabb csoportot a **tulajdonságra** utaló nevek alkotják. Külső tulajdonság alapján keletkezett a *Pirosszemék* ragadványnév. Az 1980-as években Almágy lakosai nyúltenyésztéssel foglalkoztak. A fehér színű nyulaknak piros szemük volt, és ez az elnevezés ráragadt a lakosokra is. Azóta, ha a falusiakról fénykép készül és azonos a kameratechnika és a fényvisszaverődések miatt a piros szemük lesz, mindig azzal magyarázzák, hogy nem csoda, hiszen almágyiak. Jóka lakói állítólag azért kapták az *Ádámcsutkások* nevet, mert jellegzetesen kidomborodik az ádámcsutkájuk. Belső tulajdonságra vonatkozik a *Filléres*ek ragadványnév, mely Balony lakosságának spórolós voltára utal. Kedvenc étel, ital alapján is születhetnek ragadványnevek. Mivel a dunamocsiak finom, ízletes bort készítenek, és nem vetik meg annak fogyasztását, ezért kiérdemelték a *Jóborivók* megnevezést.

Lakóhelyre utal az *Egysorosok* ragadványnév. Mivel Zsitvat (ma Dunaradványhoz tartozik) lakosai egy utcán laktak, elnevezték őket *Egysorosoknak*. Lucska és Jablonca község lakói egymást *Tűlsóvölgyieknek* hívják, mert a két falut egy hegy választja el egymástól, és mindkettő völgyben fekszik.

Foglalkozás, népi mesterség alapján is keletkezhetnek közösségi ragadványnevek. A kolonisták a környéken a mészégetésről voltak híresek, ezért elnevezték őket *Mészéseknek*. Mad lakosságát *Bicskásoknak* hívják. A faluban a helyi hagyomány szerint ősemberemlékező őta foglalkoztak bicskagyártással. Ipolyi Arnold írja: *ša legolcsóbb s legegyszerűbb bicskok*

madi bicsak néven ismeretesek Csallóközben. A helyi mesterséghez kapcsolódtak a farsang idején megrendezett bicsakbálok. A község kocsmájának neve *Bicsak vendégl*. Az énekl csoportnak *Bicsakfa* együttes a neve. A sportkedvel fiatalok a *Bicsak-kupáért* szállnak versenybe. A hagyományos falunapot Madon *Bicsak-nap*nak hívják.

Eseményre utal a *Toronytalanok* közösségi ragadványnev, amelyet Pat lakosaira használtak a környez falvak lakói mindaddig, míg nem újították fel a templom tornyát. Dercsika lakosait *Csíkosoknak* hívják, mivel a szájhagyomány szerint Mátyás király életében el ször itt evett csíkkalat.

Az **egyéb életkörülményekre** utaló ragadványnevek vonatkozhatnak vallásra (Búcs lakosait *Vastagnyakúknak* nevezik, mivel a falu lakosainak többsége református), vagyoni helyzetre (A szegénység miatt hívták *Szegényeknek* Dunaradvány község lakóit. A szomszédos Pat adatközl i szerint a radványiak a patiakkal ellentétben a lovak helyett szamarakat tartottak, ami a szegénység kifejez je volt).

A közösségi ragadványnev keletkezését a **névasszociáció** is motiválhatja. A Medve helységnevb l szemantikai asszociáció révén jött létre a *Sz röstalpúak* elnevezés, amely arra utal, hogy a medve talpa sz rös. A *Maradik* ragadványnev a Madar helységnevb l fonetikai asszociáció alapján keletkezett: a *madari* alakváltozathból a mássalhangzók felcserélésével egy másik értelmes szót ó *maradi* ó alkottak a névadók.

Ismeretlen, bizonytalan eredet ragadványnevek is szerepelnek a korpuszomban, melyeknek egyel re nem sikerült feltárni a névadási indítékát (pl. *Bóhások* ó Nemespan lakosai, *Madzagosok* ó Gyerk lakosai). Néhány névvel kapcsolatban többféle névadási magyarázattal is szolgáltak az adatközl k. A nyárasdiakat *Hosszúkez eknek* nevezik. A szájhagyomány szerint a múltban a nyárasdiak között elég sok volt a tolvaj. Egy másik népi magyarázat alapján a nyárasdiak sokat dolgoznak, kertészkednek, s a munka során úgymond smegnyúlik a kezükö.

Az egyes településeken közösségi ragadványneveket tartalmazó, névmagyarázatra utaló versek is használatosak: pl. *Bicskások* (Mad lakosai) ó Keszeli Ferenc szlovákiai magyar költ nek egy gyermekversét ihlette meg a madi bicska: *šAlbár mellett nemes Madon, / bicska terem, ne vess: vadon. / Híremért engem ne vess meg / és ha erre jársz keress meg. / Kapsz t lem egy madi bicskát, / meg az orrodra egy fricskát. / Madi bicsak, réz a nyele, / kivágom a rezet vele.ö; *Macskások* (Csilizpatas lakosai) ó šCsallóközben Patason, macskát sütnék rostélyon, / Úgy viszik át Balonyba, a nagy lakodalomba...ö (csallóközi népdal); *Tökmagosok* (Érsekújvár lakosai) óšÚjvárbán az utca / tökmaghéjjal van kirakva, / hogyha végig sétálsz rajta, / nem kopog a cip d sarka.ö*

A közösségi ragadványnevek általában említ névként használatosak, tehát akkor, amikor a névvisel k nincsenek jelen. A névhasználók és névvisel k név iránti attit dje eltér lehet. A közösségi ragadványnev szólítónévként való használata esetén nézeteltérésekre is sor kerülhet. Példaként említem, ha a multságokban a marcelháziakat *Ürgéknek* szólították a szomszédos települések lakosai, akkor verekedés tört ki.

Egy település lakosságára a környez helységek lakosai több eltér közösségi ragadványnevet is használhatnak: B s ó *Gólyások*, *Pepések*; Izsa ó *Bagók* (az izsaiak er sen pipáztak, bagóztak), *Máktör k* (finom mákoskalácsot sütöttek), *Túróhátúak* (az id sebb asszonyok túró árultak a piacon); Nádszeg ó *Bërëtvások*, *Bicskások*, *Késesek* (a falubeliek gyakran keveredtek verekedésekbe); Nagymácséd ó *Dinnyések*, *Kásások*, *Mócsédiak*; Negyed

ó *Káposztások*, *Krumplisok* (a községben nagy mennyiségben termesztettek zöldségeket); Nyárasd ó *Hosszúkez ek*, *Kélácsok*; Nyékvárkony ó *Békások* (a falu címerében is ez az állat látható), *Tökkáposztások* (állítólag sok tökf zeléket esznek).

Ennek ellenkez jére is találunk példákat. Több település lakosai azonos ragadványnevet viselhetnek: *Bicskások* (Andód, Fels szeli, Gúta, Kelenye, Nagykér, Nádszeg, Szilice ó Több szlovákiai magyar település ragadványneveként ismert, amelyek lakosai gyakran összeverekedtek a szomszédos falvak lakóival. Ilyenkor el került a bicska is. Egy nádszegi történet szerint a vereked k a harangszó hallatára abbahagyták a dülekedést, lerakták a bicskáikat és elmondták az űrangyalátó, majd ezzel végezvén folytatták a verekedést.), *Guvatok* (Alsószeli, Fels szeli ó a guvatról ónadasokban él , hosszú cs r , gerle nagyságú költöz madárø nevezték el a két falu lakosait), *Káposztások* (Boldogfa, Negyed, Vágfarkasd ó a földjeiken f képpen káposztát termesztettek), *Koldúsosok* (Kistompa, Horváti ó Egykor egy koldus halt meg az út szélén Kistompa és Horváti határán. Mindkét község el akarta magától hárítani a temetés költségét, ezért a horvátiak pár lépésre odébb tették a halottat az árokban, s az már akkor a tompai határban feküdt. De a tompaiak visszacipelték a halott koldust pár lépésre a űhatáron túlraø mondván, hogy a halottat temessék el a horvátiak!), *Paprikáskrumplik* (Naszvad és Negyed lakói együttesen: Naszvad lakosait *Paprikásoknak*, Negyed lakosait *Krumpliknak* hívják).

A környez helységek lakosai nemcsak a szomszédos település lakosait azonosíthatják közösségi ragadványnévvel, hanem magát a település nevét is helyettesíthetik a névhasználók helységragadványnévvel: pl. *Énekgyár*, *Világvége* (Kecs t jókedv , dalos, szívesen énekl nép lakja; csupán egy út vezet a községbe), *Kis Magyarország* (Dunaszerdahely városában él Szlovákia települései közül a legtöbb magyar nemzetiség lakos), *Kis Moszkva* (Szím n a kommunista párt tagjai rendszeresen sztrájkot szerveztek a 20. század 30-as éveiben), *Kispest* (Dern n öntötték a Lánchíd egy részét, és ezért kapott a falu ajándékba egy harangot, melyen a következ felirat szerepelt: Pesten szól a testvéred), *Szerelemfalva* (Budafa), *Űrgeország* (Zsigárdot egy alkalommal a környez erd b l rengeteg ürge lepte el). Néhány esetben összefüggés mutatkozik a személynévi funkcióban lév közösségi ragadványnév és a helynévi szerepben álló helységragadványnév között: *Bicskások ó Bicsakfalva* (Mad), *Bungyisok ó Bungyisfalva* (Tardoskedd), *Csíkosok ó Csíkország* (Dercsika), *Pacalok ó Pacalfalva* (Deresk).

A közösségi ragadványnevek az él nyelvben, az egyes nyelvjárásokban használatosak, ezért a névanyagot dialektológiai szempontból is vizsgálhatjuk. A patiak valamikor sok tehenet tartottak, gyakran ettek tejfölt, ezért elnevezték ket *T f nyalóknak*. A fiatalabb adatközl k a köznyelvi *Tejfelnyalók* alakváltozatot is használják. Szenc lakosai ö-z nyelvjárással beszélnek, ezért nevezik ket *Möggyösöknek*. Valódi tájszavak is állhatnak közösségi ragadványnévként. Királyfa lakosait *Mórványoknak* hívják, mivel a helybeliek kedvelik a *mórványt* (más néven sós béles, vagy lafkó), ami fonott sós kalácsot jelent. A szím ieket *Hörhönyöknek* nevezik, mert a lakosai *hörhönyöknek* nevezik a rossz gyerekeket. B s lakosai minden péksüteményt *pepének* hívnak, ezért érdemelték ki a *Pepések* megnevezést. Bátorkeszi népe *ponyusban* óhátón való teherszállításra használatos zsákvászon ponyvaféleø hordta a szalmát a betakarítások idején, ezért a szomszédos Madar lakói elnevezték ket *Ponyusoknak*.

A közösségi ragadványnevek az él nyelvben különféle alakváltozatokban jelenhetnek meg: *Fokhagymások ~ Hagymások ~ Hajmások* (Vágfarkasd lakói els sorban zöldségtermesztéssel foglalkoztak), *Gólyások ~ Gólyacombosok* (a szájhagyomány szerint B s községben egykor szokás volt búcsú napján gólyát feltálatni ünnepi ebédként), *Gumicsizmások ~ Csizmások* (Kulcsod lakosai f leg mez gazdasággal foglalkoznak, gumicsizmában végzik munkájukat), *Eperkék ~ Epresek* (Pozsonyeperjest a népi magyarázat szerint Mátyás király nevezte el, mert a megpihent katonáknak az ottani lányok epret adtak), *Möggyesek ~ Möggyösök* (Szenc), *Pukancósok ~ Pukancisok* (Vága), *Retkésék ~ Retkösök* (Nagyfödemesen zöldségtermesztéssel foglalkoznak), *Szëcsk k ~ Szöcskék* (Pered kataszterében egykor nagy sáskajárás pusztított. A szájhagyomány szerint a sáskasereg repülés közben felh ként eltakarta a napot, ahol pedig leszállt, ott rövid id n belül nagy gabonaterületeket legelt le. A sáskákat a falubeliek *szëcsk knek* hívják.), *Tejfelnyalók ~ T f nyalók* (Pat).

A szlovákiai magyar települések lakosait azonosító ragadványnevek között találhatunk kontaktusjelenségeket. A szlovák névt höz magyar toldalékok (-s, -k) kapcsolódnak a *Pukancósok / Pukancisok* (szlk. *pukance* øpattogatott kukoricaø) közösségi ragadványnévben, melyet Vága település lakosságának azonosítására használnak a környékbeli települések lakosai. A nádszegi lakosokra használják a *Potyerozók* megnevezést, ami arra utal, hogy többen közülük fest ként dolgoznak. A szlovák *poter* szó jelentése: mázolás. A névben a szlovák *poter* t höz a -z magyar verbunképz kapcsolódik. A kollektív ragadványnév keletkezését a névasszociáció is motiválhatja. Deresk hivatalos szlovák megfelel je *Drfkovce* (a népi magyarázat szerint a helyiek a szlovák nevet a *drfa* øtartaniø szóból származtatták, ami arra utalt, hogy a falu a megye északi részének tartópillére). A szlovák megnevezés a *drfková* øpacalø szót asszociálta a névadókban (a környez falvak lakóiban), melyet magyarra fordítottak és közösségi ragadványnévként (*Pacalok*), illetve helységragadványnévként (*Pacalfalva*) kezdtek használni.

A közösségi ragadványnevek nem hivatalos személynevek, az él nyelvben, informális szintéren használatosak, társadalmilag nem kodifikáltak, sz kebb társadalmi úzusban élnek. Egy (vagy több) település összes lakosának összefoglaló neveként használatosak. A szlovákiai magyarokra a magyardomináns közösségi ragadványnév-használat a jellemz .

III. MAGYAR NÉVTANI KUTATÁSOK SZLOVÁKIÁBAN

A tulajdonnévanyagot feldolgozó névtani szakirodalomról szóló összefoglalók, áttekintések, bibliográfiai adatok nagyban segítik a kutatók munkáját.

A magyar névtanban a személynevek gazdag tudománytörténetét legutóbb HAJDÚ MIHÁLY (2003a) *Általános és magyar névtan. Személynevek*.ö című könyvében tekintette át. A monográfia végén 75 oldalas, csaknem háromezer tételből álló (főképpen általános és személynévi publikációkat tartalmazó) irodalomjegyzék található (HAJDÚ 2003a: 8806955).

HOFFMANN ISTVÁN (2003) a *Magyar helynévkutatás. 195862002*.ö című munkájában ó mely az interneten is olvasható (<http://nevtan.arts.unideb.hu/nevtan/tagozat/mhk.pdf>) ó nemcsak a vizsgált időszakban (195862002) megjelent publikációkkal foglalkozik, hanem a kutatástörténeti eredményekről is ír, röviden ismerteti a 19. századi és 20. század eleji helynévkutatásokat. A 19. századi helynévkutatásokat SZABÓ T. ATTILA (1944) *A magyar helynévkutatás a XIX. században*.ö című terjedelmes tanulmánya foglalja össze (http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf6854.pdf).

Az utóbbi évtizedekben a magyar névtani irodalomban több összefoglaló jellegű tanulmányban történik utalás a határokon túli, s azon belül a szlovákiai magyar névkutatások eredményeire.

A magyar személynévkutatásokat 1995-ben a miskolci V. Magyar Névtudományi Konferencián B. GERGELY PIROSKA összegezte, s vármegyék szerint tüntette fel azokat a kutatópontokat (néhány szlovákiai is található közöttük), ahol megvalósultak már személynévkutatások (B. GERGELY 1997).

A szlovákiai magyar nyelvészet helyzetéről és lehetőségeiről szóló révkomáromi nemzetközi konferencián HAJDÚ MIHÁLY *A magyar névkutatás helyzete*.ö című előadásában említett néhány felvidéki vonatkozású névtani munkát (HAJDÚ 2002). *Általános és magyar névtan*.ö (HAJDÚ 2003a) című könyvének gazdag bibliográfiájában is találhatunk szlovákiai magyar vonatkozású tanulmányokat.

HOFFMANN ISTVÁN a *Magyar helynévkutatás. 195862002*.ö (2003: 79682) című munkájában röviden ír a szlovákiai helyneves kutatásokról.

A *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl*.ö című kötetben B. GERGELY PIROSKA a történeti személynévkutatás eredményeiről számolt be (B. GERGELY 2004), ÖRDÖG FERENC pedig a szinkron személynévkutatás helyzetéről és feladatairól írt az egyes személynévfajták szerint (ÖRDÖG 2004).

2007-ben a VI. Magyar Névtudományi Konferencián SZABÓ MIHÁLY GIZELLA tartott előadást a határon túli névhasználatról (2008), s a rendezvényen egyéb vonatkozó témájú előadások is elhangzottak.

A szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatásokat áttekintő munkák az utóbbi években jelentek meg. VÖRÖS FERENC *A (történeti) személynévkutatás a Felvidéken*.ö különös tekintettel a Trianon utáni fejleményekre.ö tanulmányában elsőként foglalta össze a felvidéki személynévkutatások történetét (VÖRÖS F. 2004c). A *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről*.ö Magyar névtani kutatások Szlovákiában.ö című tanulmánykötetben VÖRÖS FERENC mutatta be a helynévkutatás történetét a Felvidéken (VÖRÖS F. 2006b). BAUKO JÁNOS különállóan értekezett a magyar ragadványnév-kutatásokról Szlovákiában (BAUKO 2006a), áttekintette a nyitrai magyar tanszék (egykori és jelenlegi) oktatóinak és hallgatóinak megjelent, illetve

megjelenés el tt álló publikációit (BAUKO 2010f), valamint a 2000ó2010 között megvédett névtani témájú dolgozatokat (BAUKO 2010i), s közölte a szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatások bibliográfiáját (BAUKO 2011f).

A továbbiakban els sorban a megjelent szlovákiai magyar vonatkozású névtani munkákkal (l. a bibliográfiai adatokat) foglalkozom az egyes névfajták szerint.

1. A SZEMÉLYNEVEK KUTATÁSA

Els ként KNIEZSA ISTVÁNT említhetjük, aki a felvidéki családneveket elemezte a névtudomány szempontjai szerint. A šFelvidéki családnevekő cím dolgozatát 1934-ben írta, nyomtatásban azonban csak a 2003-as évben jelent meg a m négy régebbi tanulmányával együtt (KNIEZSA 2003: 255ó349). A szerz a 16ó18. századi gömöri, honti és ugocsai összeírások alapján vizsgálta a magyar, szlovák és kárpátukrán családnevek rendszerét. A névanyagot alapos morfológiai és etimológiai elemzés alá vetette. Szintén történeti neveket vizsgált HAJDÚ MIHÁLY (2003b), aki a GaramóIpoly közének 15ó16. századi család- és keresztnéveit elemezte. UDVARI ISTVÁN Trencsén (1993), Szepes, Zemplén (1994) és Nyitra (1996) vármegyei személyneveket vizsgált Mária Terézia idejéb l.

A szlovákiai magyar vonatkozású személyneves (helyneves, állatneves) munkák egy része a HAJDÚ MIHÁLY által szerkesztett Magyar Névtani Dolgozatok (MND.) és Magyar Személynévi Adattárak (MSZA.) sorozatban jelent meg a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen.

A néprajzoként ismert CSÁKY KÁROLY šKelenye (Kle any) család- és ragadványneveiő cím munkájában (MSZA. 59.) megállapítja, hogy a legfrekvenciáltabb családnevekhez kapcsolódik a legtöbb ragadványnév. A ragadványnevek a családi, rokoni kapcsolatokat, az összetartozást tükrözik. A faluban az azonos családnevek közül csak azok vannak egymással rokonságban, akiknek azonos a ragadványnevük is.

Szoros kapcsolatban van e dolgozattal CSÁKY KÁROLY šIpolyfödemes (Ipe ské Ú any) személyneveiő cím munkája (MND. 78.). A szerz a család- és ragadványneveken kívül a keresztn- és becenevekkel is foglalkozik. A névörökl és szemléletes példájára utal egy egyén hármas ragadványneve: *Dobos Elnök Jaksi Misa* ó az els névelem az apa ragadványnevére, a második az apa funkciójára utal, a harmadik az apai nagypapa beceneve után keletkezett.

JUHÁSZ ALADÁR šVága (Váhovce) mai személyneveiő cím adattárában (MSZA. 61.) a család- és keresztnveket gyakoriság alapján, s a ragadványneveket a névadás indítéka szerint közli. A szerz felfigyel arra, hogy az összegy jtött korpuszban tájszóból ered ragadványnevek is vannak, melyek tükrözik használóik nyelvjárását: pl. *Brecska øfélig f tt lekvárø Cinga øvékonyø Mórvány øtejfölös kalácsø Nyehó øügyetlenø Túpic øalacsony termet ø*

Az MSZA. 86. számaként jelent meg JANKUS GYULA šKéménd (Kamenín) család- és ragadványneveiő cím munkája. Az egyes kihalt családnevek mint ragadványnevek élnek tovább a szinkrón névanyagban. A szerz tollából származik šBény (Bí a) személyneveiő cím tanulmány is (MND. 122.), melyben a község teljes személynévrendszerét (család-, keresztn-, bece- és ragadványneveit) ismerhetjük meg. A szerz kiemeli, hogy f leg azokhoz a családnevekhez nem járul ragadványnév, melyeknek visel i az utóbbi években költöztek a faluba, tehát nem számítanak t sgyökeres bényieknek.

LACZKÓNÉ ERDÉLYI MARGIT *ŠHontfüzesgyarmat személynevei* cím munkájában (MND. 147.) a település család-, kereszt- és becenevállományát vizsgálta.

VÖRÖS FERENC *ŠCsaládnév kutatások Szlovákiában* (2004) cím monográfiájában négy felvidéki település családneveinek szociolingvisztikai vizsgálatát végzi el. A könyv első részében a névtudomány elméleti kérdései kerülnek a középpontba. Az egyes alfejezetekben a személynév kutatásról, a névszótárakról, a névtan megszületéséről és önállósulásáról, a névkutatás főbb helyeiről, a névváltoztatásról, a névviselésről és névhasználatról olvashatunk. A szerző külön figyelmet szentel a névátírás helyesírási szabályozásának mind a magyar, mind a szlovák nyelvben, valamint a kérdéssel kapcsolatos szlovák-magyar vitának, amely a történelmi családnevek átírását érintette. A 20. században végbemen történelmi sorsfordulókról, politikai korszakokról is ír, melyek befolyásolták a (Cseh)szlovákiában élő magyarság életét és névhasználatát. Áttekinti a kisebbségeket érintő jogszabályokat, névtörvényeket. A két csallóközi (Balony, Diósförgepatony) és két Nyitra-vidéki (Kiscétény, Nagycétény) település százéves családnévanyagát tizennégy szempont (időbeli, földrajzi, etnikai, dialektológiai, társadalmi, vallási és felekezeti, etimológiai, névélettani, névgyakorlati, a névadás indítéka, jelentéstani, szófajta, morfológiai, a nyelvi kifejezéseszköz) szerint elemzi. A családneveket az állami anyakönyvezés kezdetétől (1896-tól) 1999 végéig vizsgálja. A *ŠNyelvek és kultúrák vonzásában. Személynevek a magyar nyelvterület északi peremén* (VÖRÖS F. 2011, 2013) című kétkötetes monográfiája az előző munkának szerves folytatása és kiegészítése, hiszen ugyanannak a négy településnek és időszaknak a keresztnevei állnak vizsgálati középpontjában. A keresztneveket a szerző olyan kulturális képződményként mutatja be, amelyek népek, társadalmak, múltok, hagyományok évszázados kapcsolatrendszerét által nyerték el az egyes nyelvekben mai formájukat. Ennek következtében zárványként írja le mindazt, ami az idő során az adott használó közösségekben végbement.

VÖRÖS FERENC (2010) a két világháború közötti időszakban Alsó- és Felsőszeli család- és keresztnevállományát is vizsgálta.

A családnevek kérdéskörével más szerzők is foglalkoztak. A magyar-*szlovák* családneveket LIGÁRT KRISZTINA (2006) hasonlítja össze, a hetényi családneveket PETRES SÁNDOR (2006), a zoboraljakat SÁNDOR ANNA (2006) elemzi, PRESINSZKY KÁROLY (2005, 2006) a családnévhasználat és nyelvjárás összefüggéseiről ír.

A keresztnevhasználat sajátosságaival több szerző is foglalkozott egy-egy településen: Martoson TRUGLYNÉ GERGELY KATALIN (1992), Nagykéren N. CSÁSZI ILDIKÓ (1995, 1997b), Kéménden VÖRÖS JÚLIA (1996), Kolonban SÁNDOR ANNA (1999), Diósförgepatonyban és Nagycétényben VÖRÖS FERENC (1999a). A keresztnevadás és identitás összefüggéseit VÖRÖS FERENC (1997) tárgyalta.

A gyermekek, iskolások kereszt- és beceneveit Kőbölküton GEDAI BORBÁLA (1977), Párkányban RIGLER JÁNOS (1980), Nagykéren N. CSÁSZI ILDIKÓ (1997b) vizsgálta. BAUKO JÁNOS a nyitrai egyetemisták névhasználatával, névtudományával foglalkozott (BAUKO 2003a, 2004b, 2009a,e).

PILECKY MARCELL egy zoboralji község, Barslédec ragadványneveit gyűjtötte össze. A szlovák nyelvi hatás itt erőteljesebben mutatkozik a névanyagban. A szerző megállapítja, hogy a ragadványnevadás alakulására a társadalmi-szociológiai körülmények megváltozásán kívül a község nyelvi homogenitásának megszűnése is hatással volt. Egy másik zoboralji falu

névanyagával foglalkozott SÁNDOR ANNA *ŠKolon ragadványnevei* című tanulmányában, amely a miskolci V. Magyar Névtudományi Konferencián hangzott el 1995-ben. A szerző vizsgálja az egyes személynév-fajták egymásra hatását, a ragadványnevek expresszivitását, alaki viselkedését, szófajiságát, lexikológiai sajátosságait, eredetét, öröklődését és a névadás indítékait. SÁNDOR ANNA egy másik írásában (2013) a magyar becenevek és ragadványnevek képzését (az *-u* bece- és ragadványnévképzés által) hasonlította össze Dél-Szlovákiában régen és ma.

A szlovákiai magyar ragadványnév-kutatásokat BAUKO JÁNOS *ŠRagadványnév-vizsgálatok kétnyelvi környezetben. Négy szlovákiai magyar település ragadványnévrendszere* című könyve foglalja össze (l. BAUKO 2009d: 28637). A szerző az elméleti részben a ragadványnév kialakulásával, fogalmával, a személynévek történetében és rendszerében elfoglalt helyével foglalkozik. A magyar ragadványnév-kutatások vázlatos történetét alapvetően időrendi sorrendben tekinti át. A felnevezett ragadványnévanyagát elemző tanulmányokon túl a diákragadványneveket tárgyaló írásokkal is foglalkozik. A szlovákiai magyar vonatkozású ragadványnév-kutatásokat önálló fejezetben foglalja össze. Kutatása célja elsősorban a szlovákiai magyarok ragadványnév-használatának tüzetesebb vizsgálata. Négy szlovákiai magyar településen (Búcs, Dunamocs, Hetény, Izsa) gyűjtötte a névanyagot. A ragadványnevek állományára, nyelvi milyenségére hatással van a magyaroszlavák kétnyelvi környezet, ezért a névanyagban fellelhető kontaktusjelenségeket is vizsgálja. Elsősorban a felnevezett névhasználatával foglalkozik, de a diákok névadási szokásait is érinti. Mind a diakrón, mind a szinkrón névanyagot elemzi. Vizsgálja az írott forrásokban található írásbeli ragadványneveket, az élő nyelvben használatos ragadványnevek névadási indítékait, a névanyagban fellelhető szociolingvisztikai, dialektológiai, etimológiai, névélettani, szófajtani, morfológiai, stilisztikai sajátosságokat. Összeveti a felnevezett és diákok névanyagát, rámutat a két korosztály ragadványnevei közötti különbségekre, az eltérő névadási és névhasználati sajátosságokra. Az egyes falvak névadási, -használati szokásait összehasonlítja, a névanyagban megtalálható egyezéseket és eltéréseket statisztikailag is szemlélteti. A felhasznált szakirodalom-jegyzék után a mellékletben szerepel a kutatópontok földrajzi elhelyezkedését mutató térkép, az egyes falvak (mai) család- és keresztnéveinek gyakorisági listája, és a ragadványnevek mutatója.

BAUKO az utóbbi években megjelent tanulmányaiban a szlovákiai magyarok személynévhasználatáról (2011b, d; 2012a, c; 2013a, b, c, d), az álnevekről (2012g), a társadalom és a névhasználat kapcsolatrendszeréről (2011c, 2012d, f), a magas-tátrai magyar és szlovák helynevekről (2012b), a tulajdonnév identitásjelölő funkciójáról (2014) írt, és összevetette a magyar és a szlovák (szláv) névtani terminológiát (2012e). A közösségi ragadványnevekkel, melyek a települések lakosságát azonosítják, BAUKO JÁNOS (2013c), majd MENYHÁRT JÓZSEF (2013) foglalkozott. MISAD KATALIN (2011) a Szlovákiában élő magyar nemzetiségűnk, SIMON SZABOLCS (2012) a szlovákiai magyarok személynévhasználatának jellegzetességeiről írt.

A történelmi változások következtében a 20. század folyamán több országhoz (Osztrák Magyar Monarchia, Csehszlovákia, Magyarország, Szlovákia) tartoztak a szlovákiai magyar települések. A társadalmi változások elsősorban a személynévek anyakönyvi bejegyzését, a helynevek hivatalos használatát érintették. A személynévekkel kapcsolatos névpolitikai,

névtervezési kérdésekről több szerző tollából olvashatunk (GYÖNYÖR 1987; LANSTYÁK 1991, 2000; SZARKA 1988; VÖRÖS F. 1999c, 2004b; VÖRÖS O. 2004b, 2007; ZALABAI 1995).

2. A HELYNEVEK KUTATÁSA

A helynévfajták közül az egyes települések bel- és külterületi helyneveit vizsgálták leggyakrabban a kutatók.

TELEKINÉ NAGY ILONA egyik tanítványával, HORVÁTH ILDIKÓVAL együtt jelentette meg a *Ős-Csilizköz földrajzi nevei* (2000) című könyvet. A helynevekkel kapcsolatos elméleti kérdések után következik a Csallóközben található táj jellemzése, s a tájegységbe tartozó hét község (Balony, Csiliznyárad, Csilizpatas, Csilizradvány, Kulcsod, Medve, Szap) történeti és jelenlegi helynévválományának ismertetése. A kiadvány Csilizköz minden régi vizének és dűlőjének hajdani és jelenlegi népi és hivatalos nevét tartalmazza. A névváltozás dinamikáját a 19. és 20. századi kataszteri térképek és telekkönyvek, valamint a helyszíni, élő szavak gyűjtésének anyaga is mutatja.

N. CSÁSZI ILDIKÓ több tanulmányában foglalkozott egy másik tájegységgel, Zoboralja történeti és élő nyelvben használatos helyneveivel. Többek között a helynevekben található nyelvjárási sajátosságokat, a népi és hivatalos névadás közötti különbségeket és az államnyelvnek a névanyagra gyakorolt hatását is vizsgálta. A helynevekben rejlő névadási indítékokat egyéb Nyitra környéki településekben (Berencs, Nagykér) is feltárta (N. CSÁSZI 1993a,b).

TÖRÖK TAMÁS *Ős-Zoboralja földrajzi nevei a történeti térképek tükrében* (2002) című monográfiájában a 19. és 20. századi kataszteri térképeken fellelhető helyneveket vizsgálta névtani szempontból. Összesen 547 lokalizációs pont 873 névváltozatát elemezte. A szerző a tájegység földrajzi neveinek ortográfiájával, jelölési sajátosságaival foglalkozik, összehasonlítja a magyar-őszlovák helynévpárokat a fordítás és a névadás motívuma alapján. Az egyes földrajzi neveket térképeken lokalizálja, s a függelék tartalmazza a vizsgált helynevek teljes jegyzékét. TÖRÖK TAMÁS a Zoboralján kívül az Ipoly mente mikrotoponimái körében is végzett névtani vizsgálatokat (TÖRÖK 2005, 2006, 2010, 2012b).

A bel- és külterületi helynevek összegyűjtése és feldolgozása egyéb különböző településeken, járásokban is megtörtént: Komáromi (HEGED SNÉ MARIKOVECZ 1983), Dunaszerdahelyi (UNTI 2002), Érsekújvári és Lévai járás (JANKUS 1988b, 1994), Felső-Bodrogköz (SZATHMÁRY 1985, 1993), Ung vidéke (D. VARGA 2003), Vály-völgy (DÉNES ó BENEDEK 1991), Alsó-Ipoly mente (TÖRÖK 2011); Deregyi (D. VARGA 1986), Gúta (DOMBINÉ ó LIBÁRDI 2003), Királyhelme (SZATHMÁRY 1987, CS. NAGY 1997), Kolon (TELEKINÉ 1998b, 2007), Nyékvárkony (MENYHÁRT 2004), Taksony és Felsőszeli (NÉMETH 1982, 1983), Tardoskőd és Udvard (NAGY 2000), Terbeléd (TELEKINÉ 1994), Szete (TÓTH 1994), Vásárút (TELEKIÓPONGRÁCZ 2009). CS. NAGY LAJOS (1997) kihangsúlyozza, hogy egy-egy terület nyelvjárási sajátosságainak megállapításában sokat segítenek az élő nyelvbeli származó földrajzi nevek.

A nyelvföldrajz és a névtan kapcsolatát TELEKINÉ NAGY ILONA vizsgálja egyik tanulmányában (1998a), melyben a Galántai járás földrajzi neveiben előforduló hangtani jelenségek izoglosszáival foglalkozik, kísérletet tesz a vizsgált földrajzi nevek nyelvföldrajzi megoszlásának ábrázolására. A *Ős* Nyelvi és nyelven kívüli változások hatásai a földrajzinév-

állománybanö (2000) cím tanulmányában Szlovákia magyarlakta területér l származó példák segítségével azt bizonyítja, hogy a földrajzi névanyag alakulásban fontos szerepet játszottak az interetnikus kapcsolatok.

A szlovákiai magyar helységnevek standardizációs, kodifikációs, névpolitikai, névtervezési kérdéseivel SZABÓMIHÁLY GIZELLA több tanulmányában foglalkozik (SZABÓMIHÁLY 2005b, 2007b, 2007c, 2009, 2011a, b; 2013a, b). A VI. névtudományi konferencián összefoglalja a határon túli névhasználat sajátosságait (SZABÓMIHÁLY 2008). A településnevek történeti változásaival a mai Szlovákia területén JANKUS GYULA (1994) is foglalkozott. Túróc megye 14. század végéig kialakult helységneveit ÚRHEGYI EMÍLIA (1939) a nevek eredete és a névadás indítéka szerint csoportosította. KNIEZSA ISTVÁN (2003) és KISS LAJOS (1986, 1988) több szlovákiai magyar település nevének etimológiáját adta meg.

A Losonci járás helységneveinek szerkezeti és keletkezéstörténeti elemzését ANGYAL LÁSZLÓ (2009) végezte el. 2011-ben jelent meg *ŠA régi Nógrád vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata* cím könyve (ANGYAL 2011), melyben az egykori Nógrád vármegye helységneveivel foglalkozott. Érintette a magyarószlovák helységnevpárok fordításával kapcsolatos kérdéseket. A terület helységneveinek elemzésekor a HOFFMANN ISTVÁN által felállított helynévtipológiai modellb l indult ki. A funkcionális-szemantikai elemzéskor azokat a névadási motívumokat ismertette, amelyek a név keletkezésekor szerepet játszottak. A névrészeket jelentésük, illetve funkciójuk alapján kategorizálta. A lexikális-morfológiai vizsgálat során azokat a nyelvi kifejez eszközöket elemezte, amelyek a nevek szerkezeti felépítésében részt vettek. A szintagmatikus elemzéskor a kétrészes helynevek névrészei közti nyelvtani viszonyt vizsgálta. A *-falu* és a *-falva* utótagú helységnevekkel önálló alfejezetben foglalkozott. A településnevek etimológiai adattárában a tudományos néveredet mellett több névcikkben a nép ajkán él népetimológiai névmagyarázat is olvasható. ANGYAL (2014) egy másik tanulmányában Sáros vármegye helységneveit vizsgálta a szlovák fordítások tükrében. Alsó-Ipoly mente településneveinek történeti adatait és etimológiáját TÖRÖK TAMÁS (2012a) közölte.

PÜSPÖKI NAGY PÉTER a Csallóköz tájnév magyar, latin, német és szlovák neveinek eredetér l és jelentésér l írt egy könyvet (PÜSPÖKI NAGY 1989). A csallóközi helységnevek él nyelvi változatait PRESINSZKY KÁROLY (2013) elemezte.

A helynevek használatát a földrajztkönyvekben BERGENDI MÓNKA (2002) érintette. A sajtóban el forduló helynévi kódváltásokról KULCSÁR ARANKA (2005) és LINTNER ANITA (2005) tanulmányában olvashatunk.

Egy-egy város utcaneveivel többen is foglalkoztak. ORTVAY TIVADAR (1905), VINCZE LÁSZLÓ (1997) és LOVISEK JÚLIA (2007, 2009) Pozsony, HÉDER ÁGNES (1999b) Révkomárom, FRUNYÓ CSILLA (2002) Párkány utcaneveit vizsgálta. Az utcanévadás nyelvtervezési kérdéseir l MENYHÁRT JÓZSEF (2006) cikkében olvashatunk. A hivatalos utcanévadás h en tükrözi a társadalmi-politikai viszonyokat, az utcanevek a történelem folyamán a politikai és ideológiai hatások nyomán gyakran módosultak (l. LANSTYÁK 1998b; LOVISEK 2007).

A felvidéki víznevek nyelvi eredet szerinti rétegeir l KISS LAJOS (1994) írt átfogó tanulmányt. A Galántai járás vízneveir l TELEKINÉ NAGY ILONA (1993), a szlovákiai magyar vízrajzi köznevekr l VÖRÖS OTTÓ (2006) értekezett.

A gömri barlangnevek használatáról TURCSÁNYI GABRIELLA (2006) írt.

A hegynevekkel KISS LAJOS (1997), SCHEIRICH LÁSZLÓ (2004), BAUKO JÁNOS (2010g, 2012h) foglalkozott. BAUKO JÁNOS egy újszer helynévtípust, a szlovákiai sziklamászóutak neveit több vonatkozó publikációjában elemezte (BAUKO 2003b, 2004a, 2006c, 2007a, 2008e, 2009c). A sziklamászóutak neveit a mikrooronimákhoz sorolja, mivel a szikla egy kisebb részét, rövidebb szakaszát, a sziklamászó(k) által tervezett, kiépített, megmászott és elnevezett útvonalát identifikálják.

BAUKO egy másik tanulmányában (2006b) a komáromi erdrendszer helyneveit vizsgálta a névadás indítéka szerint.

A helynevekkel kapcsolatos névpolitikai, névtervezési kérdésekkel több szerző foglalkozott (DÓZSA 2002; LANSTYÁK 1991, 1998a; VÖRÖS F. 2004b; VÖRÖS O. 2004b, 2007; ZALABAI 1995).

3. EGYÉB NÉVFAJTÁK KUTATÁSA

A személy- és helyneves publikációkon kívül csak elszórtan találkozhatunk egyéb névfajták feldolgozásával. A karvai kutya neveket TÖRÖK TAMÁS (2002a), az autóneveket HÉDER ÁGNES (1999a), az üzletneveket HÉDER ÁGNES (2000), a termékneveket MISAD KATALIN (2007), a Komáromban gyártott hajók neveit BAUKO JÁNOS (2008g) vizsgálta. MISAD KATALIN (2005) a szlovákiai magyar írásgyakorlatban tekintette át a különböző tulajdonnévfajták helyesírását, s további tanulmányaiban a szlovákiai intézmények magyar nevének standardizálásáról (2012), valamint a vizuális intézménynév-használat sajátosságairól (2014) írt. LANSTYÁK ISTVÁN (2013) a tulajdonnevekben fellelhető kontaktushatásokat vizsgálta a kontaktológiában alkalmazott fogalmak által. Egy szlovákiai magyar író, Grendel Lajos New Hont-trilógiájának tulajdonneveivel N. TÓTH ANIKÓ (2014), Örkény István Egyperces novelláinak irodalmi névadásával a szlovák fordítás tükrében BENYOVSZKY KRISZTIÁN (2014) foglalkozott.

4. A MAGYAR NÉVTANI KUTATÁSOK JÖVŐ BELI FELADATAI SZLOVÁKIÁBAN

A magyar névtudományt a határon túli kutatások eredményei is gazdagítják. Feladatai közé tartozik a kétnyelvűség és névhasználat összefüggésrendszerének a vizsgálata. A határokon túli névhasználatra hatással van a kétnyelvű környezet, s az államnyelv és a kisebbségi nyelv érintkezése, kölcsönhatása következményeként a tulajdonnévkészletben megjelennek a kontaktusjelenségek. A kétnyelvű névhasználók mentális lexikonában két (vagy több) nyelv névkincse található, s a tulajdonnevek egyik vagy másik nyelvbeli aktiválása, kiválasztása, használata a társadalmi környezettől, a kommunikációs helyzettől (formális vagy informális) és partnerektől, pragmatikai tényezektől függ. A kétnyelvűség kettős, kétnyelvű névhasználatot eredményez(het). A névviselés, névhasználat utal az etnikai csoportokon belüli hasonlóságokra, illetve a közöttük levő különbségekre. Kétnyelvű környezetben a többség és kisebbség névhasználatában azonosságok és eltérések is megfigyelhetők. A többségi hatalom korlátozhatja a kisebbségi nyelv tulajdonnevek nyilvános használatát. A kisebbségi beszélők minél kisebb mértékben szorulnak rá az államnyelv használatára, annál inkább anyanyelvdomináns a névhasználatuk. A határokon túli

magyar névkutatások egyik feladata a névkontaktológiai jelenségek, a kisebbségötöbbség névhasználatában megfigyelhető eltérések, hasonlóságok, kontaktushatások feltárása.

A névgyjtések során az adatközl k által adott névmagyarázatok jó lenne digitalizálni, így a névtani eredmények a dialektológia számára is hasznosíthatóvá válnának. A nyelvjáráskutatás tulajdonnevek lejegyzését eredményezheti. Erre példa GÁGYOR JÓZSEF ŐTallósi szótárö (2003) cím regionális tájszótára, mely a köznévi tájszavakon kívül tulajdonneveket (helynevek, családnevek, becenevek) is tartalmaz. Tulajdonnevekkel a falumonográfiákban, egyéb írott dokumentumokban is találkozhatunk. A névjegyzékek, adattárak (pl. BLASKOVICS 1993; ILA 1944ö1976; KONCSOL 2001ö2005) forrásul szolgálhatnak további, mélyebb névtani kutatásokhoz. Gyakran régi neveket riznek meg, melyek a szinkrón névállományból már hiányoznak. A különböz tulajdonnévfajtákra kiterjed kutatásokat egyéb nyugat-, közép- és kelet-szlovákiai kutatópontokra, tájegységekre is ki kell terjeszteni. Olyan települések névanyagát is vizsgálni kell, ahol a magyarság a helyi lakosság kisebb részét teszi ki. A kisebbségi névhasználat sajátosságainak részletesebb leírásához rendszerszer bb kutatásokra és összehangolt módszerekre lenne szükség.

A jöv ben hasznos lenne a névtani konferenciák, tanácskozások gyakoribbá tétele, határon belüli és kívüli helyszíneken is. Ez idáig hat Magyar Névtudományi Konferencia valósult meg, ahol nagyobb számban jelentek meg határokon kívüli névkutatók is. Az egyes konferenciák között mintegy 10 éves id tartam telt el, jó lenne s r bben megszervezni a rendezvényt. Olyan kisebb Őtematikusö tanácskozások is lehetnének, melyek a kevésbé kutatott névfajtákkal (pl. állatnevek) foglalkoznának.

A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani Tagozatának megalakulását (l. JUHÁSZ 2005a) követ en Szlovákiában több magyar névtani tanácskozásra került sor. A Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete 2005. június 2ö 4. között Kolonban felvidéki névtani kutatásokat bemutató tanácskozást rendezett, melynek el adásai ŐVallanak a neveink múltáról és jelenr l. Magyar névtani kutatások Szlovákiábanö címen jelentek meg (VÖRÖS F. szerk. 2006). Az intézet 2013-ban két névtani konferenciát szervezett: a ŐTulajdonnevek a fordítás és a kétnyelv ség kontextusábanö (BAUKO ö BENYOVSZKY szerk. 2013) és ŐA nevek szemiotikájaö (BAUKO ö BENYOVSZKY szerk. 2014) címmel. Az utóbbi két konferencián az írói névadás témája is hangsúlyos helyet kapott. Ugyanezen évben Dunaszerdahelyen valósult meg ŐA nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek.ö cím konferencia (VÖRÖS F. szerk. 2013). Szlovákiában a legutóbbi névtani tanácskozás 2014 novemberében Pozsonyban volt, a VÖRÖS FERENC és a pozsonyi magyar tanszék által szervezett rendezvény ŐA nyelvföldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok.ö címet viselte.

Különbféle pályázatok is motiválhatják határon túli névtani munkák megszületését. A Nemzeti Er forrás Minisztérium és az Anyanyelvapolók Szövetsége által meghirdetett ŐRégi magyar mesterségek ö családneveink tükrébenö cím pályázatra Romániából, Szerbiából, Szlovéniából és Ukrajnából is küldtek pályamunkákat, valamint a ŐHelyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázataiö megnevezés anyanyelvi pályázatra 145 pályam közül több mint negyven a határokon túlról érkezett be, nagyobbbrészt Erdélyb l, de Szerbiából, Szlovákiából, Szlovéniából és Ukrajnából is (l. BALÁZS ö GRÉTSY szerk. 2010, 2013).

A határokon túl él névkutatóknak az adott ország névtanosaival való szakmai kapcsolattartása sem elhanyagolandó, hiszen nemcsak a kisebbségi névhasználattal foglalkozó kutatásokba kaphatnak betekintést a többségi nemzet képviselői (és fordítva), hanem jobb esetben befolyásolhatják a névtervezési, névpolitikai döntéseket, s közös névtani projekteken is részt vehetnek. Szlovákiában a Szlovák Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete Névtani Bizottságának kezdeményezésére megkezdtek a szlovák névtani terminológiai szótár el munkálatai. A terminusok feldolgozása számítógépes program segítségével történik, s az adatbázis tartalmazza majd a terminust, annak szinonimáit, fölérendelt terminusát (ha van), a terminus eredetét, idegen nyelvi megfelelőt (a magyar megfelelőt is), a terminus meghatározását, a vonatkozó példákat, a terminussal foglalkozó szakirodalmi hivatkozásokat és egyéb megjegyzéseket.

Fontosnak tartom az egyetemeken a névtan/onomasztika oktatását, amelynek köszönhetően népszerűsíthetjük a névtudomány eredményeit, s a hallgatókat is bevonhatjuk a kutatói tevékenységbe.

IV. SZAKIRODALOM

1. A SZLOVÁKIAI MAGYAR NÉVTANI KUTATÁSOK BIBLIOGRÁFIÁJA

- ANGYAL LÁSZLÓ 2009a. Szinkron nyelvészeti módszerek alkalmazása a helységnévkutatásban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 11/2: 83694.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2009b. Magyaroszlovák helységnévpárok a Losonci járásban. In: NAGY MELINDA szerk., *Oktatás ó Tudomány ó Társadalom. A Komáromi Selye János Egyetem I. nemzetközi tudományos konferenciájának tanulmánykötete*. Selye János Egyetem, Komárom. 1606168.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2009c. Nyelvtörténeti adalékok (hangtörténeti és morfématörténeti elemzés) a Losonci járás helységneveinek köréb 1. In: ALABÁN FERENC szerk., *Az interkulturális kommunikáció nyelvi aspektusai közép-európai közegben*. UMB, Besztercebánya. 1996209.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2009d. A -falu és alakváltozatai a Losonci járás településneveiben. In: KRNOVÁ, KRISTÍNA ed., *Mladá Veda. Humanitné vedy ó lingvistika. Zborník vedeckých -údií doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*. Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, Banská Bystrica. 1126119.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2010a. Névтан a magyar alapiskolában. *Katedra* 17/6: 24625.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2010b. A szlovákiai magyar névtudomány helyzete és névpolitikai vonatkozásai. In: ZIMÁNYI ÁRPÁD szerk., *A tudomány nyelve ó A nyelv tudománya. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a magyar nyelv évében. A XIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus el adásai*. Esterházy Károly F iskola, Eger. 4456453.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2010c. Magyaroszlovák névpárok vizsgálata Nógrád megye helységneveinek köréb 1. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 5/1: 35642.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2011. *A régi Nógrád vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2013a. A -falu névrész és változatai Nógrád megye településneveinek és családneveinek körében. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely. 1856199.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2013b. Sáros vármegye helységnevei a szlovák fordítások tükrében (Cuius regio, eius nomen?). In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelv ség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 68685.
- BAUKO JÁNOS 2000a. Csomcsíd, Hestyók, Tyutyuritya és a többiek. Az izsai ragadványnevekr 1. In: FÖLDI ÉVA ó GVDÁNYI KÁROLY szerk., *Vox Humana. Bolla Kálmán professzor 70. születésnapjára*. Amulett Ø8 Nyomdaipari Kft., Budapest. 70–74.
- BAUKO JÁNOS 2000b. Diákragadványnevek Izsán. *Katedra* 8/4: 29.
- BAUKO JÁNOS 2001. *Ragadványnevek rendszere Izsán*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra.

- BAUKO JÁNOS 2002a. Tájnnyelvi elemek az izsai ragadványnevekben. In: SZABÓ GÉZA ó MOLNÁR ZOLTÁN ó GUTTMANN MIKLÓS szerk., *IV. Dialektológiai Szimpozion. A Berzsenyi Dániel Tanárképző Iskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai V.* Szombathely. 55659.
- BAUKO JÁNOS 2002b. Állatnevek a ragadványnevekben. *Szörös K* 6: 54657.
- BAUKO JÁNOS 2003a. Ragadványnév-vizsgálatok a nyitrai Konstantin Egyetemen. *Névtani Értesít* 25: 1886194.
- BAUKO, JÁN 2003b. Etymológia názvov horolezeckých ciest v Súovských skalách. In: *Lingvistické konfrontácie. Lingvistický odborný seminár.* UKF Nitra, CD-ROM.
- BAUKO JÁNOS 2004a. Hegymászó útnevek a Szulyóí-sziklákon. *Névtani Értesít* 26: 1196135.
- BAUKO JÁNOS 2004b. Személynévviszsgálóatok a nyitrai Konstantin Egyetem magyar szakos hallgatói körében. In: SÁNDOR ANNA ó VÖRÖS FERENC szerk., *Studia artis grammaticae et litterarum.* A Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék Kiadványai I. Nyitra. 74689.
- BAUKO JÁNOS 2004c. Vörös Ferenc: *Családnévviszsgálóatok Szlovákiában* (könyvismertetés). *Fórum Társadalomtudományi Szemle* VI/3: 1936197.
- BAUKO JÁNOS 2005a. Beszélő ragadványnevek a magyar népmesékben. *Névtani Értesít* 27: 1026110.
- BAUKO JÁNOS 2005b. Diákragadványnév-viszsgálóatok magyar-szlovák kétnyelvű környezetben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat (A 2005. október 2021-i somorjai konferencia eladásai).* Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 224. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara ó Fórum Kisebbségviszsgáló Intézet ó Lilium Aurum, BudapestóNyitraóSomorja. 1436152.
- BAUKO JÁNOS 2006. Ragadványnév-viszsgálóatok Szlovákiában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani viszsgálóatok Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 264.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 1106124.
- BAUKO JÁNOS 2006b. A komáromi erdőrendszer helynevei. *Névtani Értesít* 28: 1496153.
- BAUKO, JÁN 2006c. Mikrooronymá v Súovských skalách. In: TŰMKOVÁ, MÁRIA ó GAJDOŰOVÁ, KATARÍNA eds., *Varia XIII. Zborník materiálov z XIII. kolokvia mladých jazykovedcov.* SAV, Bratislava. 26633.
- BAUKO, JÁN 2006d. Prezývky študentov v bilingválnom prostredí. In: OLŰAK, MARCEL ed., *Varia XIV. Medzinárodné kolokvium mladých jazykovedcov.* SAV, Bratislava. 2326241.
- BAUKO, JÁN 2007a. Motivácia vzniku názvov horolezeckých ciest. In: POVAŰIAJ, MATEJ ó FIGO, PAVOL eds., *Súradnice sú asnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie.* Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied ó Jazykovedný ústav Ľudovít TŰra SAV, Bratislava. 1906203.
- BAUKO JÁNOS 2007b. Kétnyelvűség és ragadványnév-használat. *Névtani Értesít* 29: 2196225.
- BAUKO JÁNOS 2008a. A ragadványnévviszsgálóatok indítékai négy szlovákiai magyar településen. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 10/2: 856110.
- BAUKO, JÁN 2008b. Vplyv slovensko-magyarországi bilingválneho prostredia na používanie antropónym študentov. In: UHRINOVÁ, ALFIBETA ó TÓTH, ALEXANDER JÁN eds.,

*Sloven ina v men-inovom prostredí. T*údie z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Ma arsku. Béke-ská aba: Výskumný ústav Slovákov v Ma arsku, 2016208.

- BAUKO JÁNOS 2008c. A ragadványnevek szociolingvisztikai vizsgálata négy szlovákiai magyar településen. In: BÁRCZI ZSÓFIA ó VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ szerk., *Fordítás ó nyelv ó irodalom ó társadalom*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 69681.
- BAUKO, JÁN 2008d. Prezývky v systéme antroponým. In: GÁLISOVÁ, ANNA ó CHOMOVÁ, ALEXANDRA eds., *Varia XV. Zborník materiálov z XV. kolokvia mladých jazykovedcov*. Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV ó Katedra slovenského jazyka a literatúry FHV UMB v Banskej Bystrici, Bratislava. 49654.
- BAUKO, JÁN 2008e. Transonymizácia v názvoch horolezeckých ciest. *Acta onomastica* 49: 42649.
- BAUKO JÁNOS 2008f. A szlovák névtudomány múltja és jelene. *Névtani Értesít* 30: 1856193.
- BAUKO JÁNOS 2008g. A Komáromi Hajógyárban készült hajók neveir I. *Névtani Értesít* 30: 1516155.
- BAUKO JÁNOS 2008h. A szlovákiai magyarok ragadványnév-használatáról. In: BÖLCSKEI ANDREA ó N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 3196326.
- BAUKO JÁNOS 2009a. *Ragadványnév-vizsgálatok két nyelvi környezetben. Négy szlovákiai magyar település ragadványnévrendszere*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem ó Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nyitra ó Budapest.
- BAUKO, JÁN 2009b. Pôvod prezývok v bilingválnom priestore. In: MÚCSKOVÁ, GABRIELA ed., *Varia XVI. Zborník materiálov zo XVI. kolokvia mladých jazykovedcov*. Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV ó Jazykovedný ústav Ľudovít Túra SAV, Bratislava. 20625.
- BAUKO, JÁN 2009c. Paralely medzi názvami skál a horolezeckých ciest. In: IVANOVÁ, MARTINA ó OLOŤIAK, MARTIN eds., *Varia XVIII: zborník plných príspevkov z 18. kolokvia mladých jazykovedcov*. Prešovská univerzita, Prešov. 9614.
- BAUKO JÁNOS 2009d. A név maga az ember (Névtanítási vizsgálatok nyitrai egyetemisták körében). In: MENYHÁRT JÓZSEF ó PRESINSZKY KÁROLY szerk., *Fordítás ó két nyelvi ség*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 73680.
- BAUKO JÁNOS 2009e. Személynevek iránti attitűdvizsgálatok nyitrai egyetemi hallgatók körében. In: BORBÉLY ANNA ó VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ ó HATTYÁR HELGA szerk., *Nyelvideológiák, attitűvek és sztereotípiák. 15. Él nyelvi Konferencia Párkány, 2008. szeptember 4-6*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 101. MTA Nyelvtudományi Intézet ó Gramma Nyelvi Iroda ó Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar ó Tinta Könyvkiadó, Budapest ó Dunaszerdahely ó Nyitra. 2496254.
- BAUKO, JÁN 2010a. Výskum prezývok rôznych generácií v bilingválnom prostredí. In: HLADKÝ, JURAJ ó VALENTOVÁ, IVETA eds., *Lexika slovenskej onymie. Zborník materiálov zo 17. slovenskej onomastickej konferencie. Trnava 12. ó 14. 9. 2007*. Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava. 3306339.

- BAUKO, JÁN 2010b. Výskum prezývok v slovensko-maarskom dvojjazy nom prostredí. In: DAVID, JAROSLAV ó ORNEJOVÁ, MICHAELA ó HARVALÍK, MILAN eds., *Mnohotvárnost a specifi nost onomastiky. IV. eská onomastická konferencie. 15.ó17. zá í 2009, Ostrava*. Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostrav ó Ústav pro jazyk eský AV R, OstravaóPrah. 38ó45.
- BAUKO JÁNOS 2010c. Variabilitás a személynévhasználatban. In: NAGY MELINDA szerk., *II. Nemzetközi Tudományos Konferencia SJE : II. medzinárodná vedecká konferencia UJS šTársadalmi jelenségek és változások ó šSpolo enské javy a zmenyö. Komárom, 2010. szeptember 6ó7. ó Komárno, 6-7. september 2010*. Selye János Egyetem, Komárom. 611ó617.
- BAUKO JÁNOS 2010d. Magyar személynévek a szlovák tannyelv iskolákban. In: BÁRCZI ZSÓFIA ó VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ szerk., *Margó. Írások a fordításról és a kétnyelv ségr I*. AB-ART, Pozsony. 206ó214.
- BAUKO, JÁN 2010e. Používanie antroponým v bilingválnom prostredí. In: / OBODZI SKA, ROMANA ed., *Nazwy wúsne a spo@cze stvo I*. Ofycina Wydawnicza LEKSEM, / ask. 149ó155.
- BAUKO JÁNOS 2010f. Névtani kutatások a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén. In: KOZMÁCS ISTVÁN ó VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ szerk., *Tudomány az oktatásért ó oktatás a tudományért. Közös jöv nk a nyelv I. Nyelvtudomány és pedagógia. A nyitrai magyar pedagógusképzés 50 éves évfordulója tiszteletére tartott nemzetközi konferencia el adásai*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 19ó33.
- BAUKO JÁNOS 2010g. Hegynévhasználat a fordítás és kétnyelv ség tükrében. In: BAUKO JÁNOS szerk., *Bilingvizmus és fordítás. Arany A. László születése 100. évfordulójának tiszteletére*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 19ó29.
- BAUKO JÁNOS 2010h. Megemlékezés Telekiné Nagy Ilonáról (1933ó2010). *Magyar Nyelv* 106: 497ó498.
- BAUKO JÁNOS 2010i. Névtani témájú dolgozatok a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén (2000ó2010). *Névtani Értesít* 32: 173ó177.
- BAUKO JÁNOS 2011a. *Cigány kisebbségi önkormányzati jelöltek ragadványnevei*. In: KOZMÁCS ISTVÁN ó VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ szerk., *A csitári hegyek alatt. Írások Sándor Anna tiszteletére*. Arany A. László Polgári Társulás ó Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 15ó21.
- BAUKO JÁNOS 2011b. A névtudomány oktatása a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén. In: HEGED S ORSOLYA ó PTEENÁK ILDIKÓ szerk., *Tudomány az oktatásért ó oktatás a tudományért II*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 37ó41.
- BAUKO JÁNOS 2011c. A szocioonomasztika kutatási területei. In: L RINCZ ILDIKÓ szerk., *Európaiság, magyarság Közép-Európában. XIV. Apácza napok. Nemzetközi Tudományos Konferencia 2010*. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Gy r. 108ó116.
- BAUKO JÁNOS 2011d. Utazás Szeberényi Zoltán neve körül. In: BÁRCZI ZSÓFIA szerk., *Szeberényi-album*. Arany A. László Polgári Társulás, Nyitra. 9ó11.

- BAUKO JÁNOS 2011e. A szlovákiai magyarok személynévhasználata. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA ó LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv.* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 407ó422.
- BAUKO JÁNOS 2011f. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA ó LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv.* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 469ó486.
- BAUKO JÁNOS 2011g. Köszönések és megszólítások magyarószlovák bilingvis környezetben. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA ó LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv.* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 423ó436.
- BAUKO, JÁN 2011h. Výskumné oblasti socioonomastiky. In: VALENTOVÁ, IVETA ed., *Jazykovedné štúdie XXIX. fivot medzi apelatívami a propriami.* Veda, vydavate stvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava. 38ó45.
- BAUKO JÁNOS 2011i. Official and unofficial use of personal names among Slovakia Hungarians. In: VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ ed., *Language policy, dialect, and bilingualism. A focus on Hungarian language use in Slovakia.* Arany A. László Polgári Társulás, Nyitra. 113ó133.
- BAUKO JÁNOS 2012a. A gasztroantroponimák szemiotikája. In: BALÁZS GÉZA ó BALÁZS LÁSZLÓ ó VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Gasztroszemiotika. Az étkezés jelei.* Magyar Szemiotikai Társaság ó ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 178ó186.
- BAUKO, JÁN 2012b. Komparácia slovenských a ma arských oroným vo Vysokých Tatrách. In: OLOŤIAK, MARTIN ed., *Jednotlivé a v-eobecné v onomastike. 18. slovenská onomastická konferencia.* Filozofická fakulta Pre-ovskej univerzity v Pre-ove, Pre-ov. 180ó190.
- BAUKO JÁNOS 2012c. Investigation of nicknames in a bilingual environment. In: *Pozna skie Studia Polonistyczne, Seria J zykoznawcza t. 19 (39), z. 1, Poznan, 105ó118.*
- BAUKO JÁNOS 2012d. Társadalom és névhasználat. In: SIMON SZABOLCS ó TÖRÖK TAMÁS szerk., *A tudomány vonzásában. Köszönt kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére.* Selye János Egyetem, Komárom. 41ó56.
- BAUKO JÁNOS 2012e. A magyar és a szlovák (szláv) névtani terminológia összevetése. *Névtani Értesít* 34: 157ó166.
- BAUKO JÁNOS 2012f. Society and name use. In: VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ ed., *Language policy, dialect, and bilingualism. A focus on Hungarian language use in Slovakia 2.* Institute for Minority Studies Centre for Social Sciences Hungarian Academy of Sciences, Gy r. 13ó26.
- BAUKO, JÁN 2012g. Krycie mená na internete: In: MÚCSKOVÁ, GABRIELA ed., *VARIA XX. Zborník príspevkov z XX. kolokvia mladých jazykovedcov, astá-Papierni ka 24. ó 26. 11. 2010.* SAV, Bratislava. 44ó48.
- BAUKO JÁNOS 2012h. Magyarószlovák hegynévpárok a Magas-Tátrában. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 14/3: 69ó86.
- BAUKO JÁNOS 2013a. Kontaktusjelenségek a szlovákiai magyarok személynévhasználatában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek.* Savaria University Press, Szombathely. 69ó78.

- BAUKO JÁNOS 2013b. A keresztnevek használata magyaroszlovák kétnyelvű környezetben. In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 5627.
- BAUKO JÁNOS 2013c. Közösségi ragadványnevek használata a szlovákiai magyarok körében. In: KONTRA MIKLÓS ó NÉMETH MIKLÓS ó SINKOVICS BALÁZS szerk., *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában (Válogatás a 17. Él nyelvi Konferencia ó Szeged, 2012. augusztus 30. ó szeptember 1. ó el adásaiból)*. Gondolat Kiadó, Budapest. 55668.
- BAUKO JÁNOS 2013d. A testi tulajdonságokra utaló személynevek szemiotikája. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A test szemiotikája. Testjelek a mindennapokban és a m vészetben*. Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest. 81692.
- BAUKO JÁNOS 2014. A tulajdonnév identitásjelölő funkciója. In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem ó Magyar Szemiotikai Társaság, NyitraóBudapest. 78696.
- BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk. 2013. *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra.
- BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk. 2014. *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem ó Magyar Szemiotikai Társaság, NyitraóBudapest.
- BENYOVSZKY KRISZTIÁN 2009. A név kötelez. *Opus ó szlovákiai magyar írók folyóirata 2*: 40648.
- BENYOVSZKY KRISZTIÁN 2013. Fordított névsorolvasás. Az Egyperces novellák irodalmi névadása a szlovák fordítás tükrében. In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 1336146.
- BERGENDI MÓNKA 2002. Földrajzkönyveink nyelvezete az 1920-as években. In: GYURGYÍK LÁSZLÓ ó KOCSIS ARANKA szerk. *Társadalom ó tudomány*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 1176127.
- BLASKOVICS JÓZSEF 1993. *Az újvári ejálet török adóösszeírásai*. Magyar Ifjúság Érdekeit Véd Szövetség, Pozsony.
- CSÁKY KÁROLY 1983. *Kelenye (Kle any) család- és ragadványnevei*. Magyar Személynévi Adattárak 59. ELTE, Budapest.
- CSÁKY KÁROLY 1988. *Ipolyfödémes (Ipe ské Ú any) személynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 78. ELTE, Budapest.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 1993a. Nyitracér helynevei. In: SZ KE JÓZSEF szerk., *Nagyker*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely. 1106115.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 1993b. Névadási indítékok Berencs (Bran) község földrajzi neveiben. In: *Hungarológia 3*. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest. 2866291.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 1995. Nagyker (Ve ký Kýr) személynévhasználatának történeti vizsgálata. In: KASSAI ILONA szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. A 6. Él nyelvi Konferencia el adásai*. MTA Nyelvtudományi Intézetének Él nyelvi Osztálya, Budapest. 1816187.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 1997a. Nyitra környéke helynévanyagának változásai. In: B. GERGELY PIROSKA ó HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai (Miskolc, 1995. augusztus 28ó30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, BudapestóMiskolc. 3386341.

- N. CSÁSZI ILDIKÓ 1997b. Névválasztási és becenévhasználati sajátosságok egy szlovákiai vegyes iskola neveinek tükrében. *Névtani Értesít* 19: 45650.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 1999a. A zoboralji vízmegei falvak történeti helynevei. *Névtani Értesít* 21: 1136116.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 1999b. A zoboraljai hegymegi falvak történeti helynevei. In: *Apáczai Csere János Tanítóképző F iskola évkönyve 1998/99*. Apáczai Csere János Tanítóképző F iskola, Győr. 1866191.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2002a. Nyelvjárási és államnyelvi hatások Zoboralja helyneveiben. In: SZABÓ GÉZA és MOLNÁR ZOLTÁN és GUTTMANN MIKLÓS szerk., *IV. dialektológiai szimpozium*. Berzsenyi Dániel Tanítóképző F iskola, Szombathely. 2016206.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2002b. *Zoboralja helynévtípusainak vizsgálata*. PhD-disszertáció. ELTE BTK, Budapest. Kézirat.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2003. Zoboralja településneveinek a vizsgálata. *Névtani Értesít* 25: 52657.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2004a. A hivatalos és a népi névadás a felvidéki helynevek tükrében. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 200. Magyar Nyelvtudományi Társaság és Szent István Egyetem Jászberényi F iskolai Kar és TIT Jászvári Szervezete és Jászok Egyesülete, Budapest. 1706178.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2004b. A társadalmi viszonyok, a nyelv- és a névhasználat kölcsönhatásai. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 6/1: 77690.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2006a. A zoboralji helynevek jellemzői. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 8/2: 1336154.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2006b. Zoboralja földrajzi neveinek névélettana. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitra 2005. június 26-27*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság és Konstantin Egyetem, Budapest Nyitra. 71682.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2007. Névváltozási jelenségek Zoboralja helyneveiben (Ményhe és Zsére névanyaga alapján). *Névtani Értesít* 29: 2016211.
- CSILLÉRY KLÁRA és KIRÁLY PÉTER 1988. Adalék Révkomárom nevének történetéhez. *Magyar Nyelv* 94: 4796481.
- DÉNES GYÖRGY és BENEDEK LÁSZLÓ 1991. A Vály-völgy földrajzi nevei. In: B. KOVÁCS ISTVÁN szerk., *Vály-völgy*. Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság, Pozsony Rimaszombat Felsővály. 2476382.
- DOMBINÉ PÁCZER KATALIN és LIBÁRDI PÉTER 2003. *Gúta (Kolárovo) belterületi helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 185. ELTE, Budapest.
- DÓZSA ROLAND 2002. Az 1994. évi táblatörvény és a szlovák sajtó. In: LANSTYÁK ISTVÁN és SIMON SZABOLCS szerk., *Tanulmányok a kétnyelvű ségről*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 11633.
- FRUNYÓ CSILLA 2002. A szlovákiai Párkány (Turovo) jelenkori utcaneveinek bemutatása. *Névtani Értesít* 24: 11615.
- FRUNYÓ CSILLA 2005. Törvénytelen gyermekek névadása a 19. századi Esztergom-Vízivárosban. *Névtani Értesít* 27: 72678.
- GÁGYOR JÓZSEF 2003. *Tallósi szótár*. Madách-Posonium, Pozsony.

- GEDAI BORBÁLA 1977. *Gyerekek kereszt- és becenevei Kőbölküton*. Magyar Személynévi Adattárak 13. ELTE, Budapest.
- B. GERGELY PIROSKA 1997. Az újabb kori magyar személynév-szintézisek megalapozása. In: B. GERGELY PIROSKA ó HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai (Miskolc, 1995. augusztus 28ó30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, BudapestóMiskolc. 10623.
- B. GERGELY PIROSKA 2004. A történeti személynévkutatás újabb eredményei. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 200. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Szent István Egyetem Jászberényi F iskolai Kar ó TIT Jászszági Szervezete ó Jászok Egyesülete, Budapest. 19631.
- GREGOR FERENC 1989. Sándor és társai. Magyar eredet személynevek a szlovákban. *Magyar Nyelv* 85: 1806196.
- GYÖNYÖR JÓZSEF 1987. A személynevek anyanyelvi változatainak anyakönyvi bejegyzésér l. In: ZALABAI ZSIGMOND szerk., *A h ség nyelve. Csehszlovákiai magyar írók az anyanyelvr l*. Madách, Pozsony. 60675.
- HAJDÚ MIHÁLY 2002. A magyar névkutatás helyzete. *Sz rös K* 6: 36641.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003a. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003b. A GaramóIpoly közének személynevei a XVóXVI. században. In: KISS JEN szerk., *HAJDÚ MIHÁLY: Válogatott tanulmányok*. ELTE, Budapest. 1646191.
- HÉDER ÁGNES 1999a. Szúnyog, menta és társaik... (avagy autónevek az onomasztikai optika fókuszában). *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 1/2, 956108.
- HÉDER ÁGNES 1999b. Révkomárom utcanévadásának jellemz i száz év távlatában. *Névtani Értesít* 21: 1356140.
- HÉDER ÁGNES 2000. Őjó bornak nem kell cégér...ö ó és a mai vállalkozásoknak? *Magyar Nyelv* 96: 3596363.
- HEGED SNÉ MARIKOVECZ KATALIN 1983. *Helynevek Csehszlovákia Komáromi járásából*. Magyar Névtani Dolgozatok 45. ELTE, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás 1958ó2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HORONY ÁKOS ó OROSZ ÖRS ó SZALAY ZOLTÁN 2012. *A hely nevei, a nyelv helyei. Jelek a térben* 4. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- HORVÁTH ILDIKÓ ó TELEKINÉ NAGY ILONA 2000. *Csiliköz földrajzi nevei*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- ILA BÁLINT 1944, 1969, 1976. *Gömör megye IóIV*. Budapest.
- JANKUS GYULA 1988a. *Kéménd (Kamenín) család- és ragadványnevei*. Magyar Személynévi Adattárak 86. ELTE, Budapest.
- JANKUS GYULA 1988b. *Az Érsekújvári járás keleti részének helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 79. ELTE, Budapest.
- JANKUS GYULA 1993. *Bény (Bí a) személynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 122. ELTE, Budapest.
- JANKUS GYULA 1994. *A Lévai járás (Dél-Szlovákia) hét községének helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 132. ELTE, Budapest.

- JANKUS GYULA 1997. A településnevek történelmi változásai Szlovákia mai területén. In: B. GERGELY PIROSKA ó HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai (Miskolc, 1995. augusztus 28ó30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, BudapestóMiskolc. 341ó344.
- JUHÁSZ ALADÁR 1983. *Vága (Váhovce) mai személynevei*. Magyar Személynévi Adattárak 61. ELTE, Budapest.
- KISS LAJOS 1986. Magyarószlovák helységnév-magyarázatok. *Magyar Nyelv r* 110: 489ó499.
- KISS LAJOS 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára IóII*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KISS LAJOS 1994. A Felvidék víznevei. *Magyar Nyelv* 90: 1ó19.
- KISS LAJOS 1997. Hegynevek a történelmi Magyarországon. *Magyar Nyelv* 93: 154ó168.
- KNIEZSA ISTVÁN 2003a. Az esztergomi káptalan 1156. évi dézsmajegyzékének helységei. In: KISS LAJOS szerk., *Helynév- és családnévvizsgálatok*. Lucidus Kiadó, Budapest. 31ó57.
- KNIEZSA ISTVÁN 2003b. A párhuzamos helynévadás. Egy fejezet a településtörténet módszertanából. In: KISS LAJOS szerk., *Helynév- és családnévvizsgálatok*. Lucidus Kiadó, Budapest. 115ó184.
- KNIEZSA ISTVÁN 2003c. A zobori apátság 1111. és 1113. évi oklevelei, mint nyelvi (nyelvjárási) emlékek. In: KISS LAJOS szerk., *Helynév- és családnévvizsgálatok*. Lucidus Kiadó, Budapest. 185ó253.
- KNIEZSA ISTVÁN 2003. A magyar és szlovák családnévek rendszere. In: KISS LAJOS szerk., *Helynév- és családnévvizsgálatok*. Lucidus Kiadó, Budapest. 255ó349.
- KONCSOL LÁSZLÓ 2001, 2003, 2005. *A Csallóköz városai és falvai IóIII*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- KULCSÁR ARANKA 2005. Helységnévi kódváltások az Új Szó cím napilapban. In: LANSTYÁK ISTVÁN ó MENYHÁRT JÓZSEF szerk., *Tanulmányok a kétnyelv ségr l III*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 64ó83.
- LACZKÓNÉ ERDÉLYI MARGIT 1997. *Hontfüzesgyarmat személynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 147. ELTE, Budapest.
- LANSTYÁK ISTVÁN 1991. A szlovák nyelv árnyékában (a magyar nyelv helyzete Csehszlovákiában 1918ó1991). In: KONTRA MIKLÓS szerk., *Tanulmányok a határainkon túli kétnyelv ségr l*. Magyarságkutató Intézet, Budapest. 11ó72.
- LANSTYÁK ISTVÁN 1998a. Név és er szak. In: *Nyelvünkben ó otthon*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely. 95ó99.
- LANSTYÁK ISTVÁN 1998b. Utcanevek a múltó id ben. In: *Nyelvünkben ó otthon*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely. 100ó111.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Osiris ó MTA Kisebbségkutató M hely ó Kalligram, BudapestóPozsony.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2013. Kontaktushatás a tulajdonnevekben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely. 43ó68.
- LANSTYÁK ISTVÁN ó SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2002. *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- LIGÁRT KRISZTINA 2006. Magyarószlovákócseh családnévek összehasonlító vizsgálata. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltórl és jelenr l*. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2ó4. A Magyar

- Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 171ó178.
- LINTNER ANITA 2005. Kódváltás a két háború közti (cseh)szlovákiai magyar sajtó nyelvében ó különös tekintettel a földrajzi nevekre. In: LANSTYÁK ISTVÁN ó MENYHÁRT JÓZSEF szerk., *Tanulmányok a kétnyelv ségr l III*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 31ó63.
- LOVISEK JÚLIA 2007. Pozsony utcanevének politikai indíttatású névváltoztatásai az els Csehszlovák Köztársaság megalakulása után. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 9/2, 127ó136.
- LOVISEK JÚLIA 2009. A pozsonyi magyarok mai utcanévhasználata. In: BORBÉLY ANNA ó VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ ó HATTYÁR HELGA szerk., *Nyelvideológiák, attit dök és sztereotípiák. 15. Él nyelvi Konferencia Párkány, 2008. szeptember 4ó6*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 101. MTA Nyelvtudományi Intézet ó Gramma Nyelvi Iroda ó Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar ó Tinta Könyvkiadó, BudapestóDunaszerdahelyóNyitra. 283ó289.
- MENYHÁRT JÓZSEF 2004. Él nevek forrásánál. In: P. LAKATOS ILONA ó T. KÁROLYI MARGIT szerk., *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcseré*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXII. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 269ó277.
- MENYHÁRT JÓZSEF 2006. Beszélnek az utcanevék? A nyelvi tervezés névtani vonatkozásairól. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múlttól és jelenr l. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2ó4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 134ó145.
- MENYHÁRT JÓZSEF 2013. Nyelvjárási jelenségek vizsgálata a Csallóközben (Falucsúfolók és egyéb nyalánkságok...). In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelv ség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 43ó53.
- MISAD KATALIN 2005. Nagybet sítések a szlovákiai magyar írásgyakorlatban. In: LANSTYÁK ISTVÁN ó MENYHÁRT JÓZSEF szerk., *Tanulmányok a kétnyelv ségr l III*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 84ó95.
- MISAD KATALIN 2007. A kétnyelv ség vetületei az élelmiszer-ipari termékek szlovákiai magyar megnevezésében. In: BÁRCZI ZSÓFIA ó VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ szerk., *Nyelv ó irodalom ó társadalom. A 2005. december 8ó9-én A Felvidék szerepe a magyar tudományosságban címmel a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke által szervezett konferencia el adásai*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 75ó82.
- MISAD KATALIN 2011. A magyar nemzetiség n k névhasználatának jellegzetességei Szlovákiában. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 1/1: 138ó154.
- MISAD KATALIN 2012. A szlovákiai intézmények magyar nevének standardizálásáról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 3: 51ó67.
- MISAD KATALIN 2014. Mutatvány Dunaszerdahely intézményeinek vizuális nyelvhasználatából. In: GRÓF ANNAMÁRIA ó N. CSÁSZI ILDIKÓ ó SZOTÁK SZILVIA szerk., *Sokszín nyelvészet ó nyelvi sokszín ség a 21. század elején. Írások Kolláth Anna tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 243ó253.

- NAGY ENDRE 2000. *Tardoskedd és Udvard földrajzi nevei*. Notitia Historico-Ethnologica 2. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- CS. NAGY LAJOS 1997. Királyhelmece és helynevei mint nyelvjárási forrás. In: B. GERGELY PIROSKA ó HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai (Miskolc, 1995. augusztus 28ó30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, BudapestóMiskolc. 3976401.
- NÉMETH ZOLTÁN 1982. A Pozsony megyei Taksony helynevei. *Névtani Értesít* 7: 18626.
- NÉMETH ZOLTÁN 1983. A Pozsony megyei Fels szeli helynevei. *Névtani Értesít* 8: 22629.
- NÉMETH ZOLTÁN 1992. Néhány szlovákiai magyar földrajzi név és etimológiája. In: FARKAS FERENC szerk., *Tulajdonnév-használatunk*. Magyar Névtani Dolgozatok 100. ELTE, Budapest. 1156127.
- ORTVAY TIVADAR 1905. *Pozsony város utcái és terei. A város története utca- és térnevekben*. Wigand F. K. Könyvnyomdája, Pozsony.
- ÖRDÖG FERENC 2004. Személynévkutatásunk helyzete és feladatai. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 200. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Szent István Egyetem Jászberényi F iskolai Kar ó TIT Jászszági Szervezete ó Jászok Egyesülete, Budapest. 82689.
- PETRES SÁNDOR 2006. Hetényi családnevek. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltól és jelenr l. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 264*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 1556160.
- PILECKY MARCELL 1993. Barslédec ragadványneveir l. In: *Hungarológia* 3. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest. 2556259.
- PRESINSZKY KÁROLY 2005. Nyelvjárástörténeti észrevételek Nagyhind és Kupuszina családnevei alapján. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat (A 2005. október 20ó21-i somorjai konferencia el adásai)*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 224. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara ó Fórum Kisebbségkutató Intézet ó Lilium Aurum, BudapestóNyitraóSomorja. 1156118.
- PRESINSZKY KÁROLY 2006. A nagyhindi családnevek illabialitásáról. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltól és jelenr l. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 264*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 1256133.
- PRESINSZKY KÁROLY 2013. Csallóközi helységnevek él nyelvi változatai. In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a két nyelv ség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 866101.
- PÜSPÖKI NAGY PÉTER 1975a. Állatnevekb l képzett falunevek a Garam mentén. *Irodalmi Szemle*: 2376254.
- PÜSPÖKI NAGY PÉTER 1975b. Villa Sancte Marie ó Zentmária ó Somorja ó Somerein ó TMmorín. Gondolatok e város nevére l és kialakulásáról. *Irodalmi Szemle*: 7066716.

- PÜSPÖKI NAGY PÉTER 1989. *A Csallóköz neveir I. Nyelvészek és történészek feltevései a sziget magyar, latin, német és szlovák neveinek eredetér l és jelentésér l*. Gy r-Sopron Megye Levéltára, Gy r.
- RIGLER JÁNOS 1980. *Párkány iskolás korosztályának kereszt- és becenevei*. Magyar Személynévi Adattárak 29. ELTE, Budapest.
- SÁNDOR ANNA 1997. Kolon ragadványnevei. In: B. GERGELY PIROSKA ó HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai (Miskolc, 1995. augusztus 28ó30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, BudapestóMiskolc. 187ó194.
- SÁNDOR ANNA 1999. A koloni keresztnevek változó világa. *Névtani Értesít* 21: 229ó232.
- SÁNDOR ANNA 2006. Mir l vallanak egy török adóösszeírás zoboralji nevei? In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltól és jelenr l. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2ó4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 96ó109.
- SÁNDOR ANNA 2013. Magyar becenevek és ragadványnevek képzése Dél-Szlovákiában régen és ma (Adalékok az -u bece- és ragadványnévképz höz). In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelv ség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 28ó42.
- SCHEIRICH LÁSZLÓ 2004. *A mi Magas-Tátránk. A Magas-Tátra történelme*. Második, b vített kiadás. Nap Kiadó, Dunaszerdahely.
- SIMON SZABOLCS 2012. Nyelvertervezés ó névertervezés. Személynévhasználat és a szlovákiai magyarok. In: SIMON SZABOLCS ó TÖRÖK TAMÁS szerk., *A tudomány vonzásában. Köszönt kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére*. Selye János Egyetem, Komárom. 25ó40.
- SIPOS ISTVÁN 1970. Analógiás hatások a településnevek kialakulásában. In: KÁZMÉR MIKLÓS ó VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi El adások. II. Névtudományi Konferencia*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 277ó281.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2005a. Písanie historických osobných mien ako pravopisný problém. In: SIMON ATTILA ed., *Mýty a predsudky v dejinách*. Historická konferencia 7. decembra 2004. Fórum In-titút pre výskum men-ín ó Lilium Aurum, TMamorínó Dunajská Streda. 59ó80.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2005b. A szlovákiai magyar nyelvertervezés kérdései. Standardizálás és kodifikálás. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat (A 2005. október 20ó21-i somorjai konferencia el adásai)*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 224. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara ó Fórum Kisebbségkutató Intézet ó Lilium Aurum, BudapestóNyitraóSomorja. 27ó34.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2007a. A határtalanítás a helynevek területén. In: MATICSÁK SÁNDOR szerk., *Nyelv, nemzet identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22ó26.) nyelvészeti el adásai*. I. kötet. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, DebrecenóBudapest. 153ó170.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2007b. Ma arské ojkonymá na Slovensku: -tandardizácia, variabilnos , kontaktové javy. In: ORGO OVÁ, O GA ed., *Jazyk a komunikácia v*

- súvislostiach II*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 6. ó 7. 9. 2007 na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Univerzita Komenského, Bratislava. 2566264.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2007c. Magyar neve? Szlovákiai magyar helységnevek standardizációs problémái. *Névtani Értesít* 29: 1896200.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2008. A határon túli névhasználat és a nyelvi tervezés. In: BÖLCSKEI ANDREA ó N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 41652.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2009a. A határon túli magyar helynevek standardizációs kérdései. *Korunk* 2009/5: 95699.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2009b. Szlovákiai helynevek magyar publikációkban ó újabb fejlemények és nemzetközi vonatkozások. In: LANSTYÁK ISTVÁN ó MENYHÁRT JÓZSEF ó SZABÓMIHÁLY GIZELLA szerk., *Tanulmányok a kétnyelv ségr l V*. Gramma, Dunaszerdahely. 81697.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2011a. Variabilitás a helységnevek körében ó okok és megoldási lehet ségek. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA ó LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 4376450.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2011b. A szlovákiai települések és domborzati elemek magyar nevének standardizációs problémáiról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 13/3: 216 44.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2013a. A szlovákiai magyar helységnevek standardizálásakor alkalmazott elvek. In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelv ség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 54667.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2013b. A szlovákiai magyar helységnevek hivatalos és tankönyvi használatát érint változások 200962012 között. In: *Nyelvi jogok I: A kisebbségi és nyelvi jogok helyzete Szlovákiában I. Jogsegélyszolgálat 200962011*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 1496164.
- SZARKA LÁSZLÓ szerk. 1988. *Magyar és csehszlovák történészek eszmecseréje a régi magyar család- és személynevek, valamint a helynevek írásmódjáról*. Hungaro-Bohemicoslovica 1. MTA, Budapest.
- SZATHMÁRY JÓZSEF 1985. Fels -Bodrogek földrajzi neveinek nyelvjárási tanulságai. *Magyar Nyelv r* 109: 75682.
- SZATHMÁRY JÓZSEF 1987. *Királyhelme (Krá ovský Chlmec) és környéke helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 76. ELTE, Budapest.
- SZATHMÁRY JÓZSEF 1993. Fels -Bodrogek földrajzi neveinek tipológiája. In: *Hungarológia* 3. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest. 2926298.
- TELEKI MÁRIA ó PONGRÁCZ FLÓRA 2009. *G b gyöp meg pimpimpáré. Egy dél-csallóközi falu, Vásárút nyelvjárása és d l nevei*. Median, Pozsony.
- TELEKINÉ NAGY ILONA 1992. A Galántai járás él földrajzi névanyagának összetétele. In: FARKAS FERENC szerk., *Tulajdonnév-használatunk*. Magyar Névtani Dolgozatok 100. ELTE, Budapest. 1276139.

- TELEKINÉ NAGY ILONA 1993. A Galántai járás víznevei. In: *Hungarológia 3*. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest. 2996303.
- TELEKINÉ NAGY ILONA 1994. *Terbeléd földrajzi nevei*. Szlovákiai Magyarok Anyanyelvi Társasága ó Nyitrai Pedagógiai F iskola Hungarisztika Tanszéke, Nyitra.
- TELEKINÉ NAGY ILONA 1997. Névadási szokás megváltozott nyelvi környezetben. In: *Hetedik országos alkalmazott nyelvészeti konferencia*. I. kötet. Külkereskedelmi F iskola, Budapest. 2176220.
- TELEKINÉ NAGY ILONA 1998a. Izoglosszák a Galántai járás földrajzi neveiben. In: SZABÓ GÉZA ó MOLNÁR ZOLTÁN szerk., III. *Dialektológiai szimpozion*. Berzsényi Dániel Tanárképz F iskola, Szombathely. 83693.
- TELEKINÉ NAGY ILONA 1998b. Kolon helynevei a múlt században. In: SÁNDOR ANNA szerk., *Kolon egyháztörténeti, néprazi és nyelvi jellegzetességei*. Anyanyelvi Füzetek 5. Szlovákiai Magyarok Anyanyelvi Társasága ó Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Hungarisztika Tanszéke, Nyitra. 39643.
- TELEKINÉ NAGY ILONA 2000. Nyelvi és nyelven kívüli változások hatásai a földrajzinév-állományban. In: BORBÉLY ANNA szerk., *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. MTA Nyelvtudományi Intézetének Él nyelvi Osztálya, Budapest. 2136220.
- TELEKIOVÁ, HELENA 2001. Typológia zemepisných názvov. In: *Acta Nitriensia 4*. Univerzita Kon-tantína Filozofa v Nitre, Nitra. 83697.
- TELEKINÉ NAGY ILONA 2007. Az Arany A. László által vizsgált jelenségek Kolon földrajzi neveiben. In: TÓTH KÁROLY ó VÉGH LÁSZLÓ szerk., *Emlékkönyv Arany A. László tiszteletére*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 4816484.
- TÓTH ANIKÓ 1994. *Szete (Kubánovo) helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 129. ELTE, Budapest.
- N. TÓTH ANIKÓ 2014. Kötelez a név? Grendel Lajos New Hont-trilógiájának tulajdonneveir 1. In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem ó Magyar Szemiotikai Társaság, NyitraóBudapest. 2366245.
- TÖRÖK TAMÁS 2002a. Zoboralja földrajzi nevei a történeti térképek tükrében. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TÖRÖK TAMÁS 2002b. *Karva kutyannevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 174. ELTE, Budapest.
- TÖRÖK TAMÁS 2002c. A névadás motivációjának változása Zoboralja helyneveiben. In: BARA ZOLTÁN szerk., *Szlovákiai magyar doktoranduszok I-II. találkozója*. Az el adások szöveggy jteménye. Kempelen Farkas Társaság, Révkomárom. 74678.
- TÖRÖK TAMÁS 2002d. Zoboralja magyar helyneveinek szlovák változatairól. *Sz rös K 7/6*: 58660.
- TÖRÖK TAMÁS 2002e. Zoboralja magyar helynevei szlovák térképeken. IN: GRÉCZI-ZSOLDOS ENIK ó KOVÁCS MÁRIA szerk., *Köszönt kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. A Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1., Miskolc, 1906194.
- TÖRÖK TAMÁS 2002f. Zoboralja történeti helyneveinek vizsgálata. *Fórum Társadalomtudományi Szemle 4/1*, 1076123.

- TÖRÖK TAMÁS 2005. Tipológiai vizsgálatok Ipoly mente helynevei körében. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat (A 2005. október 20-21-i somorjai konferencia eladásai)*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 224. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara ó Fórum Kisebbségkutató Intézet ó Lilium Aurum, BudapestóNyitraóSomorja. 153ó160.
- TÖRÖK TAMÁS 2006. Ipoly mente tulajdonneveinek szlovák változatai. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 26-4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 83ó95.
- TÖRÖK TAMÁS 2009. O slovenských variantoch toponým ipe ského regiónu. *Fórum spolo enskovedná revue* 5: 157ó174.
- TÖRÖK TAMÁS 2010. Magyar helynevek ó szlovák térképek. Zoboralja és az Alsó-Ipoly mente magyar helynevei szlovák térképeken. In: BAUKO JÁNOS szerk., *Bilingvizmus és fordítás. Arany A. László születése 100. évfordulójának tiszteletére*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 111ó125.
- TÖRÖK TAMÁS 2011. *Ipoly mente helynevei. Adattár. 1. kötet. Alsó-Ipoly mente*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- TÖRÖK TAMÁS 2012a. Helységnevek az Ipoly völgyéből. In: SIMON SZABOLCS ó TÖRÖK TAMÁS szerk., *A tudomány vonzásában. Köszöntő kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére*. Selye János Egyetem, Komárom. 57ó68.
- TÖRÖK TAMÁS 2012b. Helynevek és fordítástudomány. A mikrotoponimák fordíthatóságáról felvidéki példák alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 117ó132.
- TRUGLYNÉ GERGELY KATALIN 1992. *Martos (Martovce) keresztnevei (1731ó1982)*. Magyar Névtani Dolgozatok 109. ELTE, Budapest.
- TURCSÁNYI GABRIELLA 2006. Gömöri barlangnevek. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 26-4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 161ó170.
- UDVARI ISTVÁN 1993. Trecsén vármegyei úrbéri összeíró birtokosok nevei (Mária Terézia úrbérrendezése idejéből). *Névtani Értesítő* 15: 303ó305.
- UDVARI ISTVÁN 1994. Szepes és Zemplén vármegyei úrbérrendezés konskriptorok nevei. *Névtani Értesítő* 16: 35ó39.
- UDVARI ISTVÁN 1996. Nyitra vármegyei magyar és szlovák férfi keresztnevek Mária Terézia korában (1769ó70). *Névtani Értesítő* 18: 39ó44.
- UNTI MÁRIA szerk. 2002. *Csallóköz földrajzi nevei. Dunaszerdahelyi járás*. Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar ó Csallóközi Múzeum, GyőróDunaszerdahely.
- UNTI MÁRIA 2003. A borsodi vízi erők hatása a Csallóköz földrajzi neveire. *Névtani Értesítő* 25: 94ó96.
- ÚRHEGYI EMÍLIA 1939. Túróc megye helynevei. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 45. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

- VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ 2006. Nyelvtervezés és névtervezés a Gramma Nyelvi Irodában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2-6.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság és Konstantin Egyetem, Budapest-Nyitra. 146-153.
- D. VARGA LÁSZLÓ 1986. *Deregly helynevei.* Magyar Névtani Dolgozatok 61. ELTE, Budapest.
- D. VARGA LÁSZLÓ 2003. *Földem és népe. Az Ung vidéke a hely- és földrajzi nevek tükrében.* Madách-Posonium, Pozsony.
- VINCZE LÁSZLÓ 1997. Tulajdonnév és köznévi, eltag és utótag kölcsönös viszonya Pozsony utcanevében. In: B. GERGELY PIROSKA és HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28-30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest-Miskolc. 406-414.
- VÖRÖS FERENC 1997. Keresztnévadás és identitás. A keresztnévek vizsgálata a szlovákiai Diósfőrgépatonyban. In: B. GERGELY PIROSKA és HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28-30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest-Miskolc. 133-139.
- VÖRÖS FERENC 1999a. Két szlovákiai település mai névadási szokásainak összevetése. *Magyar Nyelv* 95: 71-83.
- VÖRÖS FERENC 1999b. A közösségi névadási hagyomány továbbélése a tizenéves korosztályban. Egy Révkomáromban, magyar gimnazisták körében végzett vizsgálat tapasztalatai. *Magyar Nyelv* 123: 266-285.
- VÖRÖS FERENC 1999c. Anyakönyvi adalékok a csehszlovákiai és szlovákiai magyarság jogfosztottságához 1918-tól napjainkig. *Névtani Értesítő* 21: 204-212.
- VÖRÖS FERENC 2001. Családnevek vizsgálata négy szlovákiai községben az 1896-1999 közötti időszakban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 3/1, 83-120.
- VÖRÖS FERENC 2002. Magyaroszlovák családnevek nyelvföldrajzi vallomása. In: SZABÓ GÉZA és MOLNÁR ZOLTÁN és GUTTMANN MIKLÓS szerk., *IV. Dialektológiai Szimpózium.* A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai V. Szombathely. 305-315.
- VÖRÖS FERENC 2003a. Adalékok a magyar nevek -ovázásához. In: HAJDÚ MIHÁLY és KESZLER BORBÁLA szerk., *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára.* ELTE, Budapest. 628-633.
- VÖRÖS FERENC 2003b. Családnevek az idődimenziójában Nyugat-Szlovákiában. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 5/3, 85-100.
- VÖRÖS FERENC 2003c. Felvidéki családnevek onomatodialektológiai vallomása. *Névtani Értesítő* 25: 143-147.
- VÖRÖS FERENC 2003d. Felvidéki magyar neveink sorsa a XX. században. *Szlovákia* 1: 24-40.
- VÖRÖS FERENC 2004a. *Családnevkutatások Szlovákiában.* Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- VÖRÖS FERENC 2004b. Névpolitika a Felvidéken. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője.* MTA Társadalomkutatási Központ, Budapest. 367-381.

- VÖRÖS FERENC 2004c. A (történeti) személynévkutatás a Felvidéken különös tekintettel a Trianon utáni fejleményekre. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 200. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Szent István Egyetem Jászberényi F iskolai Kar ó TIT Jászszági Szervezete ó Jászok Egyesülete, Budapest. 39659.
- VÖRÖS FERENC 2004d. Nyelvcseré ó névcseré a Zobor-vidéken. In: P. LAKATOS ILONA ó T. KÁROLYI MARGIT szerk., *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcseré*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXII. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2596268.
- VÖRÖS FERENC 2005a. Hely- és személynévi neologizmusok a Felvidéken a Trianon után. *Névtani Értesít* 27: 1976213.
- VÖRÖS FERENC 2005b. Adalékok a felvidéki személynevek areális névtanához. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat (A 2005. október 20 ó 21-i somorjai konferencia el adásai)*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 224. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara ó Fórum Kisebbségkutató Intézet ó Lilium Aurum, Budapest ó Nyitra ó Somorja. 1296141.
- VÖRÖS FERENC 2006a. Gondolatok a magyar és a szlovák családnevek összevetéséhez. *Névtani Értesít* 28: 45654.
- VÖRÖS FERENC 2006b. Helynévkutatás a Felvidéken. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltól és jelenr l. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 26 ó 27. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, Budapest ó Nyitra. 27661.
- VÖRÖS FERENC 2006c. Névkutatás és névföldrajz. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 8/1, 1676176.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2006d. *Vallanak a neveink múltól és jelenr l. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 26 ó 27. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, Budapest ó Nyitra.
- VÖRÖS FERENC 2007a. Névfordítás és névváltoztatás kétnyelv környezetben. In: MATICSÁK SÁNDOR szerk., *Nyelv, nemzet, identitás III. Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói*. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti el adásai. Nemzetközi Magyarisztantudományi Társaság, Debrecen ó Budapest. 1856199.
- VÖRÖS FERENC 2007b. Adalékok a kétnyelv ség névtanához. In: BÁRCZI ZSÓFIA ó VAN ONÉ KREMMER ILDIKÓ szerk., *Nyelv ó irodalom ó társadalom. A 2005. december 8 ó 9-én A Felvidék szerepe a magyar tudományosságban címmel a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke által szervezett konferencia el adásai*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 1456157.
- VÖRÖS FERENC 2007c. A pusztai családnev mint (cseh)szlovák pragmatikai kölcsönzés. *Névtani Értesít* 29: 2136218.
- VÖRÖS FERENC 2008. Nyelvhatárközelben ó jogfosztottan (Szélszéljegyzetek Alsószélszeli 1945 ó 1959 közötti névélettanához). In: BÖLCSKEI ANDREA ó N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai*. A Károli Gáspár

- Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 5076 518.
- VÖRÖS FERENC 2010. A két világháború közötti Alsó- és Felsőszeli a nevek tükrében. In: SZARKA LÁSZLÓ ó TÓTH KÁROLY szerk., *Alsó- és Felsőszeli a 20. században I.* Fórum Kisebbségkutató Intézet, SomorjaóKomárom, 11662.
- VÖRÖS FERENC 2011. *Nyelvek és kultúrák vonzásában I. Személynevek a magyar nyelvterület északi peremén I.* Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- VÖRÖS FERENC 2013. *Nyelvek és kultúrák vonzásában II. Személynevek a magyar nyelvterület északi peremén I.* Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- VÖRÖS JÚLIA 1996. *Kéménd személy- és szólítónevei 1830ó1977 között.* Anyanyelvi Füzetek 4. Kiadja a Szlovákiai Magyarok Anyanyelvi Társasága és a Nyitrai Pedagógiai F iskola Hungarisztika Tanszéke, Nyitra.
- VÖRÖS OTTÓ 2004a. A nyelvvesztés fokozatai egyének és kisközösségek névhasználatában. In: P. LAKATOS ILONA ó T. KÁROLYI MARGIT szerk., *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere.* Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXII. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2536258.
- VÖRÖS OTTÓ 2004b. A határon túli névkutatás és hozadéka a nyelvi tervezésben. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 200. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Szent István Egyetem Jászberényi F iskolai Kar ó TIT Jászvári Szervezete ó Jászok Egyesülete, Budapest. 1356138.
- VÖRÖS OTTÓ 2005. Néhány ritka tájszavunk szóföldrajzához (Ipoly és Garam menti helynevek vizsgálata alapján). In: VÖRÖS FERENC szerk., *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat (A 2005. október 20ó21-i somorjai konferencia el adásai).* Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 224. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara ó Fórum Kisebbségkutató Intézet ó Lilium Aurum, BudapestóNyitraóSomorja. 1196122.
- VÖRÖS OTTÓ 2006. Regionalizmusok és archaizmusok szlovákiai magyar vízrajzi köznevekben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltól és jelenről I. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2ó4.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Konstantin Egyetem, BudapestóNyitra. 62670.
- VÖRÖS OTTÓ 2007. A névhasználat tervezésének néhány kérdése kisebbségi, kétnyelvűégi környezetben. In: MATICSÁK SÁNDOR szerk., *Nyelv, nemzet, identitás I. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti el adásai.* Nemzetközi Magyaraságtudományi Társaság, BudapestóDebrecen, 1876193.
- VÖRÖS OTTÓ 2010. Kétnyelvűégi és személynévhasználat. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig.* Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó NYME Savaria Egyetemi Központ, BudapestóSzombathely. 1016104.
- VÖRÖS OTTÓ ó SIMON SZABOLCS 2006. Nyelvtervezés ó névtervezés. Személynévhasználat és a szlovákiai magyarok. In: BEN ATTILA ó SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvi közösségek ó nyelvi jogok.* Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 3436359.

ZALABAI ZSIGMOND szerk. 1995. *Mit ér a nyelvünk, ha magyar? A štáblaháborúö és a šnévháborúö szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból 1990ó1994.* Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.

2. EGYÉB HIVATKOZOTT IRODALOM

- ASSMANN, JAN 2013. *A kulturális emlékezet: írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban.* Atlantisz, Budapest.
- BÁBA BARBARA ó NEMES MAGDOLNA 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára.* A Magyar Névtanár Társaság Kiadványai 32. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- BÁGYI BARBARA 2010. *Bababilikék Bébibálna és Kockabogár, avagy az autónevekr 1. Névtani Értesít 32: 127ó141.*
- BALÁZS JÁNOS 1963. A tulajdonnév a nyelvi jelek rendszerében. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok 1: 41ó52.*
- BALÁZS GÉZA ó GRÉTSY LÁSZLÓ szerk. 2010. *Régi magyar mesterségek ó családneveink tükrében.* Válogatás az Oktatási és Kulturális Minisztérium anyanyelvi pályázataiból. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BALÁZS GÉZA ó GRÉTSY LÁSZLÓ szerk. 2013. *Helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarzatai.* Válogatás a Nemzeti Er forrás Minisztérium és az Anyanyelvápolók Szövetsége anyanyelvi pályázataiból. Anyanyelvápolók Szövetsége ó Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BALÁZS MARGIT 2001. *Haza Bölcsé, a Bolond Gróf és a többiek. Ragadványnevek történelmünkben.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- BANGÓ BEÁTA 1997. *Névtanári szokások vizsgálata a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolán vérek kongregációjában. 1860ó1996.* Magyar Névtani Dolgozatok 152. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége, Budapest.
- BARTHA CSILLA ó LAIHONEN, PETTERI ó SZABÓ TAMÁS PÉTER 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: egy új kutatási terület. *Pro Minoritate 23/3: 13ó28.*
- BAUKO JÁNOS 2003. A tíz legszebb magyar szó. In: HAJDÚ MIHÁLY ó KESZLER BORBÁLA szerk., *Köszönt könyv Kiss Jen 60. születésnapjára.* ELTE, Budapest, 439ó442.
- BENK LORÁND 1949a. *A régi magyar személynévtan.* Néptudományi Intézet, Budapest.
- BENK LORÁND 1949b. A történeti személynévtan kérdései. *Magyar Nyelv 45: 116ó124; 244ó256.*
- BENK LORÁND 1967. A magyar tulajdonnevek története. In: BÁRCZI GÉZA ó BENK LORÁND ó BERRÁR JOLÁN: *A magyar nyelv története.* Tankönyvkiadó, Budapest. 374ó388.
- BENK LORÁND 1970. Névtudományunk helyzete és feladatai. In: KÁZMÉR MIKLÓS ó VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi el adások II. Névtudományi Konferencia. Budapest 1969.* Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 7ó16.
- BENK LORÁND 1999. A név és az ember. In: BENK LORÁND: *Nemzet és anyanyelve.* Osiris Kiadó, Budapest, 159ó169.
- BÍRÓ FERENC 2006. Ragadványnevek Körösladány 18. századi egyházi anyakönyveiben. In: MÁRTONFI ATTILA ó PAPP KORNÉLIA ó SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére.* Argumentum, Budapest. 232ó237.

- BLANÁR, VINCENT 1996. *Teória vlastného mena. Status, organizácia a fungovanie v spoľu enskej komunikácii.* Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava.
- BOGNÁR ANDRÁS 1984. *Útmutató Pest megye földrajzi neveinek gy jtéséhez.* Pest Megyei Levéltár, Pest megyei M vel dési Központ és Könyvtár, Budapest.
- BÖD K ZSIGMOND 2006. *Magyarok égi képekönyve.* Nap Kiadó, Dunaszerdahely.
- BÖLCSKEI ANDREA 2010a. *A magyar településnevek korrelációs rendszerének alakulása a természetes névadás korszakában.* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 2. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest.
- BÖLCSKEI ANDREA 2010b. Fordítás, adaptáció és helynévtörténet. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 2456262.
- CÚTH CSABA ó HORONY ÁKOS ó LAN CZ ATTILA 2012. *Nyelvi jogok Szlovákiában. Anyanyelvhasználati útmutató.* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- CSE RNICSKÓ ISTVÁN ó PAPP GYÖRGY ó PÉ NTEK JÁNOS ó SZABÓ MIHÁLY GIZELLA 2005. A szomszédos országok magyar nyelvi kutatóállomásairól. *Magyar Nyelv* 101: 1056113.
- S. DÁVID EMESE szerk. 2004. *Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve.* Aranyhal Kiadó, Budapest.
- ĐURI , RAJKO 2004. *A rromani nyelv tulajdonnevei.* In: S. DÁVID EMESE szerk., *Nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve.* Aranyhal Könyvkiadó, Budapest, 1276134.
- FÁBIÁN PÁL 1993. Autóbecenevek. *Névtani Értesít* 15: 93694.
- FARKAS TAMÁS 2003. A magyar családnévanyag két nagy típusáról. *Magyar Nyelv* 99: 144663.
- FARKAS TAMÁS 2006. *Keresztnévkönyvek ó keresztnévtárak ó keresztnévszótárak Magyarországon.* In: MÁRTONFI ATTILA ó PAPP KORNÉLIA ó SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére.* Argumentum, Budapest. 2466252.
- FARKAS TAMÁS 2007. A tulajdonnevek fordíthatóságáról és napjaink fordítási hibáiról, közsók és tulajdonnevek példáján. *Névtani Értesít* 29: 1676187.
- FARKAS TAMÁS 2009. Családnévrendszer, névhasználat, névváltozás nyelvi-kulturális kontaktushelyzetben. *Névtani Értesít* 31: 27646.
- FARKAS TAMÁS 2009a. *Családnév-változtatások Magyarországon.* Nyelvtudományi Értekezések 159. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FARKAS TAMÁS szerk. 2009b. *Régi magyar családnévek névvégmutató szótára. XIV ó XVII. század.* ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet ó Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2014. Dimenzionális szemlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a családnévkutatás példája. *Névtani Értesít* 36: 9622.
- FARKAS TAMÁS ó KOZMA ISTVÁN szerk. 2009. *A családnév-változtatások történetei id ben, térben, társadalomban.* Gondolat ó Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FEHÉRTÓI KATALIN 1983. *Árpád-kori kis személynévtár.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2004. *Árpád-kori személynévtár (1000 ó 1301).* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FERC SIK ERZSÉBET 1999. Nem lehet elég korán kezdeni ó névtani ismeretek egy anyanyelvi tankönyvcsaládban. *Névtani Értesít* 21: 3106313.

- FERCSIK ERZSÉBET szerk. 2003. *A nevek I. A névtan oktatása és kutatása az ELTE Tanárképző Fiskolai Kar Magyar Nyelvtudományi Tanszékén 1984-2003*. Krónika Nova Kiadó, Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET 2012. *Házassági név és identitás. A házasság névhasználatának egy internetes közösségi oldalon*. In: BALÁZS GÉZA és VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra a kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest. 314-317.
- FERCSIK ERZSÉBET és RAÁTZ JUDIT 2009. *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2010a. *Személynevek rendszere a kései ómagyar korban. A Felső-Tisza-vidék személyneveinek nyelvi elemzése (1401-1526)*. Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2010b. *A Felső-Tisza-vidék késő középkori személyneveinek szótára (1401-1526)*. Magyar Névtani Értekezések 3. ELTE, Budapest.
- GALGÓCZI-DEUTSCH MÁRTA 2013. *A változó szociokulturális környezet tükrözése a nyelvi tájképben, Hódmezővásárhely példáján*. *Névtani Értesítő* 35: 145-156.
- GASPARICS GYULA 2014. *A jászvári premontrei kanonokrend szerzetesrendi nevei az 1802-es visszaállítást követő évszázadban*. *Névtani Értesítő* 36: 73-79.
- B. GERGELY PIROSKA 1977. *A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere*. Kriterion Kiadó, Bukarest.
- B. GERGELY PIROSKA 2003. *A felekezeti hatása az erdélyi keresztnevéhasználatra a reformáció és ellenreformáció korában*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 219. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest-Miskolc.
- B. GERGELY PIROSKA 2005. *Kalotaszeg magyar kereszt- és becenevei*. Magyar Névtani Értekezések 1. ELTE, Budapest-Miskolc.
- GULYÁS PÁL 1978. *Magyar írói álnév lexikon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GYÖRFY ERZSÉBET 2011. *Korai ómagyar kori folyóvíznevek*. A Magyar Névértéktár Kiadványai 20. Debrecen.
- GYÖRFY ERZSÉBET 2013. *A helynév-szociológia kutatási területei, feladatai*. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 115-125.
- GYÖRFY GYÖRGY 1972. *Az Árpád-kori szolgálónépek kérdéséhez*. *Történelmi Szemle* 15: 261-320.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974. *Magyar becéző nevek (1770-1970)*. Nyelvészeti Tanulmányok 18. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1975. *Budapest utcaneveinek névtani vizsgálata*. Nyelvtudományi Értekezések 87. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1983. *Magyaróangol, angolómagyar keresztnevszótár. Hungarian-English, English-Hungarian Dictionary of Christian Names*. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1986. *Magyar hajónevek*. Magyar Névtani Dolgozatok 57. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *Magyar tulajdonnevek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003a. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003b. *Tulajdonnevek az iskolában*. In: KISS JENŐ szerk., HAJDÚ MIHÁLY: *Válogatott tanulmányok*. ELTE, Budapest. 52-59.
- HAJDÚ MIHÁLY 2010. *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- HEFTY GYULA ANDOR 1911. *A térszíni formák nevei a magyar népnyelvben*. Nyelvészeti Füzetek 66. Athenaeum, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993. *Helynevek nyelvi elemzése*. Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvi Intézet, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN ed. 2001. *Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralian Languages. Onomastica Uralica Ib*. Debrecen-Helsinki.
- HOFFMANN ISTVÁN 2002. A magyar névkutatás az ezredfordulón. In: HOFFMANN ISTVÁN ó JUHÁSZ DEZS ó PÉNTEK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet*. Debrecen-Jyväskylä. 9622.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás 1958-2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2007. *Helynevek nyelvi elemzése*. 2. kiadás. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008. A személynévrendszerek leírásához. *Magyar Nyelvjárások* 46: 56-20.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. Név és identitás. *Magyar nyelvjárások* 48: 496-58.
- HOFFMANN ISTVÁN 2014. Név és jelentés. In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem ó Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra-Budapest. 5621.
- HOFFMANN ISTVÁN ó KIS TAMÁS szerk. 1996, 1998. *Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából 1864. Bihar vármegye I-II*. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 65-66. Debrecen.
- JUHÁSZ DEZS 1997. Névtudomány ó magyarságtudomány. Néhány gondolatvázlat. In: B. GERGELY PIROSKA ó HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai (Miskolc, 1995. augusztus 28-30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest-Miskolc. 477-483.
- JUHÁSZ DEZS 1988. *A magyar tájnévadás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- JUHÁSZ DEZS 2005a. Megkezdte munkáját a Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani tagozata. *Névtani Értesít* 27: 257-259.
- JUHÁSZ DEZS 2005b. Magyarosítás és nemzeti romantika. *Magyar Nyelv* 101: 196-202.
- KÁLMÁN BÉLA 1989. *A nevek világa*. IV., átdolgozott kiadás. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- KARÁDY VIKTOR ó KOZMA ISTVÁN 2002. *Név és nemzet. (Családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi er viszonyok Magyarországon a feudalizmustól a kommunizmusig)*. Osiris Kiadó, Budapest.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1993. *Régi magyar családnevek szótára. XIV-óXVII. század*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KIEFER FERENC 2000. *Jelentéselmélet*. Corvina Kiadó, Budapest.
- N. KIS SZILVIA 2010. *Névszemantikai vizsgálatok az állatnevek köréb 1. A lónevek tanulságai*. Magyar Névtani Értekezések 4. Budapest-Kaposvár.
- KISS JEN 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzetközi Tankönyvkiadó, Budapest.
- KISS JEN 2001. Szociolingvisztika, kutatás, oktatás. In: *Tanulmánykötet*. Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképz F iskolai Kar, Gy r. 285-291.
- KISS LAJOS 1999. *Történeti vizsgálatok a földrajzi nevek körében*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba.

- KISS LAJOS 2001. *A hegyek és hegységek nevei*. Székfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián. MTA, Budapest.
- KNAPPOVÁ, MILOSLAVA 1992. K funk nímu pojetí systému vlastních jmen. *Slovo a slovesnost* 53: 2116214.
- KNAPPOVÁ, MILOSLAVA 2000. K promj nám systému hypokoristik. In: OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, LIBUŠE a TRÁMEK, RUDOLF a HARVALÍK, MILAN eds., *Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám Ivana Lutterera*. Praha. 2096215.
- KNAPPOVÁ, MILOSLAVA 2008. Rodná jména v esku v 21. století. In: ORNEJOVÁ, MICHAELA a KOSEK, PAVEL eds., *Jazyk a jeho prom ny. Prof. Jan Pleskalové k fivotnímu jubileu*. Host, Brno. 1216132.
- KNAPPOVÁ, MILOSLAVA 2010. *Jak se bude va-e dít jmenovat?* Academia, Praha.
- KOLLÁTH ANNA a Z. SZENTESI ORSOLYA a SZOTÁK SZILVIA 2005. Kiegészítés a szomszédos országok magyarnyelvi kutatóállomásairól szóló beszámolóhoz. *Magyar Nyelv* 101: 3716377.
- KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 1999. Nevek emléke a emlékek neve. *Névtani Értesít* 21: 2566262.
- KOVÁCS LÁSZLÓ 1956. Debrecen-nyulasi gúnynevek. *Magyar Nyelvjárások* 3: 1746184.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. *Az irodalmi névadás*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 34. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1993. Nevek szinesztéziája. *Névtani Értesít* 15: 1946197.
- KOZMA ISTVÁN 2007. A hivatalos családnév-változtatások indokrendszerének vizsgálatáról. *Névtani Értesít* 29: 876106.
- KOZMA JUDIT 2009. Magyar és német népi csillagnevek és csillagképnevek jelentései. *Névtani Értesít* 31: 1436155.
- KRŤKO, JAROMÍR 2001. Frekvencia rodných mien na Slovensku. *Slovenská re* 66: 14625.
- KUNZE, KONRAD 2000. *Atlas Namenkunde*. Deutscher Taschenbuch Verlag, München.
- LADÓ JÁNOS a BÍRÓ ÁGNES 1998. *Magyar utónévkönyv*. Vince Kiadó, Budapest.
- LAIHONEN, PETTERI 2012. Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 3: 27649.
- LAIHONEN, PETTERI 2013. Csíkszentdomokosi nyelvi tájkép. *Székelyföld* 17/7: 1576177.
- F. LÁNCZ ÉVA 2011. A tulajdonságra utaló családnévek kognitív nyelvészeti megközelítésben. *Névtani Értesít* 33: 29638.
- LANDRY, RODRIGUE a BOURHIS, RICHARD 1997. Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. *Journal of Language and Social Psychology* 16: 23649.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2002. A magyar nyelv állami változatainak kodifikálásáról. In: LANSTYÁK ISTVÁN a SZABÓMIHÁLY GIZELLA: *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában*. Kalligram Kiadó, Pozsony. 1516169.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2009. *Nyelvm velés, nyelvtervezés, nyelvmenedzselés*. Stimul, Pozsony.
- LISZKA GÁBOR 1997. A névtan a nyolcosztályos gimnáziumokban. In: B. GERGELY PIROSKA a HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai (Miskolc, 1995. augusztus 28-30)* 162. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest-Miskolc. 5136518.
- MAJTÁN, MILAN a POVAĽIAJ, MATEJ 1983. *Meno pre na-e die a*. Obzor, Bratislava.

- MAJTÁN, MILAN ó POVAĽIAJ, MATEJ 1998. *Vyberte si meno pre svoje die a*. Art Area, Bratislava.
- MAJTÁN, MILAN 2014. *Na-e priezviská*. Veda, vydavate stvo Slovenskej akademie vied, Bratislava.
- MARTINKÓ ANDRÁS 1956. A tulajdonnév jelentésanához. In: *Emlékkönyv Pais Dezs 70. születésnapjára*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Akadémiai Kiadó, Budapest. 189ó195.
- MÁRTON GYULA 1945. Gúny- és mellékevek Magyarlónáról és Jegenyér I. In: *Erdélyi Múzeum L*. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár. 88ó93.
- MÁTÉ JAKAB 1993. A névtudomány helye a nyelvészeti diszciplínák rendszerében. *Névtani Értesít 15*: 228ó232.
- MEZ ANDRÁS 1981. Földrajzinév-kutatásunk helyzete és feladatai: In: HAJDÚ MIHÁLY ó RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai. Veszprém, 1980. szeptember 22ó24*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Budapest. 85ó99.
- MEZ ANDRÁS 1982. *A magyar hivatalos helységnevéadás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MEZ ANDRÁS 1999. *Adatok a magyar hivatalos helységnevéadáshoz*. Bessenyei György Tanárképz F iskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke, Nyíregyháza.
- MEZ ANDRÁS 1996. *A templomcím a magyar helységnevekben (11ó15. század)*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest.
- MEZ ANDRÁS 2003. *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest.
- NÉMETH ZOLTÁN 2013. *Álnév és maszk*. Líceum Kiadó, Eger.
- NICOLAISEN, WILHELM F. H. 1985. Socio-onomastics. In: EICHLER, ERNST et al. eds., *Der Eigennamen in Sprache und Gesellschaft, I. Verhandlungen im Plenum*. Leipzig. 118ó132.
- NYIRKOS ISTVÁN 1998. A tulajdonnevek szófaji besorolásának kérdéséhez. In: H. VARGA GYULA szerk., *Tanulmányok a magyar nyelvr I. Tanulmányok Fekete Péter 70. születésnapjára*. Eger. 57ó65.
- NYIRKOS ISTVÁN 1999. A családnévként szerepl n i keresztnévekr I. *Névtani Értesít 21*: 183ó188.
- ÖRDÖG FERENC 1969. A készülő göcseji és hetési személynév-monográfia elvi és módszertani kérdései. *Magyar Nyelv 65*: 184ó197.
- ÖRDÖG FERENC 1970. Gazdát cserélt becéz nevek. In: KÁZMÉR MIKLÓS ó VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi el adások II. Névtudományi Konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 176ó183.
- ÖRDÖG FERENC 1973. *Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ÖRDÖG FERENC 1988. *Útmutató Budapest földrajzi neveinek gy jtéséhez*. Budapesti Történeti Múzeum és a Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága, Budapest.
- PAIS DEZS 1921ó1922. *Régi személynéveink jelentésana*. *Magyar Nyelv 17*: 158ó163, 18: 266ó34, 93ó100.

- PAPP LÁSZLÓ 1970. Névtudomány és nyelvtudomány. In: KÁZMÉR MIKLÓS ó VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi el adások II. Névtudományi Konferencia. Budapest 1969.* Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 26632.
- RAÁTZ JUDIT 1999. Intern Otto, Angicica, Lüty és a többiek, azaz a névválasztás a számítógépes cseveg csatornán. *Névtani Értesít* 21: 2626266.
- RAÁTZ JUDIT 2008. Névadás az interneten. In: BÖLCSKEI ANDREA ó N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai.* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 4436450.
- RAÁTZ JUDIT 2012. *A mai keresztnévadás kulturális reprezentációjának vizsgálata.* In: BALÁZS GÉZA ó VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra ó kulturális nyelvészet.* Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest. 3086313.
- RAÁTZ JUDIT 2013. Társadalmi változás ó névjog ó névválasztás. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások ó nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében.* MANYE ó Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Fels oktatási Kiadó, BudapestóSzeged. 3966401.
- RESZEGI KATALIN 2008. A hegynév terminus definiálása. In: BÖLCSKEI ANDREA ó N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai.* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 2406247.
- RESZEGI KATALIN 2011. *Hegynevek a középkori Magyarországon.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 21. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- SCHIRM ANITA 2014. A személynevekhez köt d nyelvhasználói vélekedésekr l. In: BAUKO JÁNOS ó BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája.* Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem ó Magyar Szemiotikai Társaság, NyitraóBudapest. 1106123.
- SLÍZ MARIANN 2009. A háromkirályok kultuszának hatása a középkori és kora újkori névadásra. *Névtani Értesít* 31: 916103.
- SLÍZ MARIANN 2011a. *Személynévadás az Anjou-korban.* Históriaantik, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2011b. *Anjou-kori személynévtár (1301ó1342).* Históriaantik, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2011c. *Személynevek a középkori Magyarországon.* Attraktor, Máriabesny .
- SLÍZ MARIANN 2012. Tulajdonnév és kategorizáció. *Magyar Nyelv* 108: 2826291, 4006410.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1981. Az egyéb tulajdonnévfajták kutatásának helyzete és feladatai. In: HAJDÚ MIHÁLY ó RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai.* (Veszprém, 1980. szeptember 22624.). A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Budapest. 2136225.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1989. Krúdy Gyula névadása. *Magyar Nyelv r* 113: 4526464.
- TRÁMEK, RUDOLF 1989. Onymické funkce a funk ní onomastika. In: MAJTÁN, MILAN ed., *Aktuálne úlohy onomastiky z h adiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry (Zborník príspevkov z 2. eskoslovenskej onomastickej konferencie 668. mája 1987 v Smoleniciach).* Jazykovedný ústav udovíta Tráva SAV, Bratislava. 2506263.

- TRÁMEK, RUDOLF 1996. Co by m l u itel základní –koly v d t o vlastních jménech. In: *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár š Onomastika a –kolaö*. Pre-ov. 43647.
- TRÁMEK, RUDOLF 1999. *Úvod do obecné onomastiky*. Masarykova univerzita, Brno.
- TRÁMEK, RUDOLF 2003. Znovu o komunika ní funkci vlastních jmen. In: FIGO, PAVOL ó MAJTÁN, MILAN eds., *Vlastné meno v komunikácii. 15. slovenská onomastická konferencia*. Veda, vydavate stvo SAV, Bratislava. 19625.
- SUPERANSKAJA, A. V. 1973. *Ob–aja teorija imeni sobstvennogo*. Nauka, Moskva.
- SVOBODA, JAN ó MILAUER, VLADIMÍR ó OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, LIBUŤE ó OLIVA, KAREL ó WITKOWSKI, THEODOLIUS 1973. *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik*. Zpravodaj místopisné komise SAV 14: 16280. Praha.
- SZABÓ T. ATTILA 1934. A helynévgy jtés jelent sége és módszere. *Magyar Nyelv* 30: 1606180.
- SZABÓ T. ATTILA 1944. *A magyar helynévkutatás a XIX. században*. Erdélyi Tudományos Füzetek, Kolozsvár.
- SZÉPE GYÖRGY 1970. Kommunikációs és grammatikai megjegyzések a névr l. In: KÁZMÉR MIKLÓS ó VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi el adások. II. Névtudományi Konferencia*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 3076311.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR 2004. *A jelentésvilág szerkezete*. Elhangzott Kolozsvárt 2004. november 18-án a Mindentudás Egyeteme el adássorozat keretében. URL: [http://mindentudas.hu/el adások/tudományterületek/bölcsezettudomány/140-nyelvtudományok/6090-a-jelentesvilag-szerkezete.html](http://mindentudas.hu/el_adások/tudományterületek/bölcsezettudomány/140-nyelvtudományok/6090-a-jelentesvilag-szerkezete.html) (2010. 9. 27.)
- SZTRÁKOS ESZTER 2012. Névadási szokások a budapesti állatkertben. In: PARAPATICS ANDREA szerk., *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A 6. Félúton konferencia, ELTE BTK, 2010. október 7-8*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 2456254.
- TAKÁCS JUDIT 2007. *Keresztnevek jelentésváltozása. Egy tulajdonnévtípus közzóvá válásának modellje*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 86. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- TERESTYÉNI FERENC 1960. *Névkutatás és iskola*. In: PAIS DEZS ó MIKESY SÁNDOR szerk., *Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság névtudományi konferenciája 1958*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1956199.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1997. Posztmodern névadás (A névjelleg megváltozása). In: B. GERGELY PIROSKA ó HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. magyar névtudományi konferencia el adásai II*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság ó Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest ó Miskolc. 6006606.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2008. A tulajdonnév jelentése. In: BÖLCSKEI ANDREA ó N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia el adásai. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1*. Károli Gáspár Református Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 30641.
- TOLNAI VILMOS 1931. Beszél nevek. *Magyar Nyelv* 27: 1766179.
- TÓTH IMRE 1967. A legszebb magyar név. *Magyar Nyelv r* 91: 1226132.
- TÓTH IMRE 1981. Még egyszer a legszebb magyar nevekr l. *Magyar Nyelv r* 105: 10626.

- TÓTH SZERGEJ 2013. *Nyelv, kép, hatalom*. Alkalmazott Nyelvészeti Mesterfüzetek 04. 2., javított kiadás. Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- TÓTH VALÉRIA 2008. *Településnevek változástipológiája*. A Magyar Névérték Kiadványai 14. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA 2011. A térinformatika alkalmazási lehetőségei a nyelvészetben. In: LÓKI JÓZSEF szerk., *Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában*. 2. Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen. 1436150.
- VAN LANGENDONCK, WILLY 2007. *Theory and Typology of Proper Names*. Mouton de Gruyter, Berlin-New York.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2006. *Történeti személynevek a Rábaközben I (1690-1895)*. Válogatás a FAMULUS BT., Győr.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2011a. *Győr vármegyei Újváros XVIII. századi személynevei*. Magyar Névtani Értekezések 5. ELTE, Budapest.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2011b. A névtani ismeretek hasznosíthatósága a 18. századi újvárosi anyakönyvek és összeírások bejegyzéseiben I. In: L. RINCZ ILDIKÓ szerk., *Európaiság, magyarság Közép-Európában. XIV. Apáczai- napok. Nemzetközi Tudományos Konferencia 2010*. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr. 1176123.
- VOIGT VILMOS 2011. *Jeltudomány*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- VÖRÖS OTTÓ 1999. *Vízrajzi köznevek szövegdrajzi és jelentéstani vizsgálata*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 211. Budapest.
- VÖRÖS OTTÓ 2014. Névadás, névviseles és identitás. A tulajdonnevek a kétnyelvűségben. In: GRÓF ANNAMÁRIA és N. CSÁSZI ILDIKÓ és SZOTÁK SZILVIA szerk., *Sokszínű nyelvészet és nyelvi sokszínűség a 21. század elején. Írások Kolláth Anna tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 3826385.
- ZSIGMOND GYÖZ 2005. *Csillagok, csillagképek magyar népi nevei. Csillagokhoz fűződő néphagyomány*. Magyar Névtani Dolgozatok 198. ELTE, Budapest.

Názov: Úvod do socioonomastiky

Autor: PaedDr. Ján Bauko, PhD.

Vydavateľ : Fakulta stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Edícia Europica varietas . 51

Technický redaktor: PaedDr. József Menyhárt, PhD.

Návrh obálky: Mgr. Balázs Kantár

Rok vydania: 2015

Vydanie: prvé

Rozsah: 172

Náklad: 150 výtlačkov

Tlač : EQUILIBRIA, s.r.o., Košice

ISBN 978-80-558-0806-2

EAN 9788055808062

Cím: Bevezetés a szocioonomasztikába

Szerző : PaedDr. Bauko János, PhD.

Kiadó: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara

Kiadvány: Europica Varietas 51.

Nyomdai előkészítés: PaedDr. Menyhárt József, PhD.

Borítóterv: Mgr. Kantár Balázs

Kiadás éve: 2015

Első kiadás

Terjedelem: 172 oldal

Példányszám: 150

Nyomda: EQUILIBRIA, kft., Kassa

ISBN 978-80-558-0806-2

EAN 9788055808062